BOSNA
I HERCEGOVINA

SABRANA DJELA DR. O. DOMINIKA MANDIĆA

Svezak 3

DRŽAVNA I VJERSKA PRIPADNOST
BOSNE I HERCEGOVINE

Z I R A L
Izvanredna izdanja
Knjiga 3

Urednik
Vinko D. Lasić

© ZIRAL
Isključivo pravo za ovo i sljedeća izdanja i na prijevode pridržava ZIRAL - Upravni odbor, Via Marulana 124/B, 00185 Roma, Italia.

Tip. Ed. ESCA - Vicenza. - Tiskanje završeno u veljači 1978.

Dr. DOMINIK MANDIĆ

BOSNA I HERCEGOVINA

Povijesno-kritička istraživanja

Svezak 1

DRŽAVNA I VJERSKA PRIPADNOST
SREDOVJEČNE
BOSNE I HERCEGOVINE

S 11 [illegible]

2. izdanje

Z I R A L
ZAJEDNICA IZDANJA RANJENI LABUD
Chicago - Rim 1978

Omot izradio: Roman Fortić
Karte izradio: Ing. Ivan Biser
Spisateljstvo i lektura imena priredio: V. Lasić

SADRŽAJ

11 Predgovor
13 Predgovor prvome izdanju

I
PRIRODNI RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE

17 1. Bosansko-hercegovačke zemlje u ilirsko i rimsko doba
17 1) Ilirska plemena na području današnje BiH
19 2) Uspostavljanje rimske pokrajine Ilirika
22 3) Dioklecijanova razdioba zemalja današnje BiH
25 4) Dalmacija i njezini okruzi u rimsko doba
28 2. Naseljavanje Slavena u Podunavlju i na Balkanu
28 1) Naseljenje Slavena u potkarpatskoj ritini, na lijevoj strani Dunava
32 2) Prijelaz Slavena preko Dunava
37 3) Porkarpatski Slaveni kajkavci
40 4) Zapadni dački Slaveni štokavci čakavci
42 5) Istočni dački Slaveni štokavski ekavci
47 6) Stvaranje hrvatskih plemena: Hrvata Dinarca, Slobodinarca i Panonaca
49 3. Postanak imena Bosna
49 1) Humanističko tumačenje imena Bosna
50 2) Mišljenja modernih učenjaka
52 3) Zemlja Bosna dobila je svoje ime od hrvatske državne jedinice oko gornjega toka rijeke Bosne
54 4) Najstariji spomeni imena zemlje Bosne
57 4. Prostor i granice prastare Bosne
57 1) Južna granica prastare Bosne
59 2) Istočna granica početne Bosne
60 3) Sjeverna granica stare Bosne
62 4) Zapadna granica prastare Bosne: Borova gora
76 5) Gradovi i župe starodrevne Bosne
90 5. Središnjica Zahumlje i Travunija
90 1) Postanak i opseg središnjega Zahumlja
93 2) Zahumske župe sredinom 10 st.
97 3) Travunija i njezine župe
99 4) Granica između Zahumlja i Travunije
102 5) Župe Zahumlja i Travunje u *Ljetopisu* Popa Dukljanina
105 6) Župa Večerić
109 7) Kneževina Podgorje

111 6. Zemljišni razvoj bosanske države od konca 12-st. do g. 1463
111 1) Donji kraji
112 2) Zupčne stranie
117 3) Krajina
123 4) Podrinje
129 5) Soli i Usora
135 7. Postanak i razvoj Hercegovine od sredine 13-st. do danas
132 1) Postanak imena Hercegovina
133 2) Prostor i granice Hercegovine Stjepana Vukčića Kosače
137 3) Hercegovački sandžakat
142 4) Opseg Hercegovine od g. 1537 do 1669
144 5) Hercegovina od g. 1669 do 1718
146 6) Hercegovina od g. 1718 do 1878
147 7) Hercegovina od g. 1878 do danas
150 8. Bosna u tursko doba (1463-1878)
151 1) Prevale Turaka i postepeno osvajanje Bosne prije g. 1463
151 2) Pad Bosne i ostatak bosanskoga sandžakata g. 1463
157 3) Širenje turske Bosne
162 4) Ostatak bosanskoga pašaluka
165 5) Opadanje i suzivanje turske Bosne
166 6) Sjedišta turskih bosanskoh upravnika
170 9. Bosna hrvatska - turska Hrvatska
172 1) Bosna hrvatska
174 2) Turska Hrvatska
178 10. Postanak današnje Bosne i Hercegovine
185 1) Geopolitičko i narodno jedinstvo BiH s hrvatskim zemljama
185 2) « Bosanski križarski » stvarači srednjovječne bošnjaštvo
190 3) Opadanje primorske Hrvatske i uspon srednjovječne Bosne
192 4) Stvaranje hrvatske muslimanske Bosne
197 5) Današnja osebujnost BiH u hrvatskim zemljama

II
DRŽAVNA PRIPADNOST SREDOVJEČNE BOSNE I HERCEGOVINE

203 1. Državna pripadnost srednovječne Bosne (g. 626-1463)
203 1) Hrvati su naselili Bosnu i njom vladali g. 626-948
211 2) Bosna zaostaje: srpski župan Časlav Klonimirović (u g. 949-960)

212 3) Hrvati oslobađaju Bosnu u g. 960
212 4) Bosna pod Bugarskom, o. g. 969-1018
213 5) Bosna pod Bizantom g. 1018-1040
213 6) Hrvati oslobađaju Bosnu o. g. 1040
214 7) Bosna pod hrvatskom Dukljom
217 8) Bosna priznaje vrhovništvo ugarsko-hrvatskih kraljeva
218 9) Ban Borić
220 10) Bosna ponovno pod Bizantom g. 1165-1180
221 11) Ban Kulin oslobađa Bosnu g. 1180
225 12) Ban Matija priznaje vrhovništvo ugarsko-hrvatskih kraljeva
226 13) Ban Stjepan
227 14) Ban Matej Ninoslav
230 15) Ban Stjepan Prijezda Veliki
237 16) Ban Stjepan I Kotromanić
243 17) Potišten bosanske banske vlasti Kotromanića
250 18) Stjepan II Kotromanić
255 19) Vjerska pripadnost bana Stjepana II
262 20) Rat Dubrava Silnoga i Stjepana II g. 1350
265 21) Ban i kralj Tvrtko I
267 22) Ugovor Tvrtkov s knezom Lindevitom I. g. 1357
275 23) Pobuna « bosanskih kršćana » protiv bana Tvrtka g. 1365/67
278 24) Bosna postaje kraljevinom
286 25) Tvrtkovo širenje: poglavlje kraljem Hrvata
287 26) Kralj Dalmacije
293 27) Kraljica Jelena
296 28) Kraljica Gruba
305 29) Kralj Ostoja
309 30) Stjepan Ostojić
311 31) Tvrtko II Tvrtković
314 32) Stjepan Tomaš
325 33) Stjepan Tomašević

327 2. Državna pripadnost Zahumlja i Travunje do sjedinjenja s Bosnom
327 1) Hrvati su naselili Zahumlje i Travunju i njima vladali prvih stoljeća
335 2) Zahumlje i Travunja pod bugarskom i bizantskom vlasti
336 3) Zahumlje i Travunja u sastavu Cetvne Hrvatske
342 4) Vladanje srpskog kneza Dese u Travunji i Zahumlju
345 5) Zahumlje i Travunja ponovno pod bizantskom vlasti
350 6) Nemanjići vladaju Zahumljem
358 7) Domaći knez Andrija vladar Zahumlja
362 8) Sinovi i potomci Andrije Humskoga
365 9) Odnošaj Andrije Humskoga s Nemanjićima

10) Miroslavov Evanđelistar
368 11) Andrija Hunski i njegovi sinovi priznavali su vr-
372 hbosanskog age-hrv. kraljeva
12) Sabi mesi nisu zauzimlju Hum
375 13) Vlada hrvatskih banova Subića u Zahumlju
378 14) Hunski župan Konstantin
382 15) Sjedinjenje Huma s Bosnom
383 16) Travunija
386 3. Postanak i značenje naslova «kralj Rame»
389 4. Odnosi Bosne s Ugarskom
395 1) Dolazak Madžara u Podunavlje
396 2) Prvi sukobi Hrvata s Madžarima
398 3) G. 1102 Hrvati stupaju u državni savez s Madžarima
400 4) Stegnutje Bosne u vezi s Ugarskom
403 5) Prava ugarsko-hrvatskih kraljeva u Bosni
408 6) Prava Bosne i bosanskih vladara
417 7) Sukob sredovječne Bosne i Ugarske
420 8) Pudloga i korijen ugarskih težnja za Bosnom

III

VJERSKA PRIPADNOST SREDOVJEČNE BOSNE I HERCEGOVINE

422 1. Današnje zemlje BiH ležale su na području zapadne crkve
422 1) Opća napomena
422 2) Najstarija administrativna podjela kršćanstva
423 3) Postanak bizantske patrijaršije i njezine težnje
430 4) Do konačnoga raskola g. 1054 bizantska patrijaršija nije prelazila Budvu ni Drinu
437 2. Bosansko-hercegovačke zemlje primile su kršćanstvo iz Rima
437 1) Širenje kršćanstva u rimskoj Dalmaciji
441 2) Biskupija Sarsiteron kod Mostara
462 3) Biskupija «baroensis» istovjetna je s «bistoensis» kod Zenice
444 4) Makarska biskupija g. 533
445 5) Biskupija «martaritana»
447 6) Pokrštenje Hrvata u jadranskoj Hrvatskoj
452 7) Pokrštenje panonskih Hrvata
453 8) Cjelovitost ranoga pokrštenja Hrvata
457 3. Sredovječne bosansko-hercegovačke biskupije bile su podložne Rimu
459 1) Bosanska biskupija
468 2) Trebinjska biskupija
470 3) Stonska biskupija
473 4) Duvanjska biskupija
475 5) Stebrenićko-visočka biskupija
494 4. U sredovječnoj bosanskoj crkvi upotrebljavana je isključivo rimska liturgija
494 1) Slaveni BiH primili su kršćanstvo iz Rima
495 2) U Biću nije postojala istočna liturgija
497 3) Bosanski kraljevi pečate iz kraja zapadne crkve
500 4) U bosanskoj državi svetkovale su se zvrčnjavine po rimskom obredu
504 5) Ostina sredovječna svjedočanstva o rimskoj liturgiji u BiH
509 5. Glagoljica, u BiH uvedena je glagoljska služba Božja rimskog obreda
509 1) Širenje primanje glagoljskoga službe Božjih
512 2) Sveta braća Ćiril i Metod zadužili su se hrvatskim prijevodima nedjeljnih poslanica i evanđelja
515 3) Darka za glagoljicu na crkvenom saboru u Splitu g. 925.
517 4) Glagoljica šutke odobrena na saboru g. 928 u Splitu
519 5) Zaključci crkvenoga sabora g. 1059 u Splitu
521 6) Uporaba glagoljskoga pisma kod Hrvata
522 7) Opća raširenost glagoljske službe Božje po hrvatskim zemljama
526 8) Glagoljaški «svećenici-seljaci» u sredovječnoj Bosni
529 6. U Bosni do dolaska Turaka nije bilo istočnoga, bizantskog obreda
529 1) «Raskolništvo» bosanskih kršćana na Bilinu Polju g. 1203
530 2) Konstantin Filozof i Petar Rakvanin
532 3) Hvalov Apostol
533 4) Bogomilsko duhovno krštenje
535 5) U sredovječnoj Bosni nije bilo istočno-pravoslavnih
539 Knjigopisje
539 Kratice
543 Kazalo navedenih spisa
565 Kazalo mjesnih imena
585 Kazalo osobnih imena

ZEMLJOVIDNE KARTE

24 1. Karta jugoslavenskih provincija prije dolaska Hrvata
58 2. Stari povijesni Bosni do g. 1180
68 3. Bosna za bana Kulina do Stjepana I Kotromanića (1180-1302)
98 4. Bosna i Hercegovina za prvih hrvatskih kraljeva geografski opisane od K. Porfirogeneta 948/52
109 5. Zeta Zahumlje i Travunje u Ljetopisu Popa Dukljanina
129 6. Bosna za bana Stjepana II Kotromanića
148 7. Hercegovina početkom Stjepana g. 1463 i Ahmede Stoviča g. 1830
166 8. Turska Bosna početkom 17-stoljeća
195 9. Bosna i Hercegovina po Berlinskom kongresu g. 1878
208 10. Hrvatske zemlje za Dušanjskoga sabora g. 753
215 11. Hrvatske države koncem 11-st.

PREDGOVOR

Ima već više godina da se na tržištu nije mogao dobiti prvi svezak povijesne trilogije glavnoga djela Dominika Mandića: *Bosna i Hercegovina - Državna i vjerska pripadnost srednjovjekovne BiH*. Ovim drugim izdanjem, koje je uvršteno u *Sabrana djela D. Mandića*, nadamo se zadovoljiti ne rijetku potražnju ovih povijesnih djela.

S tiskom, doduše, dosta smo okasnili, ali se nadamo da će ostali svesci prvoga niza *Sabranih djela* uskoro ugledati.

U ovo drugo izdanje nismo mogli unositi nikakve stvarne promjene nakon smrti neumornog povijesnog istraživača D. Mandića, ali smo se poslužili posebnim sveskom prvoga izdanja « Popravci i nadopune », kako je još za života pokojni Dominik zabilježio i tu i tamo unio po koju bilješku, koje se odnose najviše na bibliografsku nadopunu za pojedina povijesna pitanja, koja su raspravljena u novije doba.

Milja = 1609 metara, što treba napomenuti jer je Pisac mjeru udaljenosti izražio u miljama, a te smo ostavili nepromijenjeno.

Ipak unijeli smo neke čisto tehničke izmjene, koje se odnose na način navođenja djela i raznih spisa u bilješkama. Da ove bilješke budu sažetije, ali u svoj svojoj potpunosti, uveli smo kratice i popis navedenih djela a Kazalo osobnih imena rastavili smo od Kazala mjesnih imena. Nismo htjeli uvoditi stvarno kazalo, jer je Sadržaj u potankosti razveden, te se pojedine stvari i hronološki događaji mogu lako naći od onih kojima će djelo poslužiti u znanstvena istraživanja. Sve drugo ostalo je posve isto kao i u prvome izdanju. Naravski, vanjski format je manji te se nadamo da će sve ove tehničke umješnosti učiniti ovo izdanje još sručnijim.

VINKO D. LASIĆ

Chicago, 23. kolovoza 1977,
na dan smrti pok. D. Mandića

Prošlost moje uže domovine Bosne i Hercegovine privlačila me je od najranije mladosti. Još kao srednjoškolac s velikom ljubavi čitao sam sve, što su domaći pisci napisali o Bosni i Hercegovini. Za sveučilišnih nauka u Švicarskoj g. 1910 do 1914 upoznao sam se i sa stranom literaturom. I čim sam se uputio u metodu znanstvenoga povjesnog rada, odlučio sam, da ću jednoga dana napisati kritičku povijest Bosne i Hercegovine na osnovu domaćih i stranih izvora, da bih tim utvrdio pravu povjesnu istinu o našoj prošlosti i popravio one neispravne tvrdnje, koje sam nalazio, osobito u djelima na stranim jezicima.

S tom sam se odlukom g. 1914 povratio u Domovinu. Međutim potrebe naroda i moje redovničke zajednice nijesu mi dopuštale, da se mirno i sustavno posvetim povjesnim istraživanjima. Sve do g. 1955 bio sam zaokupljen: profesorskom službom, redovničkim upravnim dužnostima te raznim vjerskim i narodnim radom. Uza sve to, nikada nijesam napuštao stvorenu odluku za vrijeme sveučilišnih studija. Kada sam imao slobodnoga vremena, sakupljao sam izvore, čitao stručnu literaturu, razmišljao o pojedinim pitanjima i o tome pravio bilješke. U svrhu sakupljanja povjesnoga gradiva, a i da osobno upoznam mjesne prilike i arheološke ostatke povjesnih zbivanja, proputovao sam više puta, najviše za ljetnih praznika, sve bosansko-hercegovačke krajeve, a dobrim dijelom i druge hrvatske povjesne zemlje od Bojane do Mure i od Trsta do Zemuna i Subotice. God. 1925, 1930 i 1932 putovao sam u Rim, a g. 1929 u Pariz i Beč u znanstvene povjesne svrhe. Za moja povjesna istraživanja nije bio beskoristan ni moj dvanaestgodišnji boravak u Rimu u Vrhovnoj upravi Franjevačkoga Reda od g. 1939 do 1951.

Kada sam početkom g. 1955 bio riješen redovničkih administrativnih dužnosti, pristupio sam konačnom ostvarenju negdašnjih odluka. Ali sređujući sakupljenu građu uvjerio sam se, da bi kritično pisanje opće, sustavne povijesti Bosne i Hercegovine izašlo tako opsežno djelo, da ne bi bilo izgleda, da bih ga mogao dovršiti radi mojih poodmaklih godina, niti naći sredstava, da se u stranom svijetu takvo djelo tiska. Radi toga sam odlučio ograničiti se na tri glavna pitanja iz povijesti Bosne i Hercegovine: na državnu, vjersku i narodnosnu pripadnost ovih zemalja tokom stoljeća. Uz ova osnovna pitanja obradio sam i mnoge druge pojedinosti iz bosansko-hercegovačke povijesti, napose pak ona pitanja, koja dosada nijesu bila riješena ili su prikazivana u krivom svijetlu. Kao osnovni uvod u cijelo bosansko-hercegovačko zbivanje u prvom dijelu obradio sam pitanje zemljišnoga razvoja negdašnje i današnje Bosne i Hercegovine.

U početku namjeravao sam izdati djelo u dva sveska, od kojih bih u prvom prikazao ono, što se odnosi na državnu i vjersku pripadnost sredovječne Bosne, a u drugom narodnu pripadnost Bosne i Hercegovine tokom stoljeća. Međutim, kako sam nastojao, da što potpunije obradim povijest crkve « bosanskih krstjana », koji su bitno utjecali na razvitak bosanske povijesti, taj je odsjek toliko narastao, da sam odlučio izdati ga u posebnom svesku. Tako će djelo izići u tri sveska. Prvi je ovaj. Drugi će nositi naslov: *Bogomilska crkva bosanskih krstjana*. U trećemu će biti obrađeno etničko pitanje i narodna pripadnost Bosne i Hercegovine tokom stoljeća. Drugi svezak uglavnom je već složen i izići će početkom slijedeće godine. Od trećega sveska napisan je i već složen prvi dio (Hrvatstvo sredovječne Bosne), a za druge dijelove građa je sređena i neki su odsjeci napisani.

Dajući konačni izražaj i oblik ovomu djelu, koje sam punih pedeset godina u duši nosio i svoja mišljenja o pojedinim pitanjima izrađivao, ponovno sam sakupljenu građu pregledao, izvore pomno proučio na osnovu kritičnih izdanja i sravnio stručnu literaturu, staru i noviju. Samo ondje, gdje nijesam mogao dobiti izvornih djela,

poslužio sam se svojim starim bilješkama. Te su rađene u raznim bibliotekama, gdjepod na osnovu raznih izdanja [illegible] djela, pa su tako ušle i u moje djelo.

Svima onima, koji su mi pomogli, da sam mogao doći do potrebnih izvora i stručne literature pišući ovo djelo, dugujem i izričem veliku zahvalnost. Napose sam zahvalan upravama knjižnica Čikaškoga sveučilišta: Harper Library, Swift Library, Classic Library i Oriental Library, koje su mi s posebnim pogodnostima olakšavale uporabu svojih bogatih knjižnica. I uredu Inter-Libray Loan izričem zahvalnost, koji mi je spremno pribavljao knjige iz drugih američkih biblioteka, kojih nije bilo u knjižnicama Čikaškoga sveučilišta.

Zahvaljujem se gosp. ing. Ivanu Biseru, koji je prema uputama nacrtao karte na strani 25, 55, 81, 90, 99 e 117 te grad. tehničaru gosp. Iliji Juriću, koji je radio karte na strani 12, 132 e 148. Gosp. Tomislavu Mesiću zahvaljujem na pomoći kod čitanja korektura i izrade Kazala na koncu djela. Napose izričem hvalu gosp. ing. Anti Maltariću, koji je vodio brigu oko prikupljanja prinosnika i sakupljanja novačnih sredstava za ovo izdanje. Na koncu najveća hvala svim onim Hrvatima, koji su svojim doprinosima omogućili tiskanje ovoga djela.

Chicago, na blagdanu sv. Franje, 4 listopada 1961.

O. D. M.

I

ZEMILJIŠNI RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE

1. - Bosansko - hercegovačke zemlje u ilirsko i rimsko doba

1) - *Ilirska plemena na području današnje BiH*

Današnja Bosna i Hercegovina u ilirsko i rimsko doba nijesu postojale kao posebna politička i upravna jedinica. Neposredno prije rimskoga zavojevačta, ratoborno i slobodoljubivo pleme Delmata stanovalo je u jadranskom primorju između rijeke Cetine i Krke te u nutrini do razvođa rijeka Vrbasa i Bosne na Vranici planini. Plemensko i političko središte bilo je u gradu Delminiumu na planini Hlibu (1078 m), u jugoistočnom kutu Duvanjskoga polja. Po svom glavnom gradu Delminiumu (Delmis, Delminion, Delminium, Dalma) Delmati su dobili ime, a po njima se zemlja, u kojoj su stanovli, nazvala Dalmacija [1].

Delmatima na zapad uz more, od Krke do Raše u Istri, živjeli su Liburni. Ovima na sjeveroistok, u današnjoj Lici i sjeverozapadnoj Bosni s glavnim sjedištem kod Bihaća, obitavali su keltsko-ilirski Japodi.

Njima na istok, u današnjem Grahovu, Glamoču i Donjem Vakufu, bila su sjedišta Diciona (Ditiones). Od gornje Sane preko Jajca do Borje-planine širili su se Mezejci. U današnjoj srednjoj Bosni, istočno od razvođa rijeke Vrbasa i Bosne, a sjeverno od Bjelašnice, Ivan-planine i Treskavice, stanovali su Dezitijati. Bosanska

[1] « Καὶ συνήλασεν ὅμως ἐς πλὴν Δελματῶν, ὅθεν ἄρα καὶ τὸ ἔθνος αὐτοῖς ἐς Δελματέας, εἶτα Δαλμάτας ἐτράπη ». Appianus I 430; O Delmatima i Dalmaciji općenito gl. Livius 54-61; Cons, n. dj.; Mommsen, n. dj.; Marquardt, n. dj.; Sršić, *Povijest Hrvata* I 72-153; Palanque, n. dj. 5-14; Sabia, n. dj.; Mandić, *C. Hrvatske* 80-132.

Posavina pripadala je ilirskim Panoncima i živjela je zajedničkim životom sa zemljama panonske nizine sjeverno od Save.

Uz Jadransko more od Cetine prema jugoistoku stanovali su Neureti, a oko donje Neretve Daorsi. Od Stona do Drima u Albaniji obitavali su Ardijejci, koje su Rimljani zvali Vardejima (1). Između Drima i Vojuše stanovali su prazi Iliri, po kojima su Grci i Rimljani svim svojim plemenima dali ilirsko ime (2). Vardejci su početkom trećega stoljeća prije Kr. osnovali jaku ilirsku državu, koja je g. 229 došla u borbu s Rimljanima (3). Daorsima na sjeveroistoku, od rijeke Neretve do Tare, živjeli su Autarijati u današnjem hercegovačkim karstima: Stoce, Nevesinju i Gackomu. U srednjem i gornjem porječju Neretve stanovali su Plirusti (Plerej) (4), koji su za uprave Julija Cezara g. 54 prije Kr. uzemirivali rimske kolonije uz dalmatinsku obalu (5).

(1) O germanskim ilirskim plemenima vrijednih je vijesti zabilježio grčki mornelovac Skilaks oko g. 350 prije Kr. te njegovi kasniji nastavljači (Pseudo Scylax 28-33). Veoma dobru analizu ovoga dijela s usporavnom izvornoga teksta dao je *M. Suić* u *Rad* 306, 121-186. – O Ilirima uopće vidi: MOMMSEN, n. dj.; ZIPPEL, n. dj.; BARTOLI IV 1, 119, 125; THALLÓCZY, *Illyrisch-albanische Forschungen* I-II; PATSCH, *Dalmatae i Delminium*, u PAULY-WISSOWA IV 2448-2455; ŠUIĆ, *Pov. Hrvata*; SCHUCHHARDT, n. dj.; BOGDAN, *Les Illyriens*; MANDIĆ, *C. Hrvatska* 80-132.

(2) Ime Ilir nije bilo opće ime svih srodnih plemena, koja su prije rimskoga zapadjednača živjela od rijeke Pada u Italiji do rijeke Vojuše u Albaniji. U početku se Ilirima zvalo samo najsjevernije pleme od Vojuše do rijeke Mata, koje su Grci prvo upoznali i po njemu prozvali Ilirima sva srodna plemena. Dogodilo se slično kao i s albanskim imenom. Albancima se stoljećima zvalo samo malo ilirsko pleme oko današnjega grada Kroje u Albaniji. To plemensko ime prvi su počeli protezati na druga srodna plemena italski Normani, za napuljski Anžuvinci, kada se g. 1082 i dalnjih godina počeli osvajati krajeve u današnjoj Albaniji. Gl. MANDIĆ, *C. Hrvatska* 182-7.

(3) Gl. POLYBIUS II 2-12; III 16, 18 (123-37, 230 sl. 233-35); BARTOLI, n. dj.

(4) «... τῶν ὑπὲρ Νάρωνα ποταμὸν καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Δαόριζσι καὶ Ἀρδιαίοις καὶ Πλαραίοις...». STRABO VII 5 (55 433).

(5) CAESAR, *De bello gallico* V 1: «... Ipse [C. J. Caesar] ...

Današnju Hercegovinu Rimljani su zauzeli za borba s ilirskim vladarem Demitrijem Hvarskim g. 219 prije Kr. Delmate je prvi put pobijedio i grad Delmatorio rimski konzul Publije Kornelije Scipion Nazika g. 155 prije Kr., kada je slavio triumf «(de)e Delmateis)». Ni punih 40 godina poslije toga L. Cecilije Metel morao je voditi dulje borbe s Delmatima, dok nije g. 118/17 zauzeo Salonu, koju su Delmati bili izgradili kao vojno uporište na Jadranu. Novo pokoljenje Delmata, kada je ponaraslo, opet se bunilo i tražilo svoju slobodu. Nakon sezinoga rata u Grčkoj i Makedoniji, Sula je g. 87 do 84 tko ratnim pohvatima, što pregovorima podvrgao Rimljanima ilirska plemena Dardana, Skordiska, Mežana i Delmata (1). Da bi svoju vlast na istočnoj obali Jadrana trajno učvrstili, Rimljani su osvojene ilirske zemlje pripojili rimskoj državi i pradjeli ih rimskom provincijom pod imenom Ilirika (provincia Illyricum). Najvjerojatnije je, da je to učinio Sula g. 80/79, kada je provео opću preustrojbu rimske države i osnovao više rimskih pokrajina (2).

Ustanovom rimske provincije Ilirika nije u Delmatima uništena ljubav za slobodom. Cim je Sula umro, oni se g. 78 prije Kr. dižu na noge. Ustanci su ponovljeni za rimskih građanskih ratova g. 50/49, zatim g. 35-33, g. 17-15 prije Kr., a posebno g. 6-9 poslije Kr. U ovom ustanku, pod vodstvom Delmata i Dezitijata, sudjelovala su sva ilirska plemena od današnje Albanije do Alpa, te od Jadrana do Dunava na sjeveru i rijeke Kolubare i

in Illyricum proficisceretur, quod a Pirustis finitimam partem provinciae incursionibus vastari audiebat». Gl. također gore b. 5 i dolje b. 10.

(1) EUTROPIUS V 7: «Interim eo tempore Sulla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas et Maedos partim vicit alios in fidem accepit». – Mišljenje ZIPPEL-ovo (n dj. 161 sl.), da bi trebalo u tekstu riječ «Dalmatas» popraviti u «Dentheletas», nije prihvaćeno.

(2) Gl. MANDIĆ, *C. Hrvatska* 93 sl.

...ibrio na istoku. Rimski povjesničar Suetonij piše da je ... za ... ga Rimljan vodili poslije ... rom svemu učestvovalo je ... Teške borbe vodile su se između Save ... Drave ... Damacija između Krke i Cetine ... današnje Bosne. Car August, ... Rima — Raveni, organizirao je sve snage car... ...ški ustanak Vojsku je vodio Augustov ... Dalmati se nijesu predali ... bili poraženi sedmi (10). Pobjedu je iznijela ... vještina i savršenje oružje ...

Da bi ... dione ... car je August odmi... ...ga stanovništva ... Dotadašnje ...ehinstvo ... u dvije nove pokrajine Rimske ... preko Save i Drave do ... Ilirik ili Panonija. Sve do ... ...ijem hrvatskim Primorjem ... zapadnom Srbijom, dok ... Dalmaciji (11). Granica između Dal... ...tekla ... crtom povučenom od planine ... Slovenije ... rijeku Kupu do ... Petrove Gore ... prostrala na Grmeč planinu u ...

... Sed nunciata Illyrici defectione ad ... ...summum omnium externorum ... legiones paremque auxilium ... omnium rerum difficultatibus ...

... (10, Patres ... effectus quem ... se monitum, ...

... appellatur *Delmatia* et *Illyricum* ...

... Augusti civitates superioris provin...

Bosn... do prek... ...

... ...

... ...

Ad fines) ležali su blizu

granice prema gornjoj Panoniji [16].

Podjela carstva provincija zemaljsko uređenje BiH

padnoj kulturi [18].

[16] *Not. dign.* Occid. II 5-34 (108 sl.)
[17] *Not. dign.* Orient. I 118-125 3-51, III 4-21 (9 sl.)
[18] Gl. dolje s. 421-434

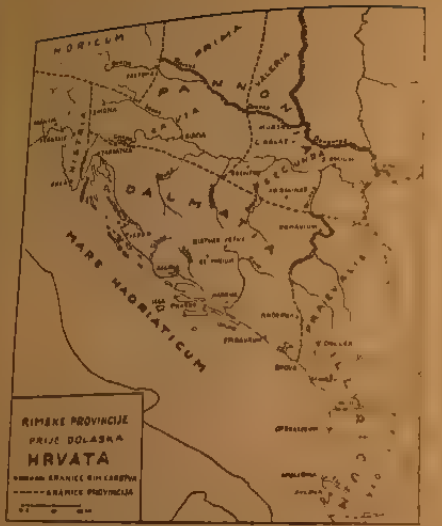

Karta rimsko-bizantskih provincija prije dolaska Hrvata

(20) Plinius II. III. 2. sl. (288-290). ... Conventus Scardonitanus per hos Iapudes et Liburnorum civitates XIIII. Salona colonia ab Iade ... XII. per ... ea iuris eius ... scriptus ... Narona ... XVII. Dertata ... XXV. ... XXXVIII. Daorses ... XXXIIII. Macedo ... Narona ... a Salona LXXXV (m.p.). ... Cerruni decurii XXIIII. Deversi XVII. Dentatae CIII. Docleatae XXVIII. Daesitiati XXXIII. Gandiates XIIII. Melcumani XXIIII. Naresi CII. Sorotae LXXI., Scordisci ... XXIIII., pop. aroresque quondam ... Vardaei non amplius quam XX decuriis ...

(21) Thallóczy u *Spjevaku* (1904) 752 sl. Cremošnik Sergijevski 9; Vulić, u GSA 155 (1933) 16.

(22) Hoernes 14, Budimir 261.

(23) Gl. gore, b. 20.

vrsnice iz prvih godina poslije smrti cara Augusta (+ g
... drugi z dan... cara M... F... 11
238)[26], a treći iz vremena cara M... F... 11
... dok je četvrti natpis nečitljiv. Prva tri
... kažu nam, da je ova cesta podržavana od prvih
godina rimskoga osvajanja pa dalje trajno.

... rimskoga okruga tekl
... ... do njezina ... stoga se
... skom cestom do planine M... i
... prvih B... do planine M... i
... Klpuka sjeverozapadno od Lubuš
... sjever... tekla preko sela V...
... Postuše, Dunlopa, Po... Vrani...
... zvira rijeke Rame, zatim po Vranić...
... ... Komar i Vlaš...
... planin... Borja dosegla raskrižje ... i
... Panonije. Od Klobuka kod L...
... granica tekla oko prilike istim mje...
... ... nastarske i Lubuške ...
... kotar.

Za rimske dakle uprave velik dio dana... r
sjeverozapadne Bosne pripadao je pravn...
cestovnoj drugoj Panoniji savsko Pan...
dio središnje Bosne sa sjeverozapadnom Her... m
pripadao je sisačkom okrugu, a sve ... Ili...
Bosni od Vlašića i Vranice planine na ... ili
se narentskom okrugu. Kako se vidi, za ... ...
prokonzularnih i vrsnih upravnika Ilirika dan... e
Bosne i Hercegovine ni esu činile posebn... ...nu

[26] « Divo Aug(usto) ... », CIL III 10164, Patsch, *Arhool epigr. Untersuchungen* 263.

[27] « Imp(eratori) C. Iul(io) Maximino Pio Felici) e(t) C ... Iulio Vero Maximo nobilissimo Caesari) A... CIL III 10165, Patsch, n. mj.

[28] « Imp(eratori) Caesari, M. Iulio Philippo P(io) F(elici) A gusto) ». CIL III 10166; Patsch, n. mj. – Navedena tr ... nisu nađeni na mjestu nego zajedno kod ... Viteka ... Podrošca uz cestu koja vodi od Konjica preko Ivan ... ne, kamo su doneseni, po svoj prilici, za vrijeme gradnje državne ceste iz Konjica u Sarajevo.

Ilirički vezane s prekosavskim ...

2 Naseljenje Slavena u Podunavlju i na Balkanu

Pradomovina Slavena kako je utvrđena [illegible] arheološkim istraživanjima nalazila se [illegible] na području između Dnjepra i Visle [illegible] već od drugoga tisućeća prije Krista.

1. *Naseljenje Slavena u Podunavlju na sjevernoj strani Dunava*

Novija češki, poljski arheolozi i pr[illegible] koji proučavaju Slavenima [illegible] se Save [illegible] od Save do Save prije [illegible] do Sedam Alpa [illegible] i preko Dunava [illegible] Vrbasa i Bosne. Kao dokaz [illegible] Vrbasu i Bosni Vuković Slaveni Grčkoga imena **Savi. To su, vele, čisto slavenska imena**, koja [illegible] kraju [illegible]

Mnogi ne misle [illegible] za veliki sukob prije [illegible] dolaskom [illegible] Kod [illegible] bi [illegible] tome bilo [illegible]

[illegible]

Ali [illegible] bila [illegible] ne bi [illegible] kada [illegible] hrvatske [illegible] bi [illegible] Dunav [illegible] sredi[illegible] [illegible] [illegible] bavi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] na [illegible] Slaven[illegible] Te [illegible]

[illegible]

[illegible] Jonkalcioi » [11], « Aurelije [illegible] Oseka i Vinkovaca [illegible] Tu se nema [illegible] ime grada « Serv [illegible] spomena Srba Os[illegible] od [illegible] [illegible]em s venskom za [illegible] ikakva ni najma- [illegible] [illegible] [illegible]

g nego prijevod tadašnjega narodnoga imena slaven
[illegible] Sclavi « servi ». Te Slavene bivše
[illegible] ispod etosan s Venedima Sar
pax rare lazuga [illegible] mske karte On se žalje. u Karpatsko
[illegible] Dunava kako je vjerovati, i prije
[illegible] bilo [illegible] se, kako smo gore na-
[illegible] pokrat [illegible] između Tise i Dunava u drugoj
[illegible] spominju [illegible] Protjeranih Jazuga oko g. 334
[illegible] [illegible] a potkarpatskih Slavena, kako rimski
[illegible]

[illegible] *Povest vremennych let* tvrdi
[illegible] Panoniju našli Slavene, kada su oni
[illegible] je Kr. g. 568 prije Kr.) počeli osvajat
[illegible] ke zemlje (**[illegible]**).

2) - *Prijelaz Slavena preko Dunava*

Kada [illegible] 375 mongolski Hunti provalili u srednju
[illegible] [illegible] pokret naroda prema [illegible]
[illegible] Stotine [illegible] [illegible] na Dunavu (Ilmes. Da
[illegible] [illegible] [illegible] su se narodi među [illegible]
[illegible] Slaveni, koji su stanovali na [illegible],
obale Dunava, razlili panonskim ravnicama i noričkim
[illegible] A para [illegible] nam zorno opisuje sv. Jero
nim u svojim poslanicama g. 396–409. U prvo posla
nici upravljenoj Heliodoru on piše (**[illegible]**): « Već je dva-

[illegible] Macedoniam [illegible] » Anon Valesianus 31,
[illegible] [illegible] su servos armavit [illegible] facinus atque
[illegible] [illegible] Pannonias se numero praeminentes ... », Ammia-
[illegible] [illegible] XVII 12, 18 sl., « His consulibus (Opato
[illegible] [illegible] Sarmatia servit universa gens dominos suos
[illegible] [illegible] Constantia Constantem », u MGH AA
[illegible]

[illegible] Sedmihu bo [illegible] preze Sloveni, i Volohove prijaše slo-
[illegible] [illegible] Miklosich, *Chronica Nestoris* 12.
[illegible] [illegible] », Zosimus VIII 12 (143). Gl. dolje

[illegible] [illegible] pes Iu[illegible] [illegible] Romanus sanguis effunditur
[illegible] [illegible] Macedoniam Dardaniam Daciam, Thessa-

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] zabuljelio, da je Atila g. 451 pošao [illegible] rodnima iz Dacije [illegible] [illegible] [illegible]

Sebe naroda koncem 4. i početkom
poručem nasipi i odvodni kanali, oko
nastalo je pravo jezero, koje se pro
preko Vinkovaca do Save. Tim je
vijeka počeo nazivati Sir
kojega je Dunav
noga, a Morsijsko jezero sa zapada
spominje prestanak
nadjech Teodorikovoj nad Gepidima tvr
Ulcisa zaštićivala Gepide mjesto nasipa
atuas zove Vuka, nego samo razlje
veno jezero
cijeloga Srijema osobito se jasno raza
preko Dunava, pa zatim « sa svom avat
između grada Srijema i Singidunuma (da
pregovora sa Setom, bizantskim zapovjed
Singidunuma, nakon što je sagradio namjeravani
Biuant, koji je caru Tiberiju izjavio, da Bajan « ne će
ne zavlada cijelim sirmijskim otokom »
Iz ovoga se opisa jasno vidi, da se pod « srijemskim
grad Srmium
nego cijela pokrajina, koja
između rijeke Dunava i Save te Morsijskoga
zapadno od samoga grada Sirmiuma.

Virus fl
m more latus provinciae quibusdam
snete frustrandis », Ennodius VII
Pr
De legationibus 127. 129 sl. (PG
Migne 54 b 32

ke Vuke između Osijeka i Vinkovaca,
porječje donjega Bo
njem i novom vijeku napias
te podizanjem nas

toku, sjeverno od rijeke Tise, vjerojatno je
Krist. ali svakako prije trećega stoljeća n
izakarpatskih krajeva prema Crnom moru
Ovi potkarpatski Slaveni, kako su dugo živjeli ot
stvorili su svoj poseban govor kajkavski, kojemu nema
srodna među zakarpatskim Slavenima. Dunav za pre
srpatski Slaveni
Dunava
ošlabile i napola razbijene.
Kida
despoti obu
prizn
sl

(30) Spanheim, n. dj.; Brašić, n. dj.; Kreutzer, n. dj.; Sandorfer, *Istočna granica* 143-170
(32) Gl. gore, s. 32-33

Dio je Atila g 441 zauzeo donju Pa-
Norik, pa
znatno manjoj mjeri nego u
Panoniji, jer su se u Saviji i Norik
[illegible]
[illegible]
[illegible]

...mnoga rimske gradove u današnjoj Lombardiji ...

...Srpnje godine po Kristovu rođenju sedmoga stoljeća ... po karpatskih Slaveni ... kakvom ... Bavarske ... Dunava ... Venecije. Nisu ... današnje ... Venecije ... u ... Hrvatske ... Austrije ... rimske ...

...Slaveni, koji su ... Dunava ... desne ... Elbe ... Slaveni ... Germaniji ... Avarima ... Germaniji ... Slaveni ... Avarima ... Germaniji ... Slaveni ... Avarima ... Germaniji ... Slaveni

Jedna donja Panonija obuhvaćala i

g. 441 i prop

Istočni dački Slaveni

bizantsku drž

g. 550 istočni se dački Slaveni po činju stalno naseljivati na Balkanu (34). God. 589 oni osnivaju samostalnu slavensku državu na Peloponezu,

tijev istočnih dačkih Slavena izvršio se je južno od Dunava za unutarnjih smutnja a cara Foke (602-610) te prvih godina cara Heraklija I (610-641). Tada su istočni dački Slaveni ekavci naselili sve zemlje prefekture Ilirika do rijeke Drine, izuzevši primorske krajeve pokrajina Prevalisa i Novog Epira, koje su prije njih zaposjeli Avari i njihovi podanici Slaveni zapadne Dacije (35).

Od svih rimskih pokrajina na Balkanu u prvo doba stradala Dalmacija. Istina, i ona je bila oko g. 378 opustošena od Gota (36), osobito u onim mjestima, koja su ležala uz glavne rimske ceste, ali se brzo od toga oporavila. U izvorima se nadalje spominje, da su istoč-

stokavski ekavci

koje su u istočnoj Dalmaciji

Slaveni ost u istočnom dijelu bi pok

Dunava

prilier M

dački Slaveni. Govoreći o događajima iz prve polovice šestoga stoljeća suvremeni pisac Prokopije († o. g. 562) već o dačkim Slavenima (34) »Slaveni i Anti ... veliku većinu druge obale (lijevu) Dunava nastanjuju«.

(34) Gl. I

(35) Da bila zapadna granica slobodnih istočnodačkih Slavena je Procopius III 14 (336), kada kaže da g. 545 dao tim Slavenima grad Turris na bivše Hunima (Avarima) prijelaza u bizantsko u *Kastorovoj karti*

zapadu potvrđuju mnogi g. 565 pa Slavene protiv Avara,

αὐτοὶ νέμονται. Τὰ μὲν οὖν ἄκρα τῶν λεῶν τούτων ταύτῃ πη ἔχει«. Procopius III 14 (336)

stimanos« Tu je nesigurnost dokazao NIEDERLE, *Slov. star.* vena u bizantsku državu počele za cara Justin

(36) Gl. Procopius III 13 i 14 (440-37

N dj. str. 455). Gl. NIEDERLE, n. dj. 198.

(37) Gl. gore s. 32 i 37

550 preko Niša bili upali u Dal
išla iz Sirmiuma u Salonu (64). U primorju
borbe između Gota i Justinijana I od g 535
Dalmaciji to vrijeme do konca 6-st. Dalmacija
nalaziti u blizini današnjega Mostara (66). I u Duvnu je
dobara u Dalmaciji Papa Grgur Veliki spo-
ju kod Sarajeva, Šipragu kod Kotor-Varoša,

(64) Procopius III 40 14301
(65) Menander 59,62, 68

Lašvi. Ep. I 49; Gl. n. m. 120, 146, 180.

lom Mokunju i Varošluku kod Travnika, Skelanima na
Drini, Pa[illegible]

Za sve vrijeme do konca 6-st. u Dalmaciji su se
održale stare rimske ustanove i nema ni
pre
pet
krajinskim upraviteljima. Kako možemo vidjeti iz vi
o zadnjim godinama grada Salone, koje
pokrajinske sile za obranu dalmatinskih granica (?). Sre
ća je ustro bila za Dalmaciju, da nije ležala na
putevima, koji su vodili iz srednje Evrope i Podunavlja
u Grčku i Bizant preko Morave i Vardara te u Italiju i
većim dijelom bila planinska zemlja, pa su
upravitelji i mjesne sile mogle duže vremena u
skim klancima uspješno braniti ulaze u ovu
šiti redom rimske gradove u nutrini
ali i biskupski gradovi Bistue
Dalmatae. Da

Pa

God 614/15 (⁷⁵) pala je i Salona, glavni grad cijelske Dalmacije, pod udarcima ujedinjenih Avara i Slavena. Od tada dalje Slaveni se [illegible] po [illegible] armijama ravnicama Krajevima [illegible] [illegible] [illegible]

Da Jadrana Hrvati na Jadran nikakav Avar ni
[illegible] bio prešao na otoke. Tamo je
[illegible]
[illegible]
pomorskih [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

ostavi so. Prema tome bi ime Bosna značilo Solna

upotrebljavala oko gornjega
će u Bosnu kod Doboja

J. Jelenić (*) ime Bosne izvodi iz mjesta Nove Bistve

albanische Forschungen I 30

osnovana biskupija Bistvensis u Bosni

ime rijeke i zemlje « Bosna » nastalo od romanskoga naziva rijeke Bosne « Basantius flumen » — Basan rijeka Rimski grad na rijeci Bosni Ad Basante nalazi je na *Peutingerovoj karti* iz konca 3-st. po Kr (7). Ra-

građana nalazila u mjestu, koje se zvalo « Caput

mjestu današnjega « Bosut-a » (Basa(n)te, Basat, Bosut) i njegove bliže ili šire okolice (8)

(7) Gl. gore, s. 30, b. 15
(8) Ravennas IV 19, 205
dobro razlikovati grad

Caput Basantis », *Nor dign.*,
naziva « caput » (glava) neke rijeke

Jezikoslovci se, ondalje, i u tom slažu, da naziv
[illegible] da Basanius Basante nije [illegible]
[illegible] da je taj naziv nastao [illegible]
Rimljanima Bosna. Prema tim je
[illegible] jednjaka riječi s nastavkom *-nt* (Basa*nte*)
[illegible] pridjevi, rimskom ni ilirskom
[illegible] nekoj jezik predpovijesnih naroda. W. T. [12]
naziv Basa*nte* izvodi od sanskrtske r[illegible]
I. Sr[illegible] Hrvatski pisac češkoga
[illegible] od prastare indoevropske
[illegible] u značenju »vode tekućice«. Pre-
[illegible] ma tome bi ime današnje rijeke Bosne gl. [illegible]
vremena jednostavno: Rijeka.

[illegible] Bosna dobila je svoje ime od hrvatske dr[illegible]
[illegible] oko gornjega i srednjega tok[illegible]

[illegible] rimsku imena rijeke i [illegible]
[illegible] vrijeme car se [illegible]
[illegible] dalo bi se sve kazati [illegible]
Zet[illegible] Bosnom izvršio se [illegible]
[illegible] kotlinu gornjega [illegible]
Bo[illegible] prvaci bili su. Bos[illegible] Pe[illegible]
[illegible] bosanskoga srednjega [illegible]
[illegible] mjesto [illegible]
[illegible] Kod [illegible] rimsko doba. Iz tog mjesta
[illegible] rijeke Bosne [illegible]
[illegible] Sv[illegible] po Kr[illegible]
[illegible] rimsku rijeku B[illegible]
[illegible] Bosne [illegible]
[illegible] rijeke Bosne [illegible]
[illegible] prema [illegible]
[illegible] po starom nazivu [illegible]

[illegible] Bosne 32, b.

Sama zemlja Bosna u svom sredovječnom [illegible]
nom značenju za kraj od Ivan planine do Zadovidovićk
vrata južno od Maglaja, dobila je svoje ime putem po-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
koje su ležale oko srednjega i gornjega toka te rijeke i
u rimsko doba pripadale rimskoj pokrajini Dalmaciji.
Na taj su način zemlje oko donjega toka rijeke Bosne
[illegible]
jadranske i dalmatinske Hrvatske. Panonski kneže-
[illegible]
jednicu, koja je nastala oko srednjega i gornjega toka
[illegible]
ali se zarana taj kraj počeo nazivati i Bosnom po imenu
glavne rijeke, koja je tom pokrajinom protjecala
[illegible]
[illegible]
[illegible]
županc Pliva, Gacka i Cetina[14]. U Crvenoj Hrvatskoj
[illegible]
I pokrajina Zeta u Dukli prozvala se po rijeci
[illegible]
[illegible]
Češku državu.

[14] Gl. dolje s. 1[illegible]
[15] Gl. dolje s. 57
[16] Gl. Porphyr. 30 (144), DC 400
[17] Gl. dolje s. 94 sl.

4) - *Najstariji spomeni imena zemlje Bosne*

[illegible] (22).

[illegible] 1154 [illegible] (23).

[illegible] (24).

[illegible] (25).

[illegible] (26).

[illegible] (27).

[illegible] (28).

[illegible] (29).

[illegible] (30).

[illegible] (31).

[illegible] (32).

[illegible] (33).

[illegible] (34).

[illegible] (35).

[illegible] (36).

[illegible] (37).

[illegible] (38).

[illegible] (39).

[illegible] (40).

[illegible] (41).

[illegible] (42).

[illegible] (43).

[illegible] (44).

[illegible] (45).

[illegible] (46).

[illegible] (47).

[illegible] (48).

[illegible] (49).

[illegible] (50).

[illegible] (51).

[illegible] (52).

[illegible] (53).

[illegible] (54).

[illegible] (55).

[illegible] (56).

[illegible] (57).

[illegible] (58).

[illegible] (59).

[illegible] (60).

[illegible] (61).

[illegible] (62).

[illegible] (63).

[illegible] (64).

[illegible] (65).

[illegible] (66).

[illegible] (67).

[illegible] (68).

[illegible] (69).

[illegible] (70).

[illegible] (71).

[illegible] (72).

[illegible] (73).

[illegible] (74).

[illegible] (75).

[illegible] (76).

[illegible] (77).

[illegible] (78).

[illegible] (79).

[illegible] (80).

[illegible] (81).

[illegible] (82).

[illegible] (83).

[illegible] (84).

[illegible] (85).

[illegible] (86).

[illegible] (87).

[illegible] (88).

[illegible] (89).

[illegible] (90).

[illegible] (91).

[illegible] (92).

[illegible] (93).

[illegible] (94).

[illegible] (95).

[illegible] (96).

[illegible] (97).

[illegible] (98).

[illegible] (99).

[illegible] (100).

[illegible] (101).

[illegible] (102).

[illegible] (103).

[illegible] (104).

[illegible] (105).

[illegible] (106).

[illegible] (107).

[illegible] (108).

[illegible] (109).

[illegible] (110).

[illegible] (111).

[illegible] (112).

[illegible] (113).

[illegible] (114).

[illegible] (115).

[illegible] (116).

[illegible] (117).

[illegible] (118).

[illegible] (119).

[illegible] (120).

[illegible] (121).

[illegible] (122).

[illegible] (123).

[illegible] (124).

[illegible] (125).

[illegible] (126).

[illegible] (127).

[illegible] (128).

[illegible] (129).

[illegible] (130).

[illegible] (131).

[illegible] (132).

[illegible] (133).

[illegible] (134).

[illegible] (135).

[illegible] (136).

[illegible] (137).

[illegible] (138).

[illegible] (139).

[illegible] (140).

[illegible] (141).

[illegible] (142).

[illegible] (143).

[illegible] (144).

[illegible] (145).

[illegible] (146).

[illegible] (147).

[illegible] (148).

[illegible] (149).

[illegible] (150).

[illegible] (151).

[illegible] (152).

[illegible] (153).

[illegible] (154).

[illegible] (155).

[illegible] (156).

[illegible] (157).

[illegible] (158).

[illegible] (159).

[illegible] (160).

[illegible] (161).

[illegible] (162).

[illegible] (163).

[illegible] (164).

[illegible] (165).

[illegible] (166).

[illegible] (167).

[illegible] (168).

[illegible] (169).

[illegible] (170).

[illegible] (171).

[illegible] (172).

[illegible] (173).

[illegible] (174).

[illegible] (175).

[illegible] (176).

[illegible] (177).

[illegible] (178).

[illegible] (179).

[illegible] (180).

[illegible] (181).

[illegible] (182).

[illegible] (183).

[illegible] (184).

[illegible] (185).

[illegible] (186).

[illegible] (187).

[illegible] (188).

[illegible] (189).

[illegible] (190).

[illegible] (191).

[illegible] (192).

[illegible] (193).

[illegible] (194).

[illegible] (195).

[illegible] (196).

[illegible] (197).

[illegible] (198).

[illegible] (199).

[illegible] (200).

[illegible] (201).

[illegible] (202).

[illegible] (203).

[illegible] (204).

[illegible] (205).

[illegible] (206).

[illegible] (207).

[illegible] (208).

[illegible] (209).

[illegible] (210).

[illegible] (211).

[illegible] (212).

[illegible] (213).

[illegible] (214).

[illegible] (215).

[illegible] (216).

[illegible] (217).

[illegible] (218).

[illegible] (219).

[illegible] (220).

[illegible] (221).

[illegible] (222).

[illegible] (223).

[illegible] (224).

[illegible] (225).

[illegible] (226).

[illegible] (227).

[illegible] (228).

[illegible] (229).

[illegible] (230).

[illegible] (231).

[illegible] (232).

[illegible] (233).

[illegible] (234).

[illegible] (235).

[illegible] (236).

[illegible] (237).

[illegible] (238).

[illegible] (239).

[illegible] (240).

[illegible] (241).

[illegible] (242).

[illegible] (243).

[illegible] (244).

[illegible] (245).

[illegible] (246).

[illegible] (247).

[illegible] (248).

[illegible] (249).

[illegible] (250).

[illegible] (251).

[illegible] (252).

[illegible] (253).

[illegible] (254).

[illegible] (255).

[illegible] (256).

[illegible] (257).

[illegible] (258).

[illegible] (259).

[illegible] (260).

[illegible] (261).

[illegible] (262).

[illegible] (263).

[illegible] (264).

[illegible] (265).

[illegible] (266).

[illegible] (267).

[illegible] (268).

[illegible] (269).

[illegible] (270).

[illegible] (271).

[illegible] (272).

[illegible] (273).

[illegible] (274).

[illegible] (275).

[illegible] (276).

[illegible] (277).

[illegible] (278).

[illegible] (279).

[illegible] (280).

[illegible] (281).

[illegible] (282).

[illegible] (283).

[illegible] (284).

[illegible] (285).

[illegible] (286).

[illegible] (287).

[illegible] (288).

[illegible] (289).

[illegible] (290).

[illegible] (291).

[illegible] (292).

[illegible] (293).

[illegible] (294).

[illegible] (295).

[illegible] (296).

[illegible] (297).

[illegible] (298).

[illegible] (299).

[illegible] (300).

[illegible] (301).

[illegible] (302).

[illegible] (303).

[illegible] (304).

[illegible] (305).

[illegible] (306).

[illegible] (307).

[illegible] (308).

[illegible] (309).

[illegible] (310).

[illegible] (311).

[illegible] (312).

[illegible] (313).

[illegible] (314).

[illegible] (315).

[illegible] (316).

[illegible] (317).

[illegible] (318).

[illegible] (319).

[illegible] (320).

[illegible] (321).

[illegible] (322).

[illegible] (323).

[illegible] (324).

[illegible] (325).

[illegible] (326).

[illegible] (327).

[illegible] (328).

[illegible] (329).

[illegible] (330).

[illegible] (331).

[illegible] (332).

[illegible] (333).

[illegible] (334).

[illegible] (335).

[illegible] (336).

[illegible] (337).

[illegible] (338).

[illegible] (339).

[illegible] (340).

[illegible] (341).

[illegible] (342).

[illegible] (343).

[illegible] (344).

[illegible] (345).

[illegible] (346).

[illegible] (347).

[illegible] (348).

[illegible] (349).

[illegible] (350).

[illegible] (351).

[illegible] (352).

[illegible] (353).

[illegible] (354).

[illegible] (355).

[illegible] (356).

[illegible] (357).

[illegible] (358).

[illegible] (359).

[illegible] (360).

[illegible] (361).

[illegible] (362).

[illegible] (363).

[illegible] (364).

[illegible] (365).

[illegible] (366).

[illegible] (367).

[illegible] (368).

[illegible] (369).

[illegible] (370).

[illegible] (371).

[illegible] (372).

[illegible] (373).

[illegible] (374).

[illegible] (375).

[illegible] (376).

[illegible] (377).

[illegible] (378).

[illegible] (379).

[illegible] (380).

[illegible] (381).

[illegible] (382).

[illegible] (383).

[illegible] (384).

[illegible] (385).

[illegible] (386).

[illegible] (387).

[illegible] (388).

[illegible] (389).

[illegible] (390).

[illegible] (391).

[illegible] (392).

[illegible] (393).

[illegible] (394).

[illegible] (395).

[illegible] (396).

[illegible] (397).

[illegible] (398).

[illegible] (399).

[illegible] (400).

[illegible] (401).

[illegible] (402).

[illegible] (403).

[illegible] (404).

[illegible] (405).

[illegible] (406).

[illegible] (407).

[illegible] (408).

[illegible] (409).

[illegible] (410).

[illegible] (411).

[illegible] (412).

[illegible] (413).

[illegible] (414).

[illegible] (415).

[illegible] (416).

[illegible] (417).

[illegible] (418).

[illegible] (419).

[illegible] (420).

[illegible] (421).

[illegible] (422).

[illegible] (423).

[illegible] (424).

[illegible] (425).

[illegible] (426).

[illegible] (427).

[illegible] (428).

[illegible] (429).

[illegible] (430).

[illegible] (431).

[illegible] (432).

[illegible] (433).

[illegible] (434).

[illegible] (435).

[illegible] (436).

[illegible] (437).

[illegible] (438).

[illegible] (439).

[illegible] (440).

[illegible] (441).

[illegible] (442).

[illegible] (443).

[illegible] (444).

[illegible] (445).

[illegible] (446).

[illegible] (447).

[illegible] (448).

[illegible] (449).

[illegible] (450).

[illegible] (451).

[illegible] (452).

[illegible] (453).

[illegible] (454).

[illegible] (455).

[illegible] (456).

[illegible] (457).

[illegible] (458).

[illegible] (459).

[illegible] (460).

[illegible] (461).

[illegible] (462).

[illegible] (463).

[illegible] (464).

[illegible] (465).

[illegible] (466).

[illegible] (467).

[illegible] (468).

[illegible] (469).

[illegible] (470).

[illegible] (471).

[illegible] (472).

[illegible] (473).

[illegible] (474).

[illegible] (475).

[illegible] (476).

[illegible] (477).

[illegible] (478).

[illegible] (479).

[illegible] (480).

[illegible] (481).

[illegible] (482).

[illegible] (483).

[illegible] (484).

[illegible] (485).

[illegible] (486).

[illegible] (487).

[illegible] (488).

[illegible] (489).

[illegible] (490).

[illegible] (491).

[illegible] (492).

[illegible] (493).

[illegible] (494).

[illegible] (495).

[illegible] (496).

[illegible] (497).

[illegible] (498).

[illegible] (499).

[illegible] (500).

[illegible] (501).

[illegible] (502).

[illegible] (503).

[illegible] (504).

[illegible] (505).

[illegible] (506).

[illegible] (507).

[illegible] (508).

[illegible] (509).

[illegible] (510).

[illegible] (511).

[illegible] (512).

[illegible] (513).

[illegible] (514).

[illegible] (515).

[illegible] (516).

[illegible] (517).

[illegible] (518).

[illegible] (519).

[illegible] (520).

[illegible] (521).

[illegible] (522).

[illegible] (523).

[illegible] (524).

[illegible] (525).

[illegible] (526).

[illegible] (527).

[illegible] (528).

[illegible] (529).

[illegible] (530).

[illegible] (531).

[illegible] (532).

[illegible] (533).

[illegible] (534).

[illegible] (535).

[illegible] (536).

[illegible] (537).

[illegible] (538).

[illegible] (539).

[illegible] (540).

[illegible] (541).

[illegible] (542).

[illegible] (543).

[illegible] (544).

[illegible] (545).

[illegible] (546).

[illegible] (547).

[illegible] (548).

[illegible] (549).

[illegible] (550).

[illegible] (551).

[illegible] (552).

[illegible] (553).

[illegible] (554).

[illegible] (555).

[illegible] (556).

[illegible] (557).

[illegible] (558).

[illegible] (559).

[illegible] (560).

[illegible] (561).

[illegible] (562).

[illegible] (563).

[illegible] (564).

[illegible] (565).

[illegible] (566).

[illegible] (567).

[illegible] (568).

[illegible] (569).

[illegible] (570).

[illegible] (571).

[illegible] (572).

[illegible] (573).

[illegible] (574).

[illegible] (575).

[illegible] (576).

[illegible] (577).

[illegible] (578).

[illegible] (579).

[illegible] (580).

[illegible] (581).

[illegible] (582).

[illegible] (583).

[illegible] (584).

[illegible] (585).

[illegible] (586).

[illegible] (587).

[illegible] (588).

[illegible] (589).

[illegible] (590).

[illegible] (591).

[illegible] (592).

[illegible] (593).

[illegible] (594).

[illegible] (595).

[illegible] (596).

[illegible] (597).

[illegible] (598).

[illegible] (599).

[illegible] (600).

[illegible] (601).

[illegible] (602).

[illegible] (603).

[illegible] (604).

[illegible] (605).

[illegible] (606).

[illegible] (607).

[illegible] (608).

[illegible] (609).

[illegible] (610).

[illegible] (611).

[illegible] (612).

[illegible] (613).

[illegible] (614).

[illegible] (615).

[illegible] (616).

[illegible] (617).

[illegible] (618).

[illegible] (619).

[illegible] (620).

[illegible] (621).

[illegible] (622).

[illegible] (623).

[illegible] (624).

[illegible] (625).

[illegible] (626).

[illegible] (627).

[illegible] (628).

[illegible] (629).

[illegible] (630).

[illegible] (631).

[illegible] (632).

[illegible] (633).

[illegible] (634).

[illegible] (635).

[illegible] (636).

[illegible] (637).

[illegible] (638).

[illegible] (639).

[illegible] (640).

[illegible] (641).

[illegible] (642).

[illegible] (643).

[illegible] (644).

[illegible] (645).

[illegible] (646).

[illegible] (647).

[illegible] (648).

[illegible] (649).

[illegible] (650).

[illegible] (651).

[illegible] (652).

[illegible] (653).

[illegible] (654).

[illegible] (655).

[illegible] (656).

[illegible] (657).

[illegible] (658).

[illegible] (659).

[illegible] (660).

[illegible] (661).

[illegible] (662).

[illegible] (663).

[illegible] (664).

[illegible] (665).

[illegible] (666).

[illegible] (667).

[illegible] (668).

[illegible] (669).

[illegible] (670).

[illegible] (671).

[illegible] (672).

[illegible] (673).

[illegible] (674).

[illegible] (675).

[illegible] (676).

[illegible] (677).

[illegible] (678).

[illegible] (679).

[illegible] (680).

[illegible] (681).

[illegible] (682).

[illegible] (683).

[illegible] (684).

[illegible] (685).

[illegible] (686).

[illegible] (687).

[illegible] (688).

[illegible] (689).

[illegible] (690).

[illegible] (691).

[illegible] (692).

[illegible] (693).

[illegible] (694).

[illegible] (695).

[illegible] (696).

[illegible] (697).

[illegible] (698).

[illegible] (699).

[illegible] (700).

[illegible] (701).

[illegible] (702).

[illegible] (703).

[illegible] (704).

[illegible] (705).

[illegible] (706).

[illegible] (707).

[illegible] (708).

[illegible] (709).

[illegible] (710).

[illegible] (711).

[illegible] (712).

[illegible] (713).

[illegible] (714).

[illegible] (715).

[illegible] (716).

[illegible] (717).

[illegible] (718).

[illegible] (719).

[illegible] (720).

[illegible] (721).

[illegible] (722).

[illegible] (723).

[illegible] (724).

[illegible] (725).

[illegible] (726).

[illegible] (727).

[illegible] (728).

[illegible] (729).

[illegible] (730).

[illegible] (731).

[illegible] (732).

[illegible] (733).

[illegible] (734).

[illegible] (735).

[illegible] (736).

[illegible] (737).

[illegible] (738).

[illegible] (739).

[illegible] (740).

[illegible] (741).

[illegible] (742).

[illegible] (743).

[illegible] (744).

[illegible] (745).

[illegible] (746).

[illegible] (747).

[illegible] (748).

[illegible] (749).

[illegible] (750).

[illegible] (751).

[illegible] (752).

[illegible] (753).

[illegible] (754).

[illegible] (755).

[illegible] (756).

[illegible] (757).

[illegible] (758).

[illegible] (759).

[illegible] (760).

[illegible] (761).

[illegible] (762).

[illegible] (763).

[illegible] (764).

[illegible] (765).

[illegible] (766).

[illegible] (767).

[illegible] (768).

[illegible] (769).

[illegible] (770).

[illegible] (771).

[illegible] (772).

[illegible] (773).

[illegible] (774).

[illegible] (775).

[illegible] (776).

[illegible] (777).

[illegible] (778).

[illegible] (779).

[illegible] (780).

[illegible] (781).

[illegible] (782).

[illegible] (783).

[illegible] (784).

[illegible] (785).

[illegible] (786).

[illegible] (787).

[illegible] (788).

[illegible] (789).

[illegible] (790).

[illegible] (791).

[illegible] (792).

[illegible] (793).

[illegible] (794).

[illegible] (795).

[illegible] (796).

[illegible] (797).

[illegible] (798).

[illegible] (799).

[illegible] (800).

[illegible] (801).

[illegible] (802).

[illegible] (803).

[illegible] (804).

[illegible] (805).

[illegible] (806).

[illegible] (807).

[illegible] (808).

[illegible] (809).

[illegible] (810).

[illegible] (811).

[illegible] (812).

[illegible] (813).

[illegible] (814).

[illegible] (815).

[illegible] (816).

[illegible] (817).

[illegible] (818).

[illegible] (819).

[illegible] (820).

[illegible] (821).

[illegible] (822).

[illegible] (823).

[illegible] (824).

[illegible] (825).

[illegible] (826).

[illegible] (827).

[illegible] (828).

[illegible] (829).

[illegible] (830).

[illegible] (831).

[illegible] (832).

[illegible] (833).

[illegible] (834).

[illegible] (835).

[illegible] (836).

[illegible] (837).

[illegible] (838).

[illegible] (839).

[illegible] (840).

[illegible] (841).

[illegible] (842).

[illegible] (843).

[illegible] (844).

[illegible] (845).

[illegible] (846).

[illegible] (847).

[illegible] (848).

[illegible] (849).

[illegible] (850).

[illegible] (851).

[illegible] (852).

[illegible] (853).

[illegible] (854).

[illegible] (855).

[illegible] (856).

[illegible] (857).

[illegible] (858).

[illegible] (859).

[illegible] (860).

[illegible] (861).

[illegible] (862).

[illegible] (863).

[illegible] (864).

[illegible] (865).

[illegible] (866).

[illegible] (867).

[illegible] (868).

[illegible] (869).

[illegible] (870).

[illegible] (871).

[illegible] (872).

[illegible] (873).

[illegible] (874).

[illegible] (875).

[illegible] (876).

[illegible] (877).

[illegible] (878).

[illegible] (879).

[illegible] (880).

[illegible] (881).

[illegible] (882).

[illegible] (883).

[illegible] (884).

[illegible] (885).

[illegible] (886).

[illegible] (887).

[illegible] (888).

[illegible] (889).

[illegible] (890).

[illegible] (891).

[illegible] (892).

[illegible] (893).

[illegible] (894).

[illegible] (895).

[illegible] (896).

[illegible] (897).

[illegible] (898).

[illegible] (899).

[illegible] (900).

[illegible] (901).

[illegible] (902).

[illegible] (903).

[illegible] (904).

[illegible] (905).

[illegible] (906).

[illegible] (907).

[illegible] (908).

[illegible] (909).

[illegible] (910).

[illegible] (911).

[illegible] (912).

[illegible] (913).

[illegible] (914).

[illegible] (915).

[illegible] (916).

[illegible] (917).

[illegible] (918).

[illegible] (919).

[illegible] (920).

[illegible] (921).

[illegible] (922).

[illegible] (923).

[illegible] (924).

[illegible] (925).

[illegible] (926).

[illegible] (927).

[illegible] (928).

[illegible] (929).

[illegible] (930).

[illegible] (931).

[illegible] (932).

[illegible] (933).

[illegible] (934).

[illegible] (935).

[illegible] (936).

[illegible] (937).

[illegible] (938).

[illegible] (939).

[illegible] (940).

[illegible] (941).

[illegible] (942).

[illegible] (943).

[illegible] (944).

[illegible] (945).

[illegible] (946).

[illegible] (947).

[illegible] (948).

[illegible] (949).

[illegible] (950).

[illegible] (951).

[illegible] (952).

[illegible] (953).

[illegible] (954).

[illegible] (955).

[illegible] (956).

[illegible] (957).

[illegible] (958).

[illegible] (959).

[illegible] (960).

[illegible] (961).

[illegible] (962).

[illegible] (963).

[illegible] (964).

[illegible] (965).

[illegible] (966).

[illegible] (967).

[illegible] (968).

[illegible] (969).

[illegible] (970).

[illegible] (971).

[illegible] (972).

[illegible] (973).

[illegible] (974).

[illegible] (975).

[illegible] (976).

[illegible] (977).

[illegible] (978).

[illegible] (979).

[illegible] (980).

[illegible] (981).

[illegible] (982).

[illegible] (983).

[illegible] (984).

[illegible] (985).

[illegible] (986).

[illegible] (987).

[illegible] (988).

[illegible] (989).

[illegible] (990).

[illegible] (991).

[illegible] (992).

[illegible] (993).

[illegible] (994).

[illegible] (995).

[illegible] (996).

[illegible] (997).

[illegible] (998).

[illegible] (999).

[illegible] (1000).

Kalin bane g. 1180 (...) »Nobili et potenti viro Culin bano Bosne.« Taj naziv za Bosnu upotrebljuje i Vukan Nemanjić, u pismu upućenu papi Inocenciju III g. 1199 sredinje manihejskoga krivovjerja u Bosni i Zahumlju.

Svi nazivi **stranih pisaca** Bosona, Bosthna, Bosina Bosona i Bosna [illegible] nemaju ništa zajedničkoga s razvojem i postankom imena Bosna od rijeke Bosne. Razlika nego su proste preinake stranaca [illegible] zgovara [illegible] zemlje Bosna

1) CDC I, 168.
2) N. d. 334.

[illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ...

Stara prvobitna Bosna do g. 118..

te se zovu Vranica (2112 m), Bitovnja (1700 m), Ivan planina (2067 m).

Svojim velikim visinama i gustim šumama, kojima su bo

cegovine

2) - *Istočna granica početne Bosne*

stare Bosne tekla je rijekom Drinom. Ona je dijelila Bo

valisa od Dioklecijanove preuredbe g. 297. pa sve do do

valisa, to su Hrvati naselili u području srednje Drine sa

Da je Drina bila istočna granica stare Bosne i lila Bosnu od Srbije, imamo znamenito svjedočanstvo

nam veli o bosanskom banu Boriću, save hrvatskog kralja Gejze II, ovo (3): « Kad je bio blizu Save, skrene odatle prema drugoj rijeci imenom D

(2) Gl. gore s. 23-27.

(4) Ivan [illegible] je oko g. 1143. Od rane mladosti [illegible] Bakan [illegible] Bribirskih (Šubićevića 1294–1347).

(5) Cinnamus III 7 (104); V 17 (249). Gl. dolje s. 302–305.

nije podložna velikom [illegible] Srbi
[illegible] poseb narod, koji svojim zasebnim
[illegible] Drina [illegible]
[illegible] prema [illegible]
lačkih zahvata [illegible] Hrvatsku i Primorje i Bosnu.[9]

Najstarija granica stare Bosne

Međutim [illegible] sjeverna granica Bo
[illegible] Ukratko rečeno, Bosna bila [illegible]
[illegible] Bosna [illegible] granica [illegible] po
[illegible] Drina [illegible] Bosne [illegible]
[illegible] koja [illegible] Dalmaciju, od Panonije
[illegible] Svoju dugom trojanjem rimskih [illegible]
[illegible] Dalmaciju. Pa
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] dugo držali starih [illegible] i Hrvatsku
[illegible] [illegible] Bosna [illegible]
[illegible] Dinarske [illegible]
[illegible] toka Drine.(7)

[illegible] [illegible] Hrvata u Do
[illegible] [illegible] koji se već od [illegible] doseljavaju
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [

Župa Usore te [illegible] obje
[illegible] od Borje planine do [illegible] Vrbas
[illegible] Tešnj, Doboj, Dobor, Sprečo i
[illegible] Usore i Soli. Kralj Stjepan
[illegible] 1461 kralj Stjepan
[illegible] Kraljevo[illegible] (18). Župa Solt pro-
[illegible] a rijeka Spreče i Krivaje
[illegible] dviju župa tekle su od
[illegible] rijeku Drinjaču. Kako
[illegible] Borje [illegible] posrnula nik[illegible]
[illegible] Bosne i [illegible] [illegible]
[illegible] župa to je sjeverna granica Bos[illegible]
[illegible] od Borje-planine preko Zavidovića
[illegible] Drinjače [illegible]
[illegible] Petrović K[illegible] [illegible]
[illegible] Tuzla, nije bio u »zemlji Bos[illegible]
[illegible] Tu[illegible] i bosanski vladari koji u svom
[illegible] (19). To potvrđuje i bosanska [illegible]
[illegible] pe Usoru i Soli ne broje u po
[illegible] Bosnu bosanska [illegible]
[illegible] svojim naslovima posebno navode Bosnu, a posebno
[illegible] zemlje [illegible] Bosn[illegible]
[illegible] kasnije [illegible]
[illegible] spadaju [illegible]
Narod [illegible] Dobo[illegible]
[illegible] Usore [illegible]
[illegible] Bo[illegible]
[illegible] [illegible] svoj kraj [illegible] Bo[illegible]
[illegible] stara Bosna samo južno od Borja i Konjuha
[illegible] [illegible]
Drinjače ne smatraju svoj kraj Bosnom, njima
[illegible] [illegible] [illegible] [

Mazovan[ ] ne nizine, koje se danas zovu
Borova glava, za koje nastalom sigurno

Bele IV iz g. 1244, da

kraja dužni plaćati crkvenu desetinu

CDC IV 219, AB 13; Čorović, n. dj. 13

tinere, constitutum Cetinae Cleumae ...», *Historia salonitana* 1
45; DC 200

episcopi et suae ecclesiae in territorio

Još g. 1737 spostolski v
ne vrh crkveni pohod

[illegible]

pod naronski okrug (35)

Hrvatska

Na d[illegible]
zapad[illegible]
crnavi[illegible] posebni hrvatski jezični [illegible]

(35) Gl gore s. 25, b. 20.
(36) Gl gore s. 25 sl

darovnicu kralja Ostoje veli
men od 8 prosinca 1400 (*)
da je župa Hlivno s
kotena », tj od naj
hrvatskih kraljeva. To
bada je između g 1358 i
sabora proveo
pleмena o starom
i pod zakletvom
kraju Ljudevitu kao zak.
vatskih kraljeva ovu po
mićere ino nije Hliv
do Vrhovine, ne

Bel i Kukuljevića nalazi

tadašnjem vladaru Hlivanjske župe i bana

Kako se između ostalog u navedenoj darovnici kralj

budila je « od korena » (*) ... »

bro (*) Vrhovine su se zvali ... kao i ...
su dakle sve zemlje od Duvar

jugozapadno od Kupreških vrata ... sve ...

kada su naveli, da se stara Bosna proširala do « Bare ze
gore » ili « Mons Pin. »

Da navedena starohrvatska djela nijesu rađena na Hlivanjsku Borovu glavu, kao zapadnu granicu stare

pod imenom « Borova gora » (mons Pin), *Mrtkošić*, dotično hrvatske kronike *Kraljevstvo Hrvata* (*) i *Le*

pripada kraljevstvu « donjih Hrvata » ili Bijelih Hrvat

razumijevaju duvanjsku župu, dotično što je tada

Hrvatske [illegible] stoga [illegible] sa [illegible] brati Kleb[illegible] [illegible] od Pe[illegible] [illegible] Vrana [illegible] [illegible] Rime[illegible] [illegible] Hrvatske [illegible] [illegible] Pe[illegible] [illegible] Dio [illegible] [illegible] stare izgubljene hrvatske [illegible] [illegible] Porfirogenet II (948 - o. 969), nakon [illegible] [illegible] [illegible] Bosnu »[illegible]. Popis [illegible] [illegible] vima i Pop Dukl[illegible] [illegible] matici bosanske [illegible] [illegible] Pop Dukljanin [illegible] [illegible] Bosne tekla [illegible] [illegible] rijeka Vrbasa, razvodnom granicom [illegible] [illegible] Vrbasa i Bosne, a to znači planinama [illegible] [illegible] Kamešnicom.

I [illegible] [illegible] [illegible]

...ran Stjepan II Kotromanić
...Borovih planina
...Raduše nalazi se iznad ...
...kovskoga polja
...rinski vis» (714 m)
...na» (1077 m), o kojoj govori ...
...Divanjskoga polja, u području
...je nakon u austrijskim specijalnim vojnim
...pregledni specijalne karte
...Popa Dukljanina

Tako i kod zapadne granice
« Borova gora » (Mons
jedan osamljeni vrh nego
dotično niz planina, koje
Bosnu. U srednjem vijeku
označivali su cijeli niz
Hrvatsku (kralje
spadala je Petrova gora
granicu stare Bosne, koja je
I danas imamo spomena na velike
Borje i

DR VII 182 XIII 622

planinskoga vijenca

« Borovu goru » sa planinama Vranicom

m), Jahorina (1913 m), do Drine kod Ustikol.ne više

m), Radovan planina s « Borovinom », Vranica sa Zec-

(*) Gl. gore s 73.

sae et Herce

jeveroustočno od Zeca Tene te

Monte ara, Monte-ara

tara-c, Matorac Tu

Hrvati

na zapadu, p
početne Bosne tekla je
Poklečanovoj ra
ceste, visoke planine
im putovima sastavljene su od
kod svega dolaska Bosnu
bnim hrvatskim ple
istoga plemena, i na taj
rimsko doba spadale u
dvije posebne hrvatske

hrvatska oblast tako, da je g. 753
ili R
nu jedinicu, vojvodstvo, zadržavši

Pr
sredinom 10-st Bosnu su sa
ije župe s utvrđenim gradovima,
Katera i Desnik(82). Grad Katera
u području rijeke Bosne, dakle u
postoji pod Igmanom
sredovječnoga grada.

τὸ Κάτερα καὶ τὸ Δεσ-

kom natrag zove Katerac. S tim mi
Porfirogenetov grad Kate
ra(83). I mi se s tim slažemo.

Teže je pitanje Desnika. Naš
grad treba tražiti na desnoj obali
dielovima
toru između Visokoga i Kr
C Truhelka, pročitavši teško čitljivi natpis na
bosanskih vladara(84). Tu u blizini bez sumnje, moralo
je biti i njihovo stolno mjesto
desnoj strani Bosne morao nalaziti i utvrđeni grad, u
kojemu je stolovao bosanski ban. Od dva starobosanska
Bosne. U tom kraju danas se nalaze dva stara prodora
crtom od
Stjepangrad, nedaleko Crkvine, na kojoj se nalazila
gradom, koji leži na desnoj strani rječice
utječe s desne strane u rijeku Bosnu kod
bližnjim mjestima oko

(84) Gl. Klaić, *Povest Bosne* 17. Ćorović,
189.201

...h knezskih vladara: Visoko, Milodražje, Moi...
...Kr... Srebrica, Bobovac...
...Usora, Soli, Donji Kraji, Pore...
...Lašva, Vrhbosna, Pope, Al...
...Vrhbosna, Prača...
...Bosna, naselja, a prema tome i polimčkih
...Bela IV...
...Bereg...
...nego se župe P...
...Usora, nepo...
...Vrhbosna, Mel...
...Bobovac, Bre...
...Srebrenica. Prva se župa...
...zadjelahi i župe Boroć i Goražde (46), a druga...

...Jagla u storu Bosne...
Bela IV od ...244 ...
...Vrhbosna, Mel... Bereg...
...Nerentve i Lašve...
...prestola u selu Nerentvici...

...M. Vego, BH III, s. 81-84.
...Vrhbosna, Bosna i Bosni, u *Prilozi* 2 (1922) ...
17, 40, Šabanović, *Bosanski pašaluk* 131.
(46) Gl. Horvat, *Položaj nekih mjesta*, u GZM 5 (1893) 553sl, ...
WM 3 (1895) 529 sl.
...Vrhbozna Burdo, ubi ipsa ecclesia cathedralis ...
...Kreševo, Vrh... Nerentva, Bo... Lašva, ...
...Mehurić... župa Mo...
...Lašva, ...
...apud ecclesiam Lapidis in supa Borić Bo...
...Lapis in supa Borić Bo...
...nas in Vo...
...P... V. T... Ja...
...Vrhbosna, ...
...VSM ... IV
2... L. Marsić 34, II 161 b. 29. M. Handžić, ...
...*diplomata* 289-295.

...tetve, a druga u gornjem porječju Vrbasa. Župa Ne...
...

...
...
...

...) Dubrovnik ... pisc ...
... je dosao do ... a on ...
... pozdravi ...
... Vidgora ... zapisa ...
... koje ime, ... mi ... p...
... koje i danas postoji ([46])
... kiseljucku kotlinu, Gromiljak,
... kotlinu. Glavna su joj mjesta
... Viduše i varoši Fojnice
... 1
... prvo župa Mile ... bel ... pop ... p...
Viduše Vidgora ... L ... Sv...
... je veli ... redene ...
... I. ...
... svoja prva, do danas ... pr ... br ...
jezika ([47]). U istom mjestu ... Tvrtko ...
... kojemu je ... Stjepa II Kotro ...
... M ... ta ho pokop ...
... po ... prelet ... 1377.
... da se mjesto Mile nalazilo u ...
... Kraljevini Bosni ... Mile s ... selo ...

[46] StPov I 2, 274.
[47] Selo Vidgora nalazi se između rijeke Bosne i Busovače. ... Thallóczy, *Studien* 7. O...
... *Studien* 23.
... 55v; « 1339. Dnidosse sada najpri u Bosni i ... Brat ... Fe ... S ... komu se i zakopat učini ». Vrtzović 102, ... 50, 37.
... Thallóczy Šufflay 48. Dinić, *Državni* ...
... Mandić, *Hrvati* ...

... družiju Vrbasa zapadno od Jajca ([5]).
... M ...
... svojim rukama ([7])
...
... Da utvrdimo, u kojemu se kraju nalazilo mjesto M ...

[5] Batinić, *Djelovanje franjevaca* I 59.
... M ... mosan u Bosni (gl. Jukić, *Putopisi* 570).
[6] Draganović, *Kat. Cekva* 748-50.
[7] Gl. Thallóczy, n. dj. 247 sl.

jevačkih samostana iz g. 1506 i kas

Sv. Nikole Mlinu

Srebrenu

Sv. Nikole

Mlinu

hoće

Florentiae ad Coenobium S Salvatoris anno 1493 die 24

venientibus ad Synodum Generalem Cismontanae Fa

Bosnae Vicariae Bosnae

S [Spiritus] Quominae [For

Gl n mj. 317

8 nel regno, e prouincia della Bosna,

8

kar

još nijesu bili ustanovljeni. Ostaje nam samo V.soko,

Cavalca Burgar

Pa

11

...Dubovniku zaključilo je dne 25 li...

...Mar... brać... samostan...

...sudne ...00 ljudi tase... ...rhove...

...to doba zvao Bosnom Vis...

...I stara doba su... ...ob...

...Klar... ...Bosnom. Tako Stjepan II K...

...ovi... ...i sredn... ...D...

...oden... ...dra... ...godine...

...sudom... ...kog... ...g...

...hovu upravu franjevačkoga reda preko Ugarske, na-

...da se samostan Sv. Nikole nalazi u Visokom

...Visoko

...dsa... obrati... ...dru...

dvojic. brace, ...

...da se ...

...stoli... ...Pre...

...kastodij... ...B...

...Ar... ...fic...

...Nov... ...bol... ...I... **: u starim**

...vorima navedeni samostan zove sada Sv. Nikola u Vi

...Sv. Nikol... ...M...

...Mile...

...glav... ...Pos...

...dunat

...je pravo leže stari franjevački samostan Sv

...

...evačka samostana u Visokomu. Samostan Sv. Nikole

...

...de diuturnis bonghie Ecclesie pro ipsorum tuni-

...

...in curia die et anno prenotatis».

...

...utoka u Bosnu s desne strane ove rijeke. Prema nekim ...

...stanu stanovale bi duvne sv. Klare.[19]

...

...

...

[illegible] od njezina utoka u Bosnu [illegible]

[illegible]vsake je mišljenje, da je u Visokomu i u [illegible] bilo samo jedan franjevački samostan u okolici, postojao samo jedan franjevački [illegible] Sv. Nikole Podvisočkog [illegible] izvještaj zbiljskoga [illegible] I. Pavao [illegible] 385 [illegible] postoje nejasnoće [illegible] Bosne Bilo [illegible] sokolje, koje [illegible] Visokom [illegible] nije samostan [illegible] Sv. Nikole [illegible] ska kapela, [illegible] je u franjevačkom samostanu u Visoku [illegible] koji [illegible] Pavla [illegible] 164[illegible] u samostanu Sv. N[illegible]

Prema tome, stare zvon[illegible] [illegible] pripadale [illegible] Sv. Nikole [illegible] Visoku, tokom vremena [illegible] [illegible] Visokom, [illegible] Kraljevca. Kad je [illegible] [illegible] [illegible]

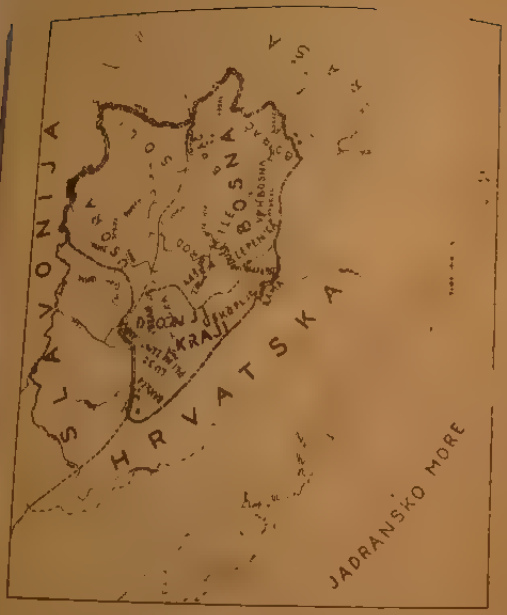

Bosna od bana Kulina do Stjepana I Kotromanića (1180-1302)

Kulinom i « bosanskim krstjanima
pred zadnji rat zvalo Bilino polje, a
župa
Bile

(30) Gl. gore s. 77, b. 88

U rimsko doba nije postojalo

Ni u prvo doba Hrvata, koji su na osnov

zapadnu ili B

753 na osnovu done-

svakome mjestu postavi mejaše i svakomu tih m
bana, a najdi duša i ona će učine knere od

Por

jeziku 'Zahumljani' znači 'oni iza huma', budući da
u toj zemlji ima veliko brdo a dva grada na njemu.
Buna i Hum, a iza toga brda teče rijeka, koja se zove
Buna, što znači 'blaga' (ljepa, »

jugoistočnom obronku te planine, koji se zove Busak,

Grad Hum ne nalazi se na samoj Vrući nego nešto

Huma nalaze se oko 2 milje jugozapadno od Mostara

se vidi drugi, a iz Biće nih obadva. Bakula a
svom *Sematicumu* grad na Humu nazvlje Novi[3], a na

Kako se vidi iz arheoloških ostataka, oba ova

nine. Ali to nije ispravno. Glavne zemlje

452 sl. Kraljević Marko i Bogdan Bakšić 112

prostirale se [illegible] pred Velez[illegible]
mora, jer se s[illegible]ro Zahumlja pr[illegible]
do Dubrovnika. Porfirogenet ka[illegible]
Zahumljan.» Između [illegible]
poznato [illegible]
zemlja dobila [illegible]
nom Veleži, [illegible]
nego se pod tim [illegible]
koji su ratovali, Dubrovnik i njegova pr[illegible]
ratnjega [illegible]
[illegible]
[illegible]

Primorje

Nazive sa značenjem «zagore» [illegible]
[illegible]
dalje Francuski, [illegible]
grčke [illegible]
[illegible]
srednjovječnom Zahumlju koje se [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

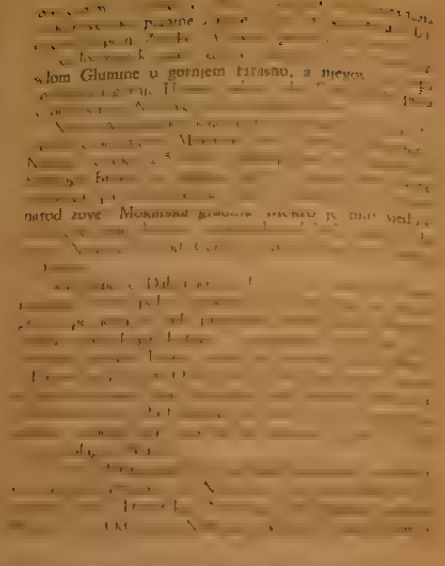

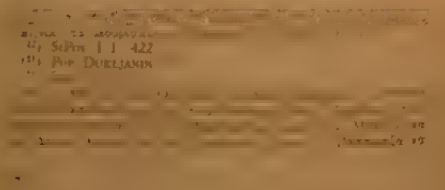

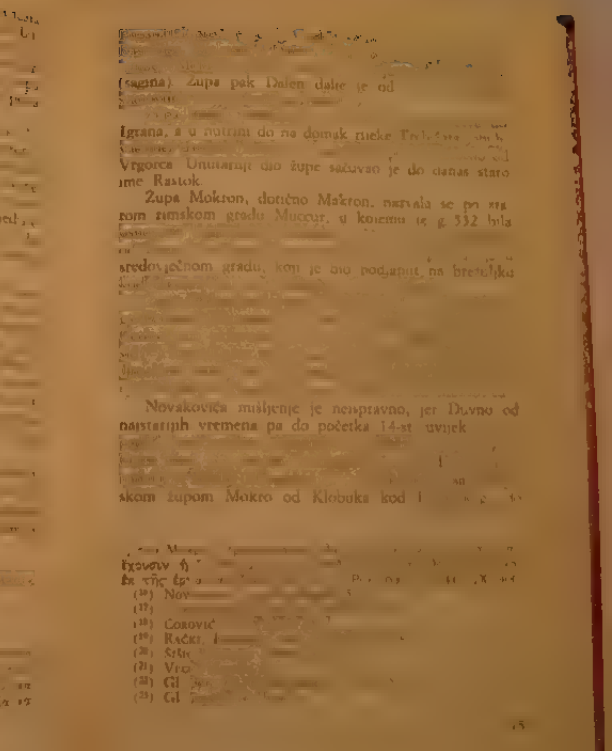

pa je tim bila prekinuta zemljišna

Dalen.

ne može biti ispravno. Ste-

Vrulja do Omiša nije moglo

što ne može ni danas nego

i danas i Pori

županstvo župe Dalen ne bi

Osmi rega Pe

nego [illegible] Dalen prostire dalje

[illegible] prebacivo prek B

koji župu Dalen smješta u selo

(28), protivi se navodu sa

koji kaže, da je u njegovo doba

pripadao Zahumlju (29),

postavlja Vego

dobru pri kati

rijeke Trebižata, gdje uistinu ima

[illegible] Dalen [illegible]

sva sela današnjega kotara Lju-

i rijeke Trebižata, od sela Stu-

[illegible]

mjesta, što se nalaze između Biokova

motskoga kotara. U Ljubuškom pak

nije mogla prelaziti sela Klobuka,

Tihaljina, susjedno mjesto do Klobuka,

pripadala župi imotskoj, a u rimsko

[illegible]

miće Srbiju».

Dalen [illegible] na planinski sklop Darmator i

[illegible] rijeke Drine.

U Porfirogenetovo doba s Trav

njeno Konavlje u istu upravnu

vunja (Terbunia) i Kona

[illegible]

Ombla i Vla

Trebinje je

pokrajine [illegible]

Vrsi sta

konavoski [illegible]

Ljubomir Zl

trebinjske [illegible]

Bilec

[illegible] Bilec

[illegible]

gatačkom

(28) [illegible] Δεκατέρων ἄρχεται ἡ

[illegible] 30 (1641) DC 305

(29) [illegible] Dalen

[illegible] Porfirogenet 34 162 Dalen

[illegible]

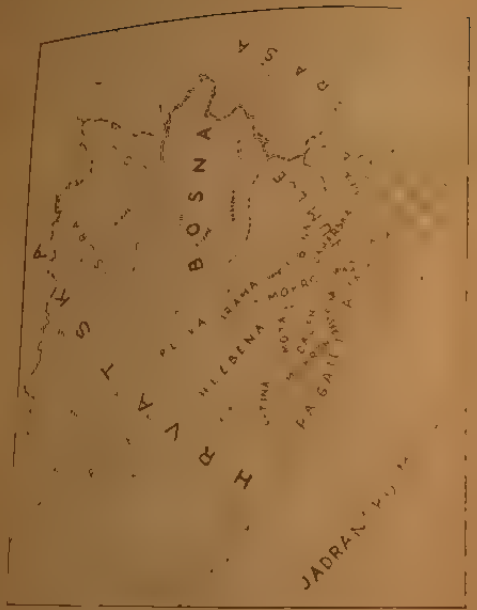

Slika 1. Hercegovina na prijelazu hrvatskih kraljeva
grografsk opisane od K Porfirogeneta 948/52

Granica između Zahumlja i Travunje počinjala je
zemlje, one Zahumljana i Travunjana, a ima svoje vi-
nograde u obadvije zemlje »
pova polja i Trebinja, te između Dabra i Gackoga. Te
nam je granice potanko opisao M. Orbini na osnovu sta-
vati, osobno vidio i provjerio Orbini piše[11]: « Gra-
nica između Huma i Zete jest grad Dubrovnik, zatim
narod Trebinja, Rudina i Gackoga. Sa zapada ostaje
kraj Hum, tj. Popovo, Ljubinje, Ljubomir, Vetrnica
(Fatnica) i Nevesinje »
na jedno

11) « Il confine trà Chelmo, e Z
Ievna C
ed
dove e un mar
in Gazza
gente di Trevne, nobile
di Chelmo cioe Popovo
gne » ORBINI 393

Od toga mjesta granica je tek
421 m), Vrkos 675 m
je brdo Hum 546 m
g međa zala zapadno od I
28 m te međa Prine
do te Fatnica sa I
Od Fatnice
Nadnića na Maglić planinu do
kojom je
Dumu.

granica između Zahumlja i Travunje, kako ju je
prosudbi, sc
crtanom opisu nego je ono, što ga donos
na pgi
i Zahumlje završuju s planinama,
granicile s Raškom, kako je
dok Pop Dukljanin sjev
Zet
Zet
međašne znakove, koji su bili postavljeni
pokolje
granice.

Zbog toga je da se na više mjesta u Her-
kolutove, četvorni u visokim
crkve u Mostaru, u Porimu više
Bijelo polje kod Mostara, selo Vojno
Mostara, Omerića polje Duvno
Šuica kod Hrasna, Novo Selo
Mostara
Mostara
učenjaci, držeći istinitima Ba-
kolutovima učvršćenim na

112 114 sl. 137 142

visokim litcima u Hercegovini,

te željezne naprave[8])

Prije svega valja reći, da u mostarskoj kotlini i u
Mostara i Duvna. Prema tome spomenuti željezni ko-
rima u predhistoričko ili historičko doba

sačuvao sve do novijega doba

Tako hrvatski vojvoda Trpimir u svojoj darovnici

ierum ut iedou balku

I 128

[8]

pideis et ferro signatos«. IX. 4.

...rnačke
...trove posta...
...ta da bud...

u Ljetopisu *Popa Dukljo*

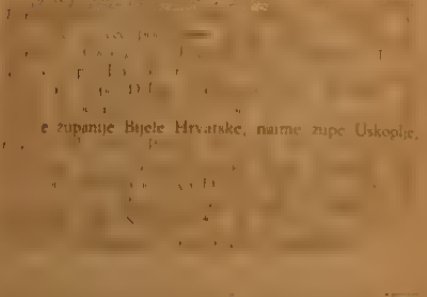

...e županije Bijele Hrvatske, naime župe Uskoplje,

...negni[?], an qua est finium clavis fer

(⁴⁰) Gl. gore s. 66 i dalje s. 112

...kod Bileća, Krušević, Vrmo (Korjenić), Rsan, Dračevicu, Konavlje i Žrnovnicu u današnjoj Župi nad Ka...

Yabsko, Luka, Velika, Goromita, Vecenika, Dubrava i Debre(⁴¹) Podgorju su bile dodnešene župe Onogošt, Morača, Komarnica, Piva, Gerisko, Neturvri, Giuseino, Kom, Debreka, Ner(e)t(va) i Rama

Zahumske župe nalazile su se u susjedstvu krajevima Stantania, zapravo Stagnania, župa na poluotoku Pelješcu i bližnjim otocima s glavnim gradom Stonom, koji se

...Zavale na desnoj strani puta idući u Slano

Župa Popovo se protezala u današnjem Popovu polju s obje strane rijeke Trebišnjice. Yabsko stoji mjesto sko, čim je označena župa oko planine Žabice, dište na današnjoj granici Dalmacije i Hercegovine na

...vi od današnjega Neum Kleka do Hutova, a središte

...negda i istovjetuje s Gracom(⁴²). U kas

...Comerniza, Piva, Gerico, Neturini, Giuseino ret[va] et Rama e. Pur

(⁴¹) e Boleslavn dedit Tribu

Vellicu zljedi « Gornuta » (48), dočim Or
talijanskom prijevodu ima « Velica
« Vellich » (49). Kako je ostatak glasio prvo ime ove
župe i gdje se ona nalazila?

Od navedene četiri značice najveću vjeru zaslužuje
ona dubrovačka, jer se ta nalazi u više spomenika, koji
pogrješaka, koje su napravili prepisivači tokom stoljeća,
pa je već samo radi toga vjerojatno, da je i naziv župe
vana u izvorniku nego u kasnijem slabom
U 12- i 13-st. Dubrovčani su obično
urano « č »,
Ostojinu izvorniku moralo stati « Vecherik » (

je do
bročanskog sela Među-gorje

224 s.
gore b. 41
Santana, di Lapad, Jakljan, Lisac, Ma
et Debra », Štitić, *Letopis* 327
Hrvatska 167, b. 22.

Župa Debre, koju Orbini naziva Debra, u
no od Stoca oko današnjega Dabarskoga polja
spominje.

6) - *Župa Večerić*

je zapravo glasilo ime župe, koja se u jednom jedinom sačuvanom latinskom rukopisu *Ljetopisa* Popa Dukljanina (50) zove « Vecernike », a Orbini je zove « Vecrigorie » (51). Tu župu spominje i kralj Ostoja u svojoj darovnici braći Radivojevićima od 28 prosinca 1408. On veli (52), « u provinciju Večerniku (Vecherneam do
« Vecerich » (53). Kako je ostatak glasio prvo ime ove župe i gdje se ona nalazila?

Od navedene četiri značice najveću vjeru zaslužuje ona dubrovačka, jer se ta nalazi u više spomenika, koji
pogrješaka, koje su napravili prepisivači tokom stoljeća, pa je već samo radi toga vjerojatno, da je i naziv župe
vana u izvorniku nego u kasnijem slabom
U 12- i 13-st. Dubrovčani su obično
urano « č »,
Ostojinu izvorniku moralo stati « Vecherik » (

(50) Gl. gore b. 41
(51)
(52) « Et provinciam Vecherneam usque ad
de Millatovich et Budisalich », *Starine* JAZU, knj. 1, str. 1
(53) Gl. Dinić, *Zemlje* 184-188

... ali prepisivač to promijenio u Ve... ...em rukopisu *Ljetopisa* Popa Du... ...Vecerich, jer Orbini na osnovu ...

... pravo ... ...e, da župu Večerić mo... ... ...ke Neretve, jer su se ... ... Radivojevića ... ...

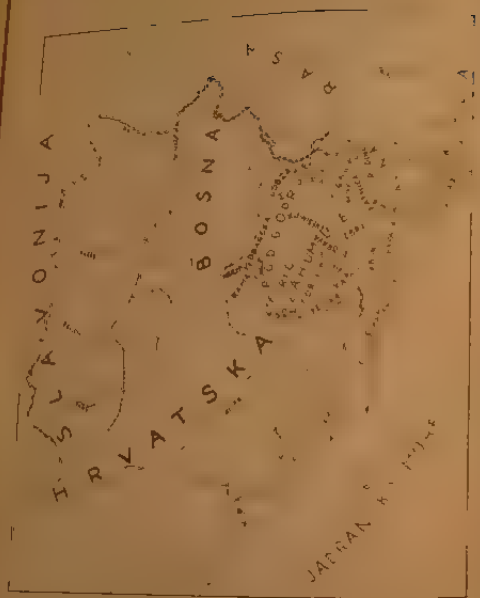

Zem. Zapadne i Istočne u *Letopisu* Popa Dukljanina

Col-cerin, Cocerin, Kočerin, Cerinac i Cer
(Dolina Cetcrina), Val-Cerin, Vačerin. Kako Hrvati
naziva Val(l)-Cerin, to su prema svojoj običnoj
Cereris).

U okolici Surokoga Brijega sačuvalo se u nazivima
glavna pla
ne nost ime Trtle; Varda zove se brijeg između Crnča i Izbična; Mosor (Mons aureus) se nalazi iznad Borka (789 m). Mutrin klanac leži između Gostuše i Bogodola
prestore se
u početku bila spojena s imenom rimske božice Cere re: Cerinac, Cernac, Crnač

7) - *Kneževina Podgorje*

U kneževi
Dst., Pop Dukl
pile odcijepljene od Dukle
Prva
odcijepljena
ime Gaza (82), što je u izvorniku
današnje Gacko i njegova okolica. Od Z
pripojeno kneževini. Podg

(82) Gl gore b 40
(83) Šišić *Letopis* 327

ostala i dalje granica između Bosne i Srbije.

opće poznatu krunu srpsku (4). Od toga doba Tvrtko i njegovi nasljednici nose naslov kralj [illegible]

(1) Gl. gore s. 57-76.
(2) Thallóczy, *Studien* 7; Ospom 105
(3) Gl. dolje s. 117-123
(4) Gl. dolje s. 120, b. 47

[illegible] vrijeme dinastijskih borba u Hr[illegible]
[illegible] i Tvrtko je zauzeo
[illegible]
[illegible]
[illegible]

...ševo čini se, začuvao se je prizvuk imena mjesta ...Rćevo, Rćevo, koje je g. 1366 dijelilo ... 1322/23 Lušci su u blizini župe Bani... Luš'ca, otkoli je Vl'koslav' pristupil' k' ...

... Vrbanja i Puva bile su ... upove hrvatskih kraljeva, pa bosan... ...kade su ti krajevi došli pod Bosnu. 2... ...Stjepan Prijezda (o 1250. ...njegova predšasnic... ...od kada je župa Zemljanik potpala pod Bosnu ... Sve župe Donjih Kraja bile su u sklopu zapadne il... ...je Bosnu od Bijele Hrvatske [2], ali nema nikakva ...

...smrti kralja Bodina († o 1102) ...račun kraljevine Hrvatske ...hrv.-ugar. kralja Kolomana I

...Studien 12; OSpom 107
...
...ez Pa... bile Hr'vatinić' vir'n' gos'podin' ...Studien 12; OSpom 108

(1102-116). To nije moglo biti ni za jake vlade Sti...

Rame na račun bivše kraljevine Bodinove, a Bosna pri... priznala vrhovništvo ugar.-hrv. kraljeva [3], pa se Bosna tada nije mogla ubrati u područje moćnije države.

U to su došli ratovi s bizantskim carem Iman... Komnencom (1143-1180), u kojima je bosanski ban Bor... stao uz hrv.-ugar. kralja Gejzu II [4], pa kao takav ...

God. 1165 do 1180 pod vlast bizantskoga potpala ...

čim je car Emanuel zaključio oči, podigao se ugar.-hrv ...

Mladen II Šubić, Pavao, Vukac Hrvatinić i [illegible] brat [illegible] pomaz[illegible] [illegible] gospodina » (²³) bana Mla[illegible] [illegible] [illegible] dena, [illegible] radi [illegible] za [illegible] bana Stjepana II Ko[illegible] [illegible] [illegible] od svih Mladenovih [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] zapadnoj ili Bijeloj Hrvatskoj i s njom [illegible]

[illegible] 3. pros[illegible] [illegible] Gramoč [illegible]

[illegible] jedan [illegible] [illegible] koj[illegible]

[illegible] sedišta s Hlivnom [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] bd. [illegible]

[illegible] dobavc hrvatske crnaveć [illegible]

[illegible] u Mostaru [illegible] 892 [illegible]

[illegible] potpisuje na drugom mjestu iza vladara [illegible]

[illegible] Porirogenet, sva tri spomenuta kraja čini[illegible]

[illegible] Kadi[illegible]

[illegible]

[illegible] mjesta [illegible] posebna upra[illegible]

[illegible] Posebnom mjest[illegible]

[illegible] Zapolje [illegible]

[illegible] Dervan Vl[illegible]

strenog vojnog hrvatskog [illegible]

[illegible]

[illegible] Zapadne strane.

[illegible] Tres Campi. Taj naziv [illegible] sada poznato, starosjedeoci[illegible] tek u novije vrijeme. [illegible] 4. Od 1249 spominje se hrv. [illegible] Stjepan Babonić, koji [illegible] [illegible] [illegible] polja« [illegible]. On ima i posebn[illegible] podrem[illegible]

(38) Gl. gore s. 57 i dolje s. 204.

(39) Gl. MANDIĆ, *Župa Hlivno* 81-92; [illegible] RP [illegible] 92.

(40) Gl. gore s. 66, b. 38.

Gl. gore 66, b. 40. – Mi pišemo Hlivno, jer se u svim [illegible] [illegible] latinskim, grčkom, [illegible] [illegible] [illegible]

...ne glamačke. Ove sve tri Vrhovine s poljima sla...
...skim banovi...stvom ... dvanaest m... sile ...
...kim manom Zavr... e I. bosanske m... ...
...spomin... prv... put dne ...5 kolovoza 13...2 ...
...zmed... bana Stjepana II. K...tromanića ... grad ...
...nika.[47]

Zapadne strane nazvali su bosanski v...dari ...ševe
Zavr... gledajuć... h... središta država ... ...
...ar rodu ... izvornom dijelu česte e...
...ators... kraljevi ... njih ... svo... vladar...
Tvrtko I. nakon što se okrunio g. 1378. ...
...jem ... Srbljem' i Bosni i Pomorj... ...
...em ... U povelji od 2. ožujka 13... ...
...kr...evskom dvoru u Mostr...u ... im ...
Hrvatskim velikim vojvodom bosanskim ...
...dar... slav... ... Jur Stefan tvrdi ...
... Bogo kralj Srbljem Bosni i mno...
...zemlji 'Donjim' krajem' Zapadnim s...
Sol... i Podr...nju, t. j. tom... ... Zapadne s...
...n naslov... kralj Tomas g...
...adnji on sebe zove ... kra... Srbljem ...
Hrvatsk... zemal... Dalmaci... Hrvatsk... Dr...
Zapadnim stranam', Usori, Soli, Podrinju ...[50]

Zapadne strane, koje su se negda nazi...
... Zavrsje, ...ale su sastavn... do kra...
Da... ... do p... bana Mladena II. U...
...h... kim ve...kašima Mladen II. ... 2...
...po... no sebe zove[51] ... M... Mladen dr...
Ipak je Mladen je bio znamenit vladar ...
čovjek ali je bio nasilne naravi, prev...

...[47] ...Zbirka ... Zavr...
...[48] Ljubić, StPov I, 43 sl.
[49] OSpom 172, StPov I/1, 76
[50] Izvorni ...ne pove... ...ljedećeg ... Thar... WM ...
...ačenja XVI, na kraju.
[50] StPov I, 2, 162
[51] ... Mladenus secundus banus Croatorum et Bosne ...
CDI IX 52

...hrvatski grad Sibenik, i spremali se da to učine, i ...

...Do...nike je ...
...i Dioprepd... ...
...vatsk... pob... ...
Le to je u nekim ...
bert (1303-1342) ...
gom Mladenovu ...

[52] Klaić, *Povijest Bosne* 92-94. Isti, *Bribirski knezovi* 98-134, 157. ... *Hrvatska* ... 336. ... ć. Ivan Carnarii, filii Stephanuch de Bosna, filii M... ovich de Chrvuna ... Mon. ... 17 (Hrvatska ... 328. ... *Povijest Bosne* 93, b. 42.
[53] ... Mladen II. bio ... radi ... Stjepana II. Kotromanića. Budući da je ovaj bio ... od Mladena ... on se je za nj brinuo i 19. ... papu Ivana XXII. da Stjepana ... rodicem ... kolenu (CDI VIII 508).
[54] CDI IX 61.
[55] G. Klaić, *Pregled povijesti Bosne* ...

...nestolije, on je Mladena skinuo s banske časti i ...

... pomogao mu, da je mogao g. 1324 svladati braću Subiće ...

... Stjepana Kotromanića, znači, da u to vrijeme Hlu...

U srednjem vijeku krajnom se nazivalo zemlje, koje su ležale na kraju neke države, njezine naime pogranične zemlje. Tako, kada su Normanjci koncem 12-st. odcije...

... je Zahumlje bilo povraćeno hrvatskoj državi.

Neretvansko-makarska Krajina bila je odcijepljena od Hrvatske i prvi put pripojena Bosni za vrijeme međusobnih borba hrvatskih velikaša, nakon pada bana Mladena II Subića. U pismu naime pape Klementa VI od ...

... cima, osim Omiša i nekih (okoln.h) sela i mjesta »[64].

... dina, dakle od g. 1324, drže u svojim rukama područje makarske biskupije, dotično Krajinu, papa misli na »bosanske krstjane« i na njihova bana Stjepana II Kotromanića. ... iz drugoga pisma, koje je Papa istr. dan upravio bosanskom banu Stjepanu II Kotromaniću[65].

Neretvansko-makarska Krajina s Omišem pri... je do g. 1324 Jurju II Šubiću, bratu bana Mladena II ...

... CDI ... pro... ... 1327 ... Gr... ... 1873 ...

... cum quibusdam villis ... Dr...

(64) Gl. n. dj. 161 sl.

(65) Gl. Klaić, *Bribirski knezovi* 141-146.

...i kolovoda, koji je organizirao savez ... kneza Nelipića, za koji je ... bosanskoga bana Stjepana II ... je vjerojatno, da ... (6). Kod ovih ... nosti ... hanom odazeo Krajinu Jurju II Subiću ... godina ... ...

... Krajina i Zahumlje ponovno bili ujedinjeni ... kralj Tvrtko g. 1390, zauzeo je Krajinu i ope... Bosne ... Od g. dona Kra... kana ... ...ških velikaša Hrvatinića i Kosača do pada Krajne pod Turke g. 1498

4) - *Podrinje*

... Drinom ... Bosne s gornje ... Podrinje ... Drine ... Glasinac ... središte ... Podrinja ... Sokol ... Prače ... trgovišta ... Bezdan kod ... današnji ... Pavlja trgovište Pr...

... Mappa ... 1779. ... Bosnarsk... ...

... 1492 ... 1871.

rijeci Limu, grad i manastir Mileševo u dolini M... sevke nedaleko ... istočno od ... grada ... pravoj staroj Srbiji.

... banova ... velji od 11 kolovoza 1366, nakon što je početkom ljeta ... te ... srpskim velikašima, koji su podupirali bosanske pobu... njenike na čelu s Tvrtkovim mlađim bratom Vukom (72). ... o Podrinje ... g. 1373, nakon što je ... njim podijelio Altomanović a basmo (73). Od toga doba Podrinje je ostalo stalno ... do njezina pada pod Turke g. 1463. I za turske uprave Podrinje je bilo vezano s Bosnom, dotično Hercegovinom u jedno zajedničko upravno područje (74).

51 - *Soli i Usora*

Soli (Salines, Salae, Soli, Sou, Soy, Sow) Tako se zvao u srednjem vijeku kraj između rijeka Save, ... Samo ime izvedeno je od slanih izvora i zdenaca oko rijeke Spreče i njezinih pritoka, gdje su se ti izvori ... zdenci ... kraj ... ...

(72) Vego, *Naselja* 93 i historijska karta na kraju toga djela, krivo stavlja Podrinje na desnoj obali Drine od Rogatice do Srebrenice.

… avnoga mjesta ove pokrajine pod nazivom « … »
… « Salinae » u lokativu « Salinis », što govori, da je u
ovom kraju u rimsko doba postojao grad pod imenom
« Sal…ae », tj. « Ad Salinas » Stavem kod svoga …
… injeta
Soli sačuvao se sve do danas pod turskim imenom Tuzla
(turski tuz = so).

U rimsko doba ovaj kraj nije bio upravno vezan …
krajevima srednje Bosne, nego je bio uj…
ljama sjeverno od Save u pokrajini, koja se zvala Donja
Panonija (76). Kada su Gepidi koncem četvrtoga stoljeća
od središnjega dijela Donje Panonije stvorili novu pok…
jinu pod imenom Srijem (77), i krajevi danas…je sjevero-
… Srijema i
za dugo su se vremena nazivali tim imenom Srijemske
zemlje s obje strane Save naselili su zapadni dački Sla-
veni, štokavci ikavskoga g… koncem 4. i tokom
… Panonije.
… zemlji, s… Hu… dolinska Srijem je imao najburniju povijest. Narodi sted-
… pod …
… Bi…
Bizantinci, gledali su u Srijemu s onodobnom tvrđavom
… Hem…
… Got… Bizan… od sedmo…

… Prema tome: Por…rgenes … Eur…pée
… grčko ime nego latinsko
… 22-27 52 sl. 60-62
… 36 sl
… 42

Avari, Hrvati i Bugari, pa od 10. st. Hrvati, Mađari, Bugari i Bizantinci

… pimir polovicom 9. st. i kralj Tomislav u prvoj četvrti 10. st. Oko g. 949 (*) južni Srijem, izpod ruke Save
… ne hrvatski kralj Krešimir II (948-969

Na ovoga hrvatskoga kralja mislimo da se odnose vijesti *Letopisa* Popa Dukljanina o njegovim borbama
… miru, po kojemu su Mađari dobili sjeverni dio Srijema
… rom (81). Takvo je stanje ostalo i prvih godina St…
… simira II (82).
… sve zemlje južno od Dunava, a Mađari među Srijem između Save i Dunava (83). I Hrvatima je oteo južni Srijem, tj. župe Soli i Usoru, čini se, tom istom prilikom, ali najkasnije oko g. 990, kada je poveo rat protiv B…
… pr… d…

… mo… P… Dukljanin 23 (Šišić, *Letopis* 316)
… Popa … 1150. … Tadija … Mal…
… Sr…mom … Save i Dunava Gl. Porfirog…
… cum … Srem…
… Pa…
… Fr…
… Gl…

Bosna za bana Stjepana II. (1322–1353)

su dobivali na uživanje Uso
ugarski kraljevi koji put te zemlje
uživanje. Od početka 14 st. bosanski
II Kotr
Stjepana II Kotromanića svi dalji bosanski banovi i
naslovima, smatrajući ih sastavnim dijelovima bosanske
i za prave bosanskih vladara zadržale svoju osebnost
i samoupravu. Međutim ugarski kraljevi Usoru i Sol
Borjem, a sa zapada razvodem rijeka
sora (Osora, Uzora, Vxora, Wozora) se zvao kraj
i Bel
402
WM
atque terrae Chel

Ukrine i Usore. Ta je oblast dobila ime po rijeci Usori
gradovi: Tesanj, Dobor, Doboj, Soko, Srebrnik, Branik
i Modriča. U rimsko doba Usora je spadala u Donju
malo prije istakli govoreći o Soli.

Usora se prvi put spominje u izvorima g. 1225, ka
da ju je kralj Andrija II zajedno s Bosnom i Soli da
Usori Sebislav, sin bivšega bana Stjepana, nasljednika
ran Sv stolici (*). Ali kako razabiremo iz darovnice
kralja Bele IV od 20 srpnja 1244, ban Ninoslav je
Usore (**). I njegovi nasljednici smatrahu Usoru svojom
slovima. Kada je g. 1359 ban Tvrtko I napravio sporazum s kraljem Ljudevitom I, ovaj mu je potvrdio «banat bosanski i Usoru» (***) I kral, Sigismund g. 1397,
ne Tvrtko I
vima našim Usore» (****).

N
N
VMSM
idem
Tvrtk
» cassis
2, 438 sl Ab 56
» Datum
arvisus
os
Usore
Ab 139

1) - *Postanak imena Hercegovina*

Ova prostrana oblast, kojom je vladao stjepan Vukčić Kosača, prozvala se Hercegovinom, kada je Stjepan

Po istim jezičnim pravilima, po kojima je od vrhovi

vodina

hercegom spiritskim (?). Svoje pismo od 27 prosinca 1. Dubrovčani upravljaju (?). »Slavnomu i velmožnomu podinu Hr'voju,

Naše je mišljenje, da

Hercega oni članovi kra

kraljevskim ovla

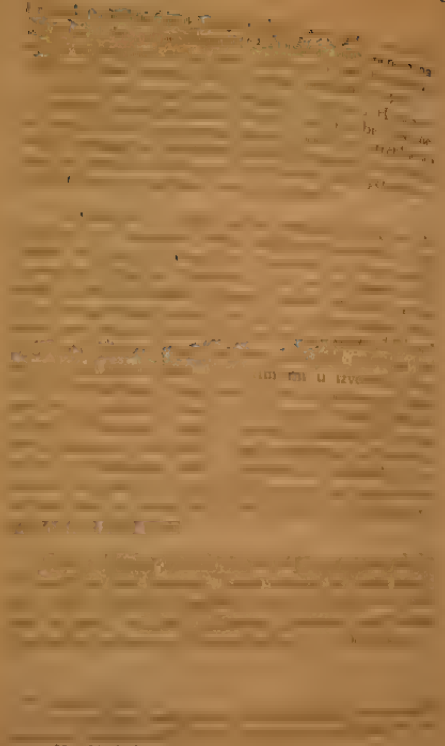

zakonitim putem od cara Fridrika III, koji je u to doba

kojom je on vladao. « Hercegovina že

(7) « Da se zna kako je zapovest velikaškaga gospodina svoga

Omišem, Vrgorcem i Imotskim O[illegible]
[illegible] Ramu s Prozorom
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Prema jednom turskom popisu iz g. 882/1477 župa Neretva bila je u početku uključena u sandžakat her- [illegible] ali je brzo odcijepljena [illegible] bosanskog sandžaka [illegible] i Hlivno činile su sastavni dio bosanskog [illegible] Turm krajevima zurana se izgubilo i [illegible] skog vojvode, pa sandžaka bilo je [illegible] ime od g. 1465 do 1572, u Foči na [illegible] od g. 1572 do 1832 u Pl[illegible] To se nesumnjivo [illegible] republici. U prvim godinama turskoga [illegible] razloga, nalme da hercegovački sandžak bude bliže dr[illegible] [illegible] Carigrad [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] hercegovačkoga [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Hrvatske [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
te od hercegovačkoga sandžakata sve [illegible]
[illegible] od Cetine i primorskoga kotara. Od ho[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Prisoje, Jezero, R[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
novoga [illegible] teku [illegible]
[illegible] Komarom i planinom Zecom, a na istoku konj[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] kliškoga [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Neretv[illegible] [illegible]
dalje, [illegible] te [illegible]jeke oko Ostrez[illegible]
podložnicima kliškoga sandžakata.

[illegible] [illegible] sandžakata, drug[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [

S kandijskim ratom (1645-1669) počinj[illegible] krajeve: Stare tečevine. U velikom, ratu g. 1683 do 1699, Turc[illegible] gorje s Kninom, Vrlikom, Sinj[illegible] cem. Nova granica nazvana je: Grimanniev[illegible] čeni posjedi: Nova tečevina. U ratu g[illegible] koji svršio Požarevačkim mirom, Mleča[illegible] krajeve na račun kliškoga i hercegov[illegible] tako, da je tada granica udarena[illegible] dalje, gubilo se malo po malo i ime Hercegovina. Mleso toga Mlečani uvode staroslavno ime Dalma[illegible] Ipak se[illegible] g. 1878 završena je četiristo-godišnja turska uprava i

[illegible] u BASD 1891, Šišić, *Le*

[illegible] Hercegovini, Sv. Marije u Zaostrogu i Sv. Petra u Ma[illegible]

[illegible] izgubila Bosnu i Hercegovinu. Znatan je[illegible]

[illegible] sinom Alipašom Stočevićem (1832-1851) Hercegovina se protezala od Matine vode u Boš[illegible]

[illegible] g. 1878 završena je četiristo-godišnja turska uprava i

[illegible] « E nel stato di S Sabba comanda il[illegible] S Mar[illegible] Turc 228.

« Hercegovina, che vuole[illegible] Paese erano sertanta luoghi pres[illegible] Dalle Zadvarie[illegible] Kralj[illegible] Zemlja[illegible] Prevlaka[illegible]

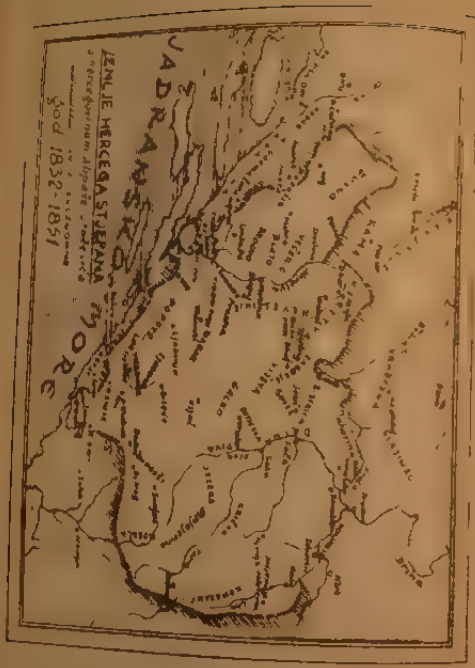

Zemlje na Hercega Stjepana g. 1863
A. Vasić Studen[illegible]

Bud[illegible] lakše uprave zaposjednutih krajeva Austro-Ugar-
[illegible] područ[illegible] B[illegible] II.
[illegible] 18[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [

...ept Turc... su u ... skoplju uredu... skoplja... sa... ...kemu su u ... poče... stali na čel... Turci ... ...sinde... Sarud... ...poša Jigr... ...beg ... 1397 1414 ... ...beg 1414 449 ... Ot... su ... ...pun... ...ocen... ...ći... ...suo... ...srpskih... ...bosa... ...sa... ...podg... ...e ... ...ko, su... ...poste... ...pen... ...sa h... ...vladara... ...ve... ...kas... ...ko. U ... ...svom... ...dje... ...vis... ...nar... ...podl... ...nost... ...rsko. U ... ...svom... ...dje... ...Da... ...nyuke... ...u ... ...sko... ...pi... ...nski... ...sanu... ...ači... ...naz... ...vl... ...ača... ...nacr... ...u ... ...vojv... ...dama[1])

Od ... ...konac 14 st... ...pa... ...dalje ... ...ter... ...ski ... ...upadi ... ...Bos... ...e ... ...pro... ...vrem... ...z ... ...Skop... ...ju, ...ali ... ...su ... ...ve... ...ći ... ...N... ...T... ...e ... ...su ... ...ter... ...pro... ...sva... ...ivat... ..., ...ali ... ...ve... ...ći... ...no ... ...su ... ...bi... ...li ... ...fo... ...bosa... ...nski ... ...dr... ...ugi ... ...ve... ...ći ... ...ka... ...sa ... ...da ... ...am ... ...po... ...e

… 1451 (…). U turskom popisu krajeva, ko…

…

…

od 1461. pisheđo je kralj [illegible]
Stepan Tomašević 1461 [illegible]
[illegible] pomogne [illegible]
[illegible] papa Pio II [illegible]
[illegible] koja poćeša [illegible]
[illegible] kraljom [illegible]
Nego [illegible] tgar hrv. kralj. M[illegible]
[illegible] da se [illegible]
Bosnu.[28]) Da ga umiri, Stjepan Toma[illegible] đudio [illegible]
[illegible] Mađu vrše svejn gradov[illegible]
[illegible] hoš eđo [illegible]

[illegible] Stjepan od [illegible]
[illegible] 1459 [illegible]
35 [illegible] Jerka 459 [illegible]
[illegible] 1459 [illegible]
[illegible] 1458 Stepan Kosača [illegible]
[illegible] [illegible]
Mi[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

s glavnom vojskom zadržao sredinu [illegible] ru za krajem Srijepanom Tomaševićem, koji mu se preda u Ključu, nakon što mu je zakletvom bio osiguran [illegible] ruke Sultanove. I tako za nekoliko dana pale u turske ru[illegible] o 70 bosanskih gradova s tvrdim gradom [illegible]

Nakon zauzeća Jajca, Sultan razdijeli vojsku [illegible] preko Nevesinja i Foče na istok ostavivši posade u osvojenim gradovima. U Nevesinju je boravio 21 lipnja, a u Foči 2 srpnja. Na 11 srpnja Mahmudpaša se sastao kod Rasa s vojskom, koju je vodio sultan Mehmed II, s kojim zajedno stiže u Skoplje 17 srpnja 1463 (*).

(*) Gl. navode turskih suvremenih historičara, Ašik-paše-zade Derviš-bega, kod gl. ELEZOVIĆ, *Turski izvori* 32 sl., XXX (1939) 55-58; KONSTANTINOVIĆ, *Istorija* 148 sl.; CHALCOCONDYLAS 544; KRAJC *Povest Bosne* 336; ĆOROVIĆ *Hist Bosne* 554; [illegible] d) 145-148; [illegible] II 120 sl.; KRAJC *Povest Bosne* 332-340; ĆOROVIĆ, *Hist Bosne* [illegible]

(**) Gl. darovnicu kralja Matije Vlatku Hercegoviću od 6 XII [illegible] 455

Sultan Mehmed smatrao je, da je Bosna [illegible] osvojena pa je [illegible] Bosni. Da se ne [illegible] molbu franjevca fra Andela Zvizdića [illegible] Sultan glasovit Ahdnama, [illegible] vabodu i cre[illegible] [illegible] ukom u Bosni [illegible]

[illegible] pre[illegible] [illegible] Imotskoj [illegible] sel. [illegible] [illegible] [illegible]

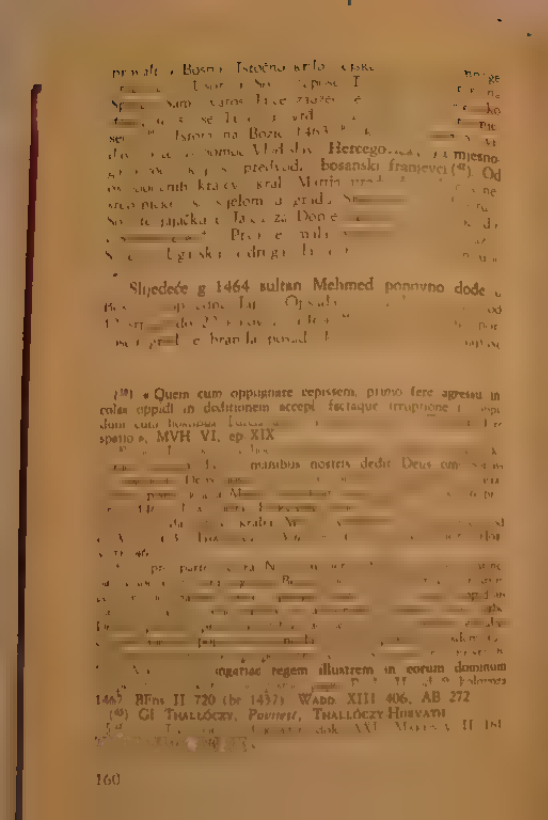

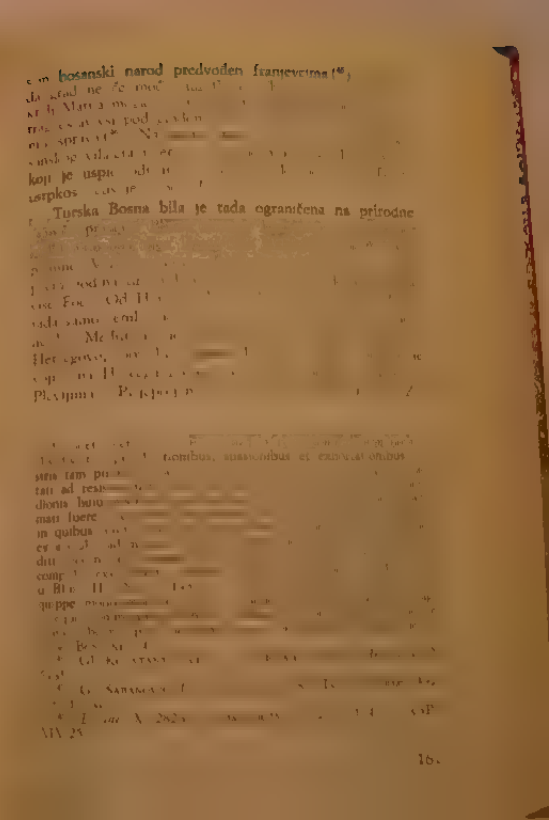

[illegible] s Lagom Nesretnim [illegible] rjecem (77) Kad[illegible] olac, Tre[illegible] ene Her[illegible] zegove[illegible] Foči (78) [illegible] zvorničkt [illegible] koji se u [illegible] [illegible] 483 [illegible] [illegible] [illegible]

God. 1552 Turci su zauzeli Virovitacu, Čazmu i dru-
[illegible] mjesta [illegible]. Tim povodom [illegible]
[illegible] ko se u izvorima nazivao Čazma ili Za-
[illegible] Kod je Čazmi bilo prevše[illegible]
[illegible] Hasan-[illegible] tost Turci g[illegible]
[illegible] sandžaka preve[illegible] Pak je [illegible]
[illegible] sandžaka [illegible] 15[illegible]
[illegible] Pak se je [illegible]
[illegible] do [illegible]
[illegible] početku veličke sandžak [illegible]
[illegible] beglerbega, [illegible] 1580. bi [illegible]
[illegible] kojega je [illegible]

Tvrđava Jajce pala je u turske ruke početkom siječ-
[illegible] 1528. Mletački [illegible] Sanudo [illegible]
[illegible] 28. [illegible] Mleć[illegible]
da su Turci uništili u Jajce » (75). Tada je hrvatska obi-
[illegible] kom [illegible]
[illegible] Hrvatske [illegible]
[illegible] Zagrebačkog Z[illegible] je
[illegible] sezaeset godina. Ali g. 1592. pa-

(69) Klaić, n. dj. 186-192.
(70) Šabanović, n. dj. 194-197.
(71) N. dj. 194.
(72) N. dj. 225.
(73) N. dj. 196.
(74) N. mj.
(75) »De Veri di S. Maria Polani provedutor fo letto uno aviso
[illegible]
[illegible] Mletački
[illegible] 1592. o padu Bihaća piše
[illegible] Prid
[illegible] 74. [illegible] Glavas
[illegible] Lopas[illegible] 52. i 4.

[illegible] se pomakla na rijeku Koranu i Glinu (?
[illegible]
[illegible] grad osvojen g. 1592. Iz početka turski sandžakat
[illegible] je pod[illegible]
[illegible] dodi[illegible]

God. 1541. Budim je konačno pao u ruke Turaka
[illegible]
[illegible]
bili su podvrgnuti požeški i srijemski sandžakat, a od
1557. [illegible]
[illegible]
[illegible]
Jajce [illegible]
1600. osnovan je novi ejalet u Kaniži u jugozapad
[illegible]
[illegible]
Požega [illegible]
na [illegible]
g. 1620. Požega [illegible]
ma tome bi trebalo reći, da je Požega g. 1600. bila
[illegible]
cena Bosni

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] prema podjeli 201 str.
(78) Šabanović, [illegible]
(79) Klaić, *Povijest Hrvata* III. 1. 190; Šabanović, n. dj. 191-
[illegible]
N. dj. 186-192, 194-197.
[illegible] VI. 526. Šabanović, n. dj. 189. sl.
[illegible]

Turska Bosna početk[a] 17. stoljeća

skoga sandžakata okupili oblične sandžakate i stvorili
[illegible] podvrgnuti sandžakatima
[illegible] i prizrenskom
[illegible] od ramelijskoga. Svi sandžaci bosanskoga ejaleta,
[illegible] 1594.[84] Po turskom
[illegible] g. 1617
[illegible] da su
[illegible] bili
[illegible] su bili prije g. 1580. Prema Atanazija Jurjeviću,
[illegible] Hercegovina
[illegible] Albanija
[illegible] g. 1654
[illegible] Pakrac.[85]
[illegible] sandžakata
[illegible] stvarno bili
[illegible] prema

Ovdje valja primijetiti, da se kod turskih i vrijednih
[illegible] pisca nalaze
[illegible] sandžaka
[illegible] sandžakatima
[illegible] naše krajeve
[illegible] podatcima
[illegible] prema tome
[illegible] Navedeni pisc[illegible]

[84] Šabanović, n. dj. 199 sl.
[85] N. mj.
Rački 172 [illegible] 65 [illegible] III 388 398 Farlati *Illyricum* III 295 [illegible]
Šabanović *Hrvatska* [illegible]
Starine XIV 175 XVII 136
Hadžibegić 178

pisanja u obzir zemljišne promjene, ko
[illegible]
menskim odsjecima.

Bosanski pašaluk sa svojih osam sandžak
[illegible]
[illegible] i riječke K
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
lisno osvajan[illegible]
1606 Turska [illegible]
[illegible]
[illegible]
ići Solin i Klis od kliškoga sandžakata(*). Nakon
[illegible]
Turska gubi cernički, poteški i liški
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Kada je u 17-st Bosna počela gubiti svoje zemlje s sjevernim i zapadnim stranama [illegible] Lici, sedam dio tamo [illegible] rate se sjeti sve [illegible] ostrvila je rodni kraj, povlači se [illegible] Hercegovini. Za vrijeme bečkog [illegible] i Hercegovine isključe se [illegible] nekoliko desetaka [illegible] skog srpskoga porijekla. Po [illegible] srpska sjedišta katolička [illegible] dzbo, ali su naseljeni Hrvati [illegible] povukli iz Bačke i Baranje [illegible] Lukc i Dunavske. Novi [illegible] sjedište [illegible] Sandža se kasnije [illegible] mana s turnom Hrvata u Crne Gore [illegible]

6) - *Sjedišta turskih bosanskih upravnika*

Kod osvojenja Bosne Mehmed II [illegible] sjedište bosanskoga sandžakbega [illegible] stare Bosne, starim bosanskim [illegible] koje je [illegible] prenesem naročito Sarajevo, [illegible] bosanskoga sandžaka. Kada su [illegible] pod [illegible] Turci g. 1528 prodiru gotovo [illegible] Une [illegible] Velebita osjetila se potreba [illegible] sjedište sandžakata prenese dalje prema [illegible] Bosanski sandžak bude bliže ratnom prostoru [illegible] sjedi [illegible] tako evo g. 1553 sjedi bosanskoga sandžakata prenesenog iz Sarajeva u Banju Luku. Tu su stolovali bosanski beglerbezi od g. 1580 do g. 1695.[1]

Od konca 16-st zapadne kršćanske [illegible] slobodna

[1] O [illegible] BAŠAGIĆ, *Dje[illegible] turske* II 156-186. TELENTA *Kultura* I 202-204.
[2] O [illegible] potanje pisati u trećem svesku [illegible] djela.
[3] SANDEVIĆ, *Upravna podjela* 18, s. 200. KREŠEVLJAKOVIĆ *Vakuf* 23-24.
[4] N djela

Hrvatska, Venecija i Austrija malo pomalo [illegible] pretopiti, pravi [illegible] Sandžakbegovi [illegible] upravi [illegible] kako su tada zvali Hrvate katolike i pra[illegible] slavne Vlahe [illegible] vrijeme pred turskom [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] središnjem dijelu Hrvatske [illegible] ne može govoriti o [illegible] Hrvatske Bosne. Prikazivši [illegible] kotarskih [illegible] Bosanskoj [illegible] Posavine, [illegible] pokušao [illegible] Mirnu [illegible] Bosne od [illegible] Bosne [illegible] Bosne od [illegible] hrvatskom « Slavonijom » na Borju planini [illegible] od današnjega grada Tešnja, i ta je granica ostala nepromijenjena do pada toga grada u turske ruke [illegible].

Po najstarijoj plemenskoj razdiobi hrva [illegible] kod [illegible] [illegible] Dr. [illegible] 793 bosanske [illegible] Vrbnice Vlaše Banja [illegible] Zeljeznopoljsko [illegible] Bijelo Hrvatskoj [illegible] Posavina hrvatskim panonskim plemenima (2)

Pertregenet (9 1959) [illegible] da [illegible] Bosne [illegible] njegovo vrijeme [illegible] Hrvatska, [illegible] se [illegible] zvali Bijela Hrvatska, [illegible] Hrvati pripadali [illegible] župe [illegible] hrvatske [illegible] Prva je obuhvatala današnje kotare [illegible] Gornji [illegible] koje se područje [illegible] Vrbas [illegible] Završje ili Zapadne strane. Župa Plava prostirala se [illegible] sredinom porječjem rijeke Vrbas [illegible] današnjim kotare Bugojno [illegible] Kotar Varoš. Podrinje župe Plave kasnije se nazivalo Donji [illegible] Župa Pset protezala se porječjem rijeke Une a

(1) [illegible]
[illegible]
(2) [illegible]

[illegible] Središnje Bosne [illegible]

Panonskoj Hrvatskoj [illegible] [illegible] kraljevini Slavoniji [illegible] [illegible] Vlastelinstvo [illegible] [illegible] današnjih kotara: Kotora, Dervente i Tešnja, koji [illegible] [illegible] [illegible]

Poslije Ljudevitove smrti Tropolje su na- [illegible] bosanski vladar i držali su ga do propasti [illegible] kraljevstva g. 1463. Za neslo[illegible] se Tropolje [illegible] držao [illegible] ime nije postalo domaće [illegible] se [illegible] osjećao Hrvatima i svoj kraj smatrao dijelom Hrvatske.

Dosje kraje zauzeo ban Kulin g. 1180. nakon [illegible] cara Emanuela. Kad [illegible] g. 1165. zajedno s cijelom gotovo [illegible] Hrvatskom. Dalmacijom, [illegible] Kulin je zadr[illegible] Dosta [illegible] Bosne [illegible] Medu stanovnicima [illegible] prepostavlja [illegible] Hrvatske [illegible] Hrvatskom za Pavla [illegible] 1242/43. [illegible] Mladena [illegible] 1322. [illegible] Mladena II. [illegible] ostavio svega „gospodara [illegible] bosanskom banu Stjepanu II. Kotromanu.

1) - *Bosna Hrvatska*

Kada su Turci g. 1463. oborili bosansko kraljevstvo [illegible] kraljeve [illegible] kraljevstvo [illegible] Zapadne [illegible] uporištem u tvrdom Kninu, tadašnjem glavnom

(5) Gl. dolje s. 267-275 [illegible] 220-223 [illegible] N.

[illegible] Kotromanića [illegible] Dinu Vrbasu [illegible] Sarajeva na Spreči.

[illegible] prvo doba turskih osvajanja one krajeve bo[illegible] bosanski [illegible] Bosne [illegible] Hrvatske, [illegible] Bosni Hrvatskoj.[1] [illegible] ostalim po cijeloj Evropi poglavito radom franjevaca [illegible] ke vikarije.

Ova je bila osnovana g. 1340. u starodrevnoj Bosni [illegible] kraljevstva [illegible] [illegible] red dominikanaca [illegible] [illegible] [illegible]

...ko je sa...

...hrvatskim imenom nazivala se provincija [illegible] provincija Bosnae Croatiae [illegible] ...dućeni samostani u Gradovrhu, Soli (današnja ...), Brnu, Zvo(r)niku, Srebrenici, Olovu, Sutjesci, ...ru, Fojnici, Kreševu, Konjicu, Mostaru, Ljubu... Imotskom, Zaostrogu i Makarskoj. Provinciji Bo... Hrvatske dodijeljen je samostan ... ...ce, Bosni u Glaži, Grebenu (Bosanski ... ...lesima. O tome na Univerzi u Bihaću ... ...Ivana Jukića.

Franjevačka provincija Bosne Hrvatske nosila je to ime od svoga osnutka g. 1514 do g. ... ta provincija tokom 16. i 17. st., usljed turskih ... ...gubila gotovo sve svoje samostane ... zemlje i povukla se na zapad i dio ... ...Hrvatske odakle se je starog ... ...Kranjske provincije Carniolae. Br... Ivan Velikan već o tome je zabilježio ... ...evo: »Godine 1514. 29. lipnja ... ...zdvojenje provincije Bosne Srebrene od ... ...se nekada zvala Bosna Hrvatska ... ...Damir Ijetopisac tr. Nicol. Lusi... ...svoj Epistola spomenuti, dobi... ...1514. skupa od Azara Mire bu... ...ena provincija bosanska i Bosnu Srebr... ...Bosna Hrvatska ... ...Turcin da fratri ... ...pokaže tri tron drugi vladaju ... ...Pavo Ritter Vitezović ... ...Zagrebu g. 1696.

(14) Gl. napomenu u prednjoj bilješci.

(15) Giavanitch *Schematismus almae prov. Sloveniae* 6 ... A. 1514 ... ...ovincia ... ...Bosnae Croatiae ... ...Bosnae Croatiae ... ...», I. Chronicon Velikanović Ferdinandin...

...ime Bosne Hrvatske bra... ...do pape... kancelarije u Rimu, kada je provincija Bosne Hrva... od pape Leona X. isposlovala bulu *Cum a nobis* od 1... tapasd 1515. kojom se spominju ... ...sva prava i povlastice, koje je negda uživala bo... vikarijat"[1] U dugom razdoblju ... ...od g. 1514. do g. 1705, sto... Bosne Hrvatske spominju ... ...zemstvu, koja s... ...je Bosne Hrvatske ... ...reda franjevačkoga Reda ... ...Hrvatske posebno su ... ...vin... u strinom svetu ... ...vincije koja je nosila to ...

Glasoviti franjevci ... ...1590. do 1653., budu ... ...donji, bio je član provi... ...1628. u Rimu ... ...kojema je ... ...reda sv. Franjeha ... ...dela koje je bilo ... ...vima u hrvatskim zem... ...vance imena Bosne Hrvatske ... ...bio ... ...tra Franje Glavini... ...može u Bosni. On je bio tr... ...ena Bosne Hrvatske i ... ...svoje provincije dje... ...vincije Bosne Hrvatske ... ...provincije Srebrenike ... ...ban način proširenog po...

Spomen imena Bosne ... ...lazi kod jetopisaca ... ...U vezi s provincijom Bosne Hrvatske ...

(16) ... ...

(17) Kukuljević, *Književnici Hrvatski* ...

Reda Franjo Gonz

Bazinković fra Nikola, pisac *Gyongyoškoga*

Hrvati ili Hrvatići (« Croati », « Croatini »)(30)

2) - *Turska Hrvatska*

Ime Bosne Hrvatske i zemljišni prostor, kojim se

je. God. 1528 palo je Jajce na Vrbasu, a g. 1592

jestolnica Hrvata » (30)

govori se, da se današnji Biha u zapadnoj
u Hrvatskoj (31). Tako prigodni spis, koji

22 Gonzaga, parte II, 443 i 511

[illegible] Bosne i kasnije pretvorbe [illegible]

[illegible] i Bosne [illegible]

[illegible] Njemačke [illegible]

[illegible] Hrvatske od prvobitnih granica [illegible] kasnije [illegible] Hrvatske i Slavonije [illegible] Hrvatske [illegible] Hrvatskoj [illegible] Hrvatske [illegible] Hrvatskoj [illegible] Hrvatske [illegible] Hrvatskoj

je prem
vatsku» (⁴⁴). I M. Bell u djelu *Kratki*
vatsku (⁴⁵)

Zemljopisni priručnik, koji se koncem
i Une zove Turskom Hrvatskom (⁴⁶)
Turskoj Hrvatskoj (⁴⁷).

srpnji 1938 opis
ske akademije
mske a Mal
a Pa
budim pis
od Arapa
cija je sastavak

Kako
pedan
• 1878. govore nam djela, koja
ivni prostor od krajeva
18
u pravu Bosnu, Tursku Hrvatsku i Hercego
Kada je zemlja

(⁴⁴) *Ob*
str. 85
(⁴⁵) Kazna
(⁴⁶) Turski
(⁴⁷) Ste
(⁴⁸) Kra

granicu predje krajina između Turske i slobodne Hrvatske. Tako g. 1693. Musta-beg Badrić banuje »serdar i zapovjednik svega ovoga ovamo ovdje ... « Krupske pokrajine« God. 1... beg Bajrića Krupske i ... « zapovjednik sve Bihaćke krajine« ... beg Kovačević ... je »zapovjednik ... « ... Mustafa beg Idrizbegović ... « zapovjednik Bosanske krajine« (34). God. 1... beg ... Begović ... e Kapetan »zapovjednik sve bihaćke krajine« (35). I bosanski franjevac Ivan Franjo Jukić u svom djelu *Zemljopisu Bosne*, izdanom g. 1851. u Zagrebu, zapadne granice Bosne između Une i Vrbasa zove »Krajinom Bosanskom« (36). On »Tursku Hrvatsku ograničuje samo na nahije bihaćku, krupsku i ostrožačku (37).

... 97 b 2
...
...
...

184

40. ...

Na razvoj BiH bitno su utjecale četiri sile ... nistva, *c)* vjera, *d)* strane vlasti

... *s hrvatskim zemljama*

... nasrtaj ... ske ... obih ... tov ... pr ... Gore i Albanije (1). Između visokih hrvatsko-bosanskih ... sredi ... Hrvatske ... ma i ... na povijesni razvoj ... Danas ... Hercegovina ... nica ... stern, ... Ova ... kulturnoga razvoja ... stoljeća za ... Bosna i Hercegovina ... obliku tla, po svom gorsko-vodenom razvoju sastave se

(1) G. G. Lukas 30-33. F. Lukas *Zemljopisne ... političke ... Isto ... i ... geopolitical analysis of Croatian territory* 71-100.

185

pol više dijelova, koji su jače međusobno vezani s okolicom

BiH čini stara, središnja Bosna između jadranskog

Drinjače na sjeveru, Vranice i Bora planine na zapadu i rijeke Drine na istoku. Tu se razvila hrvatska plemenska jedinica ranoga srednjega vijeka, zvana banovina Bosna, koja je imala svoje prirodne granice i čini tu naravno zaokruženu zemljišnu cjelinu.

bila je jako odmicjena od sredovječne bosanske matice

mora, Prodoljem Neretve i svojim pogranicnim poljima imotsko-bekijskim, ljubuško-rastočkim i popovsko-trebinjskim Hercegovina je više povezana s hrvatskom Dalmacijom, nego s drugim dijelovima Bosne. Zato su se zemlje današnje Hercegovine dugim stoljeć

tek kratko vrijeme prije pada bosanske kraljevine, i to

kraljevi trajno smatrali posebnom cjelinom i da je Hercegovina do danas održala svoje vlastito ime uz ono

Glamoč, gdje u poljičkim granicama kraljevine

(2) F. Lukas, n. djela
(3) Gl. dolje s. 203-386

vima uopće nije mi došlo u državni sastav Bosne do

Četvrti odsječak današnje BiH čini

stva zvali Turska Hrvatska (').

Peti odsječak čine sjeverozapadni dijelovi današnje

Save, krajevi s obe strane te rijeke čine jedinstve-

savina

Za seobe naroda Hrvati su g. 626 kao saveznici

ovih zemalja, među njima i na Bosnu i Hercegovinu

Treći odlučni čimbenik u povijesti Hrvata, napose u povijesnom razvoju današnje BiH, postaje vjera. Hrvati su prvi od svih Slavena primili kršćanstvo Vr[illegible] svećenika poslanih od pape u Rimu [13].

Od sredine sedmoga stoljeća do pod konac devetoga [illegible] cajem i u kolotečini Zapada [14].

U to doba «zemljica Bosna» u svojim naravnim [illegible] Krivaje i Drinjače na sjeveru, te između Vranice i

nim zemljama između g. 990 do 1018 [16], u Duklju Zahumlje i Bosnu uvuklo se novo krivovjerje, novo

[illegible] nastalo iz sredine 10. st. Za bugarske vlade u Bosni g. 1018 do 1040 i g. 1165 do 1180, te za hrvatske vladavine g. 1040 do 1165 [17] bogomilstvo se u Bosni [illegible] održalo i širilo. Ali kada je došao na vlast ban Kul[illegible] vlastele bogomili su «kao dobri kršćani» [18] došli do velikoga ugleda i utjecaja. Svojim strogim pokorničkim životom oni su pridobili i bosanski katolički klerik tako da [illegible] s kršćanima i podlegli pod njihov utjecaj [19].

... hrvatske zemlje, niti u smje... ...ke jedinice iz zajednic... ...Fra... ...ja osnovne snage kra... ...ja zapadni dio Bosne geopolitički pre... ...ja u sastavu hrvatskih [illegible]. Ima... ...ka... ...Pa... ...Hrvatsk... ...Najnovi... ...ska cravina na Jadranu sredi... ...među ...ne držala je iz početka u svom državnom ...hrvatske zemlje među ninama i dinas... ...Kada bi ugarske vlas... ...pustine od hrvatske središnje države ova ...ugarsko-turskog ...arodnoga ...ponovno ih povrat... ...om sred...

3) *Opadanje primorske Hrvatske i ponovno oživljenje Bosne*

Sudbonosno je bilo za središnju Hrvatsku, da je g. 1102 primila za svoje kraljeve Arpadoviće, vladare ...ugarske države. Stari kraljevski [illegible] iako je u početku sačuvala sve svoje državne osobine, nije imala s ugarskom državom nikakvih veza osim kraljeve ličnosti[25], malo po malo gubila je na svom ...[illegible] ...snaz... Pr... sredi... ...[illegible] ...pr... ...[illegible] ...država i [illegible] ...[illegible] ...Kada su ugarski kraljevi ...[illegible] ...Hrvatske, to ...[illegible] ...ugarske vlasti to ...[illegible] ...Hrvatske sjedilo u inozemstvu pred pojmom ugarske države.

Druga je nesreća bila za kraljevstvo Hrvata, što ...kraljevske [illegible] ...ast u ...Hrvatski herceg ...ba ...[illegible] ...od Hrvata nego postavljeni od ugarskih kraljeva. Tim je, naravno, bilo onemo-

...[illegible] ...Hrvatska [illegible]

[25] ...[illegible] ...Bosne. Pavao Ritter Vitezović, Kratko-

...gućeno samostalno vođenje hrvatske državne ... ...interesa ...me Hr... ...stavnici u Hr... ...**u »općem interesu«**, dotično više u korist Uga... ...g... ...sam, Hr... ...[illegible] ...[illegible] ...eresa ...[illegible] ...kulpe. Dapa... ...[illegible] ...poje pripadale ...[illegible] ...[illegible] ...**Tropolje, neretvansku Krajinu i Zahumlje**, kojima je ...[illegible]

Hrvatska je gubila svoje snage i u neprestanim borbama s Venecijom, koja od g. 1000 pa dalje trajno nastoji zagospodariti obalama dalmatinske Hrvatske. Toj je na koncu i uspjelo krvnjom Ladislava I. Anžuvinca, koji je g. 1409. Mletcima prodao Dalmaciju, iako je bio od Hrvata izabran za kralja, da čuva i brani hrvatske zemlje[25].

Sudbina je Bosne bila drukčija. Nakon što je bila oko g. 1088 odcijepljena od kraljevine Hrvatske, Dalmacije i provela 50 godina u vezi s dukljanskom kraljevinom Crvene Hrvatske, Bosna se svojevoljno pri... ...[illegible] ...[illegible] ...[illegible] ...da nalazila kraljevina Hrvatska, bivša državna matica banovine Bosne[26]. Za dinastičkih borba i bezvlađa u dukljanskom kraljevstvu od g. 1102 do 1137 Bosna je ...[illegible] ...oko g. 1137 nije pristupila u upravnom pogledu u ...[illegible] ...se kao država ...[illegible] ...stva ugarsko-hrvatskom. ...[illegible] ...ča da je na stolu ...[illegible] ...domaćom hrvatskom dinastijom pom... ...

...[illegible] ...Ć... ...kol... ...22, 224.

...[illegible] ...Hrvatsk... ...H... ...Ć...

[25] Gl. dolje s. 223-5

kao banovi, a onda kao kraljevi. Bosna je [illegible] već ustaljeno zakonodavno tijelo, » stanak [illegible]

[illegible]

sansku vanjsku politiku zastupao je bosanski ban [illegible] države i kod kuće i u inozemstvu.

Kada je Bosna stupila u zajedništvo ugarsko-hrvat [illegible] narodnoga jedinstva njihova pučanstva privlačila k sebi [illegible] naših b.h zemalja. Koncem 13 st., kada su Subići nakon izumrća Arpadovića postali nasljedni banovi Hrvatske (*), uspjelo je Pavlu I » banu Hrvata », i njegovu sinu Mladenu II, da u hrvatsko državno tijelo uklope cijelu Bosnu., kojom su oni neposredno vladali gotovo 30 godina, od g 1299 do 1322 (*). Da Hrvatska nije mogla trajno zadržati Bosnu u svojoj upravnoj zajednici, uzrokom su s jedne strane ugarsko-hrvatski kraljevi, koji nijesu željeli imati jaku Hrvatsku, a s [illegible] težili za održanjem i proširenjem svoje bosanske vlasti [illegible] utjecaja s vana, pa i jednonarodne Hrvatske jer su u njoj živjeli Hrvati katolici.

[illegible] gore s 120 o.

[illegible] čanstva u Hrvatskoj i Bosni. To će se okupljanje hrvatskih zemalja oko Bosne osobito snažno zapaziti kada budu sami kraljevi Hrvata radi svojih osobnih ili nasljedničkih interesa gledali oslabiti kraljevinu Hrvatsku [illegible] tražili oslon i pomoć bosanskih vladara.

Nastojanje bosanskih banova i kraljeva, da okupe hrvatske zemlje oko Bosne, počinje g. 1180 za Kulina bana, i traja će sve do propasti Bosne g. 1463. Za sve [illegible] nje. Ovo okupljanje oko Bosne osobito će biti snažno za vrijeme bosanskih vladara Kulina bana (1180 o 1204 [illegible] na II Kotromanića (o. 1212 1253) i Tvrtka (1259 1291), kojima su pogodovale i onodobne [illegible] like u kraljevini Hrvatskoj i Dalmaciji (*).

[illegible]

[illegible]

Bosnu trajno slabila i nije joj dopuštala
[illegible] sve hrvatske zemlje
[illegible] Bosna razvijala
[illegible] gdje u bosanskoj povijesti. Od
[illegible] pod propasti kraljevstva, Bosna se bori, da
[illegible] Drine
[illegible]
[illegible]
[illegible]

... ima ostala težnja slična onoj srednjovjekovnih »bosan-
... bosanske ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...
... [illegible]

Požarevačkom bosanskoga beglerbega Hasanpaše Predo
1503 zauzeto
hrvatsk
Bosanskoga
rijeke
Vrbasa
Zasavski
Mo
Sutjeske
Bosne
Karlo
Stavo
Petrinja
Sisak
Zagreb
Četin i Drežnik, koji se da
BiH
granice
Bosne
između drugoga karlo
Bosanskoga
Bosne
Hasanpaše
Bosne
Bosne
Dalmacije
Trebišta
Neretve, hercegovačkoga granica proširena
mirom između BiH i Dalmacije stvorena je ona
granica, koja i danas dijeli te zemlje U Bosni bosanski
Požarevačkom mirom
Save
Požarevačkom
Beogradskom miru
granica
Svištovačkom miru
Bosne
hrvatskoj
Četin Drežnik
Lovće

pridani su kotar Nikšić, nahija Piva
1879 A.-U. se odrekla cijeloga Sandžaka, koji je tada
Hercegovine stare srpske kotare Plevlja i Prijepolje i
ostavila ih Turskoj, da ona njima i dalje upravlja."[49])

5) *Današnja osebujnost BiH u hrvatskim*

Današnja politička jedinica, koju zovemo BiH, kako smo vidjeli, nastala je povjesnim razvojem. Da je dobila baš ove današnje granice, ima se pripisati domaćim b.-h. muslimanima Hrvatima, koji su od početka Bečkoga rata g. 1683 pa do zaposjednuća BiH g. 1878 samu svojim domaćim snagama branili ove zemlje i očuvali im današnje granice (50). Živući duga stoljeća u turskoj državi, b.-h. muslimani Hrvati primili su jak utjecaj orijentalsko-turske kulture. Vidi se ostatak
imenice u građevinama i narodnoj noši
dobre trezne stanovništva uzrokom su, da Bosna i Hercegovina
jedinstvenosti da
urođenoga stanovništva.

Bosna i Hercegovina
opsezale su

(49) Lovrić 29
(50) Gl. gore s. 149, b. 66.
(51) N.

Kasnom ispravkom i izmjenama granica povećana je površina ... 917 četvornih milja ... km²), od čega pripada današnjoj Hercegovini ... vorne milje (= 9 119 km²) (51).

(51) Hrv. Enc. III (1943) 598, ... 41 milja=...

202

II

DRŽAVNA PRIPADNOST ... BOSNE I HERCEGOVINE

1. - Državna pripadnost srednjovjekovne Bosne (g. 626 - 1463)

... Bizantski pisac Porfirogenet ... piše (1):

« Hrvati, koji sada ... potječu od bijelih ... stanuju s ... ke (*Janava*). ... dase Avara ... cara Heraklija ... **sada stanuju** ...

« A od Hrvata ... **dio odcijepi i zauzme Ilirik i Panonju** ... » (2).

Kako smo izložili u prvom poglavlju (3), rimska se Dalmacija još od Dioklecijana ...

(1) ... χαπεκοωντες μέρη, ἀπό τῶν ἀβαπτίστων Χρωβάτων, τῶν καὶ ἀστῶν ἐπονομαζομένων κατεσχον ... ἐκειθεν Φραγγίας δὲ πλησιοχωρούσας, ... **καταλαβησαντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε** ... ἐκδ ὡξαντες Πρακλειου τοῦ βασιλεως κελευσαντος ... τῶν Ἀβαρων χωρα, ἐως τῆν νῦν οἰκοῦσιν καὶ ἐσχήκασιν ... PORPHYR. 31 (146, 148); DC 271

(2) « Ἀπὸ δὲ τῶν Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ... δεκάτου ... Παννονιαν ... », PORPHYR (142), DC 271

(3) Gore s 20 sl

[illegible] na jugu do rijeke Raše u Istri na zapad [illegible] niz [illegible] potegnuće se [illegible] Kupe do Petrove Gore te na Grmeč planinu u [illegible] Bos[illegible] [illegible] Ajnovac granice i Tisovac na Boru e planu [illegible] Zavidovićkim vrutima više Maglaja prijede [illegible] odakle se povijala Konjuhom planinom do [illegible] će koju je slijedila do njezina utoka u Dr[illegible] [illegible] [illegible] Drinu do zastava rijeka Pive i Tare, odakle se spu[illegible] [illegible] Drine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tome, u sjeveroistočnom kutu rimske Dalmacije.

Kako smo gore (*) utvrdili, starodrevnu su Bosnu [illegible] planini Vrh[illegible] K[illegible] [illegible] Bosne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Hrvatske zemlje za Duvanjskoga sabora g. 753

Hrvatima [illegible] Bijele [illegible] os gatko [illegible] zovom [illegible]

[illegible] ok kve [illegible] sredi mel mo [illegible] sastavu hrvatske [illegible] mestalne srbsk [illegible] govim stoni [illegible] naron Vlastimi [illegible] godi [illegible] do 852.

[illegible] Prema Porfirogenetu Vlastimir je umro [illegible] Strojimir i Gojnik. Da osveti poraz svoga oca, novi [illegible] ponovnoga rata dakle [illegible] I svakom slučaj, Vlast [illegible] poslije Prosjatov ali [illegible]

[illegible] *Method* [illegible] na istok. Rasa Prema tome svaka od [illegible] samomprav[illegible]

[12] Porphyr. 32 c.154

[13] N[illegible]

[14] Zlatarski *Istorija na parvoto* I 1, 342-47

[15] Gl[illegible] 12

Jurčekom (*) drži, u čemu se za njim i drugi povjesni
[illegible] je predsjed[nik] Vlad[e]
[illegible]
[illegible]
[illegible

je jedno papino pismo hrvatskom vlad
sano u svibnju g 879. U tom p
Časlava da se pobrine, kako bi njegov «lepa
na zapadu. Tih vremena su Srbi i njihovi vladari
žali u Hrvatska i kod Hrvata tražili
ostrogorski
povijest III
Hrvatske
Ostrog
povijest Bugarske
Nikolajević
Srpske
Bugarske
Hrvatske
Hrvatske
Bosna
Hrvatske
Hrvatske
Bosna
Hrvatske
Hrvatske
Bosna

središnjega grada Cvilina, nedaleko od današnj[ega]
i kod Čestinca pobjedi Mad[žare] N[a]
zauze i Srijem s obližnjim[a] S[ve]
borbama Čas[lav] bi pobijeđen [i]
za Hrvate nogu[bn]. To se b[ilo]
poslije toga [u] g 971 Bugarsk[a]
vaso bizantskoga cara Ivana [Cim]

3) - *Hrvati oslobađaju Bosnu oko 960*

Prilike u Hrvatskoj u to su se smjele i Hrvatima
je uspjelo oslobođenje od Srba. Ne
vunja. Na to kralj Krešimir II zauze
Lika[n]. Pl[e]ć[e]vica[n]. Be[n]
tako su je bila pod Srbijom [i]
došla u sastav hrvatske [dr]žave. Kra[l]
šimirov sin Stjepan Držislav (969-995) (31)

4) - *Bosna pod Bugarskom, oko g 990 1018*

Međutim na [bug]arsku [hr]vat[sku]
sto[ri]o i zapadnoj Makedoniji [ca]r
bugarski [c]ojar Samuel sa [sv]oj[om]

(31) Gl. *Kraljevstvo Hrvata* 23 (66). Pop Dukljanin 23 (65sl.)

(32) «Eo tempore defunctus est Bulgarorum imperator Petrus († 969) nomine, qui sedebat in civitate Magna Preslava et Graecorum imperator, congregans validam fortitudinem gentis suae obtinuit totam Bulgariam suoque subiugavit imperio, deinde reversus ad palatium suum (= Carigrad), reliquit suum exercitum. Hi autem qui pręerant exercitui, vehementes cum exercitu, ceperunt totum Rassam provinciam. Iupanus etiam Rassae fuit». Pop Dukljanin 80 (73). Gl. također Rački, *Borba*

(33) Gl. gore s. 70, b. 63

[illegible] Stephanus no[mine] [illegible] post mortem patris rexit Croatiam Al[ba]m et Bosnam». Pop Dukljanin 31 (76).

gan [illegible]
on je [illegible]
(976-1025) i zauzeo sve bizantske zemlje na sjeveru do
Dr[ač] [illegible]
[illegible] na Drač i osvoji ga s cijelim bizantskim [ar]hon
[illegible]
navali i na Crvenu Hrvatsku i potpuno je zauze do rije
[illegible]
Zadra i oplijeni je, ali je hrvatskom kralju Stjepanu
[illegible]
[illegible]
i Raše vrati u svoj kraj (34).

[illegible]

[illegible]
lova sinovca Ivana Vladislava i [uda]ri drugu bugarsko
[illegible]
sku slobodnu pokrajinu. Od toga doba pa do pol[ovine]
prve polovice 11-st. Bizantinci vladaju Bosnom (35)

[illegible]

Za slabih nasljednika Vasilija II Stjepan Vojislav,
s krsnim imenom Dobroslav, potomak hrvatskih dukl[janskih]
vladara osl[obo]

(34) Gl. Rački, *Borba* 34-38, Jireček-Radonić I 148 sl., St[ephanus]
[illegible]
[illegible] 990, [illegible]

(35) Gl. navedena mjesta u srednjoj bilješci se Mandić, *Orig*
[illegible]

(36) Igitur post mortem Vladislavi [illegible] Bu[lgarorum]
[illegible] totamque Da[lma]tiam [illegible] Dalmat[ie]. Pop Dukljanin 33 (80).

[illegible] se [illegible] Crvene Hrvatske [illegible]
[illegible] mora da je [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

vanske uspjelo je podložiti i kraljevinu Slavoniju [illegible] Zvonimir S[illegible] [illegible] Tednika. Međutim nakon smrti Petra Krešimira IV [illegible] izabrati za kralja Zvonimira, slavonskoga bana, nego su [illegible] jednoga između sebe. Slavca, neretvanske [illegible] Nemanjići, koji također nijesu bili zadovoljni s kraljem [illegible] laja, najviše pod utjecajem, kako se čini, [illegible] Gregura VII, Hrvati su na državnom saboru u So[illegible] hrvatskih slavonskih velikaša u hrvatskom kraljevstvu

(*) [illegible] Chronicae [illegible] ducis [illegible] četvrtog listopada 1076, IX 103 i 105. Prerađeno 268.
(*) Gl. Lucius 137 139. Rački *Borba* 190 194. Šišić. *Povijest Hrvata* 558 54[illegible]

(*) [illegible] In anno millesimo LXXV ab incarnatione domini nostri [illegible] Christi mense novembris. Ea tempestate, qua comes Am[illegible]

banovanu Bosnu. Bodin je skinuo dot[illegible] odcijepljenju od Hrvatske i postavio [illegible] Stjepana, [illegible] Dol[illegible] [illegible] vremene [illegible] [illegible] od [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tako je [illegible] 1089 i bosanska biskupija, bila odcijepljena od S[illegible]

[illegible] Bosne [illegible]

God 1097-1102 Bosna nije sudjelovala u borbi [illegible] uz ugarske [illegible] za kralja [illegible] Bosna je [illegible] nastavu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

dala, kako jedan kralj obara drugoga. To je bi[illegible] je kralj Bela oko g. 1139 imenovao svoga malol[illegible] Na to

91 - *Ban Borić*

[illegible] pripadala u prošlosti za duga stoljeća (57).

[illegible] Hrvatsko, kod [illegible] bile su oveći stanovništvo [illegible] ne provođen

(54) Gl. dolje s. 463 sl.
(55) Gl. CDC II 46.
[illegible] Hrvata [illegible] Borić 47-61.
(57) Gl. gore s. 203-210, 212 sl.

[illegible] protiv [illegible] [illegible] pomagao [illegible]

Tvrdokorno pristajanje uz kralja Stjepana IV pro[illegible] g. 1163 njega nalazimo u Ostrogonu uz bok kralja Stjepana IV. Tu se on na poveliu zagrebačke biskupije [illegible] među prvim dostojanstvenicima udruženih kra[illegible] [illegible] dobro [illegible] [illegible] dobra [illegible]

(58) Šišić, n. dj. 90-96.
(59) MHEZ I 3, CDC II 394.
[illegible] Imponebus insuper Stephani regis tertii fratrem Hungariam [illegible] Quem profecto [illegible] cum exercitu [illegible] cum favore [illegible] Bosne 50. Šišić, n. dj. 86.
(60) G. CDC III 8[illegible] IV 2[illegible] VI 14, 222 sl., 321 [illegible] 506, 594.

ili djedu, nakon što je Bosna priznala vrhovnu

kraljeva. U povijesnim izvorima

Srpsan

napore

1190. Ban

ivanačkoga

Bosna pomiruje

Godine

i Srpsk

Da

cijev

Duke

Bosnom

Bosanc

Ž

se

cr

banska

voljna s novim banom. Radi toga car po

zavezo

Ž

mine Zalathnuk in comitatu de Pesga [= Požega]

Lasco

1250

Vrbas

1259 CDC

V 15

64 G

Chronicon

Farlati

Illyricum

III 186

Sclavonia

64 88

Zadnjih godin

prv

vrhovno

koje

papa

nekoliko

imao predati papin legat

Ban Kulin

U svom poznatom

ban

neobični izrazi govore nam, da je Kulin ban a zadnje

Vrbas

CDC

I 168.

GI predna bilješ

vrijeme postigao znatne uspjehe i pobrede [illegible]
da su njemovi rani nasl[illegible]

[illegible]

[illegible]rim dvorskim dobrima, po župe u tim krajevima [illegible]
[illegible] upravljaju sami članovi vladarske kuće [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

...k gledao u ugarsko-hrvatskom kralju Beli III svoga ...rhovnog gospodara. ... Mo... ...tim ne ... ... Ako Ku... ban od pak... od p... ... ...zbo... Ugarsko vrhovnost... ... pre... ...vog kralja Bele III ... bi morao biti ... ...na... ...protiv svoje prvotne vo... ... I p... ...e ...ekra... ...znamo sigurno da je Ku... ... ...ns... Bele II... i njegov... ...ed... ...kr... ...I nemamo nikakva spomena da bi na... ... ...svoj njegove prvotne volje.

Dirk... ...ski kralj, Vukan, koji je ... ...održ... ...vrhovnost ... odnosu ... Dalas je B... ... papi Inocentu III di... ... Bosn... ... Ugar... ...sko ... ...mol papa da naloži ugar.-hrv. kralju Emeriku da ... ...z svoga kr...levstva ... ...ist... ... ...ch ... ... I papa smatra da ... Bosn... ... ...svu ugarsko-hrvatsku ... ...kra... i Kul... ... ...III ... ...

N[illegible] Tirečeka[88]), da je ban Ninoslav n[illegible] sredinu nabujed[illegible] bana Kulina V. Kl[illegible] M. Perojević[89]) pod sigurno tvrdi, da je bana Kulina [illegible] njegov sin ban Stjepan

[illegible] su barem dva njegova predloška na banskom, [illegible] svjedočanstvima o bosanske kristjane ». Ovi su u Bosn[illegible]

Ovaj ban St[illegible] ne može biti istovjetan s banom Kulinom koji nestaje [illegible] kaza, da bi Kulin ban [illegible] drugo kršćansko [illegible] u Bosni ovaj Stjepan arđe Stroškovi [illegible] Aodae, mrtvi [illegible]

[88]) Istorija Srbovje I 225
[89]) Kr[illegible] B. n. 69
[90]) PP/ZH 2 n.
[91]) Spis I n. 6-10.
[92]) « eadem [illegible] vero Nobiscum [illegible] B[illegible] [illegible] [illegible] [

Ban Ninoslav priznavao je vrhovništvo [illegible]

[illegible]

15) - *Ban Stjepan Prijezda Veliki*

[illegible] Ninoslava nasljedio je [illegible] Prijezda Velikog. Ovoga prvog [illegible] I., [illegible] 1233 u [illegible] rodno ime, koje je on imao prije svoga obraćenja na [illegible] 1272/73 (15). Ubanus ne može biti ime Prijezdino, jer [illegible] Kako znamo iz povelje bana Tvrtka I, od 1 studeni[illegible] nus Prijezda, ali kako nije bilo napisano čitljivo, to je [illegible] ma « *b* » (16).

[illegible] « velikī » magnus [illegible] ment, zaslužan ban. Ne izgleda, da Tvrtko u tom smislu daje Prijezdu naslov « Velik[illegible] među posebno zaslužne i velike banove Bosne P[illegible] je morao dobiti naslov [illegible] djed, stric ili otac prem[illegible] Tridesetih godina [illegible] skoj kući po[illegible] Prijezda [illegible] pa su nasl[illegible] Prijezda [illegible] od mladega Prijezda. [illegible] U tom smislu i pradje[illegible] Veliko [illegible] Velik[illegible] mlađega M[illegible] [illegible] Prijezda Velikog [illegible] vlade sada N[illegible] [illegible] banova. Prema hrvatskom i staromu slavenskom nasl[illegible] da su prva [illegible] banova i najbliži rodaci po [illegible] Kako [illegible] prvih dviju povelja ban [illegible] du g. 1228 i 1235. Ninoslav [illegible] [illegible] [illegible]

bana za živa N nos ava Tako se r ga
prepost Farkasa g 1240 kaže [illegible]

Čitavo pismo bosanskoga [illegible]
nezgrapnu da je Prijezda bio udjelni ban, nespretni tum
[illegible] Tako i od Thuroczia
Magnus banus naprsviti *Ubanus*, čitajući «M» kao
[illegible] se moglo lako
grafske sličnosti tih slova[17]).

Spomen Stjepana Prijezde kao bana ciele
pre
[illegible]
Koloman Na 11 studenoga 1253 Bela je pis
Bugarsko i Bosn , protiv kojih se upravo sada borimo
[illegible]
[illegible] Ma
[illegible]
umro ili poginuo Tako je ban Ninoslav imao unova i
[illegible]
gov ročuk ban Prijezda Veliki Za ovoga ne znamo, da
[illegible]
[illegible]
Ra
kra em Belom g. 1253, nego da je nakon dovršenih
[illegible]
gla
[illegible]
d
[illegible]

[17]) « pro Prisda bano ... », CDC IV 201
[17]) Cappelli 214 i 386. — Vertner 235 tumači *Ubanus* kao « *Vice banus* » što ne može biti [illegible]

[18]) « Et licet totum supanatum de Nouak fideli nostro Prezde
[illegible] », CDC IV 394 Thallóczy, u WM XI 261
[illegible]
[illegible] « ou sm' je živ' i moe dite i moe unuče ... » StPov
[illegible] Nouak
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Svetić g 1323 tvrdi, da je Stjepan II Kotromanić
a Stjepan ban sin u svoj Bosni gospodi(n) naibol
Ban Stjepan I bio je sin Prijezde V
povelji Prijezde Velikoga od 8 travnja

Velikoga, za koju nijesu znala dosadašnja rodo-
ni Subića ni Kotromanića

Ugarskoj 1301-1342) da su između Mateja Ninoslava (1232-1250) i Stjepana Kotromana (1290-o 1314) vi jezda I (1232-1255, † 1267) i Prijezda II (1267-90)

Stjepan Prijezda Veliki

234

108

[28] N d V 439
[29] Gl gore s 228, b 99

[30] Prijezda I Stjepana
[31] Šidak s 238
[32] HRZBiH I 238
[33] usp Prijezda I Stjepana
[34] Prijezda I Stjepana
[35] Gl dolje b 43

235

prije oko 85 godina i vladao je [illegible] godina. Priznavao je vrhovništvo ugarsko-hrv[illegible] bio je [illegible] namjesnik hrv[illegible] Bosn[illegible] ski pomoćni vojska g. 1260. stoji [illegible] sko-hrvatsk[illegible] gi kralja Bele IV pa[illegible] [illegible] avsla Otokara (37). Nakon poraza Bošnjaka g. 125[illegible] Bela IV. Prezdi[illegible] je bio odr[illegible] [illegible] ne je kasnije povezao [illegible] od 1. studenoga 1256. zatim [illegible] Vuka i Sovu i dijelio je posjed D[illegible] rovano bosanskoj biskupiji (38).

Ban Stjepan Prijezda imao je više sin[illegible] ne imenice spominju Stjepan, Prijezda M[illegible] [illegible] Stjepana st. Jelisavom, kćeri bosanskog [illegible] Dragoslava Dragomirića, [illegible] Dragoslav 1247. prepeo kralju [illegible] [illegible] ne može biti stoga, kojega se ime [illegible] [illegible] tavoga, kojega se ime [illegible] [illegible]

37) Čoković, *Hist. Bosne* 207.

38) Kada je Bela IV. [illegible] Stjepan [illegible] [illegible] zeo je Bosansko [illegible] [illegible] hanovinu, koju je davao u leno raznim ugarsko-hrv[illegible] [illegible] kalima Koncem g. 1[illegible] [illegible] od bosanskoga b[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Mihoč Stjepkov[illegible] [illegible] de Sa», CDC V 2, [illegible] Wenzel, [illegible] [illegible] Kad prelaza 1[illegible] dati je Usore i Soli neka jam pa zatim [illegible] ferneć CDH 82 85 Gl. Klaić, *Povijest Bosne* 84-86.

39) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vuka [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Kada je Stjepan I preuzeo vlast u Bosni, tada i
ego p ne Stjepan Dragutin
Bosn Mlad ser r me
kraljeva (48). S njim se ban Stjepan I kao
vladar Bosne ljepo slagao. Stjepan je Draguti
i onda, kada se taj za dinastičkih borba u
Hrvatskoj odlučio za Andrija Mlečanina
dovelo do borbe s njegovim rodakom, P

Stjepana
g. 1301

Dobro je poznato da je 1302. godine ban Mladen I
[illegible] Stjepana I
[illegible] Dubrovnik
[illegible] 1302.
[illegible] IX
[illegible] XXVII

[illegible] papa Nikola V
[illegible] vodstvo
[illegible] Bosne, koju [illegible] je [illegible] ata: »Inquisitoribus hereticе pravitatis auctoritate apo-
[illegible] tandis in principatu Bosne carissimo in Christo filio
[illegible] CIC VII 24

[illegible] 1299 Puvao Šubić sam sebe zove: »Nos
[illegible] dmaće et dominus Bosne« CDC
[illegible] apuxa [illegible] per [illegible] ćno« MR V 2

[illegible] ja Uroša II, koji je bio u neprijateljst
[illegible] Pa[illegible] ni[illegible] P[illegible] pu[illegible] ban Mladen, jer bosanski ban Stjepan vodi barbu
[illegible] Mlečanom borbe[illegible]

[illegible] ban Stjepan I spominje među [illegible]

1) U pismu od 11 lipnja 1302. kojim Mladen I do-
[illegible] S[illegible] ma da
[illegible] kao je
[illegible] je
[illegible] zadnji
bansku vlast u Bosni

[illegible] Dubrovčanima
[illegible] Stjepana
[illegible] drugim
[illegible] kraljem
[illegible] Barcem,
[illegible] po
[illegible] potvrdu
[illegible] ude pitteb
[illegible] crkvene dos

[illegible] per terra de re Uroso non potemo passar, etiam per
[illegible] non podemo per la volunta che porta ban Mladeno, et
[illegible] sers a core cum lo bano Mladino, stando a li
[illegible] per la Drina
[illegible]

Listine Ranjine I 252

»Nos Mladinus Ban
[illegible] mines mercatores Spalatenses per
[illegible] Chrovatie et Bosne
[illegible] quo sigillum nos rum
[illegible] sigillum nos mar.

»Cum statue, sicut ex re
[illegible] Bosneris et alis diversis
[illegible] ona mantinas hurasmod, pravitas consuetudinis

protiv dosanskih krivovjeraca, kako je to shvat[ao] [papa] ... nego od njih traži, da po kršćanskim [običajima] postupe protiv krivovjeraca uporabivši [silu], kako se činilo u mnogo drugih krsta[ša] ... kako se činilo u mnogo drugih krsta[ša] ... vama, gdje je zemaljska vlast bila obvezana ... s crkvenom vlasti ma u ... ti obvezni krivovjer[e] ... je ... obzir vremene, koje ... da papa nade obavijesten i zamisko dobri[m] ... ovi nam govori da se ... Bosn[i] ... svibnja 1303 bile davrsene vojničke bor[be] ... vodile u ... prosjeće 1302 da je ... pan I bio zaključen i da je došao ... novi kršćanski ... koji ... voljan ... rukom» pomagati crkvene vlasti u ... vojevstvo. Bosn[a] kao što su bili hrvatski ... I ... nogim bra. Mladen I[.][6]) Iz ovoga pap[e] ... nemamo zaključ[ka] da je promjena ... nastup ... bosanskih vlasti g. 1312 ... Borosa na ... ci Dr[ži] konačno ... pa[p] Stjepan I Kotromanić.

... Početkom g. 1304 Mladen I prima ... brvatske trgovce kao gospodar zemlje ...

... iare, nos ad eius extirpationem ... fraternitati tue procedendi auctoritate nostra tanta canonicas sanctiones contra hereticos et patarenos ... edendi ... recipientes ... personam ... et si opus fuerit adversus eos brachii secularis auxilium invocandi ... [facultatem] concedimus ... [facultate] ... [facultatem] ... MH I 98 ... R VIII 48.

... [decime 23b.d]

... [opću crkvenu sabor Lateranski IV g. 1215 ... ne ... [ne]prijatelja kršćanstva sve vrste ovoga vladare ... [ne] ... kreneng ... [ne] ... [ne] ... [ne]

službeno pisala bosanskomu kralju

Kako je poznato, Jelisava se udala za Stjepana I u

suos koleti e sauere se potesse che u Ragus[illegible] principa. de reali de Bosna» DR 152

brovnik

obitelj u Bosni. O njezinu imenu ne znamo ništa ni iz dubrovačkih ni drugih izvora iz 12-, 13- pa ni 14-st. Naziv vladarske kuće u Bosni, pod imenom «Kotromanica» jasno dolazi do izražaja tek početkom 15 stoljeća. Dne 25 svibnja 1404 dubrovački knez N kola Dandolo s vijećem malim i umoljenih, dajući upute svojim poslanicima Paškalu Rastiću i Marinu Bunići, koje šalju u Bosnu, ovima naređuje, da bercega Hrvoju zamedu [illegible] (Bosne) od starine i vi ih bolje znate, koje [illegible] sve Kotroman.će» Iz ovih riječi razabiremo, [illegible] i da se općenito upotrebljavalo također i u Bosni, i to već od ranijih vremena.

Dubrovčani su bili, koji su u jednom kasnijem pism. [illegible] dora Kotromanića. Dubrovčani dne 14 svibnja 1432 ovako pišu(*) «. Kotro- [illegible]

« Gotto, del quale a avuto origine [illegible] DDA Lett. JIREČEK RADONIĆ I

[illegible] zvor znao je da u njemačkom jeziku postoji [illegible] riječ «Mauvais», pa je zadnje slove[illegible] [illegible] roman podvostručio i tako pridao Kottomanima [illegible] nu. Njemcem Orbini ovako piše (68):

Kada je umro Kulin ban, kralj [illegible] da [illegible] Ugarske rad navedenih razloga odluči da [illegible] bosanski Ratkoga [illegible] [illegible] Bosne odnese od strane vrankaski [illegible] [illegible] Nikola [illegible] galovati [illegible] [illegible] Bosni i narodu je bez gospodara [illegible] [illegible] Rad toga stane [illegible] [illegible] Bosne hrvatski da [illegible] [illegible] stave [illegible] Turci zvijezde [illegible] [illegible] Kotromanića»

Prema Orbiniju bake, Nemanje Kotromanića [illegible] [illegible] i poslanom zaostrio Kulinu [illegible]

g. 1204.

Četiri godine [illegible] Orbinija, Jakov Lukarev [illegible] Kotromanića s bosanskim [illegible] [illegible] Kotromanića Stjepan II Kotromanić [illegible] Lukarevića [illegible] [illegible] Bosni preoteo na barsko, vazda, koje [illegible] [illegible] (69).

Prve se [illegible] pozabavit ćemo pravo[illegible] [illegible] Kotromanića Gotaca ili Nemca. Čak [illegible] strane bosanske prošasti. Po [illegible] [illegible] pridjevka «Gotto» došlo od [illegible] u Slavoniji (Guttieva, Gutho, Gotto). U tom mjestu [illegible] latinskom zvorima srednjega [illegible]

(68) «Ora morti che fu questo Conte Bano di Bosna, nel tempo in trousse in Ungaria, per le ragioni dette, si risolse [illegible] [illegible] Bosna [illegible] [illegible] [illegible]

da vode rat na Bosnu. U 13-st. Madžari

Ban Ninoslav

Kiseljaka, u Viduši kod Brestovskoga, u

lu». Takva pretpostavka nema oslona u suvremenim

lačke obitelji, koja je u to vrijeme stala na stranu Bi

Stjepan III nametnuo nepoćudnoga stranca

Tadašnje nije tastimaco, kako je zapi

Nasuprot mišljenju da je ta središnja crkva

niegova vladalačka kuća imali su u pravo

Jedno stare posjede bosanske biskupije u župi Vrh-

[75] Gl. gore, s. 213

[76] Gl. gore s 237, b. 42

...nko u župi Uskoplje kod Bugojna u župi ... posjede darovali bosanski biskup ... osnutka bosanske biskupije g. 1060 ... Ninoslava g. 1226. U središnjem ... ga je mala dobra držala vladarska. Prema tome, ako vladari bosanski biskupi daruju posjede u raznim mjestima središnje Bosne, banska ... pretpostavi, da su ti dobri ... ma. Ovo nam ujedno govori, da je ... ostrelj oko hrvatska domaća obitelj ... porijeklo nije iz Njemačke, nego ... hrvatske Slavonije.

Da nosi banski obitelj u Bosni ... pan I Kotromanić, ... Veliki ... jednoznačno nam govore ... izvor. Ban Matej Ninoslav g. 1233. ... ri IX. di se «njegovi ... Bosni». U ... s Dubrovnikom ... slavonskog g. 1228. 30. ... da su ... «moj stari» ... označuju oca, djeda, pradjeda ... Iz ... ovaj ... ban Matej Ninoslav ... ci. I ... njegove obitelji, ... Ninoslavov otac, ... djed i pradjed.

... Dobivamo s vremenom svjedočanstva ... posredno predsjednik Ninoslavov, ban ... i Bosni ... čanovi, ste domaće banske obitelji ... Bosni znamo, da je živio sve do ... g. 1204. ... njegov ... bio veoma ... g. 1150. nastupio ... Bosni ... bio još ... mladić, on banska ... nije mogao

[1] ... Grgurević, ... 88.
[2] ... Grgurević, ... 228, b. 98.
[3] ... da stoju s vami u mir' i u svaku prav'du, kako su ... MS ... Stjepa I ...

...postavi svojim radom i zaslugama, nego ju je naslijedio od svoga oca ...

Ovaj ... njegova ... dati Bosnom, kada je ona svojevoljno prešla ... Crvene Hrvatske u ... Bosanska ... g. 1137. ... ni domaće bosanske ... dinom sklopu Crvene Hrvatske, na koji ... vatsk. kraljevi ... novati kakva Nijemca za bana bosanskoga.

Sve nam ovo, ... Kotromanić ... korijen bosanske ... mora biti pridošlica ... dalieka obitelj ... pak da je ... čerkom 15. i koncem 14-st., to je on morao nastati u prvoj polovici 14. ... Kumanik ... 12. 00) ... matej Kumanik ... se je mišljenje ... ko banski kuć ... trogima ko ... darovnici hrvatsk ... predsjednik ... otac Stjepana II. Ko ... Šubići ... te ... kojega je majka matala ... skoga odličnika Kotromanića Stjepa Prvoga ...

... Gregorius ... utrično se kaže, da je Borić rodom iz Bosne: «banus ... de Bosna», CDC III 87.

[1] ... Gregorius ...

[2] «Data per manum Stephani cancellarii ... mum Martyi Spalat ... Gregorii Schismatici ... mam secundo anno ... incarnationis Christi centesimo sexagesimo tertio». FARLATI III 185; CDC II 97.

reku, rodio se oko g. 1200/05, pa bi prema [illegible] svoj korijen ni postanak od oca Kotromana nego od majke Kotromanićke.

Ovdje bih htio spomenuti, da knez Kotroman nije bio jedini Hrvat, ko,i je u srednjem vijeku nosio ime [illegible] menu imao je Dragoman Prevdić g. 1240 (81), Dragoman Sakar [illegible] patrica braće, koji su dovel. Hrvate na Jadran [illegible] kasi, Kotromani, Nasmani i Milmani u 12. do 14-st. bili pravi i puni Hrvati. Sve da su ta imena, kao što [illegible] stari Iranaca, Gota ili Avara, svi su se oni pohrvatili [illegible] žajući s Hrvatima u izmjeničnim ženidbama

18) - *Stjepan II Kotromanić*

Pap[illegible] XXII [illegible] Stjepana II ne[illegible] b nom nego [illegible]

(81) Ljubić, *Libellus Polcorion* 196
(82) *Starine* VIII 22
(83) «Nasman filius Petri de [illegible] nobilis de Lapuch» CDC XIII 67, «Nasman filius Petri de Karyn», n. mj. 88
(84) Nd. XIII 176
[illegible]
(85) Porphyr. 30 1142, DC 270
Gl. gore s 233, b. 24

[illegible]menuti muž Stjepan, rođen od pokojnoga St[illegible] Bo[illegible]

Stjepan II g. 1319 upravljao Bosnom kao namjesnik [illegible] g. Petra, ban Dalmatinske i Hrvatske [illegible] već odavna uvriježeno krivovjerje (90)). On o tome [illegible] sa dabar[illegible] se još nosi naslov «Hrvata i Bosne ban». Tim je [illegible] postadre[illegible] Mladen II s naslovom «ban Bosne» (91)

U pismu kralju Tvrtku II g. 1423 Dubrovčani tvrde, [illegible] I, koji je umro u svibnju 1312 (92). Poslije očeve smrti Mladen II preuzeo je banstvo Hrvata i vrhovni [illegible] je ostalo ispražnjeno mjesto neposrednoga upravi[illegible] Mladena II [illegible] Stjepa[illegible] spom kao ban [illegible] Mladen II

(90) «Petrus [illegible] Nasman filius Petri de Karyn, nobilis de Lapuch, qui [illegible] ordinem quatuor [illegible] existit [illegible] Bosna VIII S. Stjepan II [illegible] NSM I 135 i DR VI[illegible] 295, 305
(91) Gl. gore [illegible]
(92) Hrvatic [illegible]

opet od bana Hrvatske. Mi prema tome stavljamo početak banovanja Stjepana II u Bosni u drugoj polovici 1312. U Dubrovniku se je 6. ožujka 1314. o [illegible] tome, da «općina nađe kuću za [illegible] bana» i o tome, da «općina dade [illegible] bana». Iz toga se vidi, da je ban Stjepan II. Kod nastupa banske službe g. 1312. Stjepanu [illegible] mogao biti mnogo [illegible] mogao biti [illegible] ban II. Kod nastupa banske službe g. 1312. Stjepanu [illegible] mogao biti [illegible] 17 do 20 godina a moguće [illegible] dan [illegible].

Mladen II. ban Hrvata i gospodar B[illegible] [illegible] rodak s [illegible] sretne [illegible] o mladom bosanskom [illegible] [illegible] ban II. [illegible] Budući da je [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] skretno [illegible] Mladen se [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] bana Mladena II. Samo koji mjesec [illegible] Mladen II [illegible] Nikola Zrinski [illegible] Mladena [illegible] Bosni [illegible] Mladena II [illegible] Stjepan [illegible] sljedeće godine Stjepan II zauzeo [illegible] Trpimirović [illegible]

God 1342, Ljudevit I. [illegible] mađarsko-hrvatskom prijestolju [illegible] Bosni [illegible] Stjepanom II [illegible] Ljudevita kralja ... za spomenutoga [illegible] gospodara kralja ... istoma gospodaru našemu »[illegible]

[illegible] Gl. dolje s. 383 sl.
[illegible] Gl. gore s. 323 sl.
[illegible] Gore s. 20 sl.
[illegible] Klaić, *Povijest Hrvata* II 1 75 sl.
[illegible] Vidi [illegible] ZR [illegible] 351 sl.
[illegible] Klaić, *Povijest Hrvata* II/1 78-85.
« Nos Stephanus dei gratia banus Bosne ... cum nuper ex [illegible] principis [illegible] de gracia regis Hungarie ad [illegible] et [illegible] dicti pro [illegible] domino nostro rege [illegible]

Za vrijeme pohoda na Zadar g. 1346. Stjepan II pri[illegible] se [illegible] Ljudevita I. [illegible] [illegible] sredinjoj [illegible] prijeteća [illegible] pregovora oca Karla R[illegible]

19) - *Vjerska pripadnost bana Stjepana II*

Orbini piše, da je Stjepan II Kotromanić bio [illegible] [illegible] [illegible]

...vaš se u Bosni bogom lsko krivovjerje, koje prevuma
...mna od prvih godina trinaestoga v eka[18]. Kulin i
...negovi naslednici Stjepa i bu su pravi katolici, tako su
...i redovnika i u dobro vjeri zastupali « bosanske
...Ban Ninoslav bio je odgojen s ensivu,
...ad sve oko g 1228 30 obrati na katoličku ru i u
...nuo se do konca svoga života tako se v
...zarom rekom borio protiv ugarskih kr
...u Bosni, vec om iz političkih r
...Stjepa Prijezda Vel hao je u mlados
...se s obračun g 1228 29 sta o ha
...katolika On se zeo iz hrvatske katoličke obitelji
...Šubić , pa je razumljivo, i o tom se ne može razbo-
...rit sumnjati da su svoju djecu Stjepana I Kotro-
...ma Vladislava oca Tvrtka I krst po rimskom
...obredu i kao katolik odgojen. Prijezda Vel
...no je svoga starijega s s Jelisavom k
...skrila Dragutina u egove zene Kutar
...Stjepa kra a Stjepana V Ne zna se res
...vjere bila Jelisava prije nego se udala za
...Bosnu za Stjepana Nju na baku Jelena
...nova ostale su kao kinjom i mikon s Uro-
...som I sem Dragutinovim Vjerojatno je prema
...tome da e Katarina Arpadovićka kći
...Dragutina, ostala katolikinom i da e svoju

[18] Gl dolje s. 457-493, MANDIĆ, *Bogomilska crkva* 118 sl
[19] Gl gore s 221 225
[20] »Cum, sicut intelleximus, nobilis vir Ninoslaus banus
...Bosnensis a fide recti...tholica, ...
...nobilis vir Stephanus ...
...s ...
...[illegible] recepisse ...
...III ...
...gl gore s 228 b 49
...gore s. 232-235
...G ...
...[illegible] ...
...[illegible] ...
...[illegible]

sim katoličkoga, nit drugih svećenika, osi
gova brata Vladislava bio je isključivo katolički

vjeru, u kojoj su bili odgojeni u mladosti

1319 papa Ivan XXII piše pismo (⁴⁸) « dra

1325, 20 ... 1345

no doba, kao i ...

» samo katoličima Navedena nam ... pre

... Stjepan II ... katolik

koja mu je bila rodica ... četvrto koljeno, govori

rum Na osnovu izvještaja fibenskoga franjevca Fabi
jana, ili njegovoga stariještina papa Ivan XXII 5 lipnja
1325 piše Stjepanu II « dragom sinu, plemenitom mu
žu Stjepanu, vladaru bosanskomu, ... s vjerodostojne
strane primili smo, da si vjeran nama i Crkvi » (⁴⁹)

... banu Stjepanu II i zove ga « dragim sinom » (⁵⁰). U

... Robert ... Cetine iz razgovora ...

⁴⁸) MANDIĆ, *Dubrovnik biskupija* 78
⁴⁹) CDC XI 284

Prigodom svoga dolaska u Bosnu g. 1340 franjevački generalni ... zemlji, samostalne ... ga od svojeg ... radnji među tamošnjim patarenima. Kako razabiremo iz ... kapelana Jurja iz Berita. Fra Peregrin Saksonac vrlo je jak i trajan utjecaj na bana Stjepana II sve do nje... smrti, najprije kao franjevački vikar, a od g. 1349 ... digao je franjevcima prvi samostan Sv Nikole ... lima kod Visokoga i tu je bio pokopan nakon ... smrti (⁵⁴)

Da Stjepan II Kotromanić nije bio pravoslavni, ...

⁵⁰) ... ex quibus idem minister evidenter colligit, bonum et catholicum propositum dicti ban... ». CDC ...

... Gl. Wadd. ... VIII 1 768. – O utjecaju Peregrinovu ... III ... ; AB 26-31 (br. 147 9 151 177).

... nedo Chiesa di Frati Minori, ch'è San Nicolo ... di Bosnia ... Gl. također ...

Srba, koje on nazivlje «

svrstavala među krivovjerne babune (pata

im povjesnim izvorima imap

II pa

Bo XII

kliv

ništi» (47). Kako se iz svega vidi papa je za

ili iz krstva

ov

dummodo nos et sedes apostolica et idem rex Ungarie alba super hiis favorabiliter assistamus quorum favorem ibi oportunum estimat propter scismaticos, quos habet sue terre vicinos quos [illegible] favorarent [illegible] pismo [illegible] VII [illegible] VII [illegible] [illegible] [illegible]

...kralici nijesu ih progonili, jer bi morali doći i ...s velikom vojskom svoga naroda. Uz ... pentičke nade podržavali i državne veze s prvacima ... » ... vremen... ... tvat ... ...ove ... ...

...nje nastupa Stjepana II (...), po prilici ... ...peda stvarne « bosanskih krstjana », postala je « mje... ... ..., Stjepan II, i kasnije ban Tvrtko I, tako ... ...eda « bosanskih krstjana » i njima će povjeri... ...ove i izvršenje istih (56). Ali rad toga se ne smije ... II ... Tvrtko I ...

20) · *Rat Dušana Silnoga i Stjepana II g. 1350*

Pod konac svoga života Stjepan II morao je voditi ... ...

...ncu caru Dušanu, nego da je tu zemlju naslijedio
... srpske kod je morao prije s... n...
... srpskoga zapostedniea I...
... Stepana II ...
... Vukosavića u kojo, pos...
... **kr'v' za me ». Na koncu povelje Thal-**
... 1331 kod ... Vl ...
... Dr Dus ... Z ... visto
... Hrečak ne s...
... ke ...
... ...
... ...
...

I. dugoj izvornoj povelji bana Tvrtka od 11 kolo
[illegible] da je ta ispisa napisana [illegible]
[illegible] po toj [illegible] B[illegible]
[illegible] 13. [illegible]
[illegible] Iz zad[illegible] je Tvrtko p[illegible]
nom poslije 11 kolovoza 1353.

[illegible] II io je najstariji sin kneza Vladislava, brata
[illegible] [illegible] Pet[illegible] T[illegible]
[illegible] [illegible] Vesk[illegible] [illegible]
[illegible] 1337. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] 22. [illegible] Obr[illegible]

Poslije smrti bana Stjepana II po bos[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Vladislav [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
četrnaest godina života.

[illegible] [illegible] [illegible] [

njega. S godinama u Ljudevitu

su vladali njegovi predšasnici uga

1356 prije napada na Rašu (78). U tom radu

Hum (79). Bosna se u to pod utjecajem bo

četiri stare župe humske, Veljaci, Brošno, Vete

Iz Budima on je pisao na 17 srpnja 1357 (80) svomu

u zaštitu i braniti od bosanskoga bana ... uko je pozivano u ožujku g 1357 braću Grgura i Vladislava Hrvatinića

(78) «... regnum nuncupatum Rascie, quod iuris praedecessorum ... tantum est et tenetur occupatum per sancte et unice matris ec ... CDC XII 356

(79) «... qua nobilis vir Gregorius filius Gur... ... et Tuerkontum ... totam ... Hont cum omn... ... od ... Te se zove «comes Gregorius ... Grlesa de Chaua».

(80) «... Ludovicus ... fidelibus suis Gregorio et Ladislao fil... ... Greben et de Dlamuch salutem et gratiam. Quia certa rela... ... nimus, vos habere propositum ad nos convertend... ideo premittimus vobis, ut si dictum propositum vestrum effectu... ... se regine consorti nostre karissime exhibendam conuersi fidelitas tunc omnia castra et possessiones vestras hereditarias et titulo iuris hereditarii ad vos pertinentes, vobis confirmabimus irrecabiliter possidendas, et ... a potestate et iurisdictione ban Bosnensis vos in perpetuum eximendo ...», CDC XII 396 sl.

... di Naremie, e quell'altro de Zerine, con il castell. d'Imota ... Noui ...», Orbini 356

... 1360, v Thalloczy, *Vodiev* 336, ... 74-476 488 sl., nedvopheno je do

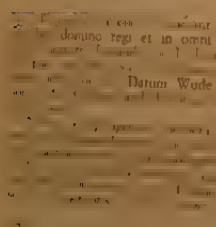

se tomu opre župan Sanko i njegova rodbina. Došlo
e čete i zapuniео Hum do Neretve. U tim borba
dubrovačko poslanstvo zamolilo je bana Ni
je u interesu kralja Ljudevita i bana, a naravno i Du
slobodu (9).

Prednja bilješka
KLAIĆ, *Povijest Hrvata* III/1, 123-129
DR 26, JURETIĆ, *Die Idelleute* 477
« Anchora
Držiću od 18
bio

brata Ilumskoga ž

Nikoli nije pošlo za rukom

Hum Župan Sanko uspio je d

h, izvora mora zaključiti, da je bio neza

nagovaran. To napose valja zaključiti iz priznanja dako
vskoga lectora Ivana te iz pisama, koje je
vao s bosanskim banom Tvrtkom (**). Kralj je
te znao, pa kada je vidio, da ban Nikola ne mo
ozme cijeli Hum, odlučio je da sa svom državnom
sklopi enoga ugovora. Kako Ljudevitov tajnik

dee ambexador a nusser ban de Dalmacio el de Cetharia
per far lo reacato de Gradoe frar de Sencho «, CDC XII
239 sl. Gl. također Čorović, *Hist. Bosne* 287.

Miltenović, pristaša bana Tvrtka, spominje se kao
spodar župan Huma 19 rujna 1361 (DR 34), 10 X 1363
(Dinić, *Dubrovački tributi* 216), 25 VIII 1364 (StPos I 1,
403 4 II 1366 DR 44 sl.) itd. Na povelji bana Tvrtka od
11 kolovoza 1366 u Prozoru, u župi Rami, potpisuje « kazne
Stiko s' bratiom'e, (HSpom 83). Gl. također Šišić, n. d.

nu hunc modum quod ... cum viro magnifico domino
bano Bosne si, quem noverat pro tunc semulum re
manifestat m., prout etiam tenor
se directa pu
ab eodem
descriptis
zap

dakon Ivan piše kralj je smatrao Humljane :
« drskim bun
vodio sam kralj.
a druga
u župu
pristaša bana
kralju I
za grad
kralju opre Vukac Hrvatinić, stric Vlatkov, u svom
gradu Sokolu (**) Opsjedajući taj grad I

tu su vojsku Bošnjaci potpuno razbil (*) tako, da se

pešaka (*).

ad conterendum protervium quorundam rebellan. um Comitis
Palatino ... magno exercitu destinavit [rex Ludovicus] «, Pto
LEMANUS III 184 sl.

(*) THALLÓCZY, *Studien* 337 sl. i 339 341. CDC XIII 296.

(**) « ... u ono vrime, k'da se podvize na me ugarski kral'
tik' i prihodi u Plivu pod' Sokol' i on duzi mi voe

(*) « datum in Pl

VIII 296.

Dubrovnik s apostol
BARABAS I 125.

Gl. ŠIŠIĆ, *O ratu bana*
(*) Gl. dolje s. 274, b. 7.

Kr[alj Ludovik] u [...] navrata spominje svoju vojnu [...] naglasuje, da je pošao u rat da istrijebi [...] iz Bosne (5). Ali pravi razlog te vojne [...] ban Tvrtko u sporenutoj povelji Vukcu [...] piše (6): «u ono vrime, k[a]da se [...] g[os]p[o]d kral' u ime Ludovik', i prihodi [...] Plivu pod Sokol' i on'dazi mi voevoda V[l]k'c' vizno [...]». I sam kralj Ljudevit u povelji od 25 veljače [...] Dabi[sa] [...] Tvrtko nije održao sklopljeni ugovor g. 1357.

[...] spjeh [...] Tvrtka g. 1363 [...] [...] bana Hrvatske, Dalmacije i Bosne, ban Tvrtko [...] ne ni zapadnoga Huma. Ti su krajevi [...] [...] [...] [...] [...]. Dne 18 srpnja 1361 Dubrovčani traže od hrvatskoga bana Nikole, da im dadne trg Drijevo u zakup (8) [...] [...] [...] [...]

Bog post[illegible] edinstv[illegible]
[illegible] s[illegible]
[illegible] m[illegible]
[illegible] m[illegible]
[illegible] Bos[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

...bez Zavrsja, Krajine i zapadnoga Il... Sa... ...znao mu nasilov benat... ...po svoj pr... ...kraj zemlje, da njim upravlja.

24) *Bosna postaje kraljevinom*

Nakon ... utrnjega učvršćenja bosanske banovine ... do 1377 pobe... ... Kotromanića ... ...ga ... Tvrtko ... ...da ... ...nostinama i neovisnim vladarom. Za to mu je ... dati poticaja kralj Ljudevit, koji je g. 1371 postao ... ... Italiji ... ...nov.na. Na to ga je poticao i raspaljivao susjedne srpske ... Uroša IV († 1371)

Po svoj prilici, da ne bi izazvao svoje susjede, na pose kralja Ljudevita I, kralj Tvrtko okrunio se tiho i ... tako, da iz suvremenih izvora ne znamo pravo ... gdje, ni kada, ni od koga je bio krunjen. Gotovo ... ...

...dok... ...ZR v. Corović, *Hist. Bosne* 298-29... PI. ZbH I ... Bio...

... IzSpom. 85 sl. AB 40-42

... ...ka ... ...pozna... ...Spomine na zemljiš... ...sv... ...ta ... ...stol... ...Dr. V... ...Tvrtka I ... ...se ... ...Petar 8 prosinca ... ...S. I ... ...kod ... ...Ivan ... ...bogato ... ...bosanske ... ...papa Grgur X. ... ...pi... ...sv... ...5 Ab 40-42; ... papinska bula kriva navedena pod ... papa Grgur IX. Cf. Corović, *Kralj Tvrtko*

...skoga ... ...
...
...

Kralj bosanski Ko,om 53 se kralj
... pečatima sukalo
oblik kod srpske krune Kako mam
Mat... g 132... Gracim...
... kralji Vukašina nadimo...
drug... zadnje imamo srpski kralj...
odzg... za vrijeme ... gornjim ...
Petrić... Mileševu bio okrunjen
... srpske krune kojom ...
dušu srpsko... Ako ... imati, oni, ... su morali praviti prem... ... koji ... bez opće ... Zbog srpskih vladara Bosn...
... oblik ... kao ... gardu ... Bosni ... svi bosanski kraljevi ... na njihovim ... Ovaj ... slično ... bosanski kraljevi vjerne ... sami ... u Mileševu ... bosanske krune ... Petrić ... Zbog ... kralja ... dio bosansku krunu.

Dim... ... dubrovačkog ... 24. ... 1378. ... zaključio, da ... Ivitko ... u

... G. HNJ I 384, rabi ... 41, ... G. ... kralja Ludovika I ... kod Kaić, ... Hrvata II 1877, 83–99, 271, ... 684, ... di 68. ... CREMOSNIK, *Bosanske ...*

... «MIIIcLXXVIII, die XXIIII Septembris. Presbyter Ratcus ... et camerarius Serenissimi domini domini

Miloševu ... Mileševu ...
... dopušteno ...
... mišljenje.
... Miloševu ... Miloševu ...
... srpska ...
... ...

Međutim mi imamo suvremeno svjedočanstvo kl... ... Radić ... Bosne ... prije 18 listopada 1377. U pismu, koje je Radić ... u Dubrovnik oko 5 studenoga 1377 (3) on pi... ... Radić ...
... ...
... ...
...

... kralem Bosne« prije 18 listopada 1377. On ... kralj Bosne ... pismom ... brzeca u Dubrovnik ... Tvrtko I ... 18 ... Mavredan ... kralj ... Tvrtko I ... kralj ... Tvrtko I ... kralj ... Tvrtko I

pravlati », što znači, obnavljati

(46) Jireček - Radonić I 328 HNJ I 441 sl

(47) Jireček Radonić I 328 HNJ I 441 sl

(48) Jireček Radonić I 328

(49) N

Jireček Radonić II 39 Pa

Jireček Radonić II 39 Pa

svome životu Tvrtko nigda nije pokazao ni

nastojanje, da « ispravlja », jača i ujedinjuje,

Primorju

ali

imao

da postigne međunarodno

prinosa, koji su Dubrovčani plaćali raškim

Nemar Tvrtkov

kraljevih rodoslova. Oni, ni njihovi nastavljači, nijesu

i za to ih njemu brojili ni o njima vodili s[ta]

od brojnih srpskih rodoslova

God 1385 Tvrtko je dobio Kotor i njegovu okolicu prijateljskim putem od kraljice Marije i mletačke [...] u Hrvatskoj Tvrtko je zauzeo najprije zemlje, koje mu [...] Trepolje (Duvno, Hlivno, Glamoč) ili Zapadne strane i Cetine. Kada je g. 1390 svoju državu proširio na veći dio kraljevine Hrvatske i Dalmacije, naime od Cetine [...] 1390. izdanoj u Splitu, Tvrtko je tada mogao [...] Dalmacije, Hrvatske i Primorja » (*)

Prije nego je mogao učvrstiti nove tečevine u Hr[vatsk]oj [...]

IV

[...] D[...]

Zabilježio je, da je svoj [...] božija 1393 lito, po » (*)

[...] Tvrtka II, [...] od [...] pred Tvrtkovim sinom imao je Dabiša, najtadašnji član bosanske kraljevske obitelji [...] Tvrtka I. Prema I. Ravtéu,(*) Da[...] ralja Tvrtka I. Medutim sam Dabiša [...] Papa Bonifacije IX. [...] Kralj Dabiša, medutim, ne zove Tvrtka bratom [...] života, da bi izrazio svoju posebnu ljubav

XVIII 210-232

343

177 i 179

X 6, 900 sl

II 97; AB

IV

prema ... emu ... dolevao ... mrz ...
... spom ...
... ne mogu razlučiti ...
... prenesem ...
... stegla ... maike ...
... Dabiše prvi brat ...
... govori ... upute Dabiši ...
... njegovu ... starju braću ...
... ne ... da ... dane ...
to njegov »brat po srodstvu«.

Tvrtkova majka bila je Jelena Šubić. Iz ne[jed]nog stoljećnog izvora ... Tvrtko ... Kako ... imovi[ne] ... kćer ... Dabiši ... 1338 ... Jelena Šubić ... tome Dabiši ... Bosne ... Dabiše ... Dabiši ... Dabiša ... Dabiši ... Dabiše ... Dabiši ... Dabiše ... Dabiši ... Dabiše

bez naslov kralja i vladanje u svim zemljama, koje mu je ostavio njegov brat Tvrtko I. Već je [illegible] strane trebao preuzeti vrhovnost [illegible] tevrt pravo da go Sigismund [illegible] smatra kao kralj bosanski i Ovo [illegible] dosta jasno da Dalmata obećaje nas [illegible] dok živi sin kralja Tvrtka njegov brat [illegible] dinastički carovi bosanske vladarske [illegible] A [illegible] smisao govora mnogo od [illegible] [illegible] neposredne uprave [illegible] bosanski udređenje potpuno van [illegible] [illegible] ugarskoga naslova. Posve [illegible] [illegible] [illegible] kraljem Bosne, [illegible] Sigismund [illegible] Bosne [illegible] [illegible] zemljama prostrana [illegible] [illegible] pravom ali kraljevski [illegible] [illegible] [illegible]

Objećanja, da mu se prmiće kraj, kralj Dabiša na
travnju g. 1395 darovao je Stani, svojoj kćerki jed
mirevsko selo Vehake kod današnjega Ljubuškoga, odre
divši da nakon njezine smrti to selo pripadne nje
kćeri Vladavi, njezinu mužu knezu Jurju Rad
njihovoj djeci s umiećima, « viku vikoma da est
mento » (48). 17 svibnja iste godine potvrdio
bio već darovao Tvrtko I (49).

Dabiša je umro 8 rujna g. 1395 u Suttesci (50)

gl. dolje» 292. Dne 13 V 1397 kraljica Jelena nam naslo
Bosne i Primorja i Zapadnom stranom i k
prosvet gospot B
kraljevi zemli. Zapadnom' stranom', Donim K
Podrinje i k tomu » (n. dj. »18 sl.) Dne 8 XII
kraljevske
Ms 8 sv
kraljice Jelene
Kraljica Jelena bila je ženu kralja Dabiše. On je
[illegible]
[illegible]
[illegible]

...sigmunda radi svojih bivših veza s hrva...
...bosanskoga plemstva bila protiv toga, da...
...mund izabrao bosanskoga...
...nice, ali su njegovi ljudi, kako treba zaključiti...
...nak » bosanske vlastele i s njima pregovarali o...
...Sigismundova za kralja Bosansko plemstvo...
...donese zaključak, da ne će nikako bira...
...Jelen.
...oslanjajući se uglavnom na bosanske velmože Hrvoja Vukovića, Pavla Radinovića, Sandalja Hranića, svoga z...
...carinu na Maslini i u Slanomu, kraljica Jelena dne 13 svibnja g. 1397 piše (99) zapovjedniku i ovakozi uči...
...avno savetom' sa bogomdur'vanemi velmožami vlasteo...
...i sa knezom' Pavlom' i s vojevodom'...
...čom' Batalom' i s inemi mnozimi...
...čik našega kralevstva ».

(99) StPov I/1, 240

Početkom ... jeli Jedan ... Drug... m Jurjem Radivojevićem i Nikol... z kraljicu Jelenu, koja se nije dala ... tolja. Dubrovčani prvi put spominju no... g. 1397 i odlučuju mu poslati dar od 200 du...
Da svlada svoje protivnike, Ostoja je, kako se ... saltana Bajazita i uz pomoć srpskoga kneza Stje... ...ratili od velikoga snijega i leda (99).
... bosanski velikaši Hrvoje Hrvatinić (1) ... inović (2). Njihovim poglavito nastojanjem ...

... Pasayt cum magna ...

dokoli nam' e zdravo gospodin

Orbini tvrdi, da je kraljica Gruba b

ju je otpustro i oženio se s Jelenom, ut

Pavla Radinovića («però ch'elle parente del conte Pola»

javu kao kraljicu, neimenujući je, 21 [illegible] 13[illegible]
a kralj Ostoja imenice 5 veljače 1399 StPo

«noster creatum regem Bossinensem», Jorga II 75
StPov I 1. 242 sl.

oženio se g. 1428. po svoj prilici prvi put.

XXX, f. 74 i 78; Jorga II 69, Corović, *Hist*

pudjevak Kujava[18]. Druga bi po Čremošnjiku bila
da je kraljica Grubа kćerka, kral
pada na Dra
stvarno vladala Bosnom g 1398/99 i ud
Ostoju. Kujava bi bio njoj prezirni p

Ova zadnja prepostavka
da je
kćerka Dabiše, pa
Grube, ova kraljica
Dabiše Grube bila kći Jelene
mjesto svoje majke, ona ne bi
kraljem
kraljica Jelena
kćerke Dabiše
svoje majke Jelene.

Kotromanić
Dabiša,

svoje majko Jelene.

[18], N dj 158 i 863
[19], N dj, 158 sl
[20], StPov I 1, 475

Kujavom. Dne 2 travnja 1395. kada je kralj Dabiša
kćerke svoje, kćeri Stanislava Radivojevića
za kralja Radivoja
Ako se
udaje od 15 godina
bude da je Vladislava
stare
imala je
pak nije vjerojatno
Osnaja
Dabiše
registrima, niti u drugim poviesnim
Kraljica Gruba
kraljem Dabišom
Gruba spominje se pet
kraljice Grube Dubrov-
od 5
Dubrovčani, od 12
prijateljskog
Petra
1399[20]. Peti je izvor natpis na stećku Vignja
Valsevića u Kočerinu kod Strokoga Brijega

por. s 292, b 84
StPov I 1, 475 – Potpis imena « Kraljica Gruba »
N I 1 5
Ostoja
DiAt m 32
br 60

U prva četiri pismena izvora izravno se ne ka-
da je Gruba istovjetna s Jelenom, ali neupitno
potvrđuju. Pismo kraljice Grube od 5 ožujka
sau je isti bezimeni pisar, koji je pisao pisma kr
lene od 9 ožujka i 3 travnja 1398. Grubano
pečaćeno je istim srednjim pečatnikom kra
s kojim s[illegible]

[illegible]

Kućernom' ... ».

U ovom natpisu bosanski se vladari nabrajaju
pismo i svojim
natpis
moćnik, « da je Gruba isto što Jelena » (35).

[illegible]

156 n. Isti, *Bosanska kraljica Gruba* 154
(34) WM II 431. PHZB H 1 368
(35) Ćremošnik, *n. dj.* 158

bosansko plemstvo, jer nije bilo volino slušati
[illegible]
svom pismu od 5 ožujka 13[illegible], kad
Jelena Bosne, a svome mužu daje samo
[illegible] gospodin kralj » (36). Dabišina udovica,
[illegible] 1397–83 i 84 godine
žena, kako to naglasuje više puta u
nije bilo zapreke, da se ponovno
mužu što potanje znamo. Ova pono
Jel[illegible]
1398 i otuđili bosanski velikaši: Hrvoje, Pavao
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Bosanski se vladari redovito nazivlju narodnim
Dabiša je narodno ime, [illegible]
bile je Stepan Nepovoljeni narodni
[illegible] kršćansko Jelena I kasnije i Dorot
[illegible] put svoje kršćanske i narodne
put samo narodne, kako se i njegova žena vrlo
kom put kršćanskim imenom Jelena, a ko put na
rodnim imenom Gruba

(36) StPov. I 1 475.
(37) PHZB H 1 363, 1.

Poslije godine svoje vladavine Jelen [illegible] ko se čini. Živjela je u zapa[illegible] [illegible] Rid[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] studenoga 1403 Dubrovčani su [illegible]

[illegible] kot će vas bolje slušati i bit će u svemu s vama i [illegible] (⁴⁴).

Gorovićevo nagađenje, da bi Ostoja bio Kotromanić po ženskoj loži, ne može se prihvatiti. Tada, kao i da [illegible]

[illegible]

Stepana II Kotromanića, koji se udala za Nikolu, Humskoga, nijesu se zvali Kotromanići nego Nikolići (⁴⁵). Stjepan Tomaš, sin Ostojin, pisao je u dva svoja [illegible] je zraz « patruus » uzeo u imeničkom značenju, tada je Tvrtko II [illegible] Tvrtka I. Vl[illegible] njemu stričević, najbliži rodak, a Ostoja je [illegible]

[illegible] Poslati kapetanu Zadra 20 XII 1443 [illegible] smrt Ivana Hu[illegible] 680 [illegible]

[illegible] do danas [illegible] [illegible] kralja Tvrtka I u vezi od [illegible] « ...što im' osta dužan' [illegible] [illegible] [illegible]

Kako smo gore rekli, Jelena Šubićka, zakonita žena
[illegible] Tvrtka I i Vuka [53]. Prema tome kraljevi Dabiša i Stjepan Ostoja bili su Vladislavovi sinovi s drugom nezakonitom ženom. Iako nije sigurno, vjerojatno je, da su oni bili djeca iste majke, s kojom je Vladislav [illegible] održavao odnošaje mimo svoje žene Jelene. Ostoja je morao biti mlađi brat, jer je tek nakon Dabišine smrti došao red i tražio bosansku krunu. Kada se na 26 ožujka 1397 [illegible] imati 45 godina, a po svoj prilici i koju godinu više. Njegov je, naime, otac Vladislav umro u zimi 1353/54 a prije toga bio je neko vrijeme bolestan [54]. pa se Stjepanovo,[illegible] riječima ima »smatrati i bio je brat kralja Tvrtka I, naravno, od druge majke.

Prema uputama, koje su Dubrovčani dali poslanicima dne 16 studenoga 1403, ovi su imali reći hercegu [illegible] učinili kraljem i gospodarem », a kralju Sigismundu su imali kazati, da je Ostoja « bio čovjek niska stališa i ianenada podignut na toliko dostojanstvo » [56]. Tim su [illegible] ci, koja je morala biti pučanka, a ne visoka plemkinja, nijesu namjeravali nijekati, da je Ostoja Kotromanić po ocu, što ont u istoj uputi hercegu Hrvoju izričito priznaju [57].

U Bosni se pod utjecajem « bosanskih krstjana » nije pravila velika razlika između zakonitih i nezakonitih sinova. « Bosanski krstjani » učili su, da je svako rađanje djece zlo, dapače da je veći grijeh rađati djecu [illegible] nego [illegible] pre[illegible] ne

[53] Gl. gore s. 265-277.
[54] Gl. gore s. 295, b. 98.
[illegible] gore [illegible]
« [illegible] homo de maxima constantia ... » DR 140
[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] Sigismund Bosnae, videlicet filium [illegible]

čine od 31 VII 140[illegible] na poruke hercega Hrvoja [illegible]

[illegible] zoung Sigmund in das konigresch zu Wo[illegible]

luttenren lie haupter abslan und uber einen holer[illegible]
[illegible] slusse ab hin werffen in das wasse[illegible] Also her[illegible] », Eberhard I 1086

[illegible] Ostoja svo[illegible] povratak najviše zahvaljuje braći Radi[illegible] i su negda pristajali uz kraljicu Jelenu Gruba[illegible] glavni pr[illegible] a Mlečani v[illegible] da je za povratak [illegible] Sa[illegible]g. « Propter hu[illegible] [illegible] er filio nostro Stephano per capitaneum [illegible] Vuchichium fratres Radivojevich et eorum [illegible] tunc quando a Bosnensibus expulsi fuimus [illegible] quidam loco nuncupato Bubovez, [illegible] fuimus, tamquam hi, quos regnare decet », da [illegible] Ostr[illegible] 28 pros 1408, Štulć. *Nekoliko isprava* [illegible], *Starine* 39, 315, AB 87 482, « quia dictus [illegible] coepit [illegible]

[illegible] Ma[illegible] 15[illegible] [illegible] [illegible] [

četkom travn'a Ostoja umro u Zahumlju, [illegible]

[illegible] Bosne [illegible]

[illegible] Bosne [illegible]

[illegible] Sandalja Hranić, Stjepan [illegible] bosne (73) i on je bio negdje u hetu g. 1419 okrunjen. U novembru [illegible] (74). U ratu između kralja Sigismunda i Mlečana g. 1418 i 1419 Stjepan je stao na stranu Mlečana (75), smatrajući ih [illegible] Ivan [illegible] kolovoza g. 1421 on piše [illegible]

(73) Kada je Stjepan Ostojić 5 ožujka 1419 udao povelju Dubrovčanima u Zvečaju – mislim onomu kod Usnjarće, u zemlji vojvode Petra Pavlovića, a ne u Zvečaju na Vrhbasu – bili su gradski bosanski velikaši. Petar Pavlović, Kovač Dinčić, Banc Marković, sva tri iz Bosne, Ivko Semković i Pavao Jurjević Radivojević iz Huma, Juraj Vojsinić iz Donjih Kraja itd. (gl. StPov I/1, 556).

(74) N dj. 557.

(75) *Listine* VII 298 sl., VIII 3, PH7BiH I [illegible]

(76) «u to vrime kada se Petrija' Pavlović' izneveri caru sul[illegible] Sasso [illegible] Pavlovića [illegible] 30 svibnja 1420, StPov I/1, 310.

[illegible] Tvrtko II zadao povelju Dubrovčanima u Podvisokom, u središtu bosanske države, u prisutnosti [illegible] vojvode Vukmira iz Usore, župana Dragoše [illegible] Petra Kosačića [illegible] Jurja Vojsalića iz Donjih Kraja [illegible] Baća Miloševića iz središnje Bosne, knezova Petra Kosačića

[illegible] Petrova brata i nasljednika Radosava Pavlo[illegible]

[illegible] travnja g. 1421 Stjepan Ostojić pre[illegible] Mlečanima [illegible] koga poznata vijest o njemu. Stjepan Ostojić dom[illegible]

31) - *Tvrtko II Tvrtković*

Orbini Tvrtka II zove Neugledni («Scuro») i piše [illegible] kolovoza g. 1421 on piše «Mi Stjepan [illegible] Zapadnih Strana, vojvoda [illegible] Jurjevića iz Zahumlja, [illegible] uz kralja Tvrtka II na [illegible] Fojnice pri[illegible] na je negdina ugledanih bosanskih velikaša na [illegible] s moćnim [illegible]

[illegible] SP I, 567.

[illegible] Lucia II, 92.

(gl. odgovet[illegible]

VIII 84.)

[illegible] Dubrovnik 362 [illegible]

[illegible] Glasnik s. 16 18

[illegible] StPov I, 490.

[illegible] N dj. 505 sl.

vlastelinom, dva puta naglašuju, da mu je Tvrtko I ... otac ... gospod kralj Tv... [illegible]

I Tvrtko II htio je Bosnom vladati samostalno ... [illegible] ... sno. To mu nije uspjelo radi ... [illegible] ... Kotromanića ... [illegible] ... Ugarskom ... [illegible] ... bio ... [illegible] ... ičen od Sigismunda negdje u nutrini Bosn ... [illegible] ... Tvrtko II. odveden u Ugarsku (89), ali ... natuje da se on u zadnji čas spasio i pobjegao s ... kim Vlastima u planine sjeverozapadnoga Huma U Dubrovnik se javio 5 provinca 1409 (90), po svoj prilici u navedenoga skrovišta. S pomoću Vlahâ Tvrtko II zavla dao je jednim dijelom države od g. 1414 i dalje (91).

Nakon smrti kralju Ostoje početkom proljeća ... Tvrtko II bio je najstariji član vladarske kuće Kotroma ića, pa je po bosanskim zakonima imao pravo na bo sanskog kraljevskog prijestolja. Međutim moćni vojvoda P... Pavlović s pomoć... [illegible] ... sa ... [illegible] ... punu Ostojića (92), sedamnaestgodišnjega mladića, ... kralja Ost... [illegible]

... Nd. 504, 511, 512, 5... [illegible]
... Sv... [illegible] ... PHILIP... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible] ... 5. Dodr... [illegible] ... Vuka... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

ali nije imao djece. Umro je sredinom s[illegible]3
D[illegible] 32 [illegible] [illegible] [illegible]

Kralj Tvrtko II bio je veoma sumnič
[illegible]
prilici sinu bana Vuka brata kralja Tvrtka I
morao pokazivati neku šelju, da postan
kraljem ili da dobije koji dio zemlje na upra
ve sumnje i progoni rodaka napose su s
se Radivoj, stariji brat Tomaševe, pos
oko g. 1432 proglasio bosanskim k
[illegible]
polovici [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

Dne 6 ožujka 1444 ono pišu o Tomaš
Trećem, kralji Bosne

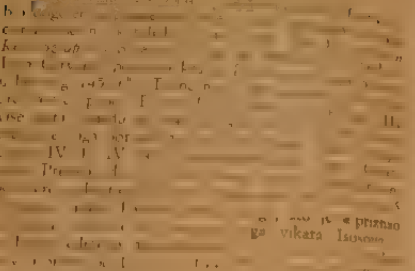

Kralj Tomaš i nakon svoga ol[illegible]a podržavao je veze s pravcima «bosanskih krstjan[illegible]» i iskazivao im takozvani poklon. Franjevci su to sm[illegible]li neotpuštenim

Lastine IX 185

(30) « In Bosna rex gentis Despotus Stephanus nomine sic enim reges appellare suos consueuerei quamus Christi reli[illegible] anno superiore vocato ad se Ioanne Cardinale uarri Angelicus saepe memoratus, ab eo baptismatis unda perfusis, et sacris nostris rite initiatus, Turcis (quibus cum hoc eruti bellum indixit Nunc paul[illegible]m mutare affirmatur », [illegible] f 103r, s 339

[illegible]

dusse, ASSEMANI V 81 AB 185 (br 831)

32) « Romanum pontificem Jesu Christi indubitatum vicarium ac beati Petri unicum successorem », ASSEMANI 82; RAYNALDUS IX 467, VMSM I 388 AB 198 (br 844)

[illegible]

(34) ASSEMANI 84, AB 208 (br 882)

[illegible]

[illegible]ski čin uljudnosti, a ne kao pata-
[illegible] Cetske. On se prizvao na papu Eugena IV
[illegible] 3 studenoga 1445 naredi svome legatu

[illegible]

[illegible]ni prije spora s franje-
ma ni poslije, k[illegible]
punio krštenje vodom,
zabacivali.

Papa Eugen IV, nadalje, proglasio je 29 svibnja 1445 nevaljalom ženidbu kralja Tomaša s njegovom prvom

[illegible]

čao [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

vakom od 22 godine, po svoj prilici 26 svibnja 1
Stjepan Vuk
bosanskih kr
odgovorna
presla
Karin
« nedavno » obratila na katoličku vjeru (82)
da je kralj Tom
Papa Eugen IV
ku u Gdansku, da se bosanski kralj obratio (83)
papa
Stjepan kr
pregovora s Hvarskim biskupom
nim katolikom » (84). To nam govori, da je hvarski

(81) Gl. Jorga II 417 sl. te natpis na grobu kraljice Kata
Stjepana Vukčića od 19 srpnja 145
2, i njegov testament od 20 V 1467. n dj 87 92
Gl AB 205 br 886 238 bi
Toma hvarski biskup papin legat
Bosna VMH II
Stjepan rex Bosne
II Bosne 472
Stjepanum Thomas legatus post mutuos et
cum episcopo Fatensi (per septennium

Toma je vremena, dapače više godina, ras
Tomašem
kod kralja Tvrtka II
dao poticaja sam kralj Tvrtko II, kada se
Tvrtka
vjerskih rasprava s Tomašem. Koncem stu
kada je
Stjepana
on kralju i plemstvu
dvojno još za života kralja Tvrtka II (85)
Kada
kardinal Sv Anđela, Ivan Carvajal, javio
je već ranije
uistinu tada
ta Tomaševe
dine nosio naslov « kralja bosanskoga », t
da su ga tako privatno nazivali i g 145
Anđela
imenom « bosanskoga kralja » razumjeli

ibidem legato), tandem factum este catholicum christianum ».
IX 468
VMH
Jorga II 399
i pravovjerje kralja
esse 1445 tvrdio
« Expositio
Eugenius IV
od kojih smo neke
duha

(85) Gl Jorga II 420 VMSM I

Kralj Tomaš trajno je priznavao vrhovni

[illegible]

[illegible]

[illegible]

I

Radi
ućićem, koji je bio otpočeo n
Ali je Stjepan pravo uvidao, da j
se u prilikama, u kojima se nalazil

potpuno podvrgnu svojoj vlasti.
dvije godine sa srpskom despotijom, mirazom
žene Jelače (Jelena, Mara), koja su g 1459
turski sandžakat [82]). Radi toga poslanstva

godinu bo
osanskom kralju da
pristanka [83]), videći
se nalazi Bosna, žurno
gata s kraljevskom krunom u Bosnu
dotle neviđeni sklad cijele Bosne,
Tomaševića u Jajcu,
Svetih dne t stude

[80]) N dj 179
[81]) N dj. X 192 sl., PHZBiH I 536.
Gl. Ćirković, *Hist. Bos.*
Bogomila 476 sl.
Papa II kralju Matiji, od lipnja 1466.
VMH I 558.

Kaninu i njezinu djecu [84]), za vrijeme krun
pao je srednji sin Vlatko s bratom hercegovačkim

koji je smatrao da su tim povrijeđena nje
se čini, ne samo priznati vrhovništvo kralja Matije,
povedni povod vojne sultana Mehmeda II na Bosnu

[84]) Gl. gore s. 323.
[85]) Sveto, prela
Papa je
Matiji od H
Bosnae
XIV 556 sl. Gl. također gore s. 324.
Gl. gore s. 15

[70] Gl. gore s. 138, b. 39.
[71] Gore s. 139, b. 34.
[72] Gore s. 138 sl.
[73] Gore s. 138.

DRŽAVNA PROŠLOST ZAHUMLJA I TRAVUNJE DO SREDINE 10. STOLJEĆA

Zemlje srednjovjekovnoga Zahumlja i Travunje, [illegible] pomorjem od donje Neretve do grada Kotora u Boki [illegible] pučanstvom sedmo [illegible] Avara i njima vladali

i njima vladali prvih stoljeća

Kada su Hrvati g. 626 došli na Jadran na [illegible] cara Heraklija I. koji [illegible] stantin Porfirogenet, oni su pobijedili Avare i protjerali [illegible] sa Hrvatima od Avara [illegible] bosanska [illegible] na II. Porfirogenetu [illegible] od rijeke Raše u Istri do grada Budve u Boki Kotorskoj [illegible] na Jadranu i druge [illegible] tu svoju državu osnovali, spadale su i zemlje [illegible] Hercegovine, koje su se u srednjem vijeku zvale Zahumlje i Travunja.

[illegible] je i Travunju, [illegible]

Gl. gore [illegible]
Gl. [illegible]
[illegible]
[illegible] Gore s. [illegible]

... , državu, jest *Methodov* (⁵), hrvatski upravi ... skom saboru g. 753 sve zemlje jugoistočno od ... Hrvatski ... Mutima u Albaniji.

I jedna stara hrvatska kronika iz 8-st. kojom su se služili pisci. *Kraljevstva Hrvata* iz 11-st. i *Ljetopisa* Popa Dukljanina sredinom 12-st., zabilježil Hrvati kod svoga doseljenja naselili današ ... i sve zemlje južno od nje do grada Polinc, kak ... u današnjoj zapadnoj Albaniji. Prema toj kronici hrvatska se država od svoga početka proteza... primorskim i zagorskim krajevima sve do rijeke Vojuše u Albaniji (⁸).

Na osnovu podataka, koje je dobio od Mihajla Vu ... govih sinova, Porfirogenet je zabilježio, da su predci Mihailovi doveli Zahumljane s gornje Visle, u današnjoj ... samoga svoga doseljenja (⁹), pa je i njihova nova domo ... do ...

... sio, da je dao svoju kćer za Kralja ... i priznao ga nezavisnim (¹⁰).

... se dogodilo u vezi s razvojem politič ... Srbij ... i su g. 803 priznati vrhovništvo novoga zapadnog ca... Dalmaciji, na kojemu su živjeli Hrvati, pripada tada ... oj istočnorimskoj državi. U borbama, koje je Bizant vodio protiv Hrvata g. 807 do 817, Hrvati su izgubili svoje najjužnije zemlje od rijeke Vojuše do Drima u današnjoj Albaniji (¹¹). Tada je, kako mislimo, Biz ... ili borba Srbi su morali uz bizantsku pomoć zauzeti Travunju i otkinuti je od hrvatske države. Kako su pak u toj oblasti od starine živjeli Hrvati, razbčit narod od Srba, to srpski župani nijesu mogli trajno održati Travunju u pokornosti, čim im je uzmanjkala bizantska ... vladara. Na koncu, oko g. 940, Vlastimir je svoga zeta Kran ...

Porfirogenetovo djelo *O upravi carstvom* šaren

noj podložnosti travunjskih vladara županima Srb

maciju, Ilirik i Panoniju[18]. Središnjica Travunja

macije, pa su, prema tome, Hrvati odmah kod s

[18] Gl. Moravcsik Jenkins 5:13
[18] Gl. gore s 203, b. 2

Pan

do rijeke Vojuše u današnjoj Albaniji

zaposjesti Srbi, jer oni rade kako razabiremo iz

no ni u Dalmaciji ni u Iliriku nego ih je preko Panonije, Mizije i Makedonije preveo u Tesaliju i naselio u mjestu, koje se kasnije po njima prozvalo « Srbište »

more zapadno od Soluna[19].

Travunja je u prvoj polovici 9 st., najvjerojatnije za borba Hrvata s Bizantom g. 807/17. bila od Srba osvojena, ali je oko g. 804 ponovno dobila svoju slobodu i bila nanovo ujedinjena s Hrvatskom kao samo-

u hrvatskoj državi vojvode Trpimira

[19] Porphyr 32 (152)
N mj

vladali Zahumljem i Travunjom

...ve pokrajine ostale su u sastavu hrvatske

...

...

...

Hrvatska je država bila najjača vlast na Balk

Tripimira II (o. 930-938) i Krešimira I

na je nastale kada je ban Pribina zbacio s prijestolja hr
skoga kralja Miroslava nakon četiri godine nj
vladanja, i doveo na vlast njegova mlađega brata Kre
mira II (948-969). Usljed toga, kako je zabilježi
vremeni pisac K Porfirogenet, nastao je velik »razdor
i nebrojene smutnje u zemlji (Hrvata)« (*). U tim ne

Pirvu (*). Ovo je bilo g. 948 ili najkasnije g. 949 Tada
je upravo Porfirogenet, pišuć svoj sastav *O u*
stvom (*), pa je u tom djelu zabilježio i ov
ovo privremeno proširenje srpske države

Pe
Dukljanin izričito spominje Bosnu i Crvenu Hrvat

(*)

(*) Dukljanin 28 (73).

... upadala Bugari Hrvatsku To
... i sve do pada pod Tursko g. 1478 (*)

Travunija

Nešto više od dvadeset godina poslije nego je Pre
... zadesila velika nedaća Bugarsko car Samuel zau
... Iza toga on navali na hrvatskoga vladara Vlad
... Crvene Hrvatske na upravu pod bugarskim vrhov
... (*). Zahumlje, Travunija i Duklja ostale su pod
... a carstva sa smrću cara Ivana Vladislava († velja
... Dukljanin izričito spominje Bosnu i Crvenu Hrvat

... I. gore s. 139-141.
TRAVARSKI Travunia
... I. 139 sl.

od g. 1018 do g. 1040 Travunja i Zahumlje

[illegible] (1034-41, uspjelo je bunu ugušiti i zarobiti St[illegible]

Poema Pop Dukljanina o svetu Stjepana V[illegible] vu državom je opravdala njegovo udo[illegible]

(40) N[illegible] (88).
(41) N[illegible] (88 sl.
(42) N[illegible]
(43) [illegible] Sve [illegible] stranjska nad ugarskom Dal[illegible]
(44) Vojislav Dukljanin [illegible]. Cecaumenos 27
(45) Gl. Pop Dukljanin 39 (93 sl.)

[illegible] Goyslavum [illegible]
[illegible] kod sam[illegible] D[illegible]
[illegible] [illegible] pod[illegible] M[illegible]
[illegible] J[illegible] izvori d[illegible]
[illegible] edio oca i vladao državom za njega (40)
[illegible] je M[illegible] [illegible]
[illegible] umro u ljetu g. 1081 (41) prema tome nasu[illegible]
[illegible] od g. 1046. To je godina, u
[illegible] Dobrosl[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [

vladu prepusto
Radeslav u
1082. Prema tome Radoslav je počeo vladati kao
vladar svoga brata Mihaila g. 1066/67. po
svladao buna u Travun
valja staviti i smrt njihove majke.
Vojislava

kraljevstvo sa središtem u Duklji (⁵⁵). To se kraljevstvo
Petrislava za velikoga župana raškoga (⁵⁶)

O kralju Mihailu govori nam i danas crkva Sv Mi

[et] Vladimirus ... perfecerunt in Russam cet
Pop

uvrdio i proširio očevu državu. U Raš je postavio za
dva svoja dvorjanika Vukana i Marka, Hrvate
koja se od konca 12 st. nazivlje Nemanjićima (⁶⁰)
pomoću Vukana velikoga
du kralju Dobroslava, koji

Mandić,
(⁵⁶) » Deinde cepit Bosnam
Pop Dukljanin 42 1971
Pop Dukljanin

se zavadio s Vukanom, mornio bi[illegible]

[illegible] kraljevstvo. Ali brzo izgubi život u jednoj se[illegible]
sretnoj bitci u Zahumlju (⁶⁵). Ovo nam veli, da je u to
[illegible] zemlje, a prema tome i Travunja, stala uz kralja
Vukana, koji je vladao državom 12 godina kako
susjedno od g. 1104 do 1116 (⁶⁶).

Vladimiru je nasljedio Đuro, drugi sin kralja Bodina, ali ga već u drugoj godini uz pomoć Bizanta obori Gruoeša, sin Branislava, najstarijega sina kralja Radoslava (⁶⁷). To je moralo biti mjesec dva prije nego je Ivan II Komnenac dne 15 kolovoza 111[illegible] bizantsko prijestolje (⁶⁸). U sedmoj godini G[illegible] vanja, g. 1125/26, upane u zemlju huški ku[illegible] s Rasanima. U borbi, koja se zametnula, pogibe Gru[illegible]

[illegible] Đuro dov[illegible]
[illegible] kralj[illegible]
[illegible] Zeta[illegible]
[illegible] Podgo[illegible]
[illegible] humlje (⁶⁹). To nam kaže, da
[illegible] ne priznavalo vlast kralja Đure. Da tih godina Z[illegible]
[illegible] epan. Prvojen
čani spominje samo »Dioklenju, Dalmaciju i Travuniju« (⁷⁰), a ne spominje Zahumlja ni Bosne.

Iz Zahumlja Gradihna prebjegne u Drač, odakle sa[illegible]
[illegible] sužnja odvedoše u Carigrad, gdje je Đuro umro u zatvoru (⁷⁷). Gradihna, koji je vladao 11 godina, od g. 1132 do 1143, uspostavi kraljevsku vlast nad Zetom Travunjom i Podgorjem, kojim je vladao i njegov prethodnik Đuro (⁷⁸). Za vrijeme Gradihne Hrvati iz zapadnoga hrvatskoga kraljevstva upali su oko g. 1137 u [illegible] i dio Podgorja i župu Ramu odcijepili od [illegible] pripa[illegible]

[illegible]

[illegible] Đuro[illegible]
[illegible] Podgo[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

ske Dalmacije. Od tada dobiva ... kralj ... naslov »kralj Rame ... Kr ... pod koji su mnogi od njih ... s ... Crvene Hrvatske i Duklje, koju ... Jadrom, Rimom [86].

Uskoro je umro, kada je na bizantskom prijestolju sjedio car Emanuel Komnen, i to 8 travnja 1143 [87]. Njega je naslijedio njegov najst... sin Radoslav, koji se osamostalio od Bizanta i podlo... ... vazalnog odnosa prema zetskim ... ... nekoj vrsti sudbine [88]. Premda je ... zatvoren, Radoslav nije uzeo naslov kralja ... stavno nazivao knezom [89].

4. Ustanak srpskog kneza Desa i Uroša

S bizantskom političkom krizom, Radoslav ... povoljnu zemlju prosvjetiteljskoj ... ... Oko dovedoše iz Rose Desa i ... Zete i Travunje [90]. Radoslavu ... ... je samo Skadar i Kotor, e uske pojas ... ... dva grada [91]. Ovo je bilo g. 1149. ...

[86] Ć... dodje s 391 sl.
[87] N... mir.
[88] Kako se vidi iz izgleda s 96 popla... Dukljanin u vezi s početkom pogl... zadnja ... pod ... ... Ivan ... Komnen, ... nastupi ... godine.
[89] »Post haec Radosavus knesius pertenxit ad ... ... Het ... et ... ...

Geiza II [illegible] njegovo staro mjesto, a Dest je dao na upravu banu Emanuel skinu Uroša II s raške stolice i na nju postavi njegova mladega brata Beloša, koji se povukao iz [illegible] nakon smrti svoga sestrica Gejze II (3). Kada su na ugarsko prijestolje došli Ladislav II (1162/63), a za njim Stjepan IV (1163/65), dva druga sestrića Beloš [illegible] u Ugarsku, da pomuže svoje sestriće. Car [illegible]

(3) Stare [illegible] Hrvata [illegible] knjiga 343, b. 89
[illegible]-RADONIĆ I 183-185, Šišić, *Letopis* 99 sl., 248 sl. [illegible] 113 [illegible] 152 [illegible]

[illegible] Poslije nekoga vremena pusti ga i D[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Car [illegible] od [illegible] hrvatske države: Duklju i Travuniju. U [illegible] [illegible] [illegible]

Emanuel) bijaše dočuo, da je srpski satrap
satna duha.. u želji, da zavlada okolnim zemljama
svnjati oblast Kotora».

U vojni, koju je na to poveo car Emanuel, on g. 1172

Zahumlje Mi, naime, sigurno znamo iz pisma pa

protiv

osigura unutarnji mir uspostavljenomu ža

Zahumlje među zemljama, koje je on osvojio

1176

biskupa
lieru

bi s Bizantincima

pod vrhovnom vlašću Nemanjinom (²). Tri godine
toga, dne 20 kolovoza 1189, Dezislava, žena d
kneza Mihaila, predaje Dubrovniku dvije lad
retno dobro bivše kraljevine Duklje (³). I
me Nemanja je osvojio zadnji duklianski pri ki ko
odatle su potjecali i Nemanjini predi

6) - *Nemanjci vladaju Zahumljem*

krajeve iz kojih go
pisano godinu dana
nemetano namet (gl. b. 19). Prema našem gornjem izvodu Gr
gurjevo pismo kanonika
1177

ostavio ugar.-hrv. kralj Bela III
svoga rodaka, naravno, uz uvjet d
državstvo. Da je Miroslav uistinu u p
bio stvarni vlast ugar.-hrv. kralj
Aleksandra III od 6 lipnja
potvrdi, da je knez Miroslav
III. Papa piše kralju Beli, nek
raslava, d

od povratka Nemanjina iz Bizanta
državstvu
1184 p
m, pohod
Stra-
od 27 rujna 1186 (⁴). To nam kaže, da je

[illegible] vladarom u jednoj od susjednih oblasti [illegible]

[illegible] iza smrti cara Emanuela Stracimir i Miroslav složn[illegible]

[illegible]

[illegible]

...ovex dobro stavio postanak toga ugovora između g ... 1217. [36] Otpao naime dio Zahumlja Andr... prepustio Sr... P... stalako ... Andrija nije poštovao dosta ... po ... ... g. 123... drego nastoje po ... koji je hrvatsko bezuvjetno ... Kolomanu ... tiv bosanskih i humskih krivo ... pisma pape Grgura IX od 14 i 1 ... jeseni te godine tek se počela organ... U g. 1235 križari su imali slab uspjeh tal... vanske ... ... Iz pa... pape od 2... ... ... kolo... ... ... Zat... Dioklitije ... 1235 ... ... Mleke... ... bolesti pre... ... ... te godine ... Pre... ... ... mapao ... Dukljanin ... ... povrati ... ... ugarsko more bio ... ... povrh ... ... Dalmacije ... 21. 1235. ... od ... ... ka... ... ... Stjepan Prvovjenčani ... Hum od kneza Andrije [42]

God 1196 Stjepan Neman... odredio ... velik... županske vlasti. Po njegovoj odredbi ... mali

[36] AfhPh 26 (1904) 169
[37] CDC III 415 418
... Gl. pisma pape Grgura IX bosanskom ... od 2... ... 235 ... III 144 s.
... ...
... ... Zat... Dioklitije ... ... 21. VIII 24... od ... ... 8. ... 1235. ... Mlecima, a ta se danas nalazi u državnom arhivu ... (v. JIREČEK, ... II ... ČOROVIĆ RADONIĆ I 244, 4).
[38] Gl. dolje b 49

... dosti sin Stjepan. Nakon smrti ... ... koji je još ... ... kralja. Uz ... ...

je sin kneza Miroslava, a glavni dio Zahumlja, od Neretve na sjever do Trebinja, dan je Radoslavu, protivniku sina Stjepana Prvovjenčanoga.[46] Orbini ne vidi zapleteno stanje kako ćemo ga mi opisati, nego opis razdiobe Zahumlja i poslije osobito kneza odgovara opisu [illegible] prvih desetljeća trinaestoga stoljeća [illegible] kad je bosanski knez [illegible] što je oko g. 1217. tegobno glavu [illegible] 1237. kada je poručio [illegible] vom [illegible] g. 1234. do 1239. s [illegible] Kotromanom, zbunjuje [illegible] prijevod Nemanjića, te [illegible] zovu za velikoga kneza u Zahumlju.

Orbini piše da je dotičan [illegible] kao Asch ju koji je vladao [illegible] dravskoga kneza Zan Dimitrija Stjepana Nemanjića zadržao [illegible] u Neretvu, za Ljutice. Ali iz onoga [illegible] vaju hrvatskoga kneza Petra s [illegible] njegovo suvrsnica Toljena čini se [illegible] prema krezovu dvoru na zapadnoj [illegible] Lučkoj Rastok. Oni se samo [illegible] skoga zagata, mogli doseći Cetinu [illegible] Split. Njegove sveznanje [illegible] tome je najvjerojatnije da je knez Asch [illegible] tanja Stepana Nemanjića oko g. 1217. zadržao [illegible] do rijeke Neretve samo zapadne [illegible] Ljutići. Da ovi krajevi zaista nijesu [illegible] pod vlast kneza Miroslava ni Stjepana Prvovjenčanoga, nego [illegible] zaključiti također iz okolnosti, da Miroslav u svojoj [illegible] zadužbini manastiru Sv. Petra na Limu dotično Stjepan Prvovjenčan [illegible] darovnici episkopu Stonsko, njegova isti

[46] Orbini 250. Ćorović, *Hist. Bosne* 223–227.
[47] Gl. Thomas Arch. 28 (102–107), 32 (114).

ma darovali [illegible]
retve. Se pasi [illegible]
u Zahumlju [illegible]
nalaze se na [illegible]
uz more a zapanja [illegible]

Nakon što je Stjepan Nemanjić ot[illegible]
od hrvatskoga k[illegible]
nuo [illegible] br[illegible]
vao o Petar [illegible]
mnogo [illegible]
[illegible]
[illegible]
prijatan spl[illegible]
[illegible]
Ne [illegible] pap[illegible]
ndano [illegible]
[illegible]
[illegible]
Zl[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
godine vidi se, da tada Petar nije imao više vlasti u Splitu, što znači, da je prije toga umro(?).

Petra [illegible]
[illegible]

(46) Gl. dolje s. 374, b. 26.
[illegible]
dam, qui erat dominus Chulmie. Erat autem idem Petrus potens et bellicosus, sed non sine infamia heredice fedit[illegible]
Thomas Arch. [illegible] g. 1223. spom[illegible]
pa Petra [illegible] Vitkin CD[illegible]
a papin [illegible] interdiktom nakon [illegible]
[illegible] [illegible]
s. bra 1235. (n. dj. 23. [illegible]
godina dana, za života legata Akoncija, Petar je mogao biti [illegible] hranjen splitskim u drugoj polovici g. 1223. ili [illegible] g. 1224.

[illegible] Petra [illegible]
in Chulmia«, Thomas Arch. 113 [illegible] g. 1201. [illegible]
Hist. Bosne 226 sl.

Mrostava Pavlovića od svoga strica Tolena [illegible] pomirljiv neprijatelj Splićana (52).

7) - *Domaći knez Andrija vladar Zahumlja*

God 1234. hrvatski herceg Koloman [illegible] drugi. II povede svoju vojsku protiv kr[illegible] Bosni i Huma. Vrlo [illegible] sloga početnog stanja [illegible] je stanje se [illegible] g. 1235. Koloman p[illegible] Bosnom odbacuje [illegible] Zahumlju. [illegible] nan pustoši sve [illegible] vojske [illegible] II Nemanjići Toljena Osim se [illegible] [illegible] [illegible]

krajeve, koje je dotle držao Tomjen, i za
vjerno pomaže Šplićane do te mjere, da j
nemilost kralja Bele IV, koji je stao uz Tr
tiv Šplićana. Početkom ljeta g. 1244 Slavonski ba
ničko odcjepljenje
ovladalo u Dalmac
grima
pokopan u
.244
prije dne 19 srpnja 1244 sklap

297 sl. AB 13. CDC IV 239 sl

ovoga i knez je Andrija po primjeru ba-
morao iskazati vjernost kralju Beli IV
kao
pan Radoslav, s ugovor potpisanu 23 humska vlastelina
U ovom ugovor
vima obećaje
u vjeke, kako
u stari zakon' Napose Humljani obećaju, »da ne
pridemo na vas
gom» razumije sju srpskoga kralja Uroša I (1243-76),
» koji je, kako k
bio u rdavim od ima » s Dubrovnikom[6]) Otkuda
tvrdi, da je Andrija Humski
pokopan u Sv
da je on nešto kasnije. Dubrovčani su, naime,
bana, jer: svoje ugovore s novim vladarima
.254 . Prema tome najvjerojatnije je,
mro koncem g. 125 254

... Hrvatski ... je ... Dinić, Juzbašić ... Gl. ... Radoslav ... Bogdan ... Andrije ... Od početka 14-st ... Andrije proživlju se Djedići, tj. koljenovići i ... da Andrije. Njima Dubrovčani isplaćuju humsk ... tridesetih godina toga stoljeća (72). Srednjom ... Djedića se posebno ističe ... Dra ... šića (73)

... Vuk, sin Andrijin, ... je ... bio ... dodijeljena ... Neretve ... spominje se g. 1280. kako je ... Neretve ... Neretvana ne zovu knezom ...

(69) Gl. Čremošnik *Kancelarijski* I 93 123 125 133 142 ... Ostoja ... Paša ... Bosna ...

... Hrvatski, ... bio je župan Bosnian, patrimo jobe de Papos ... Jobe ... D DA Nu ... 29

(72) ... illis de Diedich de Papua ... de Diedich de Papua ... Dinić ... d. 209 ...

(73) Gl. Jireček ...

... Andrije je ... Radoslav ... 1345 Radoslav ... opata ... Dra ... Jovan ... kenu». Radoslav se posebno obvezuje, « da bu derzan' ... rat kral ... Uroše ... stud Dubrovnik' stoi u rat' s' kraiem' Urošem' ».

Rade lavova uža baština, koju je dobio kod očeve ... je ... srednji i sjeverozapadni dio Huma ... Nikola, šur ... I Kotromana govori nam, da je Nikola bio ... Andrije Hranića ... sjećaša, kada se oženio sestrom Stjepana II Kotro- ... Nik ...

CDC IV 359 StPov I 1, 26 ... dolje ... 374, b 28 ... prijemu « nobilis et potens domina Catherina mater magnifici ... bani Bosn ... Stanoj kan ... Vladislav ...

nije vjerojatno, da je bio sin jednoga od An-
[illegible] s Dubrovčanima g. 1247 49 bili odrasli ljudi
[illegible] Nikole II [illegible]
[illegible] županu Radoslava, bila je župa Zapsko. Ne
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] isplaćuju humski mogorić (79).

Obitelj Nikolića dugo je održala kneštvo u župi
[illegible] 1604 [illegible]
[illegible]
[illegible] po svoj
prilici iz Popova (80).

God 1336 župu Zapsko (Sapsca) je pod upravom
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Sandaljev a Radin Sevničanin nećak (neti) gosta Radina. V
[illegible]
[illegible]
[illegible] Vitoslav župana Nikole uni barn
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Vladislava (81). Istina, g. 1336 Milten je bio u
[illegible]
D. Milten [illegible]
[illegible] ban Stjepan ne bi trpio, kada se Milten
[illegible] da [illegible]
[illegible] ovdno lišeni županskih prava u Humu. Ako Mil
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Na osnovu
s m sinom (⁸⁸). A da li je to ispravno?

Od
ed III pradjed. Tako g. 1186 Dubrovčan
s velikim županom Nemanjom

Il conte Pietro, nato in Chelmo, huomo
uo d'esso Andrea ... », Orbini 248

(⁸⁸) Cfr. III 452, IV 414 sl. 539 sl.; StPov I/1, 4-6 24-28

nitko
niti itko

Njegov sin Radoslav piše: « ja župan
sin' kneza Andrije Hlmskugo » (⁸⁹), a Andrija
Vukšije iz Huma » (⁹⁰). Da je Andrija bio bliz

Hum i Dubrovčana u stara
Toljen (⁹¹), a kada Hu
do 1278. godine

(⁸⁹) Gl. gore s. 353 i 359

...ara Stjepan Prvovjenčani, Orbi... ...
...Odatle ... da ... ...
...esta Serbia, Hilandar ... ...
...ni jači i stara zahumska vladalačka porodica ...
...gnešnjih kadi je Andrija, prezi... ...
...Petra I kom store homaske ...
...hornatog Petra e pos... ...
...ih pomaknuti vrlo duboke ... ...
...kod Orbina ne smeta ...
...mas spor... Ne... ...
Orbini tvrdi da je Nemanj... vlju Tako ... je Nemanja ...
...mu dvojica Smeona i Ihomir ... ...
...i Ihomir bio stariji brat Ne... ...
...bio ... Nemanj... ...
...znanio da sa to bil. Nemanj...

Lukas Rasta... ...pće zdrav... ...
...poslao se bol... ...
...svojo kraljo Darja Petar... ...
Ne... ...
...im povjesn... ...
Hrvatsko-ugarsko-... ...
Zajedno s Miroslavom ... Petar ...
...članovi domaće hrvatske ... ...
vladala Zahumljem

10) - *Miroslavov Evandelistar*

Nije sasvim sigurno da je Orbini stvarno raspolagao nekom spomenkalji koja je govorila da se otac Andrije Humskoga zvao Miroslav. Orbinijeva je pogreška i to što on toga Miroslava, stovjetovnoga s Miroslavom bratom Nemanjinim, nazvao na tai način Andrija Humskoga, dakle Nemanjinim sinom, čemu, što on uistinu nije bio

(89) ORBINI 243
... ... Miroslao fratello del Nemanja e successo Pietro, suo figliolo, nella sua contea [illegible] ...». RESTUS 66-70

I drugoj polovici 12-st poznat nam je doista jedan ... knez imenom Miroslav ... ...
... ne sačuvao u manastiru Hilandaru ... ...
... ako pis ovoga Evandelistara ... ...
... menas srpskom kralju Aleksandru I Obreno... ...
... 1889-1903, koji ga je dao fo... ...
... ... u Beču g. 1857 kao ...
... Miroslava (89).

Miroslavo Evanđelje napisao ... ...
... poslije ... ...
... ga: «knezju velikoslavnu M... ...
... Ovaj pak kn... M... ...
... ... knezom Miroslavom, ...
... manje, kojemu je ... ...
... listar, Životopisci, ...
... sinovi ... ...
... kralj, zabilježili ... da su Stjepan N... ...
... braća Stracimir i Miroslav ... ...
... ...ja(?), a mi sigurno ... ...
... ...e I, župan koncem 11 ... ...
... ...ndu. Miroslav i Stjepan Nemanja, nije ...
... da To su kratki utvrdi... ...
... ...h stranih Dra... Ar... ...
... ...nez Miroslav, kojemu je ... ...
nije ostojetan s Miroslavom, bratom Nemanjinim (?)

Ovaj Evandelistar, nada... ...

(89) ... ... I ... Dodatno ... ...
... ... Stefana ... M... ...
... ...
... KOFF. Iagi ... ...
... ...
... ...
...

srma rimske liturgije i za vjernike katoli[č]
M[i]slk[a]mo da je srpski kne[z] M[i]
obredu odgojen u školi zanesenoga istočnog episkop
R[i]
kao po bizantskom obredu, iako je taj u Dukli
već kršten po rimskom obredu k[a]
Kne[z] Mirosla[v] prvih godina k[r]
(o. 1174-1190), bio je tako žestok
i štao, da se u staroj katoličkoj biskupiji
biskup rimskog obreda je bi
prokuplja[n]a Te[o]dor
Inocenc[i]j III. P[a]
srpskoga, pisao Evanđelistar prema propisima rimske liturgije za srpskoga kneza Miroslava

N[a]
pr[i]
s[v]
Bugarsku, s[r]
Metodov[u] ti[h]
o tome prevode se Bra[t]
s bugos[l]
Staroslavenske slovo Bo[g]
skoj redak s[v]
Kr[i]
u Ras[u] podvrgao bug[a]

(7) Gl. tekst Miroslavova Evanđelja, te Vrana *Književna ostavština* 801-803, J. Hamm, *Glagolica* — Engel III 466
(8) Sv. Prvovjenčani 172
(9) »Alexander episcopus... Miroslavo comiti Tacholmitano ... rere litteris voluisti... Accepimus etiam, quod loca alia, in quibus ... ...

...napose Ita... ...oj dalmatinskoj Hrvatskoj U... ...upotrebija ...cirzije (...), vlastitom, ...

...ukon j... ...kom... ...Po avoj ...koji je ...ljeca ...zvan ...

Orbin, je zabilježio, da se otac Andrije Humsk... ...

11) - *Andrija Humski s njegovi sinovi priznavali su vrhovništvo ugar.-hrv. kraljeva*

Jireček, a za njim srpski povjesničari misle, da je ... Andrija ... Z... ... Stjepan Prvovjenčani ... Nemanjin grad Zaplanj...

(...) Gl. dolje ...
(...) Gl. dolje ...
(...) Orbini ...
... Historia ...

...ti, da Stjepan Prvovjenčani nom... ...

...povelji (...). I ustimo Stjepan Prvovjenčani ...

...e Stjepan oko g. 1217. provjerao iz Huma otevši mo... ...

...ratio Andriju Humskoga (...). Arhiepa... ...

...

...

Ok[olo] g[odine] 1253. srpska kral[jica] Ere[na] [...] p[o]
[...]nemice svoga sina Mirosl[ava] [...] [...]
[...]ma dr[ž]avnoj srpskoj [...]
[...]ra, [...] prenesen[i] iz Sr[...]
[...]cama se [...]nastira dir[...] pek[...]
[...]ra Nem[...]e [...]ogira do[...] Ne[...]
[...]ek [...]skoga [...]d [...]
[...]h [...]rkim srpskim [...]
Daro[...] kral[j]a Uroša [...]
[...]e d[...]rovi[...]e [...]
Prv[...]
[...]ao [...]me dije Zahumje [...]
[...]kra[...] Mi[...]slava kral[j]a Srb[...]
čanoga, kada su izdali prvi put spomenute daro[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]
od 22 [...]
[...]
godini Zahumlje potpuno [...]
[...]
kom Bel[e] IV. [...]
[...]
[...]
rima spominje novoga župana Stjepana, k[...]
[...]
[...]
Hilandarske [...]
[...]
[...]
[...]
[...]
[

Dubrovčani zauzeli otok Mljet (*), koji je od 11. st. bi- ... sastavu ... Nije vjerojatno, da je Hum ... (833) jer je ... kaže ... ...

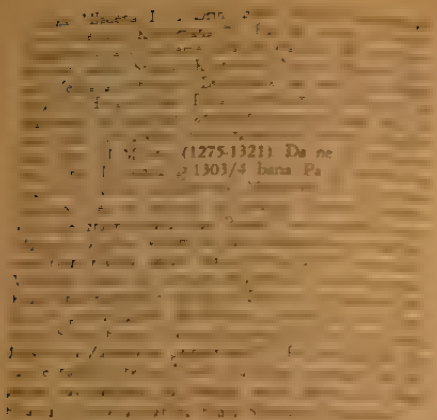

(1275-1321) Da ne
1303/4 barra Pa

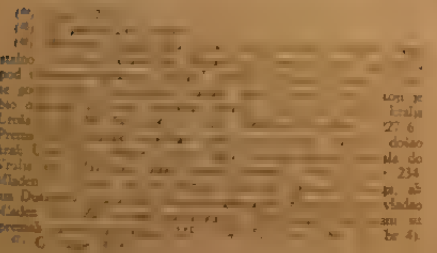

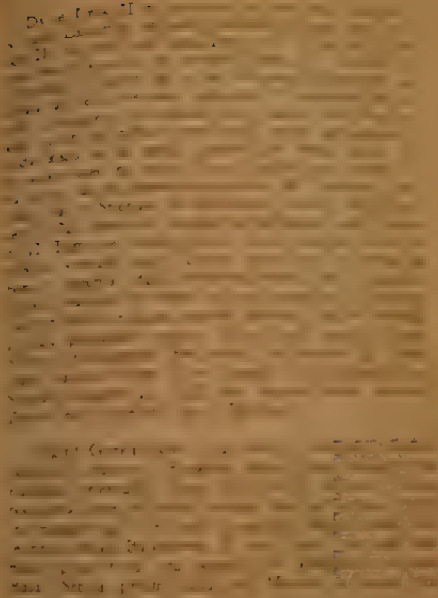

je i Primorje, a Dragutinovu Srbiju [illegible]. Duk[illegible] Kr[illegible] M[illegible]

Djelo navedenoga francuskoga ano[illegible]
[illegible]
[illegible] kraljevina, kojom je vladao bivši srpski kralj D[illegible] od g. 1284 do 1316, nije p[illegible] Srb[illegible] h[illegible] kralj[illegible] stvom Dragutin nije vladao kao srpski kralj nit[illegible] ovi[illegible] Uroša II. Dragu[illegible] tin je navedeno vojvodstvo primio kao [illegible] stvarno nije bio kralj nego samo voj[illegible] menici su mu samo iz uljudnosti da[illegible] Srb[illegible] [illegible] Sto[illegible] [illegible] zn[illegible] [illegible] [illegible] [

...oj župe Popovo, koji su neposredno vladali zem-
...krem Brza...grad Dubrovnika U... Jul...
Popovo, koji se prostirala stočnim dijelom današ...
Popovo polja i u primorju oko Dubrovi... tona,
...a ... i ... koji s... ...
...a ... ...
humski drugoga nije ... ...
...ovom kao što je bio stari običaj (82), nego mjesnom
...poimenice ... ...
koja se nal... ... posredno ... Do...
njegovi građani imali svoje posjede

14) - *Humski župan Konstantin*

U ... Dubrovačkog arhiva ... ...
1303 ... Konstantin Kosmatić ... ...
primio dubrovački danak sv Dimitrija za kralja Uro-
naa II (83), a između 1303-06 boravio je u Stonu, Neve-
... dvorcu ... Nekoj Jelenek ... ...
... isto ... Konstantin ... ...
Za Čorovića je to sigurna i nedvojbena stvar (84). U sa-
mom pak ... ...
... ...
... ...
...

. pripojti ga Bosni već u drugoj polovici g. 132

Kotro

Nikole Humskoga i Katarine Kotromaniće obavljena

Stjepan II Kotromanić g. 1322 [illegible] Popova vladao

Stjepan II Kotromanić g. 1322 oženi se kćerkom bana Stjepana I. Jelenom Popovom vladao [illegible] Cibornici, zvanoj Djedinji, posinka bosanskoga kralja Stjepana II Kotromanića od Dubrovčana tražio humski [illegible] Dubrovčani [illegible] mu odgovore da [illegible] Dragoslavom i Popovi[illegible] [illegible] Humu humskoga zemljišta ok[illegible] Dubrovnika. Na polu

**Ban Stjepan II [illegible] Vlatko Bradač[illegible] [illegible] hrvatske susjede u Makarskoj krajini, novčano i [illegible] Kotromanić [illegible] kod [illegible] naći. Dubrovnik [illegible] Ovi [illegible] Braniov, koji [illegible] [illegible] [illegible]

rka I ova ga je protjerao iz Popova Brda s ... ni
rul pa je Tvrtko Sankovi povratio Popovo Vr ...
sponom i se sinovi Sankov Belak ... pan ...
Rede glavar u Karlima Gradoje brat Sr ... bio
je g 1371 73 župan u Nevesinju[77])

(6) *Travunja*

Sudbina Travunje bila je različita od ...
Ona je ostala u rukama Nemanjića za ... t
kada je Stracimir, brat Nemanjin ... od
cara Emanuela oko g 1173 pa do smr ... IV
(† 1360) sina Dušana Silnoga. Jedno vrijeme ... bio
zaposjednuće hrvatskoga hercega Andr ...
Kod Nemanjića bio je običaj da ... k
ili drugi najčešći član kraljevske por ... u
upravu primorske i zapadne strane ... e
obuhvaćale Zetu i Travunju. Kako je zabil ... 11
listina iz Kotora g 1197. Travunjom ... Vu
dukljanski kral, Vukan, najstariji sin St ... Nema
nje[78]). Početkom druge polovice 13 st ... e
vladio »mladi kralj« Dragutin, koji je ... bješ
kol Gačkoga potukao g 1276 svoga oca ...
God 1284 Zetu i Travunju je dobila ... a
Jelena Anžuvinska, koja je imala i svo, d ...
nje.[79] Kao »mladi kralj« Travunjom je ... D
šan Silni.[80]) Iz Trebinja on je g 1350 po ... Du
brovnik. Za vrijeme Uroša IV Dušanov ... Travu
njom je vladao Vojislav Vojinović, koga kralj ... e

(77) N. dj. i ZRuv I 481-85.
(78) Gl. gore s. 353, b. 33.
(79) »Anno ab incarnatione domini nostri 1197 sub tempore
domini Vetcane Ducis Dalmacie Tribunie atque Toplize
incepit regnare ...« CDI II 382.
(80) Gl. gore s. 375.
(81) TRESIĆ RADONIĆ I 240-248. Ćorović Hist. Bosne 232.
(82) TRESIĆ RADONIĆ 262. Ćorović n. dj. 247 sl.

... svojoj poveli Dub ...
... s bratom ...
... (7) vremene ...
... jakom smrt ...
... Nikoli Altoma ...
... (83) I tako ...
... ovala kod Dubr ...
... Ilkavi svodal ...
... Lazar Trebinc ...
... zetski vladi Dr ...
... beuda Trebinj ...
... skoga kralja Iv ...
... dadnju bosanske ...
... Radinovići K ...
... te krajeve ... koja od g. ...
nosi novo ime Hercegovina[84]).

(83) StPov. I 1 ... 10.
(84) Gl. JIREČEK RADONIĆ 3, 2 sl. DINIĆ O Nikoli ... sine
nomina 8 ... da ... Ćorović n. dj. 295 sl.
(85) Gl. DINIĆ n. dj. 298 sl. ĆOROVIĆ n. dj. 300 sl.
(86) DINIĆ n. dj. 357. ĆOROVIĆ n. dj. 303 sl.
(87) Gl. gore s. 132 sl.

U ugarsko-hrvatskoj [illegible] nadbiskupiji od g. 1138. Bela nosi naslov [illegible] – »Rameneque rex«. Pitanje je, kako je nastao ta [illegible]

O tome su mnogo pisali hrvatski, mađarski i srpski [illegible] ja kralj a Kolomana splitskoj nadbiskupiji od 15. [illegible]

[illegible] Katona III 503

[illegible] Smičiklas I 845

[illegible]

[illegible] bio je u carem [illegible]

se vidi, da je Bosna ne samo tada, nego i za [illegible] mena prije toga, bila nezavisna od Srbije, kada je [illegible] svojom državom.

[illegible] Gl. gore a. 103. [illegible]

I s vremen... Jurmaš ... P...
...da Bosna prvih desetero dv...
...s Rasom ... Kotromanić ...
...dak ... sta. Kotromanići po...
...pred Vlatkom Vukšićem ... Hrvatinom ...
...povo ... ...ja ... I. Bosne K...
...do ... druge pokrajine, dva ...
I nam ... da se Bosna ...
Bodina stvarno osamost ...
...som ... ...
mu je Raša pripadala za Bodina

Kako ... ...ereno ... ...
...ni Jovanjskoga sabora ...[18]
...skoga ... ...
...rvene Hrvatske ...
...ke ... ...
...pe Radoslav ... od Vrh...
...slavac, dragog ... ...
Dr... ...ske Exce Prenis ...
...ske ... ...
...ni dalmatinski sluge ... pripadali ...
Kada ... ...
...dr... ...hrvatske ...
...dr... ...
Neretvi. Zatim ... Travunije. Dr...
Zahumlje.[19] Pod ... 10 st...
Podgorje, koje ... ...
Travunije. Duklja: Tu je knezovao ...
...torje ... ...
...danskoga dijela Međa, podgorske ...
...kima, koji je ... ...
...dak ... ...

(18) Gl. gore s. 340.
(19) Gl. gore s. 57. Mandić, *Crna Gora*, I, 3. Isti, *Hrvati*, ...
(20) Gl. gore s. 90-110.
(21) Gl. gore s. 109 sl.

...dskoga ... kraljevstvu za druge vlade kralja ...
...51. ... Dukljanina ...
...gradu. Pop ...
...pisa ... ...

...
...
...

...vede...an oblik ...mo previše sličnosti s kraljevskim ...
...ve... ... Emerik.

I u Jerovnu, kad je Bela IV zagrebačkom ... Filipu od 29 listopada 1244 Rim... kumljem. Tu kralj kaže, da je hrvatski ... ...nuo na vojnu « protiv patarena u B... ... kanu..., koje je poveo vojvoda K... ... 1234 do 1238 ratujući « protiv patarena » zau... ... / ... ... tada vladao. Nemamo ...

Od bosanskih ... ... Stjepan II Kotromanić kralj... ... kaže N. K. Ba... 1224. ... ... 45 ...svom banskom naslovu navodi Ramu, ali je razli... ... Bosne i od Humu. Tu ... ... Stjepan II ... ... Bosne i ... ... Soli, Dobrog Kraja, Rame ... ... gospodin » (42).

... ... poznato, Rama ... ...

[illegible] (4), rascjep je napravio pa-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
lje Arnulfa i ovoga pomag[illegible]
skoga kneza Svatopluka (5).

2) - *Prvi dodiri Hrvata s Madžarima*

Prvih desetljeća nakon dolaska u Podunav[illegible]
su, koji su tada još bili pogani, gotovo sv[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Hrvata i *Ljetopis* Popa Dukljanina. Ti ističu, da je

(4) « Beli ne mortuo Domagoi, Sclavorum perimo duce ». Jo HANNES *Chronicon venetum*, u MGHSS VII 20, DC 366
(5) « veniente Brazivoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravum et Savum fluminc tenuit ... », *Annales Iuld* ad an 884 (401 DC 279 – « Imperator (Arnulfus) Pannoniam cum [illegible]dorum (Blatno Jezero) tuendam Brazlovoni, duci suo ab id tempus commendavit » *Annal Iuld* ad an 896 (413) DC 581 Gl takodjer Šišić, *Povijest Hrvata* 396 s)
(6) « Bolsum, Lelu et Botond hinc egressi silvam, quc dicitur [illegible] perveneruntet transito Zona castrum Zabrag [Zagreb] ceperunt et hinc equitantes castrum Posaga et castrum Vicou ceperunt et [illegible] 87 s).
« Hungari ... postea Chrouoiam invadunt .. Exinde spolia[illegible] praeda in Pannonia[illegible]

[illegible] vojvoda, pa kralj Tomislav svaki mir pak[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] smrti povratiti pod vrhovniš[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Početkom [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[

...Dorje Panonske ... Hr... ...
...crkvena bila nasel... ...
...sastavio ... stoljeća ... ...
Dalmacije ... Save ... župa Usora ...
Za ... kojemu
je Zvonimir ... Normane ... ...
... Hrvatske, pod ... Zv...
kralj, zazna ... Hrvatske ... ...
novinu. Bosnu i podvrgao je svojoj vlasti (17)

3) - *God 1102 Hrvati stupaju u državni savez s Madžarima*

Nakon smrti kralja Zvonimira ... ...
je, do ... hrvatska ... ...
Ladislav ... kralj ... ...
sko ... ...
... ...
... Hrvatske i Slavonije ... ...
Hrvatske i Slavonije ... ...
zavjetovat[18]. Poslije tužnih pregovora ...
na ... koncu je došlo do sporazuma ...
ugarskog kralja Kolomana (1095-1116) ...
od davnina plemena Bijela Hrvatska ...
Ustvrdi kraljevstvu Hrvatske i Dalmacije ...
ugovor (Pacta conventa,[19] napisanom ... ...
Hrvata ... hrvatske države kakova je bila ... Dalmata

(16) G. gore s. 125 sl.
(17) Gl. gore s. 32-37, 125-132
(18) Gl. gore s. 214-217
... succedere debuisset». THOMAS ARCH. 17 (56 sl.)
... Gl. Šišić, *Povijest Hrvata* 598-612

Zvonimir (?). Nakon postignutoga sporazuma Hrvat... kralja Kolomana ... Beogradu, na morali ... njegovi naslednici ... i Hrvatska (tres ... Slavonije regnum Sclavoniae) nije unišlo ... naslov, ... je ... države kao takve ... gnum Croatorum seu Croatia)

... ...
... ...
... ...

Prema Sporazumnom ugovoru (Pacta convent
vatska nije izgubila svoji državnu samost
grabe države Hrvatska
(duo regna socia)

4) *Stupanje Bosne u vezu s Ugarskom*

God. 1102, kada je dvanaest hrvatskih p
ugovor s ugarskim kraljem Kolomanom I, Bo
nije kod
kraljevstvo I
kraljevstvu
Arpadovića
Bosna, bosanski
znavala dukljanske kraljeve (28).

(28) Gl. s. 399, b. 21
(29) Ugarski kraljevi posebno su se krunili ugarskom, a posebno
245 245 260 RENDIĆ, *Prvi hrvatski, novel*
Gl gore s. 359
Gl

U to vrijeme Bosn
ućena na svoje pr
kraljevstvo ugarsko-hrvatskog kralja Bele II (1131
u kojemu je Bosna živjela duga stoljeća (30)

Bosna se prvi put spominje u vezi s Ugarskom g.
1
1
1

... nadaren, bosanski ban dragovoljno ... savezu ... garsko-hrvatskoga kraljevstva, i ne ...

Iako prostorom i brojem stanovnika nije bila ve... lika Bosna je ... 1137/38 kada ... zedničen ... Ugarskom i Hrvatskom ... tvaren. Unu... rada i pos... stvaren, država prosto ... ban, ... predstavlja... vladra B... ske Bosne, na kojemu su se ... kont... vrše odlaz... svoja vojska ... iz vršavanja državne vlasti, izmjene ...

S ... državnu zajednicu ... skom Bosnom ... nije ... ... vatskoga ... država saveza ... ugarski ... vlasti ... ugarska država ... nosti ... Bosni kada ... da se ... i bosanske državne ... Jačanje ... Bosne prema Ugarskoj ... ugarsku državu zajed... vodilo ... vazalstvo ... vezalna država ugarsko-hrvatskoga ... banska ... esu primili. Bosna ... ... eva ... su Bosni ... ugarsko-hrvatske zajednice, ... tim bosanskim zakonima. Zato ... vremenom ... ... ugarskom ... bosanskoga bana ... pu... ugarsko-hrvatskoga kralja Gejze II nego njegovim saveznikom (symmachos)([35]).

... ... bana ... ...

...no kraljevstvo [bosansko] pripada pod vlast kralja Ugarske ... God 1415 kralj Sigmund ... vojvodi ... od je bosanski kralj Ostoja ... sklopi sporazum ... podložnik » (46), a g 1462 ... Matijaš Korvin ... papa Pio II ... a ... ugarsk...

b) *Imenovanje vojvode Bosn.*

Stari je bio običaj u Ugarskoj, da kralj imenuje ... najbliže rodbine ... Tako je kralj Bela II g. 1139, čim je Bosna priznala njegovu ... imenovao ... vojvodom Bosne ». Tu je čast Ladislav nosio do g. ... naslijednika Stjepana. Nakon što je oružanom silom ... Koloman vršio je vojvodsku vlast u Bosni od g 1234 do svoje smrti g. 1241 (48). God. 1264 vršila je vojvodsku čast u Bosni ... Maćvi Agneza, kćer kralja Bele IV ... sin Bela nosio je tu čast g. 1271 (50). God 1273 neki

(46) « Et etiam Hungari pretendunt Regnum illud [Bosnae] spectare ad jurisdictionem regni Hungariae », Mailáth II 24 Šišić, *Vojvoda Hrvoje* 261, b. 70

(47) « Regi Ostoye tamquam regni nostri Hungariae feodali ...

(48) Gl. gore s. 325. b. 68

(49) Gl. Keza 142-194, Hóman 172 i dalje Timon 106-108 ...

... 58

(50) « Agna vidua, ducissa Gallinae, ac de Bosna et Mazo do... ...

(51) U mirovnom ugovoru s češkim kraljem Otokarom II ...

Egidij, po svoji prilici k ... dar (dux) Bosne (52), a g. 1279 ... spominje se kao vojvodkinj... majka kralja Ladisl... Ladislav dao je u leno ... stome ... Papa Nikola V ... da je Bosnu rada... Od g. 1268 ... jevo vršio je ... vojvodsko ... Pavao I Šubić, « ban ... 1322 njegov najstariji sin ... Matko II ... kr... Kat... od ...

c) *Vojničke pomoć*

U pisanim izvorima prvi put se izričito spominje u ugovoru kralja Ljudevita I s Tvrtkom I g 1357, da je bosanski ban dužan vojnički pomagati ugarsko-hrvatskoga kralja, kuda ga taj pozove u rat (53). Stvarno su pak bosanski ...

nationi et paci ... includi volumus ... Belam ducem de Machow et de Bosna, fratrem nostrum, Uroschium regem Serviae, et Stepha...

VMH I ...

(52) « Aegidio bano de Macho et de Bozna » CDH V/2 88 94 98 itd., VII/3, 80, VII/5, 585, Wenzel, *Cod. dipl.* I 16 22 34

... Banus ... Machow et ... Opr... ... I... ... Machow et de W... » VMH ...

(53) Gl. gore s. 245. b. 45

(54) Gl. gore s. 250 sl.

(55) Gl. gore s. 383 sl.

(56) Gl. gore s. 269, b. 84

godina, kada su priznali vrhovništvo [illegible]
kraljeva Ban Borić [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

[illegible]-ko hrvatskomu kralju neka podv[illegible]

[illegible] 332 kad [illegible]

6) - *Prava Bosne i bosanskih vlad[illegible]*

a) *Zemlja Bosna*

Ako ne već kod doluska Hrvata g. 626, a ono sva [illegible] ne [illegible] ka[illegible] [illegible] Bo[illegible] [illegible] Bi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 948. [illegible] *Hr[illegible]* [illegible] *vata*, koje je napisano prije pristupa Bosne ugarsko[illegible] [illegible] *Istor.* Pop. [illegible] [illegible] [illegible]

...ći Bosni gospodi(n) naubole ... (⁸⁴). Ban Tvrtk... I ... g ... ...

[illegible] i sklapanje ugovora sa susjednim [illegible] dakle vezan na suverenost bosanskoga [illegible] se [illegible] s vremenom hrvatskim [illegible] Bosne. Ovaj zadnji [illegible] prilično dosta dugo doba kada su [illegible] vrijedne i pokrajinske [illegible] skoro Hrvati.

U Stanak sve Bosne [illegible] vrhovan [illegible] sudio je i vladarima, potvrđivao ih i sk[illegible] Bosni kako smo vidjeli [illegible] Bosne sudio je i vladarima, potvrđivao ih i sk[illegible] [illegible] hrvatske kraljice [illegible] do propasti kraljevine g. 1463.

d) *Plemensko ustrojstvo Bosne*

Hrvati su [illegible] na [illegible] kao narodni i [illegible] Prema [illegible] narodni precipi [illegible] i [illegible] hrvatskoga je [illegible] početku podijeljen [illegible] [illegible] vatske domovine, koja se nazivali zemlji [illegible] Hrvatska jednostavno na plemena, [illegible] [illegible] nekoga je [illegible] kao [illegible] [illegible] [illegible] Bosni [illegible] zemlji, u kojoj se naselila spomenuta plemenska jedinica hrvatska (4).

[illegible] [illegible] [illegible] [

po pravu nasljedstva prela
[illegible] Ti je posjede dotični vladalac obradi
[illegible] kućnom družinom, sa svojim kmetovima
[illegible]
1180 osvojio u Donjem Krajinu i u Neretvi (
[illegible]
ih stalno posjedovati i prenositi na svoje nasljednike
[illegible]
[illegible] svojoj, vlasti
uvijek u nasljednu baštinu: «u didinu ... u viki» (3)
«u viku vikoma za plemenito» (4)

Plemensko uređenje Bosne čisto je domaće i hrvat
[illegible]

[illegible] Grgura IX banu Ninoslavu i hrvatskom
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

uređenu državu, poprimili su zapadni
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

...ovci čitave Slavonije, kovali su srebrni novac koji ... od sredine ... st dobiva naslov ... Slavonski banovci kolali su i u Bosni, kako nam svjedoče ... Od ... banac sačuvao se ... Bud ... nazivu »banovci« ... novac.

Početni novac za kraljevinu Hrvatsku i banovinu Bosnu pov. je početi kovati Pavao I. ... Hrvata i »gospodin Bosne«, i njegov brat Mladen I, »ban Bosne«. ... novac nosio naslov ... Dmitar ... Jedan ... Mladen[... Sisak ... Pavao I. sada je bosanske ... banom ... Mladen II. ... pada Mladena II. ... Hrvatsko vojvodsko vlast nad Bosnom ... bosanski ban Stjepan II. kovao ... vodske Bosne ... s natpisom »Stjepan ban B[osne]«. Iako ... ugarska i hrvatsko-dalmatinska ... pečat ... dinar ... ugarsko-hrvatski ... Ludovik ... banovci bosanski. Dinari, ku...

Uporedo s hrvatskim »... u bo...

[17] Rethy, n. d., 40-61; Brunšmid, *Najstariji hrvatski, novci* ... Celestin 103.
[18] Gl. gore s. 241 sl., b. 36-38.
[19] Rendeo, *Novci Pavla Šubića*.
[20] Gl. gore b. 17.
[20] Rendeo, *Novci bosanskih vladara* 673-675. Usp. *Novci bos. banova* 237 sl.
[21] »Sie + pečat gospodjinja Stipana bana svobodnaga ... vse zemlje Hlmske +«. Pečat se čuva u Zemaljskom mu... 1428.

...skim novcem ...
...Srbske dinastije ...
...Mađarski ... novac ...
...jene Bosne ...
...ničke ... vladari ...

Bosanski vladari kovali su novac i s... ...pomoć bez ... država od Ugarske.

7) *Sukob srednjovjekovne Bosne i Ugarske*

Početni ... ptistupio državnoj zajednici ugarsko-hrvatskoj ... kralj ... vanjskim ... kom vremenu ... srednjovjekovne ... jednu ... s drugu ... Bosni, koji su ... bi za svoj ... opstanak ... [26] Gl. ... [27] Rendeo, *Novci bos. vladara* 671 sl.
[27] N. dj. 674-683.
[28] Gl. gore s. 401, b. 33.

ugarskih kraljeva kao svojih v
Drug
nepri
potjecan
rezli
po naravi
njaštvom »bosanskih krstjana«, stvarali
veoma krvave sukobe između Bosne

mogli nazvati više osobnim sukobom
nego dviju zemalja. Stjepan III
svoga strica Stjepana IV i oduzeo

Drug
poveo krvavi rat protiv Bosne radi bo
Ko
1254–38. pod
krvi tražne bana
Ostavši
Nemilava koji se bio
svetog Ivana

Sukob koji je 1301/2. vodio Pavao I Šubić
»ban Hrvata«, njegov brat Mladen I. protiv bosan-

418

protiv njega je
Tvrtko uspio da

III

VJERSKA PRIPADNOST SREDOVJEČNE BOSNE I HERCEGOVINE

1. DANAŠNJE ZEMLJE BiH LEŽALE SU NA PODRUČJU ZAPADNE CRKVE

1) - *Opća napomena*

Sve se više stare povijesti kršćanstva [illegible] nje do 1. crkve, raspra [illegible] kršćanske sadržajnosti [illegible] kršćanske vrhovnosti [illegible] Tako [illegible] godine 863. Mi [illegible] samo po [illegible] administrativnoj podjeli Crkve [illegible] ekleziološke [illegible] stva koja je [illegible] bila [illegible] stoljećima kršćanstva.

2) *Najstarija administrativna podjela [illegible]*

Prema [illegible] područjem koje [illegible] Dakovačke [illegible] Istok Ilirik [illegible] Grčke [illegible] Prefektura Istočnog [illegible] Egipta i Libija; Azija (današnji [illegible] dio Male Azije), Pont (sjeverni dio Male Azije [illegible] sjeverno od Crnoga mora), te Traciju, koja je [illegible] Balkanskog [illegible] Prefektura Istočnog [illegible] Prefektura Ilirik [illegible] dvije dijeceze, Dakiju [illegible] a prostirala se između Rijeke [illegible] Drine te [illegible] Bosne i Mezije [illegible] Grčke, Albanije, Crne

Grčke, Sjeverne Makedonije [illegible] Prefekture činila je provincija Prevalitana [illegible] protezala između rijeka Drine [illegible] Albanije.

Prefektura [illegible] Ilirik [illegible] se [illegible] kala je 7 provincija [illegible] Drugu [illegible] Prosperiana [illegible] Budve na Drini te njezinim tokom do ušća [illegible] rijeke, odavle ravno na rijeku Kolubaru u današnjoj [illegible] bi i njezinim tokom do ušća u Savu, zatim rijekom Savom i Dunavom [illegible] crta povijesna granica [illegible] Istri, koja je [illegible] tim i diocezu Italije od Zapadnoga Ilirika[1].

Dioklecijanova [illegible] Prefektura [illegible] od Drine [illegible] Balkanska [illegible] između [illegible] Nomen [illegible] Tendera [illegible] je istočno [illegible] ke Drine [illegible] bila granica [illegible] Dan. smrću je [illegible] Kada je g. 43[illegible] sina Valentinijana III. [illegible] sijom kćeri [illegible] pila dioceza zapadnoga Ilirika [illegible] loga zapada. Iako [illegible] dor « Nevjestu [illegible] [crala Prefektura] [illegible]

[illegible] uređenje [crkvenih] [illegible] nom [illegible] [7]

[illegible] crkva za prva tri stoljeća, dok su [illegible] [illegible] [illegible]

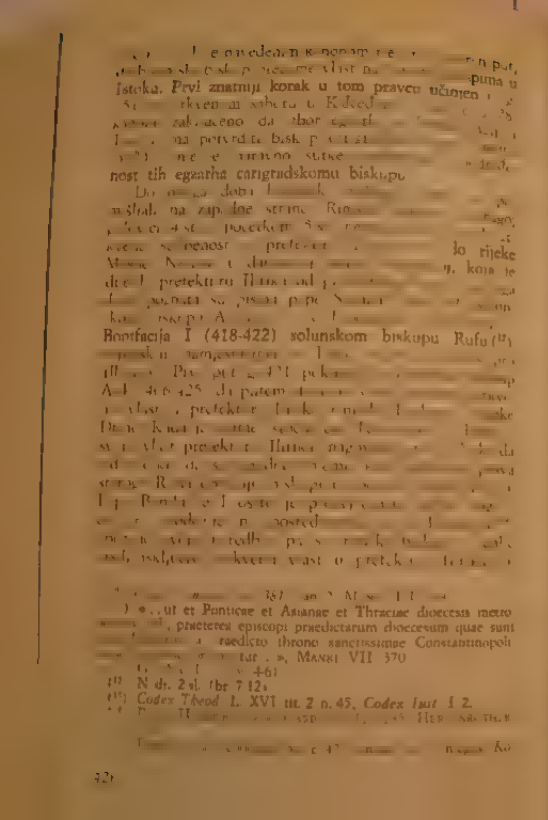

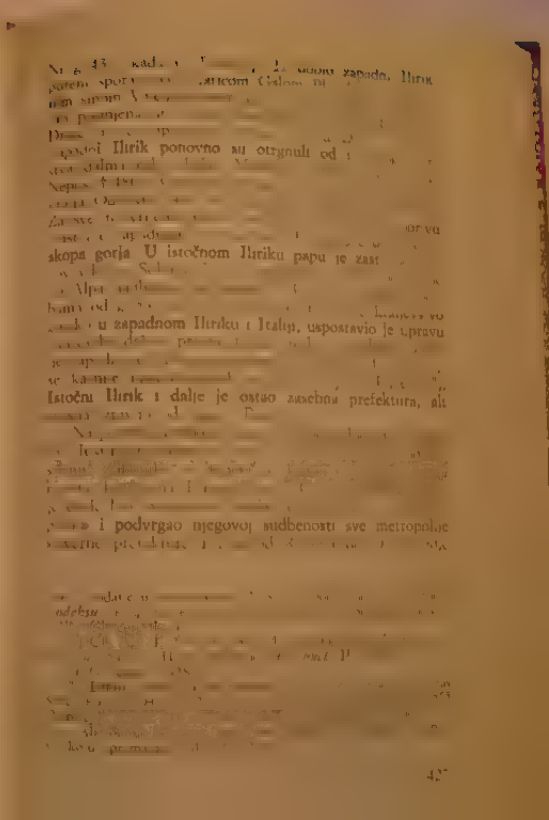

se g vorilo i služ Bez vs to I
T pr Prev
e Bvsansh spr Sv
k d d
Ovom
te Ilirika k se pr
vil pape Agat 535–536 V
pr 545 izvezi
g J
Pre Jesm pot
han ako ma g 535 pod
dijeck g ano crelovn
Ovam
k d
Prima iskaplje za bisk

U drugoj polovici 6-st. i tokom 7-st. nastale su na
b p Slavensk
p ene U crkvenom pogle

428

nu sv
pape G V
se
o
pape ka pr
vsr pa
u
bil i ka G
arde per N
ka nu do
gosp stvar G
k
stoke
ka pod
tri ab istok
Hera
dv
ma pogl
koj su se nas
oli sm
crkvenu
ski patr
nara, jer bi
tada nitko nije

[24] GREGORIUS M., *Registrum*, u MGH Ep I–II
[25] MANSI V
[26] HARDOUIN III
[27] MANSI VI
[28] GI MANS
[29] GI psmo G
V ep
[30] PORPHYR VI

429

nije prelazila Budvu ni Drinu

Sidić misli, da je car Leon g. 732 oduzeo papi i

[41] Mansi XIII 808

[42] Nikola I traži jurisdikciju: «per Epirum Veterem, Epirum

Georgius Cyprius, *Descriptio orbis romani* 27.

vlast cara Leona III.

ta se crkvena sudbe
da u ustoj državnoj
crkvene nadležnosti
II g. 421 i Just.
sl i carevi težili,
tha do Budve i
smatrali, da pri-
a. U cijeloj pak
ma ne vidimo
nigdje, da bi bi
vlast

Da car Leo III g. 732 nije podvrgao

Najznamenitije su:

1 *Notae Georgii Cypri de Lapathos*[48] napisano prvih godina cara Foke (602-610).

[48] Izdao H Gelzer

... *Epiphanii*[39] sastavljena ... d. nastoje Heraklijevaca u drugoj polovini 7-st. prije g. ... *Notitia Armeniaca*[40] sastavljena ... etka 8-s

4. *Notitia I*, prerada djela Georgija Cipatrskoga sastavljena prije dolaska Nikefskoga sabora ... *Notitia II* ... pisa Epifanija ... mena carigradskoga patrijarha Nikifora ... te ... num izmjenama i pogrješkama (41)

6. *Notitia VII*, popis Epifanija ...

7. *Notitia VIII, Ordo praesidentiae metropolitarum* ... nego inače ... Notitia VI ili ... Antiohijsko i bizantsko prijestolje ...

8. *Notitia IX, Ordo metropolitarum* ... nego Notitia VI i VIII (42).

9. *Notitia Basilii* sastavljena prije Nikejskoga sabora g. 869 (43).

10. *Palata Taktika*, sastavljena pod konac 9-st (44) ... *Descriptio Palatii Constantinopolitani* ... Mistikom (901-907) (45)

Notitia episcopatuum Imperii ... 911, sastavljena na osnovi ... (46)

(39) Objelodanio GELZER, *Ungedruckte Texte* 534-542 O vremenu postanka, gl. n mj. 532-542 i 548

(40) Objelodanio GELZER, *Ungedruckte Bistumerverzeichnisse* 245-298 Gl. ist., *Zur Zeitbestimmung* 559

(41) Tiskao PARTHEY, *Hieroclis* 55-94 O vremenu postanka GELZER, *Zur Zeitbestimmung* 362-65 i 556

(42) PARTHEY 45-49 ...

(43) PARTHEY 150-161, GELZER *Ungedruckte Texte* 532, Isti, *Zur Zeitbestimmung* 361 sl 556

(44) PARTHEY 162-180, GELZER n. dj 356 371

(45) PARTHEY 181-197, GELZER, *Ungedruckte Texte* 546, Isti, *Zur Zeitbestimmung* 362 s. 556

(46) GELZER, *Ungedruckte Texte* 56 GELZER *Zur Zeitbestimmung* 362 sa. 556.

(48) GELZER, *Ungedruckte Texte* 549 sl

(49) GELZER n. dj 550-554 ... vremenu ... sabora g. 549 s. 559 567

13. *Nea Taktika* iz vremena cara K. Porfirogeneta (911-959) (50).

14. *Notitia Johannis Zimisce* (969-976) (51).

Navedeni popisi (*Notitiae*) ili su crkveni imenici ... opolija i biskupija, sastavljeni od bizantske patrijar ... u crkvene svrhe, ili su carski spisi ... ljeni za to ... i ... kod ... prevedena ... ...

...ne. Dalmacije je zapadno od Budve i ... [illegible] ... pod sudbenost ... [illegible] ... Ilirika je g. 732. ... [illegible] ... e spiritska metropolit g. 863. pre... [illegible] ... biskupima uz carigradskoga pat... [illegible] ... ke je odlazeći k Rimu [illegible] ... carigradskoga [illegible] ... crnogorskim predelom pren... [illegible] ... metropolita pa je ... [illegible] ... vrijednosti ... [illegible] ... e metropolita [illegible] ... vizantijska, ste... [illegible] ... varijarha, koji mu to zakonito nije mogao dati (84)

D... carigradski patri... [illegible] ... ke ... [illegible] ... U *Notitia Basilii* te u *Notitia Leonis Philosophi*

... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]

...ovo sve dračke biskupije podredio Ohrid...
...ao sopot... nderepio je od Drač... ...
...Ivan... ...u dubrovačkom ...
...rim, zak... ...iz bul... pape Benedikta VI... ...
1022., ...se navodi te brdo... ...ne
dubrovačke metropolije... Novi... ...pu...
...bila... ...od ...
...ovaj... ...e
zapadne Crkve g. 1054

...ega, što smo dosada rekli, na osnovu suvremenih... ...
...arkija do konačnoga raskola nije nigd... ...
...podr... ...
...ivotegnute od Budve na ... ...
...današnje Bosne i Hercegovine... ...
...n. Sl... ...m. Ja te krstove pr... ...
...ne... ...
...čiv... ...e nikoga neosporavaju crkvene...

2. ... BOSANSKO - HERCEGOVAČ...

1 ...

Prvu vijest o širenju kršćanstv... ... koja je tada obuhvaćala cijelu d... ...
...prastar... ...
...
...

i položajem grada Salone (⁸)

(⁸) »Zosimus episcopus urbis Romae Hesychio episcopo Sa

samo najuglednijim metropolitima u kršćanskom

kao Ravena i Akvileja (¹²) Rim je tu legendu i nadbis-

Natalu » od g 592 (¹³)

macija i Panonija, a prema tome i u današnjoj BiH, oso-

(⁸) Bulić Bervalli 50
(⁹) Gl. Ostrogorsky 52-71.
(¹⁰) Gl. gore s. 422-436.
(¹¹) Bulić *Storia e leggenda* Bulić-Bervalli 14-19
Cronaca Salonense PL 139, 939-52, MGH SS VII 39-45, Mon
(¹²) Natalu episcopo Sa
Reg. III × MGH
(¹³) Zabilježio
solinski sabor datiran

Na prvom saboru g. 530 uz nadbiskupa H[illegible]
[illegible] (527-546) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

da je Sarsiterom ležao na lijevoj obali rijeke
desnoga pritoka rijeke Neretve, oko 2,5 milje
T
Mostar imala
Hercega
Radeš
Cijeli taj
naselje na
Ka
od strane
Na ovome mjestu od
Ra
od
kapi
pre
ce
Sa

3) - *Biskupija « baroensis » istovjetna je s « bistoensis » kod Zenice*

Na početku
533.
Hon
ecclesia»
Sve misli da
« ecclesia Baroensis »
nalazile u gradu
Bu
ie od prilike ondje, gdje danas
grad Varvar Vakuf, tj. oko vrelišta Sane, između
Kl
Jajca.[2]

(2) Gl. Dr. N. M., *Gdje je bilo sjelo biskupije Sarsiterensis?*
(2) Gl. specijalnu kartu « Mostar », koju je izdao Vojni geografski institut u Beogradu
(2) « propter distantiam vestra consecrationem
alios ordinari praesentibus sicut etiam in Baroensi
cessore vestro
est prout de ardinatum quia in tanta
Zenica
Gr
Vr

442

5 tim smo
naglašuje, da je biskupija « B
radi njezine velike udaljenosti (
od sjedišta drugih biskupija (2)
svom
prema
koji su
biskup
Petro
Gr
rijeke
Nova Zen
ime
današn
Neg
razmedna
kupcima
tekla je od V
Ra

Bo
izvora rijeke Sane »
Gorom
Gelasij
Hi
pum PL

443

Isključena. Na sjeveru bila je ograničena crtom [illegible] preko M[illegible] [illegible] [illegible] [

Velikí u svom pismu od 16 ožujka 591 (36) ... Grgur ... na kopnu ... ciji (38). Iz njih nedvojbeno razaberemo ... da je ko... ... jaršijsku sudbenost i tražio od solinskih metropolita dužnu pokornost.

... minje nijednu biskupiju u unutrašnjos... Bisteusis (Zenica), ni Sarsiterensis (Mos... Skelis... ... pristo... ... slovenskom ... Episcopi Epidauri ... Dalmatiae ... te Scupie ... Tomam Kuže ... Solin ... grad rimsko-bizantske provincije ... te godine Prokopije ... Grgur ... Bonifacija IV. ... g. 614/15 (40), što se danas općenito prima

36) Gr. GREGORIUS I, *Registrum ...*
37) N d, VIII, ep. 11 (II 14)
38) N di XII ep. 10 (II 357) ... A V I ... sl
... Br... 26873/84 G...

... Kadi... ... pije... jedino... ... kopna širokim kanalom. Kojih desetak ... bio odijeljen ... Ispo... ... o državnom trošku podigao je stolnu crkvu nove ... mo se bilo sklonilo rimsko kršćansko pučanstvo s o... bližnjega talijanskog kopna (41)

Egzarh ... su oni došli na Jadran na osnovu ugovora ...

BASD (1910) 136-140, te NOVAKO, *Historijat srednjega vijeka* III 309-314 ... MA... RP 109-144]

(41) O tadu ... u *Liber Pontif...* br 9869 GL... Nalpis ... 27748/N ...

[illegible] se bore protiv Avara. Ra[illegible]
[illegible] Avarima [illegible]
hranom i oružjem [illegible]
[illegible]
[illegible]

Izneije s pravom je smatrao, da će Hrvati [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
poznatoga svećenika Ivana Ravenjani[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Dalmacije [illegible] biskup nastanio, ako tada [illegible] se mjesto [illegible] biskupska stolica, u kojoj se nije [illegible]

[illegible] Hrvati [illegible] pristupe [illegible] [illegible] [illegible]

noga obraćenja Neretvana drugi Hrvati [illegible]
[illegible]

7) - *Pokrštenje panonskih Hrvata*

Među panonske Hrvate, koji s[illegible]

(67) »Pogani, koji se u rimskom jeziku zovu Agentani [Ne[illegible] (Paganci) u slavenskom jeziku zovu se oni, koji nijesu kršteni.« Porphyr., n. mj. [illegible] 204–227 230); Kos 156–158a]

(68) Porphyr. 30 (144); Sišić, *Povijest Hrvata* 357

(69) Porphyr., n. mj.

(70) [illegible]

bili g[illegible]
[illegible]
skoj Hrvatskoj (68).

[illegible]
g. 1143, [illegible]
pismeno obraćenje svih Hrvata svetoj Braći, ali to je [illegible]
[illegible]

8) - *Crkvena*

Ranom pokrštenju Hrvata, osobito onih u
[illegible]
[illegible]
me misl[illegible], da je rimsko i ilirsko romanizirano pučanstvo [illegible]. Panoniji i u nutarnjoj Dalmaciji bilo potpuno uni[illegible]štено za divljačkoga rušenja rimskih naselja koncem 6. [illegible] početkom 7. st., da [illegible] potpuno pražnu i nenapučenu zemlju. Ali to nije ispravno. Bogatiji i borbeniji slobodni ljudi oprli se je osvaj[illegible] i borio, a ukoliko nije mogao održati povlačio se je prema moru, i odatle na otoke i u Italiju. Ali prosti svijet, pomoćno [illegible], gledajući se na licu mjesta spasiti, kako i [illegible] Portugeneti je [illegible] pred Hrvatima u planinama Lik[illegible] biti po drugim hrvatskim zemljama, osobito u planinskim krajevima [illegible]

(67) C. Sess. P[illegible]
(68) Pg[illegible]
(69) Pgl. 9–48 sl.
(70) Pgl. n. mj. sl.
(71) O ovom [illegible]
[illegible] koja [illegible] nijem[illegible] ostal[illegible] Tako [illegible], Zaton[illegible] nedaleko Zadra. Obrovac [illegible]

[illegible] romanski [illegible]
[illegible] po [illegible] ranske Dalmacije, odade [illegible]
[illegible] Dio se povi[illegible]
[illegible] se nastojali, spasiti [illegible]
[illegible] pristup u [illegible] dobne. O tom se [illegible]
[illegible] u najstarijim hrvatskim ljetopisima. Tako [illegible]
Hrvata u 6 pog[illegible]
[illegible] kronici [illegible]
[illegible] vrsih od gor i [po] vrsih [illegible]
[illegible] se [illegible] spezzano [illegible]
[illegible] da o se spasi [illegible]
[illegible]
[illegible] *Hrvata* [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
očitovaše se, odvrg[avši] strah »

Hrvate kao saveznike [illegible] Bizanta [illegible] [illegible] prijestolja [illegible] koje [illegible] zatekli [illegible] [illegible] od Avara [illegible] Al[illegible] [illegible] [illegible] [

sabora g. 925 i 928 (?) poma
svećenstvo. Tako je moralo biti i
hrvatskim kraljevima
tadašnjim kršćanskim središtima na ja
uči splitski sabor g. 925 papa Iv
pravim i starim kršćanskim na
posebno vrijedn

IX ... Prav. nik 213.224
DC 189, *Prvdnik* 216

su imale sijela van današnje Biti, i to
grade ma- Epidaurum (današnji Cavtat), Narona
Mel
Spa
rimsk
podat
Jadrija Srijemska Mitrovica
dala rimskoj patrijaršiji (²).

Nakon svega navedenoga
za današnjem područ. Biti
njega spadala sve biskupske
zemlja kratko rečeno
Jedni svih zemalja pripadal
sa dubrovačkoj makarsk
savsko-modruškoj, zagrebačkoj

1) - *Bosanska biskupija*

Kako smo gore istakli, u rimsko
srednjovjekovne Bosne spadao je u

(1) gore s. 445 sl.
Zapisnik
s. 64
(2) DUCHESNE
gore s. 425 436

457

Crkve g. 1054. bili su uzro-

Provinciale vetus, najstarijem poznatom zapis-

na IV (1198-1215)[9].

Provinciale vetus u današnjem obliku sastavio je

Sunacinensem, Scodrinensem, Drivastinensem Po-

[8] » Civitates Dalmatie et Croatie sunt num XV. [illegible]

[9] N. di PL 98, 471

kranskoj biskupiji. Bogradska biskupija osnovana je

hrvatski kralj

osnivana između g. 1060. i 1074.

sredovječnoj Bosni tvrdi, da je hrvatski kralj

zemlju na rubu svoje prostrane d[illegible]s državom

Petar Krešimir bio je u[illegible]

Latinske Crkve i s velikom darežljivošću pomagao je

Njegovim nastojanjem na crkveno-državnom

kod toga vodile. Pravo i dužnost osnivanja novih

[8] Dl 51 sl. 51 Šišić, *Povijest Hrvata* 660.

[9] Dl 112 sl. 46 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

... s pod svim biskupima na metropoli ...
... Im sabrom pr[...
... [...
... [...
... [

[illegible] borbu u Crvenoj Hrvatskoj, Bosna odcije[illegible] [illegible] bosanska se je biskupija povratila i crkvenoj [illegible] pod splitsku metropoliju.

[illegible] nadbiskupa Ilije, nešto prije g. [illegible] metropolita bila je dokinuta [illegible] dubrovačkoj [illegible] [illegible] ne spominje se Bosna [illegible] [illegible] g. 1154 [illegible] [illegible] bosanska biskupija bila [illegible] [illegible] splitski nadbiskup [illegible] [illegible] 1207 od kralja Ivana [illegible] potvrdio, da [illegible] [illegible] tropolitu[28] [illegible] uviđen se je spomenuta biskupija [illegible] [illegible] Servilijem [illegible] [illegible] [illegible] kada je [illegible] [illegible] [illegible]

...zapisnik povelja, koje je dubrovački ... 11 listopada 1251 pono... ...crkveno sudište. Pored... ...stolac bosanskoga ban... ...[1] ... ...Pored ... ...koji se održa... ...travnja ... 1252 med... ...biskupa (*), stoji, da je bosan... ...Vidimo za posvetu dubr... ...kup Leonard (... 1236-1181 (**), te da je za nadbiskupa Arn... ...1227-36 ... bosanski biskup ... ...Dubrovnik ... ...kako nam ... bosanski ... ...papinskoga legata Jakova Pre... ...pravovjerje (**).

Početkom četvrtoga desetljeća 13-st... prilike ...jenile. U Rim je stigla optužba, da je ta ... bosanski biskup dosao do ... ...da je nezakonito ... ...Po svoj prilici je optu... ...kanonici ... ...Grgur IX ...

... V 460 sl. AA I 62 (br. 208 ...
... I 62 ...
(**) Gl. AA I 62-67 (br. 211-222)
... archiepiscopatus Ragusii a domino ... AA I ...
... Arnegerii archiepiscopi Ragusini ... Bosnensis ... visitavit et visitare consueverat singulis annis ... nadbiskupa ...

... bosanskoga ... Idem enim ... ...pomus ... ...pabu ... ...papa ... ...Grgura IX ... ...nadbiskupa od 3. travnja 1252. ...

Bosnu nakon neuspjeha križarske vojne, kolo... ...1235 ... ...1237 papa ... ...veom ... ...spala ... ...papa Grgur IX ... ...svoga legata ... ...zemaljskoga biskupa ... ...biskupa ... ...imenovao sum... ...charnes ... ...vremena zahvali... ...godi crkvenim ... ...mnom od 26. ... ...sa ... ...Madarske ...

pod ...dan samo Apostolskoj stolici do naše daljnje odluke» (*). Tim je bosanska biskupija bila privremeno uz... ...ispra... ...je ... ...nadbiskupa ... ...sa ... ...Ivan ... ...Pet... ...Pala IV ... ...molbu ... ...trpljenja ... ...u ... ...

Svojim pismom od 20. srpnja 1246. papa je povjerio

... Gl. ... ...
(**) Gl. ... ...
... ...
... ...

[illegible] u toj tužbi benediktinskomu opatu Svetoga [illegible]

[illegible] ostalu pod kaločkom metropolijom.

2) - *Trebinjska biskupija*

Trebinjska biskupija nije postojala za vrijeme splitskih sabora g. 925 i 928. Do toga doba o kršćanima u [illegible] u drugi na zapadnom rubu te oblasti. Kao susjedni biskupiji. Radi toga je crkveni sabor u Splitu g. 925 u 8 kanonskih [illegible] u Travunju između sebe, ali tako da [illegible] u cijeloj oblasti, kada jedan od njih umre, dok mu ne bude imenovan nasljednik (37)

U prvim dakle stoljećima srednjega vijeka, u Travunji, na području trebinjske biskupije, vrhu su dubrovačke i kotorski u ovisnosti od [illegible] osnovana je koncem 10. ili početkom 11 st. u vezi s

(37) Farlati VI 98. VMH I 204, CDC IV 422.

(38) »De episcopis ragusinano et catharitano, quorum mandatum [illegible] se inundant ita, ut si unus duarum ecclesiarum pastor obierit, donec [illegible] curam gerat.« Ovim zaključak crkvenoga sabora u Splitu g. 925, DC 191. *Prvotnik* 219.

[illegible] dubrovačke nadbiskupije g. 997/8

[illegible] između g. 1050 i 1060 bila dokinuta i podvrgnuta solin[illegible] metropoliju u Baru za biskupije, koje su tada bile u [illegible] ačkoj nadbiskupiji (39) Tek Mihajlov sin, kralj [illegible] Viberta, da taj bulom od 8 svibnja 1089 podigne Bar [illegible] u Bosanskoj državi, među njima i [illegible] borbe, a split[illegible]

[illegible]

...1180 ... Dubrovnik ... Ston ... Dubrovačkom ...
... Hrvatske ... Ston ... Dubrovnik ...
... Dubrovnik ... Ston ... Dubrovačkom ...
... Dubrovnik ... Ston ... Dubrovačkom ...
... Dubrovnik ... Ston ... Dubrovačkom

se nastalim prilikama Dubrovčanima je uspjelo
metropoliju Bulom pape Kalikst II
1120 dubrovačkoj nadbiskupiji bila je pod
imalo drugih stonska biskupija (⁷⁶)
Dubrovačka stonski je biskup djelovao, dok
se iz Stona u manastir Sv. Petra i Pavla na rijeci Luni
u staroj Raši (⁷⁷) Srpski humski episkop nikada se

puna kojih
su te biskupije dalje ostale pod splitskom metropolitom
. Zahumsko kraljevstvo, jer se ta biskupija protezala sre
Zahumlju
nec vegetum nostrum recipere ». Accepimus etiam
ubere non permittas ...», pismo pape Aleksandra III

422

kasnije
odnosima vremena Srbi ponovno došli na vlast
i biskup više ne stoluje u suhozemnom Zahumlju

4) - *Duvanjska biskupija*

Duvanjsko
papinskih crkvenoj
, pominje ga
Grgur Veliki u svojim pismima g 591 do 594 (⁸⁴) Za
ni Dalmacije

ličkoj Cetini 198 sl
in insulis continentur, vel trans Oneum nosc ur
quod "continens" appellatur, sed etiam
« Gregorium Malcho
, Jaffe g 592, Reg
III, 22 i 46 (180 i 202
nenadanom smrću prije rujna 594
tius est », *Reg* V, 6 (287)

473

[illegible] skradinsku ili sisačku biskupiju, a p[illegible] ka[illegible] [illegible]nego prve[illegible] [illegible] Kako se [illegible] [illegible] 928 [illegible] [illegible] [illegible]

nije se ozbiljno zanimao pitanjem biskupa
[illegible]

I ljeti g. 1925, kada sam u vatikanskom arh
Rimu tražio [illegible]
[illegible] *Reg. Lat.* 3[illegible]
od 12 travnja 1434, koju je Wadding donio
[illegible] *Reg. Lat.* 371 bulu
od 9 travnja 1434 i u *Reg. lat.* 365 bulu *Ad eve*
od 2[illegible] 1440 (96) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[

ne gnušaju ... vnih ... svojih ... koji je «bosanske krstjane» stao na lomači ... palit[i] (1). Radi toga je Ivan podnio papi ostavku i ... nije dao nagovoriti ... do dalnje odredbe ... samo Sv stolici (2). Pon... al. nije imao nježnosti razjasniti svoj... N... Za kratko vrijeme Pon... po naredbi papinoj svrgnut od papinskoga legata Ja... i, da je tepio, da se u bosanskoj crkvi nije vršila služba Božja po propisima Crkve (3).

(1) ... et multi, ex eisdem, qui converti nolebant, per min... dicti regis Colomani gnibus traderentur». *Commentario Hungariae originibus*, napisao g 1259 dom...

(2) ... gore s 467, b 53

(3) Gl bule Grgura IX od 22 ... bosanskim ... VIII ... 65-67

... (12), koji je nepovoljno utjecao ... Andrije II, kaločkoga nadbiskupa Bernarda ... biskupa Ponse pismom od 26 kolovoza ... bila je najodlučnija ... bosanske crk... bosanskim biskupima postavljani su dvorski miljenici, većinom stranci, koji nijesu poznavali domaće hrvatske ... bosanskih Hrvata. Pred vjerskim poteškoćama ... su se sustretali u zemlji, oni su uzmicali, ... i se iz Bosne preko Save u kraljevstvo Slavonije ... darovao bosanskoj biskupiji, po svoj prilic... ... u su sagradili i crkvu Sv. Petra (13), ... starim imenom bosanske stolne crkve na Brdu u Visokom. Ako ne prije, a ono svakako pod konac 13-st. ... doba «bosanski biskupi» rijetko zalaze u ... Početkom 14 ...

... gore, gentis ecclesiae metropo... [h]aeresi [quendam] haereticum in episcopum ... VMH I 201, CDC IV 297 ...

... a njihova biskupija «bosanska ili ... ali stvarno oni više nijesu bili bosan ... za katoličku Crkvu u Bosni ... pape u dalekom Rimu i rijetkih ... dominikanaca misionara ugarske provincije. Ali su ... kon prvih neuspjeha, kada su im oba ... spaljena, po svoj prili... 1242.[29] Dominikanci ... Hrvatskoj, kao u Dubrovniku, ... Zadru, Bi... (regnum Schavonine), i to u Zagrebu, Vro... Dal... voljih kuća i samoj banovini Bosni ... 14st., najbolje s... i Raimunda de Bofato, sakupljaču papinske desetgodišnje ... po ... anskoj biskupiji bila su g. 1332 22 ... 13 zapošteno u kaptolu u Đa... kovu, a 9 po župama, druge godine bilo ih je 13 u ... 10 na za... treće godine 11 u kaptolu, ... a 6 na župama ... je smješten po prostranim biskup...

... «Dilecti filii fratr. Gregorius ... olim episcopo Bosnensi ..., le Duca», bula ... Klimenta V od 23 I 1314. VMH I 44 CDC IV 348; v. VMH I 458 i CDC IV 451. Hoffer n. d. 100-112.

... Patak I 308. Pfeiffer 146. ... n di 33-49. Zanonović 262-285. L. Pie... IV.

... radio u banovini Bosni, južno od rijeke S...
... maja 1312 pa...
... «gospodaru Hrvata i Bosne», da je u Bosni ... svećenički red do temelja iskorijenjen.[30]
... je trebalo ponovno obraćati na kršćanstvo i ... i obnoviti katolički svećenički red. Ta je dužnost ... hrvatske franjevce. Nakon, oko g. 1284. ugarsko ... kralj Ladislav IV. Kumanac (1274-1290) pozvao ... šuru, srpskoga raskralja Stjepana Dragutina, ...

... Stjepan Dragutin priznao je papinsko vrhovništvo i g. ... javio papi Nikoli IV. «da su u bosanskom ...
... i hrvatski jezik bosanskoga naroda, da isti ...
... 23. ... ljka ...

... Maladino Chronicorum et Bosne com... ... ecclesie, clericalis ordo sit extra... ... sacramenti communio, ipsosque bap... ...

Dubrovnik, « književno naobražena, koji poznaju
zk one zemlje
Ist dan papa naredi provincijalu
hrvatske provincije
dobra tvrđava
Bosne VIII
prestolje dijeckinog
istaknuti okretnoga i podu
Svetom
Ovo
pobuni
Sp
Stepana II Kotromanića?
Bo

(24) « Dilecto filio Ministro Ordinis Fratrum Minorum
nostras litteras in manda
ex eodem Ordine Fratres
(25) VMH I 381 AB 17 (br. 98)
(26) Fra Fabijan iz Šibenika bio je provincijal Hrvatske pro
Bo
provincije franjevaca
dem generalis ad provinciam Hungarie pertinet
per Bo
Chronicam Georgiceni

bosanske
lan u Bosnu iz raznih provincija reda

pokušao je dokazivati, da je franje
bez ovjerb
da je
Gerardo
Peregrini
Dr
Nadbiskupske karte
pretpostavlja

kola I Gorjanski (40), Dionizije Babonić (41)

(38) 3 travnja 1342 bosanski ban Stjepan II Kotr
je papi Nikolu V u
(39) U Mučeničtvu petorice franjevaca u Vidmu g 1369 pri
«Anthonius de Saxonia homo ingens eloqui
slavenska općega sabora u Basleu dne 21 prosinca 1435 izjavio
povjeda na latinskom, i da je imao tumača, koji je njegove riječi
mosto na mađarski» (qui predicat omni die in latino, et ha
mašćare u Boni
(40) Franjevcima u samostanu Sv Nikole u Milima kod Vlo
Gl. gore s. 84, b. 15
Tvrtkova zadužbina bio je franjevački samostan i crkva
(39) AB 43 (br. 226), VMSM I 308
(40) BF ns I 147 (br. 313), AB 160 (br. 758)
(41) AB 93 (br. 509)

Kotromanić (40), kralj Stjepan Tomaš (41), s najvišim
novoobraćenici s mnogim ostalim prinosima (42)
Kako
najznamenitiji
sedmorica podignuto 30 franjevačkih samostana za samih 45
godina od osnutka bosanske vikarije (43). Dalnji
15-st. (44), a zadnja tri, u Ljubuškom, Mostaru i
Konjicu, podignuta su g. 1454 (45).
Poseban zamah franjevačkom misionarskom radu u
bio je fra Bartul Alvernski, sposoban, revan i
rednik, rodom iz Toskane u središnjoj Italiji (46).
Kao bosanski vikar on je upravljao bosanskom fra
vakom misijom s nekim prekidima punih 40 godin
od g. 1340. do 140

(41) VMI I, 3 242 (br. 1023), BF ns II 525 (br. 896)
(42) «nicut nuper accepimus
(43) «ecclesiastica
(44) Ljubuški
(45) Mostar
(46) Bartul
Konjic
pantur et seducentur
pe I 299 (br. 1604)
Pisanus 555 s
Gl. Ba
Ma
Gl. I
M
(46) Bartul se spominje kao bosanski vikar g. 1340
1375. Wadd. s. 1376, br. 13, 1380

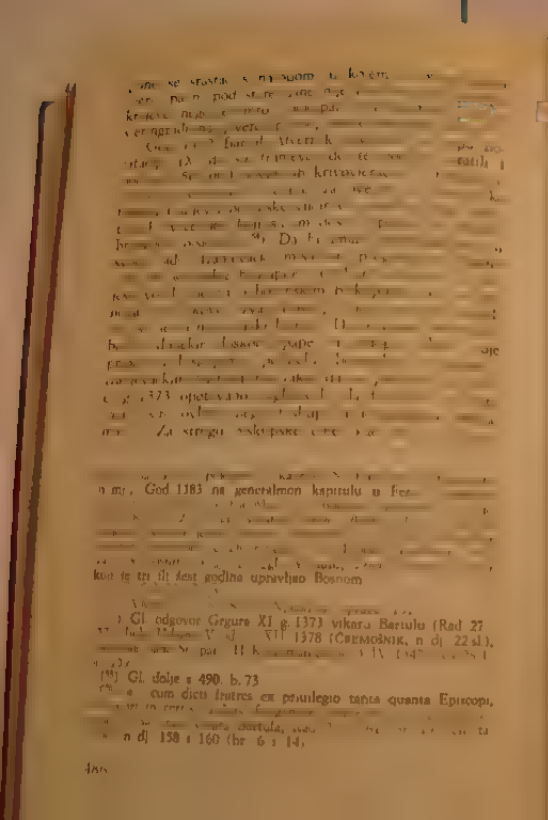

n mr. God 1383 na generalnom kapitulu u Fre
kod je tri tit deset godina upravljao Bosnom

) Gl. odgovor Grgure XI g. 1373 vikaru Bartula (Rad 27
VII 1378 (ĆIREMOŠNIK, n dj 22 sl).
[98] Gl. dolje s 490. b. 73
cum dicti fratres ex privilegio tanta quanta Episcopi,
Bartula, vide
n dj 158 s 160 (br 6 s 14).

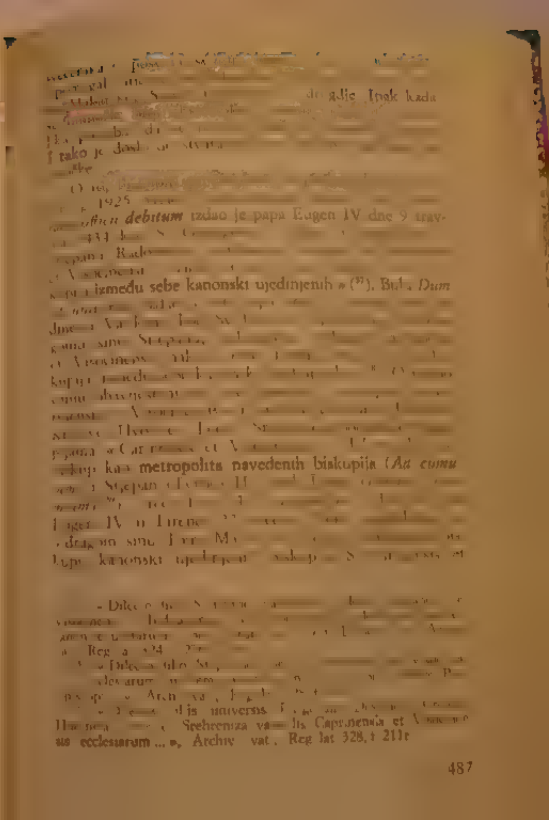

1925
ffectu debitum izdao je papa Eugen IV dne 9 trav-
434 l
pana Rado
kapitulu između sebe kanonski ujedinjenih » (97). Bulu Dum
Jme Vrhbosnen
gama sine Stephano
et Vrbossimen
kapitulu između sebe kanonski ujedinjenih (Ad cumu
vikar Stjepan (
Eugen IV u Firenci
drugim sinu Fr M
kapitulu kanonski ujedinjenih

Dilec
Reg a 324
Dilecto filio M
declarare
pos
Arch
dijs universis
Hercegovina
Scherenizza vallis Capruanensis et
ius ecclesiarum ... », Archiv vat. Reg lat 328, f 211r

brnicensis et Vissocconensis », dubrovački nadbis
Kristu Tvrtko, ugledni kralj Bosne »[80]

U prvoj buli od 9 travnja 1434 nova se biskupija zove « Bdiunensis et Visocinensis », a u drugoj buli dne 12 travnja 1434, nedugo samo tri dana iza prve, biskupija se nazivlje « Caprimensis (i Caprinensis) et

22

biskupija se zove Isočka[81], i mi joj to ime dajemo

srebrenićko-visočke biskupije To bi mogli ra-

[80] « Dilecto filio Thome Mathei de Tragurio, Elec
rum per obitum ipsius Stephani Episcopi ». Archiv vat
[81] Archiv vat., Reg lat. 365,
[82] « Carissimo in Ch
Salutem etc. Grate
[83] Archiv vat

biskup Petar [illegible] pasa [illegible] valika skoma [illegible]
[illegible] koncem prve [illegible]
[illegible] stoljeću [illegible]
[illegible] drevnom [illegible] da [illegible]
[illegible] od Bosn[illegible]
[illegible] da je [illegible]
pija srebrenič[illegible]
pisniku pak papinskoga [illegible] R[illegible]
[illegible] da Vla[illegible]
[illegible] braća [illegible]
[illegible]
nego je [illegible]
ovoga [illegible] da [illegible]
nije bila [illegible]
drugoga izvora treba [illegible]
osnovana između g. 1419 i 1450.

Da još pobliže ustanovimo vrijeme, kada je mogla [illegible] nam put bula pape Eugena IV od 12 travnja 1434 [illegible] (*). Iz toga valja izvesti, [illegible] je nova biskupija osnovana [illegible] prije 1434.

*) [illegible] ecclesia bosnensis, cuius episcopus nunc in D[illegible] existit, est ultra Sevum, quae similiter nunc cum suis terris [illegible] Bosnensibus possidetur [illegible] Zeiss, AB 133 br. 693).

[illegible] subiectorum [illegible], zapisnik papinskoga kurijalnoga vrši[illegible] 1419. Ost[illegible]

srpska i grčkoj. Kako smo više puta naglasili, ugarski [illegible] i uspjeli, da bosansku biskupiju odc[illegible] [illegible] Bosn[illegible] [illegible] pija prenijela sv[illegible] [illegible] nego bi vjerojatno [illegible] [illegible] A da su na to negda[illegible] pristali, oni bi bez [illegible] [illegible] da nova biskupija bude podložna ka[illegible] [illegible] nadbiskupu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prije ljeta g. 1425 [illegible] sko-hrvatskim [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Stjepana Radoševića naslijedio je Tomaš Mar
ga on i njegova majka Katava g. 1418
u Dubrovnik kao svoga poslanika
Stjepanove. To je onaj biskup, koji je
g. 1433 zaposjeo

(80) GL JORGA 162 sl

(81) FARLATI IV 408 PHZBiH I 759, b. 31.

1444. Kad
Tomaš
Ostojom Stjepanom
ja Korvin. Papa
obrani kršćanstvo od Turaka
bosanskih biskupa
nutim kraljem Papa
Tomašu
(80). Prema
prijeko nuzno
lovao hrvatsk
bosanskom kraljevstvu
vio je njegov sin Stjepan
ga poslanstva
ojača u borbi
ravenih
kraljevstva konac
crkvena zapostavljenost
crkvene organizacije

Timore
Bosne
papa Pio II
1460. RA
(80) CL AB 202 br
(81) GL prema kralju Matiji
KATONA XIV 498, AB 250 br

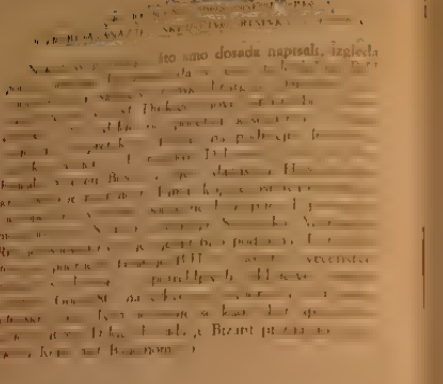

ito sam dosada napisali, izgleda

1) - *Hrvati BiH primili su kršćanstvo iz Rima*

Koncem šestoga i početkom sedmoga stoljeća došli
Sveti pre
ma g 626 Hrvati, koji su prvim Slavenima od Jadrana
do Drine dali državno uređenje i svoje narodno ime
a uz nove doseljenike odlazilo
Dje
novih vjerovjesnika, koje je poslao Rim, pri

(1) Područje latinskoga i grčkoga jezika na
Vojske na Ohrid
na Crno more sje
grčki Gl. Jire
Isti, *Dolazak Slovena*

494

iz Franačke(1). Ti su upotrebljavali, kako je
da je pogan stva nestalo na cijelom prostoru od
ni mogućnosti, da izvede kakvu promjenu u l-
nutrašnjem životu kršćana u tadašnjoj BiH. Radi toga
10-st. upotrebljavala isključivo rimsku litur
bosanskih kršćana ili patarena.

2) - *U BiH nije postojala istočna liturgija*

navodimo između drugih ove razloge.

g 1020(4), ne navodi
dar nje B.H. tako su
ska biskupija te godine
To nam kaže da te
obreda niti su ih takvim smatrali bizantski krugovi.

(3) Gl. gore s. 422-437
(4) Gore s. 435-436. Šanj, *Pavao*
(5) Gl. gore s. 213, 335, 468-473

495

u Dubrovniku, koncem 12. i početkom 13-st [12]. Da su

Novoga Starozavjeta [illegible] kako čini [illegible] do [illegible] svetkovinu [illegible] Svet. Stolac, koji do [illegible] svetkovinu uvela rimska Crkva i samo ona ju je svetkovala na taj dan u svojoj liturgiji (16). Nadalje bosanski krstjani u navedenoj Ispovijedi izričito vele da je rimska Crkva [illegible] majka [illegible] su oni pripadali u starinu, pa je ponovno priznaju kao središte kršćanskoga jedinstva (17).

[illegible] Bosanske krstjane [illegible] slično se Hrvatskom [illegible] [illegible] Hrvat [illegible] [illegible] od Srba [illegible] [illegible] Crkve [illegible] [illegible] Crkve [illegible] biskup [illegible] [illegible] [illegible]

...ske sl... ...Kemena O... ...
...nskoga I... ...Makedo... ...
...der... ...cara Samu... ...Ka...
...12... ...os se ... ...Makedo...
...g... ...
...hegoste... ...knjige ... ...
...sih pe... ...natkala s... ...
...s... ...
...arhiv... ...A s... ...reba po...
...ostarsk... ...kvi p... ...Mi...
...o... ...Ivi... ...crkvenom ...
...pa... ...dogovorne ...
...ob... ...
...s... ...
...k... ...makedonske ...
...c... ...
...s... ...
...k... ...
...vi... ...
...vatske recenzije pisanih po obredu rimske liturg...

...ivanje ...

...

...

[illegible] samo u rimskoj liturgiji (**).

Rođstva Hristova na 1442. lito miseca septem[illegible] 29 dan' u subotu na dan' svetoga Mihoila na pla[illegible] na [illegible] crkva slavi sv Mihajla na 8 studenoga, a na 29 [illegible] vine po rimskom obredu, a ne po istočnom

[illegible] potvrđuje Dobrovčanima, da je primio konavljan[illegible] s, « komu dohotku jest' rok' miseca agus[illegible] o Stipanu dnevi » (*), a njegov sin herce[illegible]

CAPPELLI 163

[illegible] conversione S Pauli, anno Domini mille[illegible]

[illegible] 445

[illegible] 44[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

svetkovanj, svetkovina sume su
Nije za nasrećnost i spas
kad da se bosanski kršćani
kojih su drugih kršćana
rimske crkve u svetkovanju svetkovina

3) - *Dalnja srednjovječna svjedočanstva o rimskoj liturgiji u Biti*

Na koncu spomenimo još ove izvore i povijesne bilješke:

Ljetopisac fra Marka Mleccia
glavna događanja
rimske patareni
kršćana zavedeni pod oznakom: MSC lat. Cl. II
134v do 295. Dio
glavne točke dokaze zvaničnog Rima
Crkve rimskoga i patarena bosanskoga
bosanskih dijecezanskih [1] Rački
Starine
Zagreb 1869. 109-158.

Kasnije su Rački raspravu
koji se nazivre
je tvrtkovske (*pravo* [2]) Dabi
rimskih crkvenih
Rački veli
tvrtkovskih **masonstvu u Bosni. Rasprava je na**
tome brige polovice 14.
15. [3]
Ambrozija
pisao na kraju

[1] ... [2] ... [3] ...

Fra Ambrozije
25.
pape Grgura XII.
kršćanskoga reda
provincijal
Mleccia
braće
nego je
Rasla [4]. Na to
vikarom imenovao fra Matiju Engleza [5]
pučkog
vikar
bosanskoga
dne 25. ožujka 1420. braća
bosanskoga
de Zalka [6],
Andrije Selvetti
potvrdio
dopustio
istoga generala fra Ambrozije de Senis dne
10. prosinca 1421.
crnedu kršćanina rimskoga i patarena bosanskoga, da
Bosni. Ali fra Blaža
sedma
zaključke predsjednika

[4] ... [5] ... [6] ...

[illegible] Bosni [illegible]
[illegible] papa [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

Sve ovo do sada navedeno svjedoči nam, bez sumnje, nepobitno govori, da se na području današnje BiH od pamtivijeka [illegible] vanu upotrebljavao sklop [illegible] rima [illegible] rata, se držat rimskog reda. Da [illegible] zatvrdnu dovršenom ponavljanju [illegible] valo bogoslužje [illegible]

U vezi s tim, da se svećenici mogu ređati u dvadesetprvoj godini [illegible] actatis anno ad presbyteratus ordines promoveri o. Prispjeća

5. Koncem 9-st. u BiH uvedena je glagoljska služba Božja prema obredu [illegible]

Oko začetnici [illegible] ljubve Božje [illegible] jezik bili su sveta braća [illegible] nogu u pasl. i Metodu [illegible] ali u prevedu na staroslavenski jezik [illegible] s područjima [illegible] u vrijeme [illegible] Metodu [illegible] zbog [illegible] patrijarhije, pa su sveta Braća kao pametni i [illegible] od prevedu [illegible] u Moravskoj po rimskom obredu. To nam između drugih svjedoče [illegible] tati *Kijevski* i *Bečki listići* (1), koji sadrže [illegible] rasklapanja službe Božje rimskoga obreda upotrijebili [illegible] kako se [illegible] rimske patrijarhije (2).

1. *Hrvati pismo* [illegible]

Godine [illegible] Metodu [illegible] papa II nalaže [illegible] crkvu [illegible] Metodu [illegible] Metodu [illegible] Kneževa Panonska [illegible] Metodu [illegible]

[illegible]

Od hrvatskih zemalja u ta su metropoliju spa
između Drave i Save te današnja Bosanska
napose župe Soli i Usora. Prema
Metodova djelovanja

Teža je pitanje, kada su
ski Hrvati i oni u ožoj, središnjoj
je panski biskup Teodozije upo
i od njej

1/82. ka
Mieraka pok

emorske hrvatske k

Metodu
njegove smrti. Prema *Životu sv. Klimenta*, nadbisku
tod,e za svoje smrti ostavio je oko 200 svet
đakona i poddakona, koji su obavljali službu Bož
slavenskom jeziku. Ali brzo za smrti učiteljeve nasta
progonstvo njegovih učenika. Mladi i zdravi bili su
ropstvo Židovima u Mlecima, a drugi izgn
nani iz Moravske. Spomenuto *Žiće* nadalje kaže, da su
Metodov učenici bili prognani iz moravske države i

oje su ležale do Dunava (*); a oni u strahu za život
rastanu se i podu jedni ovamo, u drugi onamo, da tako,
(*). Među zemljama, koje su ležale do Dunava
Života i Klimenta po
učenici, valja na prvom mjestu ubrojiti panonsku Hr
je granična s moravskom državom i prostirala se do

(*) *Vita s. Clementis* 15 (19); PG 126, 1217
(*) N dj. 14 (19); PG 126, 1220

srednjega Dunava (*). Iz panonske Hrvatske
hrvatsku Hrvatsku.

Da se stalni broj Metodovih učenika uskoro sklo
u jadransku Hrvatsku, valja kvesti također iz č
oč, što je među njima bilo i sjevernih Hrvata,
dijela hrvatskoga naroda, koji je ostao
staroj domovini između Odre i Boga, kada

Ništa nije naravnije, nego da su ovi svećenici, sje
Hrvati, kada su morali ostaviti svoju domovinu,
je svojoj braći jadranskom Hrvatima, jer je još
odnom srodstvu (*).

negdašnje rimske Dalmacije
je u hrvatske zemlje između g. 892

Arnulfa bori protiv moravskoga kneza Svatopluka i ... moravsku državu. Mađari su ... Panoniju oko Blatnoga jezera, u kojoj je bio ... [illegible] ... Dunava ... [illegible] ... Tomu ... Mađari navrnemenik tih događaja ... Regenensko piše o tome: »Poslije smrti Svatopluka ... [illegible] ... i borba između njih [sinova Svatopluka], dok su ... [illegible] ... dodu Mađari i potpuno ih unište i zaposjednu ... [illegible] ... [Mađari] ... [illegible] ... rasprsnu se ... [illegible] ... Bugarima, Mađarima, Hrvatima ... gim narodima«[9].

... [illegible] ... Metod prevodi ... prijevodima nedjeljnih poslanica i evanđelja

Hrvati su rado primili slavensku službu Božju, jer ... [illegible] ... hrvatski narod Crnjenca ... [illegible] ... slavenskoga ... [illegible] ... pokrstili Hrvati ... [illegible] ... punih 200 godina ... [illegible] ... Već prvi svećenici ... [illegible] ... morali su tražiti ... [illegible] ... jer ... [illegible] ... za kršćanske ... [illegible] ... obraćenim Hrvatima oni su morali već od početka prevo-

... [illegible] ... Conversione ... [illegible] ... Hrvata, Zagreb 1925, 285-292; Grivec F., ... [illegible] ... Ljubljana 1960, 422-424; Wujk 74-102; Grivec 9 s.

... [illegible] ... Jagić V., ... [illegible] ... Gl. Dvornik F., ... [illegible] ... 87, 3-9; Spis v Se ... [illegible] ... Gl. Portner ... [illegible] ... O tom spremam posebnu ... [illegible] ... Hrvata i oblikuje ... [illegible] ... Gl. C. ... 1441

... [illegible] ... Grivec F., ... [illegible] ... Gl. 867 Konc ... [illegible] ... Brak ... [illegible] ... Papež ... [illegible] ... Cirilometodske ... [illegible] ... Cirilometodske ... [illegible] ... Gl. Portner ... [illegible] ... Clementis 2 sl. (2 t 4); PG 126, 1196 sl. Prop ... [illegible]

[illegible] jezik poslanog [illegible] pisati propovijed [illegible] ko [illegible] Jer [illegible] narodima narodnim [illegible] [illegible] drugoga jezika osim hrvatskoga. Prvi takvi [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] njegovih velikaša. Da ih odvrati, [illegible] sv. Metod [illegible] sv. Ćirila, [illegible] sve što ste vi, mogao naslađ[illegible] da prikazuje Bogu žrtvu u barbarskom slavenskom [illegible] služi Božjoj na latinskom jeziku [illegible] Hrvatima [illegible] Bogu [illegible] kada odrastu, mogli voditi Bogu, naravno [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ćeziku nastao je iza konačnoga rascjepa istočne [illegible] zapadne [illegible]
[illegible] Srbija i druge zemlje, koje su upotrebljavale [illegible] službu Božju. To je bio uzrok, da su se Rim [illegible] dalmatinske biskupi Latini počeli pribojavati, da bi se [illegible] Hrvati s glagoljskom službom Božjom mogli odmet[illegible]

[illegible] crkvenom saboru u Splitu g. 1059. Zapamtit se toga sa[illegible] Vladislava II, da je sabor pod tvrdnjom zabranio [illegible] da [illegible] uduće ne rede Hrvate, koji ne nauče [illegible] [illegible] [illegible]

...Lučeno, da biskupu u budućе ne

Najstarije [illegible] u Hrvatskoj od g. 1060 do 1089. nema nikakvih spomena o [illegible]. Tek 1077 kralj Zvonimir dolazi na Krk i obilazuje [illegible] samostan [illegible]. Za darovanja [illegible] je glagoljskim natpisom, koji je urezan u [illegible]

[illegible] bila često pismo, opće poznato i upotrebljavano [illegible] splitskoga sabora od g. 1059, [illegible] zakonitima i koji štitima samostane «Slavena» [illegible] službom Božjom kao i samostane «Latina» i «Grka» su službom Božjom na latinskom i grčkom [illegible]

[illegible]

[illegible] hrvatske ploče [illegible]

[illegible] glagoljice [illegible]

[1] Natpis Baščanske ploče donosi *Priručnik* 135. O vremenu [illegible] AA [illegible]

GUNJAČA, *Historia salonitana maior* 204

[illegible] vrske ovoga našega djela mi smo dali novo tu [illegible] na spomen-stupcu splitskoga [illegible] Pavla [illegible] Mater [illegible]

[illegible] da i sv. Jeronim izumitelj glagoljske [illegible] govoriti.

[illegible]

Hrvati su nešto već od prije glagoljicu bili prihvatili kao [illegible] poseban uglasti oblik, koji se u povijesti pisma zove hrvatska glagoljica. [illegible] isključivo upotrebljavali, ali je glagoljica bila [illegible] u životu Hrvata. Glagoljicom su pisani najstariji kameni natpisi na hrvatskom jeziku iz 10. i 11. st., [illegible] ski natpis u Istri, valunski natpis na otoku Cresu [illegible] na otoku Krku (1).

[illegible] bizantski car Vasilije II (1018-1025). Natpis je [illegible] glagoljskih slova nehotice umiješala, k[illegible]. Ovo nam ujedno govori, da je u [illegible] koji su Zahumlju uopće, koncem 10. i [illegible] glagoljica [illegible] općenito raširena i služila kao [illegible]

[illegible] pismo [illegible]

[illegible] Gl. V[illegible]

7. • *Opća raširenost slavenske službe Božje po hrvatskim zemljama*

Kao dokaz o raširenosti slavenske službe Božje po [illegible] hrvatskim zemljama, osobito je znamenito pismo [illegible] Inocencija IV [illegible] tiče (6) « Predan [illegible] 1248 [illegible] pismo, za koje tvrde klerici one zemlje, da ga [illegible] svetu službu [illegible] i da bu[illegible] prilagodio [illegible] lje, u kojoj si biskup, ponizno s[illegible] od nas za[illegible] sve hrvatske zemlje od Jadrana do Drave na sjeveru i Drine na istoku. U suvremenom opisu postanka ugarsk. dominikanske provincije, iz g. 1059 piše, da Bosni[illegible] novomanineje zovu Slavonijom (8) 20 ko[illegible] kraljevskom vlasti hrvatskim zemljama od Drave do

[illegible] tuas terre clerici se habere [illegible] asserentes, eam observant in divinis officiis et [illegible] consuetis episcopus imuerit, celebrandi divina offi[illegible] attendentes quod semio rei et non res est [illegible] TAST II (br 1287/) [illegible] Dalmat[illegible] que apud eos ecclesia [illegible] superpatur e. PATAK 308 [illegible] rum Menemonis (7), prim[illegible] no Ivana [illegible] VIII 509

[illegible] jeva sve hrvatske zemlje, uključivo [illegible] Bili Papa [illegible] slavolja [illegible] prava, koje je nastalo stoljetnom uporabom [illegible] Slave[illegible] [illegible] kcku crkvene vjernosti na staroslavenskom jeziku, [illegible] nije znao latinski (4) Po svoj prilici toga istoga ha[illegible] koji je umro g 1203, papin legat Ivan de Casa[illegible] koji je bio skinut od pape Grgura IX g. 1233 radi [illegible]

Papinski legat Ivan de Casamare g. 1203 ne [illegible] bosanskom biskupu, ni njegovu kleru, da [illegible], koje su nastale pojavom krivovjerja u Bosni [illegible] toga je Ivan de Casamare predložio [illegible] III. da se u Bosni osnuju 2-3 nove biskupije i [illegible]

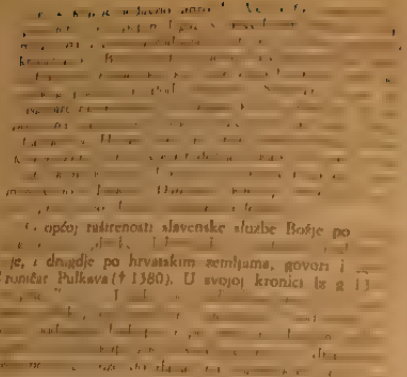

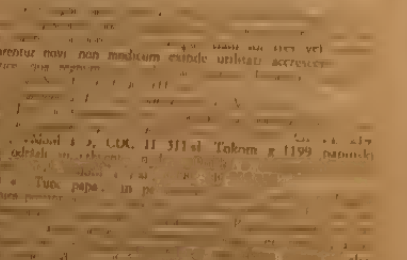

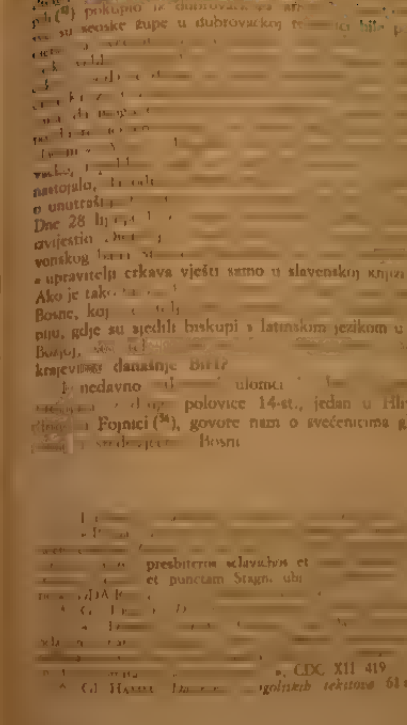

O bosanskim svećenicima glagoljašima imamo vesmalnih vijesti u odgovoru pape Grgura XI od 3 veljače 1373. Tu papa velis svećenici zemlji nego seljaci

L. Petrović) misli, da su ti svećenici »bili obič

prvi u smislu navedenoga papina pisma. Grgur XI zrič.to vel. da su svećenici seljaci stvarno redeni (va lide ordinati), samo nijesu redeni po kanonskim pro redenje tih svećenika jednačuje s onodobnim svećeni pust za svećensko redenje (78).

(78) »Ad primum articulum in quo queritur... si debeni vert sacerdotes sed rustici vel scismatici instituti per vikara Bartula, KNEWALD 137

(79) »De instructione ... ad sacerdotes diligenter

svećeni seljaci. Takvi su bili i takav su imali odgoj

Dalmacije (80)

vikarije iz g. 1378/82, koju je nedavno nakan

Mislenje D. K

I Vitezić 1-10; 18-24.

»Illi eorum

poseban pastir za njih zask[illegible]
ikam[illegible]
[illegible]
[illegible]
*

Aja Ramazanoga ne govori o starom stanju Bosne
[illegible] kakve [illegible]
[illegible] Bosne [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

... bili prevedeni ... a staroslavenskom jeziku ... Te ... se pozivali ... krivovjerja i s dolaskom Turaka stopila u srpsko-pravoslavnu crkvu[18]. Kao glavni dokaz za to, on je ... i potanko raščinio duhovno krštenje (*consolamentum*) bosanskih krstjana, koje bi isti uzeli iz slavensko-pravoslavnoga obreda polaganja monaških zavjeta[19].

Strani istraživači utvrdili su, da su duhovno krštenje polagali samo «savršeni» bogomili ili patareni i da je razlika između «savršenih» i «nesavršenih» nastala u školi bizantskih monaha, koji su primili bogomilski neomanihejizam iz Bugarske[20]. Ovi bizantski monasi, proglasili su, da pravi, savršeni bogomili mogu ... krštenje ... crkvi, koji ... Braću da ... krstjane ... Za to ... kršćanski ... prijelaz ... Na taj način nastala je ... Bizant do ... bugarskih bogomila ... s monaškim životom. Samo on ... obred ... duhovno krštenje ... savršenstva, zajednici potpune odreknuti ... savršenoj čistoći ... duhovnog ... svijeta i dobra. Ovi samoubitci ... dubokim krštenjem jednostavni, ... postoci nove naške. Svi drugi ... da ... njihova duša oslobodi ... i povrati bogu dobra i svijeća, moraju barem na času ... duhovno krštenje i pridružiti se njihovoj ... družbi.

[18] PETRANOVIĆ 127-172
[19] NOVAKOVIĆ 64-78
[20] RADOJČIĆ 163-170. OBOLENSKY 168-229. BOŠKOV 66-71

Novoma[illegible] ... Dalmaciju ... crkvu[21]. Manihejsko duhovno krštenje, koje nosi u sebi nesumnjive tragove istočne liturgije – a ne uključuje slavensk[illegible] krstjani ... crkvu i ... duhovnoga krštenja, ... drugim svetim ... Karolića ... da je novomanihejizam prošao kroz školu bizantskih monaha istočnoga obreda, koji su novoj nauci dali crkveno ustrojstvo i oblikovanje. Iz k[illegible] da nastali novi ... utvrdili iz drugih vjerodostojnih izvora. Ti nam pak za bosanske krstjane kažu, da ti potječu iz krila zapadne Crkve ...

5. *U središnjoj Bosni ...*

Da stara bosanska crkva ... zapadnim metropolitanima u Spletu. U Hrvatskoj Kaptolu[22] da nije pokušala ... ono, što smo napisali u prednjem ... liturgiji na području danas ... BiH i povrati pravoga i drugoga navadamo sledeće povijesne činjenice.

Sava Nemanjić g. 1219. kada je provodio organizaciju srpske pravoslavne crkve u srednjem Balkanu, ...

[21] ... *Dogme* ... 341-359. IVANOV ... 286-289. BOŠKOV ... 98.
[22] GLIGORIJE ... 495.

koji nijesu htjeli uzdržavati episkopa istočne crkve

God. 1317 Sv stolica bilu je izvještena, «da grad i biskupija bosanska, koja se nalazi u blizini rasnika, gotovo razrušene» (27) Dne 28 veljače 1340 p
nix, na osnovu njegova osobnoga izvida i pismenog
iskaz
pa
Bosn
zavi
(27) Gl. JIREČEK-RADINIĆ I 218-225, II 11-13, III 73-98, 171
destructe», VMH I 486, CDC VIII 473
(28) Gl gore u 260, b 45.

pospano
pravoslavce, bili susjed
kralju i
u komu
1453 g
kako
tadašnje bosanske kr
čini
od
bosanski krstjani nijesu pripadn
da
Turska
eparhi
crkve i njezina obreda. *Prvi kematizam srpske mitropolije banjolučko-bihačke za g. 1901* piše (29) «
Krajini nije bl

N
G
(29) *Prvi kematizam*

[illegible] prvostolnog **naroda prije Turaka. Ti su krajevi** [illegible] pod [illegible] od hrvatsk[illegible] kraljevstv[illegible] **u kojoj nije trpljena** [illegible] [illegible] [illegible]

= *Pomoćnik izvora hrvatske historije*, I–II (Zagreb 1914)

= *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* I–al (Zagreb 1867 sl.)

= *Regesta laterenensia*, u Vatikanskom arhivu

= *Regesta pontificum romanorum*, I-II, izd. P. Jaffe (Leipzig 1885-1886)

= Lj. Maković, *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti* (Rim 1963)

= stranica

= Srpska kraljevska akademija nauka (Srijemski Karlovci)

= *Starine*, I–al. Zagreb 1869 sl.)

Stojanović (Beograd-Srijemski Karlovci 1929–1934).

= sveti

= *Tabula Peutingeriana*, ed Miller

= *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, I–al. (Split 1921 sl.)

= *Veteres monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, I-II, A Theiner (Roma 1859–1862).

= *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, I-II, izd A Theiner Roma-Zagreb 1863).

= Waddingus L., *Annales minorum*, I–XXXII Rim 1731–1 izd Rim

I–XVII Wien 1853–

= *Zbornik Ilariona Ruvarca*, I (Beograd 1934)

KAZALO NAVEDENIH SPISA

Ancelius S. *Liber [illegible]* rerum Iang. B.

Anker M. A. Scarabelli C., *L'Italia descritta nel [illegible]* e [illegible] compilato da Idrisi. Roma 1883

Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum libri qui supersunt* [illegible]

Anastasius D. N. [illegible]

Andelić P. *Sredanjevo* [illegible] (1958) 194-6

Annales fuldenses [illegible]

Anonimus [illegible]

Anonimus [illegible] *geographica globi terraquei synopsis*, Trnava 1746

Appian S. [illegible]

Ivan Marko [illegible]

Barić [illegible]

Bartol A. Th., *Gregorio di Nona*

Bašić P. *Schematismus topographico-historicus Custodiae provinciae [illegible] ad Dom 1867.* Split 1867

Bazarević [illegible]

Benada V. [illegible]

Ep[illegible] [illegible]

Sv. (1928) [illegible]

Nadbiskupski [illegible]

[illegible] *Zap[illegible]* *Rad* 300 (1954) 475-535

Бабић Н. *Гегра[illegible]*

Barišić F. [illegible]

Bartoli M. G. [illegible]

Basarić S. *Kratka upu[illegible]*

Dioclitska perjanica [illegible]
ume 17 (1887)
— *Relazione data all'Imperatore dal suo Ambasciatore* [illegible]

Bešlagić Š. *Nobl* [illegible]

Bilać O. *Reisen in Bosnien und der Herce*
Bogdanović G., *Povijest narelja u Posavini god 171*
(*GZM* 19 (1907)
Bonifačević J., *Istočne granice Tomislavove, Kretimirove i Zvonimirove Hrvatske u ranoo-dravskom interamniju*, u *Rad* 286 (1952) 143-170
[illegible]
Bonfinius A. *Rerum ungaricarum decades* [illegible]
Venet.
Bonnard M., *Topographia magni regni Hungariae cum adn. Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Serviae et Bulgariae regni*, Wien 1718
Bourgarel W., *Les Illyriens en Grèce et en Italie*, Genève 1943
Bubet A., *Die Kottarer*, Stuttgart 1953
Bulić P. *Gdje je Zablatje?*, u *GZM* 4 (1892)
Bunjanin H., *Hrvati i Hercegbosna*, Sarajevo 1940
Božić T., *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, Beograd 1952
[illegible]
[illegible] M., *Motivna analiza Murse i Cibala*, u *Program vinko* [illegible]
[illegible] VIAD [illegible]
[illegible] N. *Commentarii*, izd. A. Heinecke, Bonn 1836
[illegible] M [illegible] VAL [illegible]
[illegible] *regum et ducum Transsilvaniae* [illegible]

de Salona e delle sue reliquie, u BAND, suppl
[illegible]
Split
208-304
Horatii Matice
[illegible] Zagreb 1922
[illegible] BYALEK, [illegible]
Arkiva Zagreb 1912-1913
[illegible]
[illegible]
[illegible] M [illegible]
rum gen [illegible] I.
Wien 1857
Cassiodorus
319 Berlin 1894
Cabula Peutingeriana, izd. M. Mill[illegible]
[illegible]
Tropolis 1896
[illegible] G. [illegible]
Bonn 1838-9
Celestin VI., *Opis nak*[illegible]
[illegible] CONDYLAS L. *De* [illegible]
[illegible] N., *Historia*, izd. I. Bekker, Bonn 1835
[illegible] [illegible] [illegible] 1891
[illegible]
[illegible] Napoli 1650
[illegible] *Historiae contome*, izd. A. Meineke, Bonn 1836
[illegible]
I-II, Firenze 1892
[illegible]
[illegible] P. [illegible]
[illegible] *Constantium*, u *MGHAA* IX/1
[illegible]
[illegible]
[illegible]

... SERGIJEVSKI D., *Novitates Musei istoriografski S...*

... DUBROVIĆ VL., *Hercegovačke manastiri*, u GZM 25 (1913)

— *Pitanje o poreklu Katromanića*, u Prilozi za hrvatsku ...

— *Dubrovnik u srpskim sedamlovima i letopisima letarov zbornik* Dubrovnik 1931

— *Mattej i njegovo srpsko-pravoslavno općina*, Beograd 1933

— *Teritorijalni razvoj bosanske države u srednjem vek* u GSA 2 147 (1935), 3-47

— *Historija Bosne* I, Beograd 1940

DANDOLO A., *Chronicon venetum* (ed Muratori, *Scriptores rum italicarum* 12 (1728) 9-416

DANIČIĆ D., *Hvalov enkopit*, u *Starine* 3 (1871)

DANILO, *Žitije Urošа I* (ed Đ DANIČIĆ *Životi kraljeva i episkopa srpskih* 1866

DEMOUGEOT E., *De l'unité à la division de l'Empire rom... 395-410*, Paris 1951

DENIKER J., *Les races et les peuples de la terre* Paris 192

... *chez de Ravenne (368-715)*, Paris 1888

... *O Nikoli Altomanoviću*, Beograd 1932

— *Dubrovački tributi*, u GSA II 168 (1935)

— *Zemlje Hercega sv Save*, u GSA 82 (1940)

DIO CASSIUS, *Historiae romanae*, Hamburg 1750

... *Razvade između Pontusa i Adrie u teanon...* Beograd GZM 9 1908

DIOKLECIJAN, *Život sv Simeona*, preveo L. Marković u *Spo...* književ radenje, II 282 Beograd 1935

... *Mattenübertritte vom Katholiken zur Orthodoxie im* ... 1934

... DJ. CASSIUS, *Historiae romanae* ... Hamburg 1750

... *Ecclesiam se ipsi et vocum*, Pecuh 1646

... *Les ancien... d'Ibsit* (1895)

... 1926

... 1949

— *The state... Ecclesiast...* 1956

... WENDECKIUS, *Historia vitae imperatoris Sigismundi* ... I IV Mo... 1728

... *Jona*, u MGH-SS I 135-218 Hannover 1826

... *Tri... izvori za istoriju Jugoslavije* u Brastvo 26

... Beograd 1932), 30 (1939)

... ENGEL J. C., *Geschichte des Ungrischen Reichs und der mit demselben verbundenen Staaten* ... Halle 1797-1804

EUNAPIUS, *Historia*

— *Vita Constantini*, u PG 20, 909-1232

... 1867.

... ČELEBIJA, *Seyahatnama*, gl Sabenovik

... *Illyricum sacrum* I-IX, Venezia 1751-1819

... Leipzig 1861

... II ... AHIÖ)

... 1908

... 1956.

... 1886.

... 1956

— *Ungedruckte und wenig bekannte Bistumerverzeichnisse der orientalischen Kirche* BZ 1 (1892)
— *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Notitiae episcopatuum*, u *Abhandl der k Bayer Akad der Wiss* I Kl. 21 (München 1901)
Corpus poeticum romanorum I und Th Mommsen u Berlin 1930
Čilović L., *Zur physischen Anthropologie der Albanesen*, u Wi
Gelcich V. *Istina o bogumilima*, Beograd 1949
Ghiberti G., *Bibliotheca bio-bibliographica della Terra s dell'ordine francescano*, Quaracchi 1927
Golubich F., *De origine seraphicae religionis franciscanae progressibus* I II, Roma 1887
Georgius Cyprius, *Descriptio orbis romani*, ind H Ge Leipzig 1890
Gjalski Balthasar C. Stanak u GZM I (1892)
Gregorii & Magnus *Epistolae*, u MGH Ep II, *Registrum* MGH Ep I II
Grivec F. *Diktys Axenmanjevega glagolskog evanđelistara* u *Slovo* 3 (Zagreb 1953), 5-34
Gualdo Priorato G., *Historia Leopoldi Caesaris* Wien 1685
Guglielmotti A. *Storia della marina pontificia* Roma 1886-93
Guglielmotti A. *Storia della marina pontificia* Roma 1886-93
Hadžimihalić H. *Rasprava Ali Čauša iz Sofije o timarsko*
— *O nekim lokalitetima iz povelje Bele IV od 20 V.*
Hamm J., *Duttrante glagolskih tekstova* u *Radovi* [illegible]
— *Glagolitica* u Byzantion XXI (1951) 1-63.
Hauptmann F. *Die Nomokanon-Vorrede des Johannes Scholastikos* Kanonistische Studien und Texte 1 Bamberg 1950
Hergenröther J., *Photius, Patriarch von Constantinopel* III
Regesten
Handbuch
burg Br

— *Entstehungsgeschichte der Kirchenslav. Sprache* Berlin
grad 1955
A. A., *Lexikon latinum*, Zagreb 1742
K., *Atlas to the prehistory of the Slavs* I-II, Lond
— *Kulturo i bosanski franjevci* I-II, Sarajevo 1912 1913
— *Dva tetopisa Bosne Srebrene*, Sarajevo 1919
— *Problem dolaska franjevaca u Bosnu i osnutak b*
— *Spomenici kulturnoga rada franjevaca Bosne Srebr*
Mostar 1927
— *Problem imena Bosna*, u PV 37 (1930) 1 5
JELIĆ L., *Pontes liturgiae glagolita-romanae*, Veglae 190.
— *Narodni kalendar Zadar* 1898
JIREČEK K., *Die Wiechen und Mauerlachen in den L*
lern von Ragusa, u *Sitzungsberichte* (Prag 18
— *Die Edelleute von Hum*, u WM 3
— *Das christliche Element in der topographischen*
menklatur der Balkanländer, u *Sitzungsberichte*, W
1897
— *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des*
Mittelalters I Wien 1902
— *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und*
Bosnien während des Mittelalters Prag 1916

M., *Narodno blago*, Sarajevo 1888
portraits de souverains pourtraicts sur des
L., *Pregled povijesti Hrvata*,
Historia critica regni Hungariae
Geistl 1900
Heortologie, Freising 1911
zu Endliches, *Kerum hungar*
ana I
povijestnica, Zagreb 1888
(1197 1204), u *Rad* 136 (1898 200 222

Kovačević I., Beleške za proučavanje Miroslavljevog [illegible] u Istorički časopis 1 (Beograd 1948)

Kozłowski L., Kultura łużycka a problem pochodz[illegible] u Memorius of the IVth Congress of Polis[illegible] in Poznan, Lwow 1925

[illegible]rodstvo Hrvata, u Pop Dukljanin, Ljetopis [illegible] Šišić I pp. 383-420, Monti, Ljetopis popa Dukljanina, Kuković, Kronika hrvatska iz XII vieka, u APJ I [illegible]

Krekvelaković H., Stari bosanski gradovi, u NŠ I (1954)

—— Sarajevo i dvori bosanskih namjesnika (1463-1878) u NS V (1956)

—— Počinci na Neretvi, u godišnjaku Narodna Sarajevo 1955

Krumbacher P. Einleitung in die Geschichte der grie[illegible] Sprache Gottingen 1896

Kuhlmayr F. Die Vukovarer Comitat Osijek 1894

Kukuljević I. Iura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I Zagreb 1861

—— Kniž[illegible] Hrvatske

Kulibakin S.M. Paleografska i pravna ispitivanja o Mi[illegible]

Kusevo M. St Naum, u The [illegible]

Lasić D. Fr Bartholomaei de Alverna, vicarii Bosnae 1367/1407 [illegible] VII

—— De vita et operibus Iacobi de Marchia, Sarajevo [illegible]

Istituto Veneto 73 (1914)

[illegible] I Dubrovnik

M. [illegible] Napoli 1680

cesco III, Napoli 1680

R., Bihać i bihaćka krajina Zagreb 1890

Ma Narod i zemlja Hrvata, Zagreb 1939

[illegible]

Lettich R., Ungerische [illegible] Studien 84 (Berlin 1910)

[illegible] F., Zemljopisna i geopolitička položaj chrvatskih zemalja).

[illegible] BiH I (1942) 59-77

—— Croatian Nation (Chicago 1955) 71-100

[illegible] u GZM 11, WM 8 (1902) 503-555

[illegible] i splitskom hercegu, u Rad 26 (1874)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— *Hrvatsko Bosne i Hercegovine*, u HR 4 (1954) 17-31

— *Pastirak Vlaho*. Buenos Aires 1956 gl. RP 515

— *Hrvatski tabor na Duvanjskom polju god 783*, u HR

— Dr. N. M. *Gdje je bilo tijelo biskupije Sarsitre* u *Dobri pastir* 8 (Sarajevo 1957, 65-68 77 gl. RP 1931

— *A. Venuncij ili sv Duje?*, u HR 8 (1958) 230-23 gl. RP 1-18

— *Župa Hlivno u Bosni vladarsko dobro hrvatske* va, u HK 16 (1959, 81-92 gl. RP 470-482

— *Crnutak dubrovačke nadbiskupije*, u HR 8 (1959) 148 15. gl. RP 266-28

— *Migrations of the Slavs into the Danube basin and th* historians u Croatian Review 2 (Chicago 1959)

Symeon the Great on May 27, 927, u *Journal of Cros*

Bosna i Hercegovina III Etnička povijest BiH Rim

Franjevačka Bosna. Razvoj i uprava bosanske vikarije i provincije 1340-1735. Rim 1968

Crvena

— *Za hrvatstvo i hrvatske*

MANDIĆ M., *Povijest okupacije BiH (1878)*, Zagreb 19

— *Dva talijanska putopisa po* untoku iz 10 (1878)

rasprave, u GZMnz 4 (1950)

Dindorf

gl. Nestor

u srednjim vijekovima, Dubrovnik 1914

Tafel, Ravensburg 1857

Wien 1897

Annales camaldulenses

De administrando

1949

NYÁRY A., *Monumenta* ... *királyi korábol* II

Il Tre documenti [illegible] *Ragusa* [illegible] *Archivio* [illegible] *storico, Ragusa Argentiner* u LZM 28 (1916)

Epistola synodalis [illegible]

della nobilissima repubblica di Ragusa

Historiae ecclesiae viecha I–II *Zagrebi* [illegible]

[illegible]

NOVAK G., *Prastori Splita*. Split 1957

Povijest Dalmacije I. Zagreb 1944

Srpske oblasti u X i XI veku u GSUD 48 (1896)

Hanlı Kalfa ili Catib Celebina turski geograf XVII st. o Balkanskom poluostrvu, u SSA (1899)

[illegible] D., *The bogomils*. Cambridge 1948

[illegible]

[illegible]

Chronica. In Ramanos PG 14

Chronica della provincia Bosna Cristina e come fu divisa dalla provincia di Bosna Argentina. Udine 1648. 2. izd. 1691

Origo gentis Langobardorum, u MGHSS rerum langob.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

epigraphische Unicat widmungen zur Geschichten Provinz Dalmatien u WSA 1-12

[illegible]

[illegible]

Hannover 1870

[illegible] 1933

bosanskih biskupije 21

[illegible]

[illegible]

[illegible]

crkva bosanska i krstjani. Zadar 1861

[illegible]

[illegible]

[illegible] Arch 167-179

[illegible]

Die Urs

lung 1221

1911

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1964., 26[illegible]

[illegible]

De thematibus, ed. I. Bekker, Bonn 1840

1875

Povest' vremennykh let' Čast I, izd. S. Lihačev
grad 1950.

Annales Hungariae

Poviestnik izvora hrvatske historije I, 1, izd. F. Š[illegible] Zagreb 1[illegible]

PROCOPIUS CAESARIENSIS, *Historiarum tetras* (De bello [illegible]

PROSPER, *Chronicon*, u MGH Chronica minora I

Chronica dicta Pulcava, scripta an 1374, u [illegible]
rum bohemicarum V, Prag 1893

PSEUDO-CAESARIUS, *Dialogus* PG 38

PSEUDO-SCYLAX, *Periplus*, izd. C. Müller, Paris 1882

PTOLEMEJ [illegible]

[illegible]

[illegible]
vrijeku, u *Književnik* I (1861)

— *Asseman(o)v ili Vatikanski evanđelistar*, Zagreb 1865

— *Prilozi za povjest botaničkih putovanja*, u *Starine* I (1869)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— *Bogomili i patareni*, 2 izd., Beograd 1925

RADIĆ P[illegible] *Ljetopis [illegible] do godine 1513 god[illegible]* Starine I (1867) 172–92

Srpsko zagorje das spätere Bosnien,

[illegible] 16 (Oldenburg-München 1957)

[illegible] *vojvoda von Bosnien, Sandalj Hranić-Kosača.*

[illegible] 19 (1897)

[illegible] u MSM 14 (1883)

[illegible]

[illegible] *aphia et Guidonis Geographica*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *ragusina*, u MSM 25 (1893)

[illegible]

[illegible] *nöge zur Landeskunde*, u WM 10 (1907)

[illegible] *Pravopis s pravo slovenštine u crkvenom b[illegible]*

[illegible] *na Hrvatsku* I, Zagreb 19

[illegible]

[illegible]

[illegible] Zagreb 1[illegible]

[illegible]

[illegible] *den Zeugnissen*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *de Hagya u*

[illegible]

[illegible] Zagre[illegible]

[illegible]

[illegible] *Zagrabiae*

[illegible] *epistolae*

[illegible] *do g. 1[illegible] u Srpska pravosl[illegible]*
tar 1904

[illegible]

Schmettau, *Memoires secrets de la guerre de 11. les campagnes de 1737 1738 1739*, P.
Schlichenhardt K., *Die Universer und ihre im* Bet. n 1937
Slive-Dietzky J. *Rassenkunde der Altslowen* Stuttga
Sobeck P., članak o *Le Verna* (1913.
Bet. n. 1907
Sibenitus, *Epistolae*, u MGHAA XI, 1
Skarić Vl. *Župa i grad Borat u Bosni*, u *Prilozi* 2
— *Sarajevo i njegova okolina* Sarajevo 193
Skok P., *Dodatak Slovenu na Mediteran*, Split 1934
— *Makedski grad*, u JIČ (1937 92 1)
zur thrakisch illyrischen Ostromanistik... u
Smiljanić Pavuvljanin, *Život sv Simeona*, izd. L. Mitković, Beograd 1939
Stojanović Lj.

Vjesnik 1 II izd. A... 1946
Vjekoslav Klaić (= fr Ivan Kopsarević), *Paleoprasince et expositio totius almae provinciae Romae Ar.*
Leipzig 1864
Itinerarium
GIDBiH 9 (1958) 177-222
Vrhbosna?, u Sarajevo (Sarajevo
1 7 (1955 37 51

— *Geschichte des Landes Bosnien und Hercegovina*, Wien 1900
— *Istorijska o postanku bosanske banovine*, u GZM 18
Hercegovina, u *Studien* I
— *Illyrisch-albanische Forschungen* I II Wien 1916
Kako e kada je Hrvoje postao veliki vojvoda bosanski, u GZM
THALLÓCZY ALDÁRY, *Codex diplomaticus*, u *Monumenta Hun*
THALLÓCZY BANABAS, *Codex diplomaticus comitum de Blagay* Budapest 1897
THALLÓCZY [illegible]VATH, *Codex diplomaticus banatus*, cas
THEOPHANES *Cosmographia*, izd C Boor Leipzig 1885
THEOPHILUS SIMOCATTA *Historiae*, izd Boor Leipzig 1887
THOMMEL G., *Geschichtliche, politische und topographi[illegible] statistische Beschreibung des Vilayet Bosnien das ist e[illegible] genellische Bosnien nebst Türkisch-Kroatien, der Herce*
THOMAS ARCHIDIACONUS, *Historia salonitana* izd F Rački u MSM 27, Zagreb
[illegible] *de geogr Gesell* 23 (Wien)
— *Bosnia*, u Pauly-Wissowa III (Stuttgart 1899
TIMON A., *Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte*, Ber
TKALČIĆ [illegible] *rabiensis*
[illegible] S., *Altkirchenslavische Grammatik*, Wien 1954
Slavonske banovci, u GZM 9 (1897)
kronike bal[illegible]
spomenice, u GZM 23 (1911) 1 162

— [illegible] u GZM
— [illegible]
— [illegible]
1892 1
— *Bosnien*, u PHZBiH (1942)
— *Vrhbosna i stolica BiH*, u PHZBiH 1942
— *Bo[illegible] na crkva*, u PHZBiH (1942)
TUBER [illegible]
J H Schwandtner II, Wien 1746
[illegible] *F stalia sacra sive de episcopis Italiae*, 2 izd, I-X, Venezija 1717 1722
[illegible] *Imotska krajina*, Split 1953
[illegible] *Liturgija s Petrs slavica*, u *Acta ac*
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] M., *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven*
[illegible]
(1939) 461
M
H
M

— *Da li je sačuvan original izprave Kulina bana?*, u *R* [illegible] 2 (Zagreb 1955) 5-27
VULIĆ N., *Reka Balkanus*, u GSA (1933) 3-12

WAHLE E., *Deutsche Vorzeit*, Leipzig 1932
WEISS A. *Die Herzegowiner u. Mort der* [illegible] (Wien 1889)
— *Die Bosnier*, 2. izd. (1895)
WENZEL [illegible] Budapest 1880-1
WICKEN VAN, *Zur sprachlichen und stilistischen Wür* [illegible] (1941)

ZANINOVIĆ A., *Pogled na apostolsko znanstveni rad dominikanaca u hrvatskim zemljama*, u *Bogoslovska smotra* 8 (Zagreb)
ZARNIK B., *O ranjem sužanju evropskog pučanstva*, u *Kolo* [illegible] Zagreb 1925
ZIPSER G., *Die römische Herrschaft in Illyrien bis Augustus* Leipzig 1877
ZLATARSKI N., *Izvestijata za b'lgarite v' kronikata na Simeona Metafrasta i Logotesa*, u *Sbornik za nar. umotvor.* 24 Sofija 1908)
— *Istorija na parvoto b'lgarsko carstvo* I 1, Sofija 1918
— *Istorija na b'lgarskata dr'tava prez srednite vekove* I 1-2 Sofija 1918 1927 1934 1940
— *Die Besiedlung der Balkan halbinsel durch die Slaven* u *Revue internationale des Etats Balcaniques* 2 (1936)
ZLATA[illegible] [illegible] u *Radovi* [illegible] 1900

KAZALO
mjesnih imena

Abasra 460
Abasa 33 430
Abasia 120
Abrenda 3
Ad Aquas 3
Adrianopolis 441
Adriatik 1 51
Adriatik 15
Adriatik 182
Adriatik 326
Afrika 24 423
Afrika 3
Ahmići 437
Akvileja 18 19 21 23 185 19
Albanija 204 205 214 326 329 [illegible] 422 423
Albanija 302
Albanski [illegible] 424 425
Aleksandrija 180
Alessandria 64 123
Alpe 19 29 32 5 185 427
Alpe Julijske 32 33
Alpe 40 41 42
Amselfeld 441
Anadrija 460
Anatolija i Srbijska 424 425
Andrinopolis 328
Andrija 444 445
Andrija VI
Anđeli i crkva 420
Anhialo 460
Ankona 444
Armenija 82
Arnautluk [illegible] 89
Aparuh 151
Arsanas 440
Asia 75 483 485
Asirija 178
Asos 1 6
Atos 284 367 372
Augustova granica 140
Austrija 169 170
[illegible]
[illegible]
Avarska 1
Avarski [illegible]
Azijska [illegible]
Azijska turska 420
Azijska [illegible]
Azijska [illegible]
Azijska [illegible]

V Maria Cuteve opatija 245
Johannes, crkva 78
Bezzuoli 107
[illegible] 73 20 143 163 180 183
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 73 [illegible] 126 63 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 180
Bihać 47 164 165 167 168 173 176 178 179 180 181 198 199 480
Bijeli Hrvatska 33 57 65 66 69 70 71 79 90 94 95 102 112 114 118 127 175 190 205 211 213 214 216 328 334 335 336 345 369 391 398 435 450 451 453 471
Bijela polja 89
Bijelena 176
Bijelo polje 110
Bihi 89
[illegible] 44
Biograd 47 100 103 151 445 470
Bistrac polje 89 224 497 498 503 529
[illegible] 199
[illegible] 26 71 96 140 146 [illegible] 502
[illegible]
Blagaj [illegible] 44 45 50 441 443 457 488
[illegible] 81 38 268 337
[illegible]
[illegible]
[illegible] 355
[illegible]
[illegible]
[illegible] 45 5 [illegible] 88
196 207 208 209 210 213 218 220 222 246 329 330 331 334 336 [illegible] 343 347 348 349 [illegible] 388 404 425 427 [illegible] 450 452 494 500
Bielaso 97
Bielanica 100 192
Bielašnica 17 59 75 [illegible] 93 204 44
[illegible]
Bosna [illegible] 94 91 [illegible] 139 158 162 284 [illegible]
Blagay 139
Blatnica 73
Blatno jezero 21 22 [illegible] 506 509 512
Blato Mostarsko 302
Blaću 44 79
Blizna 121 253
Bobovac 78 137 247 262 280 325 601
Bobovac 137 308
Bočac 113
Bogatol 109
Bojana 13
Boka Kotorska 22 25 87 132 139 168 169 175 199 204 331 333 337 489
Bona 104
Borać 78 140 247
Borak 107 109
Bored 78 89
Borinski vis 73 75
Borje 73 161 187 408 511
Borje 61 72 73 74 75 76 116 117 130 172 173 188 190 203 204
Borje-planina 17 21 26 61 62 444
Borova glava 63 64 65 69 70 71 72 73
Borova glavica 73 75
Borova glava 62 63 72 74 75
Borova planina 73 5
Borova planina 5 [illegible]
Borova [illegible] 73 5
Borova poljc 63 64

[illegible] 73 175
[illegible] 51
[illegible] 54
[illegible] Petrovac
[illegible] Sarajevo 51
[illegible] 57
[illegible] 460 463
[illegible]
[illegible] 51 5
[illegible] 65 [illegible]
[illegible] 86 89
[illegible] 24 [illegible]
[illegible] 85 145
[illegible]
[illegible]
[illegible] 55 56
[illegible] 55 56
[illegible] 435
[illegible] 29
[illegible] 52 154 [illegible] 286 [illegible]
[illegible] 23 [illegible] 363 [illegible]
[illegible] 55 56
[illegible] 398
[illegible] 239 394 [illegible]
[illegible] 145 [illegible]
[illegible]
[illegible] 154 428 429 488
[illegible] 154
[illegible] 45
Brčansko 80 159 247 325
Brcca 25
Brcze 44
Brcsovca 124
Brcze [illegible] 21
Brc 145
Brka 12 133
Brcsovca [illegible] 109 138 266 [illegible] 356 382
Brcsl 89 24
Brcsovac grad 502
Brcsanovac grad 273
Brcsanovac 475 492
Budapest 59 273
[illegible]
[illegible]
[illegible] 331 [illegible] 423 430 431
[illegible]
Bojanus Aztes 476
Boc 511
[illegible]
[illegible] 292 307 376 392 422 418 519 532 534
Bogojno 138 172 247
Bohovec 138
[illegible]
Bosanska [illegible] 502
[illegible]
Bosna 78
Bosnam 396
Bosna 91 106 107
Bosrk 78 134
Bosanmon 441
Bosak 91
Bosko [illegible] 147
Bosovače 80
[illegible]
Bosnapna 78
[illegible]
[illegible]
Campus 83
Capella 444
[illegible]
[illegible] 171 173 176 182 212 294 341 346-7 348 350 370 415 429 494 510
Castra 21
Castrum novum 21 22
Catara 460
Cavtat 137 440 437 445 446 457
[illegible] 177
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 113
[illegible] 44
[illegible] 44
[illegible]

Chave
92 103 217 337 340
99 269 366
Chelmus 130
Chevin 83
Chicago 5 463
Chiwa 232
Chluz 139
Chulin 398
Chole 7 394
274
na 214 216 239 347 353
76 388 393 399 413 421

Chrisatia 62
Chrlms 353 393
Chrlmus 92 357 398 471
Chrome 30 35
Chu 106
Chua 143
64 114
64 66
Chruna 64
Chua 67
Chuun 64
Chuus 64 75 144 281
Chvuna 121
Chuz 139
Chuch 116 117
Chua 157
Codiviet 139 154
Cnunica 82
Cobonia Aelia Muna 39
Con 103
Cnaička Brina 102
Cena Cerva 20 47 137 138 140
Cmi vrh 73 75
Cmo more 33 55 37
Cmarica 112 122 164 169 176
179 181 254 270 274
Croatia Alba 21
Croatia seu Ci
Croatie 180
Croatie turque 180
Crobatia 271
Croppa 525
Crvena Hrvatske 53 57
71 90 102 114 193
213 214 215 218
329 330 334 335 342 345
390 391 392 393 397 398
400 435 453 458 459 463
464 470 471
Crveno jezero 145
Crlpa 396
Cumania 392
Curia bani 85
Cvilin, grad 211

Cbuu 94 109
Cdve 43
Cajnice 137 139 145 150
Cajlpina 106 139 264 274 445
Catic 454
Cav, grad 268
Cazma 164 168 199 200 480
Cepel otk 224
Cerigaj 107 109
Crika 53
Cvrsnica 26 70

Dabar 99 105
Daburski, grad 94
Dale 96
Donje vuk
Donji kraievi 72
247 277
Donji kraji 72 79 81 83 112
117 172 173 174 198 189
333 455 456 490 510
510 512 522
neva
nevo 270 271 27
329338
Drina 1 22 25 2
7 59 60 7
111 124 1
142 153 1
1 0 190 1
445

530 531 535
Dugopolje 121
Dukat 30 37 47 55 93 100
102 109 191 211 213 214
216 217 334 335 336 337
338 340 342 343 345 347
348 355 370 380 390 391
407 450 459 464 469 470
471 496 524

Dvarje 145
Đakovo 261 289 478 479 491
505 529
Đurđevo 199

Ebro 424 425 426
Egejsko more 196 331
Egipat 422 424
Elmaino 441
Epidaur 445 446
Epidaurum 457 457
Epir 33 189 529
ros 35
Epirus 436
Erdelj 289
Esc avonie 180
Europa 45 329 393
Evropa 52 126 175 179 180
393 396

Fatnika 99 100 103
Ferara 486

Florentin 82
Foča 59 81 137 139 140 142
143 145 150 158 159 161
162 204 211 390
Fojnica 44 72 79 80 82 83 159

Francačka 203 495
Francuska 92 524 535
Frebrenuza 83

Grabeva 138 141 145 169 200
502
Gracka 53 376
Gacko 18 97 99 109 132 139
140 145 158 159 162 374
386 441 445 470

Geomilak 80
Gučja gora 89
Gu seno 103
Gvozd 214 220 347 399

Hadrianicum mare 20
Halma Homo 270
Heraclian 189
Heraklija 424 425

146 162 169 199
Hersek 140 167
Hervati Hrvatska 322
Hilandar 349 369 372
Histria 39 449
Hlaka 30 35
Hlevna 138

Hlevna 64 268 421
Hlm 67 379
Hluma 67 139
Hlvanjski grad 69
Hlvanjsko polje 65 444

71 72 100 117 118 139 121
122 138 139 142 144 158
159 162 172 189 268 294

Hrasnid 139 153 154 155 156

zemlja 72 92 111 140
25
21 25 74 285 423 428
421
197
Kaloča 466 491 535
Kamišnica 146 169 200
Kanižа 165
Kapela velika mole 74 165 445
Karantanska, Slovenska 309
Kirbera 163 186 208
Kirsevčica 79
Kreševo 72 83 17
Krupa
Krupica 193
Laetan
Latinlak

Lesnina 422
Libija 422
Libanon 1
Lica 1
Lica 1 167 170
180
[illegible] 3 126 132 137 141 197
356 472
Lipan, 75
Lipljan 57
Lisac 102
Livno 118
Lovćenska 40 506
Lužica 27
Lucca 78 80
Lukom, veliki mali 451 462
Lukavčevac 97
Lukovčić 64 78
Lukovčkom 65
Luka 70 104
446
[illegible] 465
70 102 103 106 [illegible] 113
139 140 211 212 534 356
557
Lukavac 97 100
Lukić 113 114 174
Lukić pelanka 113
Lukšić 145
Lupinac 85 86 87

Lukanje 92 99 140 143 162

Marchesa 31 32 1
326 422 430 5
Marijanca 83
Marija 236 40
Mar[illegible] 405

[illegible] 27 [illegible] 432 [illegible] 470
478 440 444 457 461 471
[illegible]
Mandolina 19 53 294 331
[illegible] 93
Azija 349 422
Mali Mrkonja 44 45
Mariscan 64
Marnići 106 [illegible]
Marijeta 21 133 136 173 2
Marina 380
[illegible]
Marinina 132
Marka 41
Martas 440
Marica rana 345
Marcinac 446

Marshal 26 71 96
[illegible] 75

Mavrovo 93 95 103 106 141
437 440 445 457
Mreža 21 49 331

Narenta 269 274
[illegible] 25 189 437 445 457
51

53 54 [illegible]
[illegible] 2 93 94 95
106 107
137
146
295

Osijek 30 33 36 37 [illegible]
Osor 130
Otlje 93 94
Ovcinium 146
Pad, rijeka 18
Paganija 94 96 104
Pakoštane 104
Palagruža 59
Palagruški otoci 33
Palagruški prolaz 33
Palagruški vrh 33
Palagruža 13
Palagruža 11 123 5 32 61
Palagruža 264 264 328
Palagruža 21 69 71 446
Palagruža 83
Palagruža 264
Palagruža 422 424 426
Palagruža 33
Palagruža 99 133 355 363 364
Palagruža 351 382 384 385 386
Palagruža po 92 94 99 103 139 263 271
Panon 100 281
Panonska nizina 396
Panonska 396
Papuk 175 188 189 198
Parenzana 443 480
Pasjak 97
Pasjak 78 140 24
Pavli, vilajet 140
Pečuh 21
Peloponez 43
Pelješac 93 103 169 378
Peruda 466
Petrov gvozd 396 511
Petrova gora 26 74 175 [illegible] 443 495 496
Petrovci 51 428
Peturgoe 396
Pinus mons 63 69 72
Piva 103 109 124 132 136 149 197 201 204
Pivske planine 93 97
Planjava 15
Plasa 85
Plasa 41
Plasa 5
Plasa 44 15
Plasa 490 494
Plasa 396
Plasa 175 188 189 198
Plasa 443 480
Plasa 97
Plasa 78 140 24

Rijeka 356 443
Rijeka 344
Rijeka 363
Rijeka 320 362 460 466 525
Rijeka
Rijeka 284
Rijeka 274
Rijeka 69 106 446
Rijeka 70 [illegible] 103 106
[illegible] 142 144
[illegible] 362 541
[illegible] 344 441
Rijeka [illegible] 76 441
Rijeka 198 [illegible] 496
Rijeka [illegible] 388 [illegible] 60
Rijeka 2, 2 213 338 339 393
Rijeka 112 282 286 333
Rijeničko polje 95 [illegible] 46
Rinkok 95 169 356 357
Rit 165 378 381 385
Rača 57 59 112 125 183 197 203 207 210 211 213 267 282 284 285 286 329 338 339 341 343 346 347 348 349 352 355 379 380 389 390 472 498 532 538
Rača riječka 17 21 22 25 203 214 327 425
Rača 65 74 76 99
Računi 100 106 107
Rača 99
Ravenna 332
Ravenna 2[illegible] 427 439 448 455 495
Rijeka 222
Rijeka 64
Rijeka 43
Rijeka 14
Rijeka 473
Rijeka
Rijeka 46
Rijeka 24
Rijeka 49 422 423 426 427 [illegible]29
Rijeka 78 125 137
Rijeka 145
Rijeka 120 425 438 470
Rijeka 32
Rijeka 440 445
Ribnica 339 343 496
Ribnica
Risan 97 103 132 137 145 160
Risena 97
Rim 13 20 57
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
510 512 517 51
532 535
Rudina 99
Radine 99 103
Rajčnik 387
Rumelija 167
Rumunjska 38 46
Runović 440
Ranja 329

Sal 194
Sala 130
Salac 125
Salinae 126
Salines 125 126
Salona 19 25 44 45 46 427 437 438 459 443 446 448 449 457 460 471
Samobor 125
Sana 17 80 112 113 116 273 442 443
S Maria, crkva 466 492
S. Maria, kustodija 82
S Ma[illegible]
S Ma[illegible]
S Bo[illegible]
S Fr[illegible]
S Mar[illegible]
S Mi[illegible]
S N[illegible]
S N[illegible]
S Nicolaus, samostan 83 84
S Petrus, crkva 78 154 236
S. Salvator, samostan 82
S Spiritus, samostan 82
S. Stephanus, crkva 78
Sandžak 460
Sanjak 49

Sanjak 33 168 1[illegible] 202
Sarajevo 113 175
[illegible]
Sarajevo 26 44 [illegible]
Sarajevo 155 [illegible]
[illegible] 476 484 532
[illegible]ko polje 75 76 79
Sarajevsko polje 154
Sarajevo
Sarajevo 32
Sarajevsko [illegible] 44, 445 452
Sarajevsko [illegible] 441 2 444 445
Sarajevo [illegible] 445
Sarajevo
Sarajevo 20 21 27 28 34 35 36
Sarajevo 38 39 [illegible] 125 126
41 49 5[illegible] 2[illegible] 125 126
[illegible] 128 133 152 163 [illegible]88
[illegible] 188 189 198 199 200
[illegible] 208 [illegible] 408 423 452
21 [illegible] 32 [illegible] 488
457 481 491 510
Sarajevo 34 38 46 425 437
Sarajevo 445 447
Sarajevsko polje 490
Sarajevska [illegible]ravnina 46
Sarajevska [illegible]rekvina 22
Sarajevo 117
Sarajevo 176
Sarajevo 176
Sarajevo 110
Sarajevo 382 464
Sarajevo 149
Sarajevo 427
Sarajevo 238 374 405
Sarajevsko 28 36
Sarajevska 169
Sardona 147
Sat 36
Sclavonia 53 74 117 122 254 [illegible]68 399 407 451 464 474 480 482 516 522 525 530
Scodra 342
Scupi 437
Scythia 31 32
Sebenico 430
Sedraga 147
Segna Jurjum 36
Segni 138 146 169 176
Sinjsko polje 453
Sepont 448
Serajo 422 423
Serajo 437 494
[illegible]
[illegible]
Serajo 167 168 199 [illegible]
Sikosa 208 437 457
Sirakusa 466
Sirmium 157
Skadar 342 435
[illegible]
Skelani 43 445 446 457 458
Skelani 33
Sklavonija 43 514
Skoplje 113 137 151 152 157 158 326 427 428 494
Skradin 143 147 162
Slano 103 294 385 471
[illegible]
116 117 122 134 153 160 163 168 170 172 173 178 180 181 182 199 200 214 216 218 220 244 246 247 248 261 268 399 415 417 478 479 480 510 515 522 [illegible]
Slime 145
Slovenija 20 40 176 203
Slovinje 173 214 395 397 398
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Sofija 143 162 163 167 222 294
Soko 131
[illegible] 124 132 136 273 276
[illegible]
[illegible]
[illegible] 111 [illegible]
[illegible] 188 [illegible]
296 [illegible] 291 [illegible] 398 [illegible]
4[illegible] 510
[illegible] 68 216 [illegible] 114 [illegible] 345 [illegible]
Solin 196 331 422 428 429 513

Spaserum 359
Spas 64 66 92 102 195 197
217 225 232 286 288 332
339 347 531 356 357 358
359 360 361 377 391 392
433 446 448 449 45. 457
458 462 464 468 471 472
473 474 480 482 487 496
497 514 513 517 518 519
[illegible]
Spomenum 237
Spreča 50 62 123 160 175 273
Srbija 20 42 59 93 111 125
137 138 141 144 153 154
183 205 207 208 212 222
284 290 329 330 355 359
374 378 379 380 389 392
414 423 464 519
Srebrenica 331
Srebrenica 78 82 83 125 155
157 176 487
Srebrenik 247
Srebrenica 157
Srebrenik 151 160 162 163 175
[illegible]
Srebrenica 62
Srebrenica [illegible] 294
Srijem 36 41 42 46 126 127
128 [illegible] 166 168 209
211 212 213 229 238 377
397 428 509 527
Srijemska Mitrovica 51 428 437
457 494 509
Srkanj 440
Stagnama 103
Stagno 274
[illegible]
[illegible] 151 280 460 461
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Stari Ston 103
Stipanica 121
Stjepangrad 77 91
Stolac 38 45 93 104 105 140
145 162 440 444 445 470
Stolnu Biograd 219
Ston 18 92 93 103 151 22
262 274 332 336 338 341
355 358 360 361 363
372 373 374 378
385 451 459 470
473 487 515 52
Strasburg 180
Studenica 96
Stylia 396
Suacum 460
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Sutjeska 72 82 83 99 100 176
247 292 302
Sutorina 137 146 150 169 199
Sv Barbara crkva 441
Sv Katarina, crkva 486
Sv Lucija samostan 520 521
Sv Marija, crkva 361
Sv Marija, kustodija 83
Sv Marija, samostan 85 86 147
344
Sv Matija, na Mljetu 49
Sv Marija de Gotto, crkva 246
S Andr [illegible] 155
Sv Benedi [illegible]
S Franj samostan 505
S [illegible] crkva 487
S [illegible] 484
Sv [illegible] 361
Sv [illegible] crkva 222 246
S Kre [illegible] samostan 67 [illegible]
453
Sv Lovrijenac brdo 94
Sv Marko, kapetanija 504 508

[illegible] Pas [illegible] 468
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] 395
[illegible] 111
[illegible] 46
[illegible] 435 436 451
[illegible] 34
[illegible] 45 162
[illegible] 49 68 168 170 172 173
[illegible] 178 [illegible] 182 183
[illegible] 189 190 228 259
266 267 288 393 403 480
[illegible] 243
[illegible] 29
[illegible] 71
[illegible] 70 78 79 102 112 113
118 144 58 59 121 212
264 334
[illegible] 62
[illegible] 53 61 62 71 72 73
81 83 111 116 117 120 125
132 152 157 160 162 173
186 222 228 235 236 269
272 277 290 291 310 394
395 409 476 484 510 527
Ussera 83
Usura 394
Usthopye 138
Ustikouina 59 75 139 161 204
390 445
Ustipračа 309
Uxora 130
Uxora 130 131
Uxura 131

Vag 21 30 37 40
Vah 188
Vakuf 113
[illegible] 29
[illegible] 328
[illegible] 328
[illegible] 264
[illegible] 22 33 37
48 423
[illegible] 189 264 328 435 456
[illegible] vukat 442 443
[illegible] 89
[illegible] 195 205
Varna 153 492
Varoliuk 45
Varsava 441
[illegible] 457
[illegible]
esenik
[illegible] 105
Vecerigotse 104 105
Vechenica 105
Vecla 460
Večerić 105 109 269 356
Velebit 48 144 146 163 168
[illegible]
[illegible] 95
[illegible] 64
[illegible] 119
[illegible]
[illegible] 43
Veliko jezero 345
Veljaci 102 104 269 291
[illegible]
Vellica 104
Venecija 40 146 151 170 193
267 391 431 447
Venetiae 5[illegible]
Verbasium 181 182
Verbosa 144
Verhocrup 83
Verona 465
Vesela straža 138 158 159
Vetenica 103
Vetnica 99
Vid 437 440 445 457
Vidgoia 64 80
Vidgossa 78 80
Vidin 392 484
Vidogora 15
Vidoši 63 64
Vidoštak 45
Vidaša 65 80 89 247
Vinkovci 30 35 36 37 41
Vinodol 57 74 204 204 328
Vipera 102
Virovitica 164 273 480
Viscla 35
Viscottum 82
Viskots 85
Visla 35 41 328

[illegible] 82 85
[illegible] 266
[illegible] 44
[illegible] 3 75
[illegible] 35 44 65 77 78 79
[illegible] 83 84 85 86 87 175
[illegible] 222 227 247 259 263
[illegible] 484 489
[illegible] 30
[illegible] 34
[illegible] 78 125 458
[illegible] 110
[illegible] 26
[illegible] 89
[illegible] 34
[illegible] 119
[illegible] 119 443
[illegible] 25 26 65 74 75 78 111
[illegible] 172 188 204 392 396
401 408 444 476 532
[illegible] 100 136
[illegible] 18 265 328 329 331
[illegible] 494
[illegible] 49
[illegible] 78 131
[illegible] 78
[illegible] 26 [illegible] 390
[illegible] 25 26 59 65 [illegible]
72 74 75 93 111 112 114
161 172 187 188 190 204
390 408 444 453
[illegible] 26 70 71 94 96 106 109
[illegible] 60 61
[illegible] 264 365
[illegible] 141 158
[illegible] 113 114 116
[illegible] 113
[illegible] 17 21 28 29 63 70 74
79 81 112 113 116 117 162
172 175 178 180 181 182
183 184 188 189 268 272
310 450
[illegible] 78
[illegible] 95 138 139 145 146
[illegible]
[illegible] 79
[illegible] 72 78 79 154 155
156 157 159 170 214 247
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] 92
[illegible] 184
[illegible] 6 [illegible]
[illegible] 293
[illegible] 39
[illegible] 169
[illegible] 422
Zavaklyn [illegible]
Zavrlik 47
Zavrnje 245
Zavrnje 382 382 453 471
Zavrsje 103
Zavrslovic 60 61 62
Zavrslovečka vrata 21 53 61 75 111 [illegible] 213 214
Zavrtod 68 69
Zavrtje 68 111 118 119 120 [illegible] 172 173 253 262 274 [illegible] 277 28
Zavrtje 166
Zavrtlje [illegible] 363 [illegible] 375
Zavrtje 75 [illegible]
Zavrtnik 5
[illegible] 15
[illegible]vyk 217
Zemljanik 113 114 116 236 237 247
Zemun 13 51 428
Zenica 44 45 50 224 247 340 443 [illegible] 446 457 458 488 [illegible]
Zenta 99 342
Zeta 53 97 99 336 341 [illegible] 343 344 346 349
Zetine 269
Zetlov 97
[illegible]
Zgrada 64
Zgrade 64
Zgrade 64
Zgrade

Bogumil P 249
Bol
Bolo
Bolo
Bolo

Dio[illegible] Simonis 280
E 423
47
[illegible] 168
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Hasan Hercegovac 160
Hasan Kamu 198
Hasanpaša Predojević 20
Helena Šubić 122
Heliodor 32
Heliodorus 93
Helleneerios
Hemanuel car 342 345
Henrik ban 256
Henrik de I
Heraklije I. 201 327 3
Herakleovci 431
Herceg Stjepan 138 161 363
Hergeszother J 425 426 427 128
Herman I 316
Herman II 316
Herman Celjski 283
Hermolaos 49
Heathij, biskup 438
Hieroeles 432
Hilarije ep s up 158 4
Hilarus 21
Hiupushan 264
Hoernes M 25 101
Hoffler A 65 78 79 261 479 520
Hostrek K. 513
Holzapfel H 178
Homan B 404
Honorije, car 426
Honorije I, biskup 442 443 444
Honorije I, nadb 438 440 442
Honorije I, papa 429 448
Honorije III papa 228 335 407
Horeates, konzul 440
braca 291
Hoshoja, kralj 296 305 308
Hrvat, ime osobno 290
Hrvatin Stipanić 115 119
Hrvatinići 124 174 377 383
herceg 152 175 241 43
Ivan Car, ban 270
Ivan de Casemare 89 409 477
Ivan de Proprio 292
Ivan de Silhanego 489
Ivan Duka 220 347
Ivan Dukon 431
Ivan Gorički 337
Ivan Gorjanski 317
Ivan Horvat 484
Ivan Hunjadi 155 304
Ivan Kapistran 537
Ivan Knanos 128 389
Ivan Morović 484
Ivan Mrnjavić 322
Ivan Nelipić 274
Ivan Ravenjanin 448 449 450 285
Ivan Schedenecker 489
Ivan Stojković 527
Ivan Tomašić 322
Ivan Turóczy 394
Ivan Vitez 156
Ivan Vladislav 213 355 453
Ivan II Komnenac 340
Ivan IV, papa 448 449 454
Ivan VIII, papa 209
Ivan X, papa 332 456 513 516 517

Jerković R 103
Jernej ban 236
Jeronim sv 32 33 52
Jevstatije patar. 34
Ajet Beg 152
Ježek K 65 72

157 163
543
561 566
576 577

Johannes Bukup 519
Johannes Diaconus 39
Johannes duke 451
Johannes knez 228
Johannes vojvoda 40
Johannes Nagni hal 25
Johannes Ravennas 47
Johannes Theutonicus 4
Johannes Zimisces 43
Jordanes 33 34 35 41 4
Jorga N 80 134 135 152
134 135 156 167 168
201 295 296 297 302
309 311 312 313 315
317 319 321 323 492
Jovan Nikolić 364
Jovan Upot 283
Jukić I F 63 79 81 135 141
169 184
Junije Filip II 26
Julije Nepos 44

Jurej x Berita 259
Juraj Kačić Matkova 141

284 292 293
333 124 432
31
141 164 179
44 135 165
445
41
42 43 44 47
473
184
14 162 221
55 463 469
111 528 537
119
127 18 253
405 405 406
452
112 113 121 122 123 124
128 130 133 153 156 157
158 161 163 164 165 167
168 169 183 188 192 193
235 240 251 252 254 276
Klement Ostrožki 500
Klement III Vibert, papa 35
217 552 460 463 469 472
Klement VI, papa 123 259 260
261 474 484
kan 290
Kocelj 432 453 509 511 512
knez 217 240 339

Kopitar J. 283
Konstantin IX Monomah 336
Konstantinović Despot 347
Konstantin Veliki 23 423 425
Kons antinović M. 157 158 161
Kos [illegible] 452
Kosače, obitelj 124 155 387
Kosenci 290
Kos [illegible] 264
Kos [illegible] J. 28
Kotromanić, knez 249
Kotromanić G. 343 344
Kotromanić Ivan 244
Kotromanić Stjepan 248 250
Kotromanići, rodbina 86
Kotromanići 77 235 285 289 290 300 303 315 384 385 410 419 503
Kovačevich 421 490
Kovač Dančić 310
Kovačević Ambrozije 184
Kovačević J. 369 511 537
Kovačević 140 157
Kozlowski L. 28
Krajina, župan 329
Kr [illegible]
Kre [illegible] 240 141 142
Kr [illegible] 234
Kr [illegible] II 70 102 122 127 211 212 334
K [illegible] Tomislavići 397
K [illegible] P. 20 52
K [illegible] 437
K [illegible] 438 443
K [illegible] 245 296 [illegible] 385 386 391 392 [illegible] 414
[illegible]
Kukuljević I. 68 177 269
Kunaković J. 35
K [illegible] 55 [illegible] 79 87 89 [illegible] 85 [illegible] 233 [illegible] 5 [illegible] 224 [illegible] 348 [illegible] 401 [illegible] 418 [illegible] 454 [illegible] 461 476 487 [illegible]
K [illegible]
Kurjepečić B. 173
Kuruzović 139
Kusseff M. 511
Kvirin, sv 437

Ladislaus, biskup 466
Ladislaus, vojvoda [illegible] 219
Ladislav [illegible]
Ladislav II Anžuvinac 195 219 [illegible]
Ladislav IV [illegible] 249 375
Ladislav [illegible] 135 136 [illegible]
Ladislav Napuljski 128 153 307 403
Lampridije biskup 232
Lampridius konzul 440
Lasić D. 322 527
Lašvanin N. 54 80 143 169 176 259
Lateranski Veronenus 22
Laugier 169
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Leav vojskovođa [illegible]
Leo VI [illegible]
Leo X, papa 152
Leo III Isaurijevac, car 430
[illegible]
[illegible]
Leon [illegible]
Leon [illegible]
Leon [illegible]
Leonardo [illegible] 421
Leopold A. 486 535
Leo [illegible]
Leo [illegible] 208
[illegible]
Leo [illegible] 256
Leo [illegible]
Leo [illegible]
Lorković R. 64 165 [illegible] 9 82 88 [illegible]
Lorković Mi. 180 [illegible] 196 [illegible] 1
Lo [illegible] 53

Lovro Osorski 462 463
Lucar G. 352
Lucije, papa 368
Lu [illegible] G. 122 124 233 253 262 [illegible] 276 288
Lu [illegible] I. 17 11 [illegible] 128 216 [illegible] 228 288 289 [illegible] 1 [illegible] 430
Ludovicus, kralj 64 [illegible] 378 424
Lutich R. 395
Lukarević I. 244 245 284
Lukas F. 186 187 188
Lukas G. A. 187
[illegible]
Ljubić S. 133 164 179 249 405
Ljudemil 208
Ljudevit, kralj 257 276
Ljudevit J. 64 65 [illegible] 11 [illegible] 124 131 193 253 254 264 267 [illegible] 285 [illegible] 290 403 405 406 416 421
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] d, knez 336

Madalbert 518
Madije, biskup 474
[illegible] P. 395 396 414
Mahmutpaša 80 158
Mahumeth ulten 157
[illegible] A. 388
Marin [illegible], legat 51
Marinović [illegible]
Maksim, biskup 39
Maksimin I. 26
[illegible] 293 304
[illegible] 189
Mal [illegible] 44 [illegible]
Manin A. 15
Manuel D. [illegible] 15 [illegible] 30 32 63 65 69 73 78 80 104 107 144 171 189 204 208 210 [illegible] 213 214 216 [illegible] 234 [illegible] 255 [illegible] 285 [illegible] 329 [illegible] 331 [illegible] 337 [illegible] 339 [illegible] 341 [illegible] 343 [illegible] 345 [illegible] 347 431 434 435 436 437 447 459 460 461 463 464 469
[illegible]
[illegible]
Mansi D. 420 [illegible] 461 465 469
Manuel car 347
Ma [illegible]
Ma [illegible]
[illegible]
[illegible]
Ma [illegible] kralica 280 286
Ma [illegible] Kotromanić 237
Ma [illegible] Spanheimska 419
[illegible]
[illegible]
Marin Bunić 243
Marin G. 439
M [illegible]
Marko, župan 339
Marko Anzelin 81
Marko Cornes 275
M [illegible]
[illegible]
[illegible]
Marquardt J. 17
Martin opat 449
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Mi... 129
M... 30 48 50
...
Mes... M... 3
Mes... I. 15
Mi... I... 9
M... 45 484 509 51
...
M... 326
M... Mat... 17 122 124
M... 217 337 338 339
...
Mi... Bo... 399
M... 50
M... 22 391 463
...
M... 504
M... 87
M... 305
M... I. M... 329
M... V. I... 28
Mihajlo Vidačević 328 332 333
Mihovil... sv 502
Mihovilović Juraj 122
M... 121
Mikac ban 122
Mikonich F. 22 223
Mikulčić Juraj 173
Mihadrin 522
Mil... N. 16
M... 185
M... L. A. 82
Mo... M... 222 517
Mi... Ge... 83
M... K... 1 Jo. 35 441
Milman, me 249
M... 388
M... 364 365
Milutin, kral, 279 379
M... 267
Mirković I. 369 371
M... 552
N... 344
M... 369 372
... 472
M... 1
M... Krst... 2

Mi... Za... 135
... 53 ...
... 95
... 34
Mi... 344
Mi... I. N...
... 20
... 2
Mi... H...
... 22
... 95
... 55
M... H...
M... 76
M... H...
Mo...
Mo...
Mo

Paulinus, kronist 32 440
Paulus, biskup 291
Paulus, Subić 67
Paulus Diaconus 38 39 40 44 448
Pauly-Wissova 31 51
Pavao, nadb. 420
Pavao, sv. 437 502 503
Pavao Borić 219
Pavao de Armaninis 294 403
Pavao II, papa 160 161
Pavao Horvat Šprančić 322
Pavao Hrvatinić 114 116 383
Pavao Jurjević 310
Pavao Komlinović 266 267
Pavao Kristić 302
Pavao I Subić 67 115 119 121 173 194 233 234 238 240 241 249 251 265 376 377 378 379 380 383 405 416 418
Pavao II Subić 377
Pavao Radinović 132 294 295 296 301 307 308 309
Pavao Radovojević 310
Pavičić S. 46
Pavić M.
Pavlović 132 140 155 157 502
Pavz C. 143
Perchinus, župan 67
Peregrin Saksonac 258 259 261 483 484
Pernice A. 45
Perojević M. 63 225 279 301 303
Pertusi A. 331
Pervan M. 483
Petar, biskup bosanski 278 475 487
Petar, biskup viročki 490 491
Petr, knez humski 356 357 358 366 367 368
Petar, metropolit 463 472
Petar, Miroslavić 373
Petar, sv. 318 424 439 503 509
Petar, župan 119
Petar Boleslavić 354
Petar Klešić 310
Petar Krešimir IV 213 214 216 338 391 461
Petar Pavlović 309 310 312
Petar Ranzanus 330-32
Petrantović B. 533 534
Petrina Tvrtković 209 302
Petrinienus Dr. 388
Petrislav 338
Petrović L. 341 415 480 526 527 533
Petrus, biskup 272
Petrus, car 212 334
Petrus, dvorjanin 67
Petrus de Armaninis 293
Peutinger 30
Pfeiffer N. 378 380 477
Pflug-Harttung 463
Pietro, knez 366
Pio II, papa 156 159 318 324 404 492 493
Pisani P. 146 169
Pisanus Bartholomaeus 72 83 485 489
Pittard E. 48
Plinije Stariji 25 29 49 51 65
Plinius II 20 25
Polibije 49
Polybius 18
Polo, Radinović 293
Pomočan, klesar 364
Ponsa Mađfar 467 478 479
Pop Dukljanin 34 55 57 63 66 69 70 72 73 90 92 100 102 103 104 105 106 110 112 113 127 196 204 211 212 213 217 328 334 335 336 337 339 340 341 342 343 390 391 396 397 407 408 453
Popović T. 142
Porfirogenet K. 45 55 62 66 70 71 76 77 78 90 91 93 94 95 96 97 98 99 100 102 104 105 112 118 125 126 127 172 190 203 204 207 208 209 210 211 250 327-328 329 330 331 332 334 345 408 429 433 447 448 449 451 452 455 511 512 513
Porga, vladar 190 448 450 455
Porin, knez 452
Porphyrogenitus 30 43 412
Potthast A. 522
Pray N. 492
Predimir 102 334 335
Predeg M. 147 149 168 169 198 201 538
Premid Osakar II 235 406
Prenjam, kan 207
Preonda, ban 236
Prvbislav 211 334
Prijezda, inc 227 228 236 250
Prijezda I 235
Prijezda II 235 237
Prijezda, Mali 231 236 237
Prijezda Veliki 233 245 246
Primus, sv. 437
Procopius 38 43
Prokić B. 335 338 370 398
Prokopije 42 44 47
Prosigoj 207
Prosper 41
Protomasa, Kotromanić 259
Pržibico 524
Pseudo-Caesarius Nazianzenus 31
Pseudo-Scylax 18
Ptolemej 29
Pucić M. 136 296 302 308 309 365
Pulkava 524
Rački F. 63 95 128 140 141 145 165 2'2 2'6 241 255 241 253 256 265 324 374 415 440 492 504 505 513 535
Radak, izdajica 157
Radich, trgovac 281
Radić, trgovac 281 282
Radić, Miltenović 365 386
Radić P. 167
Radin, gost 363 498 503
Radin Seoničanin 363
Radojković 387
Radivoj Hrstić 315
Radivoj Kristić 315
Radivoj Kristić, Ostožić 63 313 314 315 316 317 321 323 325 485
Radivojević 105 106 291 308 309
Radiz Christich 514
Radogost, biskup 55 465 523
Radnić Mijo 147
Radojičić N. 278 379 414
Radojičić D. S. 370
Radonić J. 132 365
Radoslav, knez 207 217 346
Radoslav, kralj 357 358 359 342 343
Radoslav, župan 361 354 365 373 374
Radoslav Pavlović 310 313
Radoslav Skočić 233
Ragnina N. 222 351
Rajnerij, nadb. 221 351
Rajmund de Bolato 480
Ramberti B. 143
Rastko Nemanjić 368 372
Rastić J. 287 523
Ratchus, svećenik 280
Ratislav, vojvoda 404
Ravennas Anonymus 51 444
Radoslav Babonić 114 236 237
Radoslav Humski 362 363 367
Radoslav Nemanjić 356
Ravennatski Komograf 441
Raynaldus 320 481 482 493
Rendeo I. 400 415 416 417
Renzo, knez 119
Restius J. 222 287 296 368 385 473 523
Reśetar M. 417
Réthy C. 400 415 416
Richter E. 167 182 199
Ritig S. 377 509 529
Ritter-Vinezović P. 169 176
Robert U. 55
Rode B. 492
Rösler R. 35
Röther A. 477
Roger II, kralj 343

Rogerije 347
Rogošić R. 494
Rolando, ban 236
Rolandus, knez 374
Roman III Argir 336
Ruf, biskup 426
Runciman S. 335 534
Ruvarac I. 81 103 197 265 269 374 473 538

Saba, sv. 147
Sakač St. 449 450
Samuel, car 127 212 213 235 435 458 459 471 500 521
Sandalj Hranić 132 153 267 294 301 308 309 310 313 363 365
Sanko Miltenović 270 271 272 277 365 386
Sankoviči 132
Sanudo 164
Saraka N. 271
Sarubanli-Paše 152
Sava Nemanjić 134 135 136 169 372 373 472 496 535 586
Sax C. 72 73
Schmottau 169
Schüdel M. 180
Schuchhardt K.
Schwicker 388
Schwidetzky J. 47
Scipio Nazika 19
Scylitza 338
Sderci P. 485
Sebislav, knez 131
Sedeslav 209 210 308
Seeck O. 22 31
Semikovići 289 291 293 420
Sencho, Miltenović 271
Sergejevski D. 51
Severin, papa 449
Sibislav, knez 226 245
Sicinius Macrinus 22
Sidonius 32
Sigismund, kralj 130 131 139 152 153 283 289 290 291 293 296 306 307 310 312 313 317 323 394 404 406 419 420 421 490 491 532
Simeon Nemanjić 368
Simeon Veliki 210
Siniša, Nemanjić 283
Sirink, papa 426
Sivogost 145
Sivrić Andrija 231
Skarić V. 62 77 78 79
Skilaks 18
Skok P. 94 494
Slavac, kralj 216 358 367 391 471
Smičiklas T. 252 401
Smržik S. 516
Solovjev A. 198 260 374 499 536 537
Spannhuser J. 37
Spinku M. 513
Srkulj S. 421
Stana, kći Dabiživa 104 291 292 293 297 298? 300 414
Stanev, povjesničar 335
Stanko Kromirjanin 386
Stanojević 335
Stefan, II Kotromanić 80
Stefan Dabiša 292
Stefan Nemanjić 368
Stefan Tomaš 314
Stefan Tvrtko 120
Stefano Mirce 278
Stefano, Cotromanich 241
Steinhauser A. 183
Stepanch 268
Stephanich de Bosna 121
Stephanus, biskup 488
Stephanus, knez 339
Stephanus, Krešimirović 212
Stephanus, Prijezdić 237
Stephanus, Urošević 405
Stephanus Dabiscia 288
Stephanus de Tergestis 504
Stephanus Magnus 236
Stephanus Thomas 320
Stephanus Tuercho 112 286
Steposius de Bosna 253
Stifan Tvrtko Tvrtković 311
Stipan, vojvoda 134
Stipan, Stipanović 130
Stipan Dabiša 292
Stipan Rajkovič 262
Stipan Tvrtko 305
Stiposius, ban 260
Stipoš, ban 260
Stjepan, ban 74 131 217 225-227 230 255 404
Stjepan, biskup 269 438 439
Stjepan, herceg 139 141 148 162 174 498
Stjepan, knez 315 217
Stjepan, kralj 491
Stjepan, nadb. 239
Stjepan, Nemanjić 355 356 357 369
Stjepan, Ostojić 296 299 309-311 312 314 491
Stjepan, Prijezdić 236
Stjepan, sv. 502
Stjepan, župan 363 [illegible]
Stjepan Babonić 67 114 118 525
Stjepan Borić 218 220 401
Stjepan Dragutin 237 238 283 374 377 378 405 419 481
Stjepan Držislav 127 212 213
Stjepan Herceg 138 159 323
Stjepan Kliški 67 119
Stjepan Kosača 91 156
Stjepan Lazarević 295
Stjepan Nemanja 196 341 343 344 365 366 367 368 369 370 372 393 472 496
Stjepan Ostoja 155 291 303 305 306 308 309 312
Stjepan Pribilović 275
Stjepan Prijezda Veliki 114 230-237 244 246 247 248 249 256 406
Stjepan Prvovjenčani 341 348 372 373 374 496
354 355 356 368 369 370
Stjepan Radoslević 475 476 487 488 491 492
Stjepan Tomaš 303 304 305 306 314-23 324 485
Stjepan Tomašević 62 156 158 159 [illegible] 323-6 492 493
Stjepan Tršćanski 505 506
Stjepan Tvrtko 112 255 487 488
Stjepan Veliki 231
Stjepan Vojislav 213 336 337 338 459 471
Stjepan Vukčić Hrvatić, Kosača 107 132 133 134 135 136 137 313 317 319 320 365 387 502 503
Stjepan I. kralj 213 222 235 248 249 459 471
Stjepan II. kralj 1115
Stjepan III. kralj 219 220 245 246 346 347 406 418
Stjepan IV. kralj 346 418 419
Stjepan V. kralj 256 392 404
Stjepan V., papa 434 458
Stjepan I Kotromanić 233 234 235 237-42 244 245 248 249 256 257 292 363 377 378 419
Stjepan II Kotromanić 67 68 71 72 80 81 83 87 111 114 116 120 121 122 123 124 130 131 173 174 193 195 197 230 232 233 242 244 245 247 249 250-65 267 268 269 272 279 290 291 304 317 363 364 365 379 383 384 394 406 409 414 416 482 484 486 536
Stjepan I Subić 234 235
Stjepanić, kapetan 253
Stjepho Cicurich 271
Stjepko Ciborić 271
Stjepko II Subić 234
Stočević Alipaša 147 148
Stojanović Lj. 229 369
Strabo 18 49
Stracimir, car 278
Stracimir, Zavidin 348 349 351 352 369 386
Strachimirus 352
Straxemano 486
Strojimir 207
Strojko Glamočanin 67
Suetonij 20

Sisić M. 18
Sisinnius 398
Svetopluk 395 396 511 512
Sveto Puk 47
Svetoslavići 214 397
Svevlad 102
Svevlados 102
Svoboda E. 20
Symeon Semeonis 530

Šabanović H. 78 79 140 142 143 134 155 156 158 161 162 163 164 165 167 170
Šafarik P. 28 103
Šeper Korn. Dupl. 143
Šidak J. 529 530 533
Šimun, poddakon 524
Šimun Klimentović 265
Šimun Šimunović 530-532
Šišić F. 17 18 45 63 69 70 72 73 74 91 95 96 104 127 128 133 146 192 209 212 213 214 216 217 218 219 220 223 235 242 273 274 286 289 291 293 294 303 307 308 312 343 344 346 347 348 369 389 391 392 396 398 399 400 401 402 404 406 415 427 430 433 434 440 442 445 453 454 461 464 486 495 501 506
Špirančić, ban 324
Štefan Tomaš 322
Štulić 122 188 194 235 241 256 376-82
Šufflay M. 80 347 350 463

Tacit 29 33
Tadić J. 265
Tamislaus 515
Taranovski T. 536
Tardić Muratbeg 163
Taslo 39
Tatar Hlivnjak 67
Teodosije, legat 320 321 370 372 408
Teodor 486
Teodora, Nemanjić 283
Teodorik 36 44
Teodozije, biskup Gotski 510
Teodozije, mitropolit splitski 434 458
Teodozije II, car 23 425 426 427 431
Teodozije Veliki 423
Teofan 430
Teofil, car 329
Teuzo, legat 462
Thallóczy L. 18 25 50 71 80 107 114 116 117 120 130 131 132 133 135 137 138 156 158 160 161 252 253 256 262 263 266 269 272 278 313 317 322 383 388 404 406 409 410 414 416 507
Thallóczy-Aldásy 153
Thallóczy-Barabás 273 291
Thallóczy-Horváth 160
Theobaldus 271
Theodora-Kosara 335
Theophanus Confessor 38
Theophanuus Simocrates 42 44 45 430
Thimmel G. 183
Thomas Archidiaconus 46 232 355 356 357 358 398 412 440 448 450 455 461 462 471 474 513 519 530
Thomas Matthaei 488
Thomas Stephanus 320 485
Thomsecek W. 51
Thurko 269
Tiberije 20 36
Tihomir Nemanjić 347 368
Timotej, sv. 437
Tito, sv. 437
Toljen Nemanjić 356 357 358 359 360 367
Tollen 358
Toma, biskup 475
Toma Arhiđakon 64 399 450 462 474 519 520
Toma Hvarski 319 320 321
Toma Matić 476 487 488 492 493
Tomašek W. 52 428 441
Tomaš, kralj 80 134 492
Tomašić N. 399
Tomić J. 167
Tomislav, kralj 127 210 211 222 332 333 397 312 316 317
Traianus 40
Traian, car 21
Trebatius P. L. 28
Tribun, vojni, 468
Trpimir, knez 86 101 127 209 210 331 393
Trpimir II 211 222 334
Trpimirović 214 396 397 469
Trubetzkoy N. S. 509
Trubelka C. 77 87 140 156 159 222 244 245 246 292 315 316 416 488 498
Tubero L. 49
Tuzuco 269
Tuerechus 280
Tuerco 275
Tverthco 307
Tvrtko I, kralj 111 112 113 118 120 125 131 132 151 173 193 197 199 230 233 235 240 247 255 256 262 265-86 287 288 290 297 303 304 305 306 307 311 316 317 365 385-6 405 406 408 501 532 533 538 410 419 420 484 487 500
Tvrtko II 128 130 131 152 155 241 242 251 263 264 287 289 297 304 305 307 310 311-13 314 315 316 317 320 321 491 492 502 507
Tvrtko II, humski 362 381
Tvrtkko 305

Ughelli F. 345
Ugleša 284
Ugrin, biskup 131 191 227 228 245 405 407 418 467
Ujević A. 169
Ulf, biskup 519
Urban III, papa 55
Urban V, papa 287 486
Urban VI, papa 381 485
Urezić Hlivnjak 67
Uroso, kralj 238
Urosšin, kralj 405
Uroš I 256 342 343 359 361 363 374 386 389
Uroš II 238 241 244 345 346 375 376 378 379 380 381 382 383 385
Uroš IV 271 278 283 284 386 387

Vajs J. 509 512 513
Valentin, biskup 123 260 261 475
Valentinelli 505
Valentinijan III 423 427
Versamelcon, pisar 369
Vanino M. 45
Vasilije II, car 127 212 213 332 335 370 435 459 495 496 521
Vasiljev A. 40
Vasmer M. 28 43
Vašica J. 509
Vego M. 77 78 81 84 95 96 110 125 133 138 140 162 267 363 365 374 389 521 536
Velicanus, kralj 386
Velikanović Ivan 176
Venancije, sv. 437
Venantius, pisar 449
Venantius, sv. 449
Vernardsky G. 40
Vertner M. 231
Vernier A. 157
Victor Aurelije 23 35 423
Victorius Aquitanus 440
Vid Bobalievič 377
Viganj Miloševič 299 300
Vigilij, papa 428
Viktor Aurelije 30
Vilatichо, Kosača 323
Vilhelm II 224
Višković, Mihajlo 332

Vitača, žena Ozrojina 295 314
Vitaljan, papa 429
Vitezić I. 527
Vitezović P. 80
Vladava 292 296 298
Vladica 292
Vladimir, biskup 466
Vladimir, kralj 340
Vladimir, kralj dukljanski 207 208 217 335 345 400
Vladmiras 318
Vladisauo, Cotromanich 241
Vladislav, knez 266
Vladislav, Hercegović 135 138 139
Vladislav, humski 364
Vladislav, Kosača 379
Vladislav, kralj srpski 339 372 378
Vladislav, kralj ugarski 321 358 373 406 432
Vladislav, sin Štj. Dragutina 377
Vlaflslav Harvatinić 268
Vladislav Klešić 319
Vlaflslav Kotromanić 232 233 234 241 242 245 255 256 257 261 265 266 267 288 298 305 306
Vladislav Nikolić 304 363 364 365 384
Vladislav Varnenčik 155
Vladislava Nelipić 254
Vladislavus, car 213
Vlastimir, župan 329
Vlatcho Chernogoyich 159
Vlatko, Kosača 132 136 141 159 325 502 503
Vlatko Hercegović 158 160
Vlatko Vukoslavić 272
Vlatko Vuković 138 151
Vlatković 140
Vlch. Pribcalić 257
Vlk, Vladislavić 266
Vlkoslav 114 116
Vojača, Tomaševa žena 316 319 323
Vojislav Dukljanin 336 337
Vojislav Vojinović 271 386 387
Vojslava, Kulinova žena 226 227
Vojtěchov 207
Volcho, ban 237
Vrana VI. 147 223 370 371 498 499
Vratko Grebljanović 67 283
Vuch Hranich 237
Vuchichius Radivojevich 308
Vuišin, knez 357
Vuk, Prijezdić 236 237
Vuk, Vladislavić 266 267
Vuk Banić 316
Vuk Hrvatinić 276
Vuk Kosača 132
Vuk Kotromanić 125 269 288 305 316
Vuk Vukčić Hrvatinić 291 293
Vuk Vukoslavić 263 264 267
Vukac Hrvatinić 116 273 277
Vukac Kosača 132
Vukan, Dukljanski 56 224 386 405
Vukan, župan srpski 339 340 390
Vukan Nemanjić 284 335 368
Vukašin, kralj 279 284
Vukić Kotromanić 277
Vukmir Šenkovič 289 292 310
Vukosava, Humska 317 367
Vukoslav Hrvatinić 116 174 262 383 414
Vukša, knez 360
Vulić N. 25 51

Waddingus L. 82 84 85 117 133 160 175 178 258 259 475 476 481 482 485
Wahle E. 28
Walpert, patrijarh 434
Weisbach A. 48
Wlkoslaus 116
Wenzel G. 67 236 394 399 405
Wujk N. 513

Zanitović A. 480
Zarnik B. 47
Zavala 347
Zeiller M. 180
Zelimirus 66
Zeno Katarino 85
Zibeclaus, knez 226
Zippel G. 18 19
Zlatarski N. 40 49 207 209 213 335 347 370 515
Zlatović S. 241
Zosimus, papa 438
Zozim, papa 438
Zvonimir Svetoslavić, kralj 66 206 214 301 338 339 397 398 461 520

Zan Dandolo 229 353 354 356 361
Zarko Vlatković 139
Zelimir 66 118
Zore Boklić 299 300 302